

ҚОНУНИ Ҷумҳурии Тоҷикистон
Дар бораи қабул кардани қисми якуми Кодекси граждани
Ҷумҳурии Тоҷикистон

(Ахбори Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 1999, № 6, мод. 153, 154; соли 2001, № 7, мод. 508; соли 2002, № 4, қ-1, мод. 170; соли 2005, №3, мод. 125; соли 2006, №4, мод. 193; соли 2007, №5, мод.356; соли 2010, №3, мод.156, №12, қ-1, мод. 802; соли 2012, №7, мод.700; №12 қ1,мод.1021; соли 2013, №7, мод.504; соли 2015, №3, мод.200, соли 2016 №7, мод.612; соли 2019, №1, мод.4; соли 2020.№1, мод. 3, мод.4)

Моддаи 1. Қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шавад.

Моддаи 2. Аз 1 январи соли 2000 аз эътибор соқит доништа шаванд:

- фасли якум «Қоидаҳои умумӣ», фасли дуюм «ҳуқуқи моликият», зерфасли 1 «Қоидаҳои умумӣ дар бораи еҳдадорихо»-и фасли сеюми «ҳуқуқи еҳдадорӣ»-и Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 1963 «Дар бораи тасдиқ кардани Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба фаслҳои ишорашудаи Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйироту иловаҳо ворид карда шудаанд;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 «Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, №24, моддаи 412);

- Қарори Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 «Оиди мавриди амал қарор додани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, № 24, моддаи 413);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 «Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 37) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун таъйироту иловаҳо ворид карда шуданд;

- Қарори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 «Дар хусуси амалӣ гардонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 38);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 «Дар бораи корхонаҳо» (Ахбори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 279) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун таъйироту иловаҳо ворид карда шуданд;

- Қарори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 «Дар хусуси ба мавқеи ихро гузоштани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи корхонаҳо» (Ахбори Шерои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 280).

Моддаи 3. То мутобиқ гардонидани қонунҳо ва дигар санади ҳуқуқии дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон амалкунанда бо қисми якуми Кодекси граждани, қонунҳо ва дигар санади ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон то даме истифода бурда мешаванд, ки онҳо ҳилофи қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон набошанд.

Моддаи 4. Қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба муносибатҳои ҳуқуқи граждани, ки баъди мавриди амал қарор додани он ба вухуд омадааст, истифода бурда мешавад.

Аз реи муносибатҳои ҳуқуқи граждани, ки то мавриди амал қарор додани он ба вухуд омадааст, қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба он ҳуқуқ ва вазифаҳо истифода бурда мешавад, ки онҳо баъди мавриди амал қарор додани он ба вухуд меоянд.

Моддаи 5. Аз рези мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилотҳои тихоратӣ танҳо дар он шаклҳои ташкилӣ-ҳуқуқӣ таъсис ёфта метавонанд, ки барои онҳо Кодекси мазкур пешбинӣ намудааст.

Таъсиси шахси ҳуқуқӣ баъди интишори расмии қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тартибе, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, амалӣ мегардад.

Моддаи 6. Санади таъсисии корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият бояд то 1 июли соли 2000 бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонида шаванд.

Корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият аз пардохти боҳи бақайдгирӣ дар мавриди қайди таъйироти мақоми ҳуқуқии онҳо вобаста ба мутобиқ гардонидани он бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон озод карда мешаванд.

Моддаи 7. То мавриди амал қарор додани қонун дар бораи бақайдгирии шахси ҳуқуқӣ ва қонун дар бораи бақайдгирии ҳуқуқҳо ба молу мулки иайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо тартиби амалкунандаи бақайдгирии шахси ҳуқуқӣ ва бақайдгирии молу мулки иайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо истифода бурда мешавад.

Моддаи 8. Меъёрҳои Кодекс дар бораи асосҳо ва оқибатҳои иайривоқеӣ будани аҳдҳо нисбат ба аҳдҳои татбиқ мегарданд, ки талабот дар бораи безътибор доништан ва безътибор будани оқибатҳои онҳоро суд сарфи назар аз вақти содир шудани аҳдҳои дахлдор, баъди 1 январи соли 2000 баррасӣ менамояд.

Моддаи 9. Меҳлати бо қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраршудаи меҳлати даъво нисбат ба он даъвоҳое татбиқ мегарданд, ки меҳлати изҳори онҳо, ки бо қонунгузори қаблан амалкунанда пешбинӣ шудааст, то 1 январи соли 2000 ба охир нарасидаанд.

Моддаи 10. Хусусияти таъсис ва фаъолияти кооперативҳои кишоварзӣ (истеҳсолӣ, коркард, хизматгузори истеҳсолкунандагони хоҳагии қишлоқ) бо Қонун дар бораи кооператсияи кишоварзӣ муайян карда мешаванд.

Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
РАҲМОНОВ
ш. Душанбе, 30 июни соли 1999,
№ 802

Э.

КОДЕКСИ ГРАЖДАНИИ Ҷумҳурии Тоҷикистон **(ҚИСМИ ЯКУМ)**

ФАСЛИ I **МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ**

ЗЕРФАСЛИ I **МУҚАРРАРОТИ АСОСӢ**

БОБИ 1 **ҚОНУНҲОИ ГРАЖДАНӢ**

Моддаи 1. Муносибатҳое, ки қонунҳои граждани танзим менамоянд

1. Қонунҳои граждани вазъи ҳуқуқии иштирокчиёни аҳдҳои граждани, асосҳои ба миён омадан ва тартиби татбиқи ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқи дигари **ашёи**, ҳуқуқ ба натиҷаҳои фаъолияти зехнро муайян намуда, еҳдадорҳои шартномавӣ ва еҳдадорҳои дигар, инчунин муносибатҳои дигари **молу мулкӣ** ва муносибатҳои шахсии **ғайри молу мулкӣ** марбут ба онҳоро, ки ба баробарӣ, мухторияти хоҳишу ирода ва мустақилияти молу мулкӣ иштирокчиёнашон асос ёфтааст, танзим менамоянд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Муносибатҳои оилавӣ, меҳнатӣ, муносибатҳои марбут ба истифодаи

захираҳои табиӣ ва ҳифзи муҳити зистро, ки дорои нишонаҳои дар сарсатри аввали ҳамин модда зикргардида мебошанд, агар дар қонунҳои оила, меҳнат, замин ва қонунҳои дигар махсус тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қонунҳои граждани танзим менамоянд.

2. Иштирокчиёни муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда шаҳрвандон, давлат, шахси ҳуқуқӣ ва воҳидҳои марзию маъмурӣ мебошанд.

Қоидаҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин дар мавриди муносибатҳо бо иштироки шаҳрвандони хориҳӣ, шахси бешаҳрвандӣ ва шахси ҳуқуқии хориҳӣ низ истифода мешаванд.

3. Қонунҳои граждани муносибатҳои байни шахсони фаъолияти соҳибкориро ба амал бароварда ё иштироки онҳоро танзим менамоянд.

Соҳибкорӣ фаъолияти мустақили ба таваккали худ амалишавандаи шахсони ба чунин сифат бо тартиби муқаррар кардаи қонун ба қайд гирифта шудае мебошад, ки барои мунтазам ба даст даровардани фоида аз истифодаи молу мулк, фуреши мол, ихрои кор ё расонидани хизмат равона карда шудааст.

4. Қонунҳои граждани, агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, нисбати муносибатҳои молу мулкӣ, ки ба тобеияти маъмурӣ ё бо тобеияти дигари омиронаи як тараф ба тарафи дигар асос ёфтааст, истифода намешаванд.

5. Муносибатҳои марбут ба татбиқ ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои бегонанашавандаи инсон ва дигар неъматҳои ҷайри моддӣ (муносибатҳои шахсии ҷайри молу мулкӣ, ки бо муносибатҳои молу мулкӣ алоқаманд нестанд) бо қонунҳои граждани танзим карда мешаванд, зеро аз моҳияти ин муносибатҳо тартиби дигаре барнамеояд.

Моддаи 2. Санади қонунгузории граждани

1. Қонунҳои граждани ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёфта, аз ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва аз санади дигари қонунӣ иборатанд, ки муносибатҳои дар қисмҳои 1, 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардида ро танзим менамоянд.

Меъёрҳои қонунҳои граждение, ки дигар қонунҳо ва санади дигари қонунӣ дар бар гирифтаанд, бояд бо ҳамин Кодекс мутобиқ бошанд.

2. Вазорату идораҳо ва мақомоти дигари давлатӣ тибқи ҳолатҳо ва дар доираи пешбининамудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва санади дигари қонунгузорӣ метавонанд санади танзимкунандаи муносибатҳои гражданиро нашр намоянд.

Моддаи 3. Принципҳои асосии қонунҳои граждани

1. Қонунҳои граждани ба принципҳои дахлнопазирии моликият, озодии шартнома, номумкин будани даҳолати худсаронаи ҳар касе ба қонунҳои хусусӣ,

зарурати татбиқи бемонеаи ҳуқуқи граждани, таъмини барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардидаи граждани ва ҳифзи судии онҳо асос меёбанд.

2. Шаҳрвандон (шахси воқеӣ) ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи гражданиро бо азму хоҳиш ва ба манфиати худ ба даст дароварда ва амалӣ менамоянд. Онҳо дар муқаррар намудани ҳуқуқи еҳдадорихоӣ худ дар асоси шартнома ва муайян намудани ҳар гуна шартҳои хилофи қонунҳо набудани шартнома озодаанд.

3. ҳуқуқҳои граждани метавонад бо мақсади ҳифзи маънавиёт, тандурустӣ, ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахси дигар, таъмини амнияти хомеа ва давлат, ҳифзи муҳити зист дар асоси қонун маҳдуд карда шавад.

Моддаи 4. Амали қонунҳои граждани вобаста ба вақт

1. Санади қонунҳои граждани қувваи бозгашт надорад ва нисбати муносибатҳои истифода мешаванд, ки пас аз ҳорӣ намудани онҳо ба миён омадаанд.

Амали қонун танҳо дар сурате нисбати муносибатҳои то ҳорӣ намудани он татбиқ мегардад, ки агар ин бевосита дар қонун пешбинӣ шуда бошад.

2. Нисбати муносибатҳои, ки то ҳорӣ намудани санади қонунҳои граждани ба миён омадаанд, ин санад, ба истиснои муносиботи тарафҳои шартномаи то ҳорӣ намудани санади қонунгузориҳои граждани басташуда, нисбати ҳуқуқи еҳдадорихоӣ татбиқ мегардад, ки пас аз ҳорӣ намудани он ба миён омадаанд.

Моддаи 5. Аънаҳои муомилоти ҳорӣ

1. Аънаи муомилоти ҳорӣ, сарфи назар аз сабаб ёфтани он дар ягон ҳуҳхат, қоидаи рафтори дар қонунҳо пешбининашудае эътироф мегардад, ки дар ягон соҳаи фаъолияти соҳибқорӣ ба миён омада, васеъ истифода бурда мешавад.

2. Аънаи муомилоти қорие, ки хилофи муқаррароти қонун ё шартномаи барои иштирокчиёни муносибати дахлдор ҳатмӣ мебошад, истифода намешавад.

Моддаи 6. Истифодаи қонунҳои граждани аз реи шабоҳат

1. Дар ҳолате ки муносибатҳои пешбининамудаи қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс бевосита бо қонунҳо ё созишномаи тарафайн танзим нашудаанду аънаи дар ин маврид истифодашаванда вухуд надорад, нисбати чунин муносибот меъёри қонунҳои граждани танзимқунандаи муносиботи шабеҳ (шабоҳати қонун) истифода мешавад, зеро ин хилофи моҳияти онҳо намебошад.

2. Дар сурате номумкин будани истифодаи шабоҳати қонун дар ҳолатҳои зикргардида ҳуқуқи еҳдадорихоӣ тарафҳо бо назардошти асосҳои

умумию моҳияти қонунҳои граждани (шабоҳати ҳуқуқ) ва талаботи бовихдонӣ, дурандешӣ ва адолат муайян карда мешаванд.

3. Аз реи шабоҳат истифода намудани меъёрҳои, ки ҳуқуқи гражданиро маҳдуд сохта, масъулиятро муқаррар менамоянд, манъ аст.

Моддаи 7. Қонунҳои граждани ва санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ

1. Санадҳои ӯқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қисми таркибии низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

2. Нисбати муносиботи дар қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардида, ба иайр аз ҳолатҳои, ки дар асоси санадҳои ӯқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон барои истифодаи он қабули санади дохилидавлатӣ зарур аст, санадҳои ӯқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон бевосита истифода карда мешаванд.

Агар дар шартномаҳои байналхалқии Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба қоидаҳои пешбиниамудаи қонунҳои граждани қоидаҳои дигаре пешбинӣ шуда бошанд, қоидаҳои шартномаи байналхалқӣ мавриди истифода қарор дода мешаванд. (**К ЪТ аз 12.05.2007 сол, №247**)

БОБИ 2. АСОСҲОИ БА ВУЉУД ОМАДАНИ ХУҚУҚ ВА ЕҲДАДОРИҲОИ ГРАЖДАНӢ, АМАЛӢ НАМУДАН ВА ЊИФЗИ ХУҚУҚӢОИ ГРАЖДАНӢ

Моддаи 8. Асосҳои ба миён омадани ҳуқуқи еҳдадорихи граждани

1. ҳуқуқи еҳдадорихи граждани аз асосҳои пешбиниамудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ, инчунин аз амали шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба миён меоянд, ҳарчанд дар қонун ё чунин аснод пешбинӣ нашуданд, вале тибқи асосҳои умумӣ ва моҳияти қонунҳои граждани ҳуқуқи еҳдадорихи гражданиро ба миён меоранд.

Мутобиқи ин ҳуқуқи еҳдадорихи граждани:

а) аз шартномаҳо ва аҳдҳои дигари пешбиниамудаи қонун, инчунин шартномаҳо ва аҳдҳои дигаре, ки ҳарчанд дар қонун пешбинӣ нашуда бошанд ҳам, хилофи он нестанд;

б) аз санадҳои мақомоти давлатӣ, мақомоти маъаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маъаллӣ, ки дар қонун ба сифати асоси ба миён омадани ҳуқуқи еҳдадорихи граждани пешбинӣ шудаанд;

в) аз қарори суд, ки ҳуқуқи еҳдадорихи гражданиро муқаррар

намудааст;

г) дар натихаи бунёд ва ба даст овардани молу мулк дар асоси пешбиниамудаи қонун;

д) дар натихаи эҳоди асари илмӣ, адабӣ, фарҳангӣ, ихтироот ва натихаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ;

е) дар натихаи расонидани зиён ба шахси дигар;

ж) дар натихаи дорошавии беасос;

з) дар натихаи амалҳои дигари шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ;

и) дар натихаи ҳодисаҳое, ки қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ фаро расидани оқибатҳои ҳуқуқии гражданиро вобаста меонад, ба миён меоянд.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқ ба **молу мулке**, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи бақайдгирии ин молу мулк ё ҳуқуқи дахлдор ба он ба вуҷуд меояд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 9. Амалӣ намудани ҳуқуқи граждани

1. Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи граждани хешро бо салоҳиди худ **амалӣ менамоянд**, аз хумла ихтиёрдорӣ мекунанд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Даст кашидани шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ аз амали ҳуқуқи ба онҳо тааллуқдошта, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, боиси қатъи ин ҳуқуқҳо намегардад.

Моддаи 10. ҳадди амали ҳуқуқҳои граждани

1. Ба амали шахрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ, ки бо нияти расонидани зарар ба шахси дигар илро карда мешавад, инчунин дар мавридҳои пешбиниамудаи қонун сеистифода аз ҳуқуқ дар шакли дигар роҳ дода намешавад.

2. Ба истифодаи ҳуқуқҳои граждани бо мақсади маҳдуд сохтани рақобат, инчунин сеистифода аз мавқеи афзалиятноки худ дар бозор роҳ дода намешавад.

3. Амалӣ намудани ҳуқуқҳои граждани набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи субъектҳои дигари ҳуқуқро вайрон намояд ва ба муҳити зист зиёни воқеӣ расонад.

4. Шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ ҳангоми амалӣ намудани ҳуқуқҳои ба онҳо тааллуқдошта бояд оқилона ва одилона ва боинсофона талаботи дар қонунгузорӣ дархёфтаре, принципҳои ахлоқи хомеаре, соҳибкорон бошанд, қоидаҳои одоби касби роия намоянд. Ин ҳададорӣ набояд ба воситаи шартнома хорих ё маҳдуд карда шавад.

Амали оқилона, одилона ва боинсофонаи иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқи граждани дар назар дошта мешавад.

5. Дар ҳолати роия накардани талаботи моддаи мазкур суд

метавонад аз ҳифзи ҳуқуқи ба шахс таалуқдошта даст кашад. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 11. ҳифзи ҳуқуқи граждани

1. ҳифзи ҳуқуқҳои граждани вайронгардида ё мавриди баҳс қарор доштаро тибқи мансубияти бо қонунҳои мувофиқавӣ муқарраршудаи парвандаҳо аз хониби суд, суди иқтисодӣ ё суди ҳақамӣ (минбаъд суд) ба амал бароварда мешавад.

2. ҳифзи ҳуқуқи граждани аз тариқи маъмурӣ танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ба амал бароварда мешавад. Нисбати қароре, ки ба тариқи маъмурӣ қабул шудааст, метавон ба суд шикоят кард.

Моддаи 12. Тарзҳои ҳифзи ҳуқуқи граждани

ҳуқуқи граждани бо тарзҳои зэйл ҳифз мешавад:

- эътирофи ҳуқуқ;
- барқарор намудани вазъе, ки то вайрон гардидани ҳуқуқ хой дошт ва пешгирӣ намудани амалҳои, ки ҳуқуқро вайрон мекунанд ё барои вайрон кардани он таҳдид менамоянд;
- беътибор донишани аҳдҳои мавриди баҳс ва истифодаи оқибатҳои беътибор донишани он, истифодаи оқибатҳои беътибор донишани аҳдҳои беътибор;
- беътибор донишани санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ;
- худмуҳофизаткунии ҳуқуқ;
- водор намудан ба ихрои еҳдадорихо дар шакли асл (натура);
- рӯёнидани товони зиён;
- ситонидани ноустуворона;
- хуброни зарари маънавӣ;
- қатъ кардан ё таъйир додани муносиботи ҳуқуқӣ;
- аз хониби суд татбиқ нагардидани санади муҳолифи қонун қабулнамудаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- бо роҳҳои дигари пешбининамудаи қонун. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 13. Беътибор донишани санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ

Санади иайримери мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, инчунин санади меъриеро, ки хилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ буда, ҳуқуқи граждани ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи шахрванд ё шахси

ҳуқукиро ҳалалдор месозанд, суд метавонад безътибор эътироф намояд. **(Ќ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Дар сурати санадро безътибор донистани суд, ҳуқуки вайронгардида бояд барқарор шавад ё ба тариқи дигари дар моддаи 12 ҳамин Кодекс пешбинигардида ҳифз гардад.

Моддаи 14. Худмуҳофизати ҳуқуки граждани

Худмуҳофизати ҳуқуки граждани роҳ дода мешавад. Роҳҳои худмуҳофизат бояд бо ҳуқуқвайронкуни мувофиқ буда, аз ҳадди амалҳои, ки барои пешгирии он заруранд, нагузарад.

Моддаи 15. Руёнидани зиён

1. Шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, агар дар қонун ё шартнома **руёнидани** зиён ба андозаи камтар пешбинӣ нашуда бошад, метавонад **руёнидани** пурраи зиёни ба ӯ расонидашударо талаб намояд.

2. Зиён хароҳоте фаҳмида мешавад, ки шахси ҳуқуқаш вайронгардида масраф намудааст ё бояд барои барқарор намудани ҳуқуки вайронгардида масраф намояд, аз даст рафтани ё хароб гардидани молу мулки ӯ (зиёни воқеӣ), инчунин даромади ба даст наомадае, ки ин шахс, агар ҳуқуқаш вайрон намегардид, дар шароити муқаррарии аҳдҳои граждани метавонист ба даст оварад (фоидани аз дастрафта).

Агар шахси вайронкардаи ҳуқуқ дар натиҷаи ин даромад ба даст оварда бошад, шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, ҳақ дорад дар баробари зиёни дигар **руёнидани** фоидани аз дастрафтаре ба андозаи на камтар аз чунин даромад талаб намояд. **(Ќ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 16. Руёнидани зиёни расонидаи мақомоти ӯқимияти давлатӣ, мақомоти маъаллии ҳоқимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маъаллӣ

Зиёне, ки дар натиҷаи амали (беамалии) ӯйриқонунии мақомоти ӯқимияти давлатӣ, **мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маъаллӣ** ё мансабдорони ин мақомот, инчунин дар натиҷаи қабули санади хилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқии **мақомоти ӯқимияти давлатӣ, мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маъаллӣ** ба шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ расонида шудааст, бояд аз хониби Қумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти дахлдори Қумҳурии Тоҷикистон хуброн карда шавад. **(Ќ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

ЗЕРФАСЛИ 2 СУБЪЕКТОИ ҲУҚУҚИ ГРАЖДАНӢ

БОБИ 3
ШАХРВАНДОНИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ВА ШАХСИ ВОҶЕИИ
ДИГАР

Моддаи 17. Мафҳуми шахрванд (шахси воқеӣ)

Тахти мафҳуми шахрвандон (шахси воқеӣ) шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахрвандони давлатҳои дигар, инчунин шахси бешахрвандӣ фаҳмида мешавад. Муқаррароти ҳамин Кодекс, агар дар қонун ё санадҳои ҷумҳурии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, нисбати ҳамаи шахрвандон татбиқ мегарданд. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 18. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд

1. Қобилияти доштани ҳуқуқу еҳдадорӣ граждани (қобилияти ҳуқуқдорӣ граждани) нисбати ҳамаи шахрвандон ба андозаи баробар эътироф карда мешавад.

2. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд аз лаҳзаи таваллуд ёфтаниш ба миён омада, пас аз вафоташ қатъ мегардад.

Моддаи 19. Мазмуни қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд

Шахрванд метавонад ҳам дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам берун аз он дорои ҳуқуқи моликият ба молу мулк, аз хумла асҳори хориҳӣ бошад; молу мулкро мерос гирад ва васият кунад; дар қаламрави хумҳури озодона ҳаракат карда, ҳои зист интиҳоб намояд; ҳудуди хумҳуриро озодона тарк карда, ба қаламрави он баргардад; бо ҳар гуна фаъолияти манънакардаи санади қонунӣ машуул шавад; мустақилона ё якҳоя бо шахрвандон ва шахси ҳуқуқии дигар шахси ҳуқуқӣ таъсис диҳад; ҳар гуна аҳдҳои бо санади қонунӣ манънашударо анҳом дода, дар еҳдадорихо иштирок намояд; дорои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба ихтироот, асари илмӣ, адабӣ, санъат ва натиҳаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ бошад; ҳуброни зиёни моддӣ ва маънавиро талаб намояд; ҳуқуқи дигари молу мулкӣ ва шахсӣ дошта бошад.

Моддаи 20. Номи шахрванд

1. Шахрванд ҳуқуқу еҳдадорихоро, агар аз қонун ё анъанаҳои миллӣ тартиби дигаре барнаояд, бо номи худ, ки фамилия ва худӣ ном, инчунин номи падарро дар бар мегирад, ба даст меорад ва татбиқ менамояд.

Тибқи ҳолат ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун шахрванд метавонад аз таҳаллус (номи сохта) истифода намояд.

2. Шахрванд мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳақ дорад номи худро иваз кунад. Номи худро дигар кардани шахрванд барои қатъ ё тауири ҳуқуқу еҳдадорихо бо номи қаблӣ бадастовардаи е асос намебошад.

Шаҳрванд вазифадор аст, ки барои огоҳ намудани қарздорону кредиторони худ дар хусуси дигар кардани номаш чораҳои зарурӣ андешад ва хавфи оқибатҳои ба зимма дорад, ки бо сабаби огоҳӣ надоштани ин ашхос дар хусуси дигар кардани ном ба миён меоянд.

Шаҳрванде, ки номашро дигар кардааст, метавонад аз ҳисоби худ ба ҳуҳхатҳое, ки бо номи қаблии ӯ ба расмият дароварда шуда буд, ворид намудани таъйироти дахлдорро талаб намояд.

3. Номе, ки ба шаҳрванд пас аз таваллудаш гузошта шудааст, инчунин дигар кардани ном бояд мувофиқи тартиби барои бақайдгирии санади ҳолати шаҳрвандӣ пешбинигардида ба қайд гирифта шавад.

4. Ба даст овардани ҳуқуқи еҳдадорӣ ба номи шахси дигар роҳ дода намешавад.

5. Зиёне, ки ба шаҳрванд дар натиҷаи истифодаи ҷайриқонунии номи ӯ расидааст, бояд мутобиқи ҳамин Кодекс ҳуброн карда шавад.

Дар сурати таҳриф ё истифодаи номи шаҳрванд бо тарик ё дар шакле, ки шаъну шараф ё обрӯи қисми ӯро халалдор месозад, қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи 174 ҳамин Кодекс истифода мешаванд.

Моддаи 21. Истиқоматгоҳи шаҳрванд

1. Истиқоматгоҳ маҳалле эътироф мегардад, ки шаҳрванд доимӣ ё бештар дар он истиқомат мекунад.

2. Истиқоматгоҳи ноболиҷони то чордаҳсола ё шаҳрвандоне, ки таҳти васоят қарор доранд, истиқоматгоҳи намояндагони қонунӣ ё васиёни онҳо эътироф мегардад.

Моддаи 22. Қобилияти амали шаҳрванд

1. Қобилияти шаҳрванд барои бо амали хеш ба даст овардан ва татбиқ намудани ҳуқуқи граждани, барои худ муқаррар намудани еҳдадорӣ ва ихро намудани он (муқаллафияти граждани) дар ҳаққи пурра бо фаро расидани балоиат, яъне пас аз расидан ба синни ҳаждаҳ, ба миён меояд.

2. Агар тибқи қонун издивох то ба синни ҳаждаҳсолагӣ расидан ихозат бошад, шаҳрванди ба синни ҳаждаҳсолагӣ нарасида аз вақти издивох карданаш пурра қобилияти амалро ба даст меорад.

Қобилияти амали дар натиҷаи издивох бадастомада дар сурати бекор кардани никоҳ низ пурра боқӣ мемонад.

Дар сурати беътибор дониҷани никоҳ суд метавонад дар хусуси аз лаҳзаи муайяннамудаи суд қобилияти пурраи амалро аз даст додани ҳамсари ноболиҷи қарор қабул намояд.

Моддаи 23. Номумкин будани маҳрум сохтан ё маҳдуд кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амали шаҳрванд

1. Ба истиснои ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун, қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амали ҳеҷ касро маҳдуд сохтан мумкин нест.

2. Риоя накардани шарту тартиби дар қонун муқарраргардидаи маҳдуд сохтани қобилияти амали шаҳрвандон ё ҳуқуқи машуул шудани онҳо ба фаъолияти соҳибкорӣ ё фаъолияти дигар боиси беэътибор донистани санади мақоми давлатӣ ё мақоми дигаре мегардад, ки маҳдудиятҳои дахлдорро муқаррар намудааст.

3. Пурра ё қисман даст кашидани шаҳрванд аз қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал ва аҳдҳои дигар, ки ба маҳдуд сохтани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал равона гардидаанд, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин аҳдҳо қонун ихозат додааст, эътибор надоранд.

Моддаи 24. Фаъолияти соҳибкории шаҳрвандон

1. Шаҳрвандон метавонанд аз лаҳзаи бақайдгирии давлатӣ ба сифати соҳибкории инфиродӣ бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машуул шаванд. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247), (Қ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

2. Нисбати фаъолияти соҳибкории шаҳрвандон, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба амал бароварда мешавад, агар аз қонунҳо ё моҳияти муносибати ҳуқуқӣ тартиби дигаре барнаояд, мутобиқан қоидаҳои ҳамин Кодекс истифода мешаванд, ки фаъолияти шахси ҳуқуқии ташкилотҳои тихоратӣ бударо танзим менамоянд.

3. Шаҳрвандоне, ки дар ҳайати хоҳагии деҳқонӣ фаъолияти соҳибкориро анҳом медиханд, аз бақайдгирии давлатӣ озод мебошанд.

4. Шаҳрвандоне, ки фаъолияти соҳибкориро бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо вайрон намудани қисми 1 моддаи мазкур амалӣ менамоянд, нақ надоранд нисбат ба аъдҳои бастаашон ба он истинод намоянд, ки онҳо соҳибкор намебошанд. Суд метавонад ба чунин аъдҳои қоидаҳои Кодекси мазкурро оид ба ўндадоринӣ, ки ба амалӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошанд, татбиқ намоянд.

5. Шаҳрвандоне, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ тартиби бақайдгирӣ ва андозбандии онҳо тибқи қонунгузориҳои Љумбурии Тоҷикистон ба танзим дароварда мешаванд. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247), (Қ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

Моддаи 25. Масъулияти молу мулкии шаҳрвандон

1. Шаҳрванд аз реи еҳдадорихои худ бо тамоми молу мулки ба е тааллуқдошта, ба истиснои молу мулке, ки мутобиқи санади қонунгузорӣ аз он маблау реёндан манъ аст, масъулият дорад.

2. Номгеи молу мулки шаҳрвандонро, ки аз он маблау реёндан манъ мебошад, Кодекси мувофиқи граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамояд. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 26. Муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ

1. Соҳибкори инфиродие, ки барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон оиди ғаъолияти соҳибкорӣ қодир нест, бо қарори суд мумкин аст муфлис эътироф гардад. Аз лаҳзаи эътибор пайдо кардани чунин қарор қайди ӯ ба сифати соҳибкори инфиродӣ беэътибор мегардад.

2. ҳангоми ихрои расму қоидаҳои муфлис донишани соҳибкори инфиродӣ кредиторони ӯ аз реи еҳдадорихоё, ки бо ғаъолияти соҳибкорӣ вобаста нестанд, ҳамчунин метавонанд талаботи худро пешкаш намоянд. Талаботи чунин кредиторон, ки бо ҳамин тартиб арз накардаанд, баъди ба итмом расидани расму қоидаҳои муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ эътибори худро нигоҳ медоранд.

3. Талаботи кредиторони соҳибкори инфиродӣ дар сурати муфлис эътироф гардиданаш аз ӯисоби молу мулки ба ӯ тааллуқдоштае, ки мумкин аст бо тартиб ва навбати муқаррарнамудаи қонунгузори Лумбурии Тоҷикистон дар бораи муфлисшавӣ аз он маблағ рӯёнида шавад, қонеъ гардонида мешавад. (ҚЎТ аз 02.01.19, №1557)

4. Пас аз ба охир расидани ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон соҳибкори инфиродии муфлис эътирофгардида аз ихрои еҳдадорихоё боқимондаи марбут ба ғаъолияти соҳибкориаш ва талаботи дигаре, ки хихати ихро пешниҳод гардида, зимни муфлис эътироф кардани соҳибкор ба назар гирифта шудаанд, озод карда мешавад.

5. Асос ва тартиби муфлис эътироф кардани соҳибкори инфиродиро суд ё дар хусуси муфлис эълон кардани ӯро қонун дар бораи муфлисшавӣ муқаррар менамояд.

Моддаи 27. Қобилияти амали ноболииони аз чордах то ҳаждахсола

1. Ноболииони аз чордах то ҳаждахсола бо ризоияти хаттии намояндагони қонунии худ - волидайн, фарзандхондагон ва парасторон, ба истиснои аҳдҳои дар қисми 2 ҳамин модда номбаршуда, аҳдҳои дигарро анҳом медиҳанд.

Аҳдҳои анҳомдодаи чунин ноболиион, инчунин баъди минбаъд онро хаттӣ маъқул донишани волидайн, фарзандхондагон ва парасторони ӯ боэътибор мебошанд.

2. Ноболииони аз чордах то ҳаждахсола ҳуқуқ доранд, ки бидуни ризоияти волидайн, фарзандхондагон ва парасторонашон:

а) музди меҳнат, стипендия ва даромади дигари қонунии худро мустақилона ихтиёрдорӣ намоянд;

б) ҳуқуқи муаллифи асари илмӣ, адабӣ ё санъат, ихтироъ ё маҳсули дигари қонунан ҳифзшавандаи натиҳаи ғаъолияти зехнии худро татбиқ намоянд;

в) мутобиқи қонун дар муассисаҳои кредитӣ амонат гузоранд ва онро ихтиёрдорӣ намоянд;

г) аҳдҳои хурди маиши дар қисми 2 моддаи 29 ҳамин Кодекс пешбинигардидаро анҳом диҳанд.

Ноболиони ба синни шонздаҳсолагӣ расида ҳамчунин ҳуқуқ доранд, ки мутобиқи қонун дар бораи кооперативҳо узви кооператив бошанд.

3. Ноболиони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола аз реи аҳдҳои, ки мутобиқи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда анҳом додаанд, мустақилона масъулияти молу мулкӣ бар деш доранд. Чунин ноболион барои зиёни расонидаашон мутобиқи ҳамин Кодекс масъулият доранд.

4. Дар сурати мавхӯд будани асосҳои қоғиз суд метавонад бо дархости волидайн, фарзандхондагон ё мақоми васојату парасторӣ ноболиии аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсоларо, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин ноболиии мутобиқи қисми 2 моддаи 22 ё моддаи 28 ҳамин Кодекс қобилияти пурраи амалро ба даст овардааст, ҳуқуқи мустақилона ихтиёрдорӣ намудани музди меҳнат, стипендия ё даромади дигари еро маҳдуд кунад ё аз ин ҳуқуқ маҳрум созад.

Моддаи 28. Эмансипатсия

1. Агар ноболиии ба синни шонздаҳсолагӣ расида тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз хумла аз реи қарордод қор кунад ё бо розигии волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо фаъолияти соҳибқорӣ машуул шавад, е метавонад дорои қобилияти пурраи амал эълон қарда шавад.

Дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) эълон қардани ноболиии бо розигии ҳардуи волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо қарори мақоми васојату парасторӣ ё дар сурати набудани чунин розигӣ бо қарори суд сурат мегирад.

2. Волидайн, фарзандхондагон ва парастор аз реи еҳдадорихои ноболиии дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) - шуда, аз хумла аз реи еҳдадорихое, ки дар натиҳаи зиёни расонидаи е ба миён омадаанд, ҳавобгар нестанд.

Моддаи 29. Қобилияти амали ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида

1. Бар ивази ноболиони ба синни чордаҳ нарасида (хурдсолон) аз номи онҳо аҳдро, ба истиснои аҳди дар қисми 2 ҳамин модда зикрқардида, танҳо волидайн, фарзандхондагон ва васиёни онҳо анҳом дода метавонанд.

Нисбат ба аҳди намояндагони қонунии ноболион доир ба молу мулкашон қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс пешбинигардида истифода мешаванд.

2. **Ноболиғони** аз шаш то чордаҳсола ҳуқуқи мустақилона бастании аҳдҳои зайро доранд:

а) аҳди хурди маишӣ (харидани нон, китоб, қалам ва ҷайра), ки ҳангоми

бастан аз хониби худи онҳо анҳом дода мешаванд;

б) аҳде, ки барои бемузд ба даст овардани ғоида равона гардида, тасдиқи нотариалии ё бақайдгирии давлатиро талаб намекунад;

в) аҳдҳои ихтиёрдорӣ қардани маблағҳое, ки намояндаи қонунӣ ё бо розигии ӯ шахси сеюм барои мақсади муайян ё барои ихтиёрдорӣ озодона додааст.

3. Аз реи аҳди **ноболиғи ба синни чордаъ нарасида**, аз хумла аҳде, ки ӯ мустақилона анҳом додааст, масъулияти молу мулкиро волидайн, фарзандхондагон ва васиён бар деш доранд, агар исбот накунад, ки еҳдадорӣ бо ғуноҳи онҳо вайрон шудааст. Ин шахс ҳамчунин тибқи қонунгузорӣ барои зиёни расонидаи ноболиғон низ масъулият доранд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007 сол, №247)**

Моддаи 30. Уайри қобили амал донишани шахрванд

1. Суд шахрвандеро, ки дар асари бемории реҳӣ ё камақлиаш аҳамияти амали худро дарк ё онро идора қарда наметавонад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои мувофиқи граждани уайри қобили амал эътироф қарда метавонад. Ӯ таҳти васоят қарор дода мешавад.

2. Аз номи шахрванде, ки уайри қобили амал эътироф гардидааст, аҳдро васӣ ба ихро мерасонад.

3. Агар асосе, ки мутобиқи он шахрванд уайри қобили амал эътироф гардида буд, аз миён бардошта шавад, суд ӯро қобили амал эътироф мекунад. Дар асоси қарори суд васоят барои ӯ муқарраргардида бекор қарда мешавад.

4. Агар суд аризаи уайри қобили амал эътироф қардани шахсро қонунӣ нагардонад ва муқаррар гардад, ки талабот мусоҳилақорона арз шудааст, шахсе, ки бо чунин амал ба ӯ зиёни реҳӣ расонида шудааст, ҳақ дорад аз арзқунанда хуброни ин зиёнро талаб намояд.

Моддаи 31. Маҳдуд сохтани қобилияти амали шахрванд

1. Суд метавонад қобилияти амали шахрвандеро, ки дар асари сеиистеъмолии **машрубот, воситаҳои нашьадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ё моддаҳои дигари мадъушқунанда** худ ё оилаи худро дар вазъияти вазнини моддӣ қарор медиҳад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои мувофиқи граждани маҳдуд созад. Ӯ таҳти парасторӣ қарор дода мешавад. **(Қ ЪТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Ӯ ҳуқуқ дорад мустақилона аҳдҳои хурди маишӣ бандад.

Барои анҳом додани аҳдҳои дигар, гирифтани музди меҳнат, нафақа ва даромади дигар ва сарф қардани он ӯ танҳо бо розигии парастор ҳуқуқ дорад. Вале чунин шахрванд барои аҳдҳои анҳомдода ва зиёни расонидааш мустақилона масъулияти молу мулкӣ дорад.

2. Агар асосҳое, ки мутобиқи онҳо қобилияти амали шахрванд маҳдуд гардида буд, аз миён бардошта шавад, суд маҳдудияти қобилияти амали ӯро

бекор мекунад. Дар асоси қарори суд парастории барои шахрванд муқарраргардида бекор карда мешавад.

Моддаи 32. Васоят ва парасторӣ

1. Васояту парасторӣ барои ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳои шахрвандони иайри қобили амал ва қобилияти пурраи амал надошта муқаррар мегардад. Васояту парастории ноболиион ҳамчунин бо мақсади тарбияи онҳо муқаррар карда мешавад. ҳуқуқу еҳдадориҳои марбутатаи васиёну парасторонро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд.

2. Васиёну парасторон бидуни ваколатаи махсус ҳуқуқу манфиатҳои шахси таҳти васоят ё парасториашонро дар муносибат бо ҳама гуна ашхос, аз хумла дар судҳо, ҳифз мекунанд.

3. Васояту парастории ноболиион дар сурати волидайн, падару модархонд надоштани онҳо, аз ҳуқуқи волидайн маҳрум гардонида шудани волидайнашон, инчунин дар ҳолатҳои, ки чунин шахрвандон бо сабабҳои дигар бидуни парастории волидайн мондаанд, аз хумла дар сурати аз тарбия ё ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳоиашон саркашӣ намудани волидайн муқаррар карда мешавад.

Моддаи 33. Васоят

1. Васоят барои хурдсолон, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд онҳоро дар натиҷаи бемории реҳӣ ё камақлиашон иайри қобили амал эътироф намудааст.

2. Васиён мутобиқи қонун намояндагони шахси таҳти васояташон буда, аз номи онҳо ва ба манфиаташон тамоми аҳди заруриро анҳом медиҳанд.

Моддаи 34. Парасторӣ

1. Парасторӣ барои ноболииони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд қобилияти амали онҳоро бо сабаби сеистеъмолии **машрубот, воситаҳои нашъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо** ё моддаҳои дигари мадъушқунанда маҳдуд сохтааст. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Парасторон барои анҳоми он аҳдҳои розигӣ медиҳанд, ки шахрвандони таҳти парасторӣ қарордошта барои мустақилона анҳом додани онҳо ҳуқуқ надоранд.

Парасторон ба шахси таҳти парасторӣ барои татбиқи ҳуқуқ ва ихрои еҳдадориҳоиашон мусоидат менамоянд, инчунин онҳоро аз сеистифодаи шахси сеюм (иайр) ҳифз менамоянд.

Моддаи 35. Мақомоти васояту парасторӣ

1. Мақомоти васояту парасторӣ мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаърак ва деъот мебошанд. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247), (ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)

2. Суд вазифадор аст, ки дар давоми се рези баъди эътибори қонунӣ пайдо кардани қарор дар бораи иайри қобили амал эътироф намудани шаҳрванд ё дар бораи маҳдуд сохтани қобилияти амалие барои таҳти васоят ё парасторӣ қарор додани чунин шаҳрванд дар ин хусус ба мақоми васояту парасторӣ маҳалли зисти е хабар диҳад.

3. Мақоми васояту парасторӣ маҳалли зисти шахси таҳти васоят парасторӣ қарордошта ба ғайрияти васиёну парасторони онҳо назорат мекунад.

Моддаи 36. Васиён ва парасторон

1. Васӣ ё парастор аз хониби мақоми васояту парасторӣ маҳалли зисти шахси ба васоят ё парасторӣ эҳтиёдошта дар давоми як моҳ пас аз лаҳзае, ки мақомоти мазкур дар хусуси зарурати таҳти васоят ё парасторӣ қарор додани шаҳрванд огоҳӣ ёфтанд, муқаррар карда мешавад. Дар сурати хой доштани ҳолатҳои холиби диққат васӣ ё парасторро мақоми васояту парасторӣ маҳалли зисти васӣ (парастор) таъин карда метавонад. Агар барои шахси меҳтохи васоят ё парасторӣ дар давоми як моҳ васӣ ё парастор таъин карда нашавад, ихрои вазифаҳои васӣ ё парастор муваққатан ба зиммаи мақоми васояту парасторӣ гузошта мешавад.

Шахси манфиатдор метавонанд нисбати таъини васӣ ё парастор ба суд шикоят намоянд.

2. Танҳо шаҳрвандони ба балоқат расидаи қобили амал васӣ ё парастор таъин шуда метавонанд. **Шаҳрвандонеро, ки аз ҳуқуқи падарию модарӣ маҳрум карда шудаанд, инчунин шаҳрвандонеро, ки тибқи қонунгузорӣ васоят ё парастор шуданашон манъ карда шудааст, васоят ва парастор таъин кардан мумкин нест.** (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

3. Шахсро танҳо бо розигии худаш васӣ ё парастор таъин кардан мумкин аст. Зимнан бояд одобу ахлоқ ва сифатҳои дигари шахсӣ, қобилияти ихро кардани вазифаи васӣ ё парастор, муносибати байни е ва шахси меҳтохи васоят ё парасторӣ ва агар имкон бошад, хоҳиши шахси таҳти васоят ё парасторӣ қарордошта бояд ба назар гирифта шавад.

4. Васиён ва парасторони шаҳрвандони меҳтохи васоят ё парасторӣ, ки дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаҳои ҳифзи ихтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех қарор доранд ё хойгир карда шудаанд, ин муассисаҳо ба ҳисоб мераванд.

Моддаи 37. Вазифаи худро ихро кардани васиён ва парасторон

1. Вазифаи васојату парасторӣ, иайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ба таври ройгон ихро карда мешавад.

2. Васиёну парасторони шахрвандони ноболии бояд бо шахси таҳти васојатшон (парасториашон) қарордошта якхоя зиндагӣ кунанд. Худо зиндагӣ кардани парастор бо шахси таҳти парастории ба синни шонздаҳ расида ба шарте бо ихозати мақоми васојату парасторӣ ихозат дода мешавад, ки ин ба тарбия ва ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахси таҳти парасторӣ таъсири манфӣ нарасонад.

Васиёну парасторон вазифадоранд, ки дар хусуси таъйир ёфтани маҳалли зисташон мақомоти васојату парасториро огоҳ созанд.

3. Васиёну парасторон вазифадоранд, ки шахси таҳти васојатшон (парасториашон) қарордоштаро тарбия кунанд, дар бораи саломатӣ, тақомули хисмонӣ, реҳӣ, маънавӣ ва ахлоқӣ, таҳсил ва касбomezии ӯ иамхорӣ зоҳир намојанд.

4. Вазифаҳои дар қисми 3 ҳамин модда номбаршуда ба зиммаи парасторони шахрвандони болие, ки суд қобилияти амалашонро маҳдуд сохтааст, гузошта намешаванд.

5. Агар асосҳои, ки мутобиқи онҳо шахрванд дар натиҷаи сеистеъмолии **машрубот, воситаҳои нашъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ё моддаҳои дигари мадъушкунанда** иайри қобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амал эътироф гардида буд аз миён бардошта шаванд, васӣ ё парастор вазифадор аст, ки дар хусуси қобили амал дониستاني шахси таҳти васојат (парасторӣ) ва бекор кардани васојат ё парастории ӯ ба суд дархост пешниҳод намојад. (**ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178**)

Моддаи 38. Ихтиёрдорӣ мому мулки шахси таҳти васојат (парасторӣ)

1. Даромади шахрванди таҳти васојат (парасторӣ), аз хумла даромади аз ҳисоби идораи мому мулки шахси таҳти васојат (парасторӣ) ба ӯ тааллуқдоштаро, ба истиснои **мому мулке**, ки шахси таҳти васојат (парасторӣ) мустақилона ихтиёрдорӣ карда метавонад, васӣ ё парастор бо розигии пешакии мақоми васојату парасторӣ танҳо ба манфиати шахси таҳти васојат (парасторӣ) сарф менамојад.

Бидуни розигии пешакии мақоми васојату парасторӣ васӣ ё парастор ҳуқуқ дорад аз ҳисоби маблае, ки бояд ба шахси таҳти васојат (парасторӣ) ҳамчун даромад пардохта шавад, маблаи заруриро хиҳати таъминоти шахси таҳти васојат (парасторӣ) харх намојад.

2. Васӣ бидуни ризоияти пешакии мақоми васојату парасторӣ барои анхом додан ва парастор барои додани розигӣ хиҳати анхоми аҳди фуреши, аз хумла иваз ё ҳади кардани мому мулки шахси таҳти васојат, киро (ихора), ба истифодаи ройгон додан ё ба гарав мондани он аҳде, ки боиси аз даст додани ҳуқуқи шахси таҳти васојат, тақсими мому мулки ӯ ё аз он худо кардани ҳисса мегардад, инчунин хар гуна аҳди дигаре, ки боиси кам шудани мому мулки

шахси таҳти васоят мегардад, ҳуқуқ надорад.

Тартиби идораи молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ) тибқи қонун муайян карда мешавад.

3. Васӣ, парастор, ҳамсарон ва хешовандони наздики онҳо барои бастанӣ аҳдҳо бо шахси таҳти васоятшон (парасториаш), ба истисноӣ ҳамчун ҳадя ё истифодаи ройгон ба шахси таҳти васоят (парасторӣ) додани молу мулк, инчунин барои намояндагӣ кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ҳангоми бастанӣ аҳд ё пешбурди парвандаҳои судӣ байни шахси таҳти васоят (парасторию) ҳамсари васӣ ё парастор ва хешовандони наздики онҳо ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 39. Идоракунии ваколатии молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ)

1. Дар сурати хой доштани зарурати идоракунии доимии молу мулки иайриманкул ва манқули қиматноки шахси таҳти васоят (парасторӣ) мақоми васоят (парасторӣ) бо мудир, ки ҳамин мақом муайян кардааст, дар хусуси идоракунии ваколатии чунин молу мулк шартнома мебандад. Дар ин ҳолат васӣ ё парастор ваколати худро нисбати молу мулки шахси таҳти васоят (парасториаш), ки ба идораи ваколатӣ дода нашудааст, нигоҳ медорад.

ҳангоми ваколатҳои идораи молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ)-ро ихро кардани мудир амали қоидаҳои пешбиниамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс ба мудир дахл дорад.

2. Ихтиёрдории ваколатии молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ) аз реи асосҳое, ки қонун барои қатъи шартномаи идораи ваколатии молу мулк пешбинӣ намудааст, инчунин дар сурати қатъи васоят (парасторӣ) қатъ мегардад.

Моддаи 40. Аз ихрои вазифа озод ва дур кардани васиёну парасторон

1. Мақоми васоят (парасторӣ) дар ҳолати баргардонидани кедак ба волидайнаш ё ба фарзандӣ қабул гардиданаш васӣ ё парасторро аз ихрои вазифаҳои озод мекунад.

ҳангоми ба муассисаи дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаи ҳифзи ихтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабеҳ хойгир кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ), муассисаи васоят (парасторӣ), ба шарт ки ин хилофи манфиатҳои шахси таҳти васоят (парасторӣ) набошад, васӣ ё парастор қаблан таъиншударо аз ихрои вазифаҳои озод мекунад.

2. Дар сурати хой доштани сабабҳои узрнок (беморӣ, тауӣр ёфтани вазъи молу мулкӣ, набудани ҳамфикрӣ бо шахси таҳти васоят (парасторӣ ва иайра) васӣ ё парастор мумкин аст бо хоҳиши худ аз ихрои вазифаҳои озод карда шавад.

3. Дар сурати вазифаҳояшро ҷайриқаноатбахш ихро кардани васӣ ё парастор, аз хумла дар ҳолати васоят ё парасториро ба мақсадҳои ҷаразнок истифода кардани е ё шахси таҳти васоятро (парасториро) бе назорат, бе кемаки лозима гузоштани, **инчунин дигар ҷолатное, ки қонунгузори Лумбурии Тоҷикистон пешбини намудааст**, мақоми васояту парасторӣ метавонад васӣ ё парасторро аз ихрои ин вазифаҳо дур карда, хихати ба ҳавобгарии муқаррарнамудаи қонун ҳалб кардани шахрванди гунаҳкор тадбирҳои зарурӣ андешад. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 41. Қатъ гардидани васояту парасторӣ

1. Васояту парасторӣ нисбати шахрвандони болии дар ҳолатҳои аз хониби суд қабул гардидани қарор дар бораи қобили амал эътироф намудани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ё бекор кардани маҳдудиятҳои қобилияти амали е дар асоси аризаи васӣ, парастор ё мақоми васояту парасторӣ қатъ мегардад.

2. Дар сурати ба синни чордаҳ расидани шахси таҳти васоят қарордошта васояти е қатъ мегардад ва шахрванде, ки вазифаи васиро ихро мекард, бидуни қарори иловагӣ дар ин ҳусус парастори ноболии мегардад.

3. Парастории ноболии дар сурати ба синни ҳаҷдаҳ расидани шахси таҳти парасторӣ, инчунин дар сурати издивоҳ кардани ва дар ҳолатҳои дигари то ба балӯат расидан дорои қобилияти пурраи амал гардидани е (қисми 2 моддаи 22 ва моддаи 28) қатъ мегардад.

Моддаи 42. ҳимоя (патронажи)–и шахрвандони қобили амал

1. Бо хоҳиши шахрванди болии қобили амале, ки бо сабаби вазӣ саломатиаш ҳуқуқи худро мустақилона татбиқу ҳимоя ва вазифаҳояшро ихро карда наметавонад, мумкин аст барои е парасторӣ дар шакли ҳомӣ (патронаж) муқаррар карда шавад. Муқаррар намудани ҳомӣ (патронаж) боиси маҳдудшавии ҳуқуқи шахси таҳти парасторӣ намегардад.

2. Парастори (ёвари) шахрванди болии қобили амалро мақоми васояту парасторӣ танҳо бо ризоияти ҷунин шахрванд таъин карда метавонад.

3. Парастор (ёвар) молу мулки шахси болии қобили амали таҳти парасториаш тааллуқдоштаро дар асоси шартномаи супориш ё идораи вақолатӣ, ки бо шахси таҳти парасторӣ баста шудааст, ихтиёрдорӣ мекунад. Аҳдҳои маишӣ ва аҳдҳои дигареро, ки ба таъмин ва қонеъ гардонидани талаботи шахси таҳти парасторӣ равона гардидаанд, парастор (ёвари)-и е бо ризоияти шахси таҳти парасторӣ анҳом медиҳад.

4. ҳимоя (патронаж)-и мутобиқи қисми 1 ҳамин модда муқарраргардидаи шахрванди болии қобили амал бо талаби шахрванди таҳти ҳимоя қарордошта қатъ мегардад.

Парастор (ёвар)-и шахрванди таҳти ҳимоя қарордошта дар ҳолатҳои

пешбиниnamудаи моддаи 40 хамин Кодекс аз ихрои вазифаҳои ба зиммааш гузошташуда озод карда мешавад.

5. Танҳо шаҳрвандони болиғи қобили амал, ки қонунгузори Лумбури Тоҷикистон васӣ ё парастор шудани онҳоро манъ накардааст, парастори (ёвари) шаҳрванди болиғи қобили амал таъин шуда метавонанд. (ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)

Моддаи 43. Бедарак иоиб эътироф намудани шаҳрванд

Агар дар тели як сол дар хои истиқомати шаҳрванд дар хусуси бошишгоҳи е маълумоте набошад, суд бо дархости шахси манфиатдор метавонад еро бедарак иоиб эътироф намояд.

Дар сурати муқаррар карда натавонистани рези расидани маълумоти охир дар хусуси шахси иоиб, оиози ҳисоби меҳлат барои эътирофи бедарак иоиб санаи аввали моҳе, ки пас аз моҳи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси иоиб фаро мерасад ва дар сурати муқаррар карда натавонистани ин моҳ, якуми январӣ соли минбаъда ҳисоб мешавад.

Моддаи 44. Оқибати бедарак иоиб эътироф намудани шаҳрванд

1. Могу мулки шаҳрванди бедарак иоиб эътирофгардида дар сурати зарурати муҳофизати он дар асоси қарори суд ба идораи ваколатии шахсе супурда мешавад, ки аз хониби мақоми васояту парасторӣ муайян гардида, дар асоси шартномаи бо ин мақом басташуда дар бораи идораи ваколатӣ амал мекунад.

Идоракунандаи могу мулки шахси бедарак иоиб эътирофгардида ихрои вазифаҳои шаҳрвандро ба зимма гирифта, аз ҳисоби могу мулки шахси иоиб қарзи еро месупорад, ин могу мулкро ба манфиати чунин шахс идора мекунад. Бо дархости шахси манфиатдор ба шаҳрвандоне, ки шахси бедарак мебоист онҳоро таъмин мекард, таъминотпулӣ дода мешавад.

2. Мақоми васояту парасторӣ то сипарӣ шудани як соли пас аз расидани маълумот дар хусуси хои исти шаҳрванди бедарак низ метавонад барои ҳифзи могу мулки е идоракунандаро таъин намояд.

3. Оқибати бедарак иоиб эътироф намудани шахсро, ки дар хамин модда пешбинӣ нашудааст, қонун муайян менамояд.

Моддаи 45. Бекор кардани қарори бедарак иоиб эътироф намудани шаҳрванд

1. Дар сурати ҳозир шудани шаҳрванди бедарак иоиб эътирофгардида ё муайян гардидани хои исти е суд қарорро дар бораи бедарак иоиб эътироф намудани еро бекор мекунад. Дар асоси қарори суд идораи могу мулки шаҳрванд бекор карда мешавад.

2. Агар баъди се соли таъин кардани идоракунанда қарори бедарак иоиб

эълон намудани шахс бекор нашуда, дар хусуси фавтида эътироф намудани шахрванд ба суд мурухиате пешниҳод нагардида бошад, мақоми васојату парасторӣ вазифадор аст, ки бо аризаи фавтида эътироф намудани шахрванд ба суд мурухиат кунад.

Моддаи 46. Фавтида эълон намудани шахрванд

1. Агар дар маҳалли зисти шахрванд дар давоми се сол аз хои исташ маълумоте набошад ва агар е дар вазъияте бедарак уоиб шуда бошад, ки хатари марг ба ҳаёташ таҳдид мекард ё ба гумони аз фалокат вафот кардани е асос медиҳад, дар давоми шаш моҳ суд метавонад чунин шахрвандро фавтида эълон намояд.

2. Суд хизматчии ҳарбӣ ё шахрванди дигари бо сабаби амалиёти хангӣ бедарак уоибшударо танҳо баъди як соли пас аз анхоми амалиёти ханг фавтида эълон карда метавонад.

3. Рези вафоти шахрванде, ки фавтида эълон шудааст, рези эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи фавтида эълон намудани е дониста мешавад. Дар сурати фавтида эълон гардидани шахрванди дар вазъияте бедарак уоибшуда, ки ба ҳаёти е таҳдид мекард ё барои гумони дар натихаи фалокат вафот кардани е асос медиҳад, суд метавонад рези тахминии вафоти еро рези вафоти ин шахрванд эътироф намояд.

4. Фавтида эълон намудани шахрванд нисбати ҳуқуку еҳдадорихои чунин шахрванд боиси оқибатҳое мегардад, ки вафоти е сабаб шуда метавонист.

Моддаи 47. Оқибати ҳозир шудани шахрванде, ки фавтида эълон шуда буд

1. Дар сурати ҳозир шудан ё ошкор гардидани маҳалли буду боши шахрванде, ки фавтида эълон шуда буд, суд қарори дахлдорро бекор мекунад.

2. Шахрванд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 323 ҳамин Кодекс, сарфи назар аз вақти ҳозир шуданаш метавонад аз ҳар шахс баргардонидани молу мулки маҳфузмондаеро талаб намояд, ки пас аз фавтида эълон гардидани шахрванд бемузд ба ихтиёри ин шахс гузашта аст.

Ашхосе, ки молу мулки шахрванди фавтида эълоншуда дар натихаи аҳдҳои бомузд ба ихтиёрашон гузаштааст, агар исбот гардад, ки хангоми харидани молу мулк онҳо зинда будани шахрванди фавтида эълоншударо медонистанд, вазифадоранд ин молу мулкро ба е баргардонанд. Дар сурати баргардонидани натавонистани худӣ молу мулк арзиши он хуброн карда мешавад. Агар молу мулки шахрванди фавтида эълоншуда аз реи ҳуқуқи мерос ба ихтиёри давлат гузашта, бо риояи шартҳои дар ҳамин модда пешбинигардида фурехта шуда бошад, пас аз бекор кардани қарори фавтида эълон намудани шахрванд ба е маблаи аз фуреши молу мулк бадастомада

баргардонида мешавад.

3. Соҳиби бовихдон ҳуқуқ дорад беҳбудихои вориднамудаашро, ба шарте ки онҳоро бе зиён худо кардан мумкин бошад, дар ихтиёри худ монад. Агар чунин худо кардани беҳбудихо имконнопазир бошад, соҳиби бовихдон ҳуқуқ дорад хуброни маблаи барои беҳбудӣ хархкардаашро, вале на зиёдтар аз андозаи арзиши молу мулк, талаб намояд.

БОБИ 4. ШАХСИ ҲУҚУҚӢ

§1. МУҚАРРАРОТИ АСОСӢ

Моддаи 48. Мафҳуми шахси ҳуқуқӣ

1. Ташкилоте шахси ҳуқуқӣ доништа мешавад, ки дар моликият, **пешбурди** хоҳагидорӣ ё идоракунии оперативии молу мулкро дошта, аз реи еҳдадорихои худ бо ин молу мулк масъулият дорад, метавонад аз номи худ ҳуқуқҳои молу мулкӣ ва шахсии ҷайримолумулкиро ба даст оварда, татбиқ намояд, еҳдадорӣ гирад, дар суд даъвогар ва хавобгар бошад. **(КҶТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Шахси ҳуқуқӣ бояд баланс ё сметаи мустақил дошта бошанд.

2. Бо сабаби иштирок дар ташкили молу мулки шахси ҳуқуқӣ муассисони (иштирокчиёни) он метавонанд нисбати ин шахси ҳуқуқӣ еҳдадорӣ ё ҳуқуқи молу мулки ба молу мулки он дошта бошанд.

Ба шахси ҳуқуқие, ки иштирокчиёнашон нисбати онҳо ҳуқуқи еҳдадорӣ доранд, инҳо дохил мешаванд: ширкату ҳамъиятҳои хоҳагидорӣ, кооперативҳои **тильоратӣ ва кооператсияи матлубот**. **(КҶТ аз 22.07.2013 сол №976)**

Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисони онҳо ба молу мулкашон ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари молу мулкӣ доранд, корхонаҳои воҳид, аз хумла корхонаҳои фаръӣ, инчунин муассисаҳои дохил мешаванд, ки аз хониби молик маблағгузорӣ мешаванд.

3. Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисонашон (иштирокчиёнашон) нисбати онҳо ҳуқуқи молу мулкӣ надоранд, инҳо дохил мешаванд: **иттиҳодияҳои ӯамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ**; фондҳои хайрия ва фондҳои дигари ҳамъиятӣ, иттиҳодияҳои шахси ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттиҳодияҳо). **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 49. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ метавонад мутобиқи мақсадҳои фаъолияти дар ҳуҳхатҳои таъсиси он пешбинигардида ҳуқуқи граждани ва вобаста ба ин фаъолият еҳдадорӣ дошта бошад.

Ташкилотҳои тихоратӣ, ба истиснои корхонаҳои воҳид ва намудҳои дигари ташкилотҳои пешбининамудаи қонун метавонанд ҳуқуқу еҳдадорихое дошта бошанд, ки барои татбиқи ҳар намуди фаъолияти бо қонун манънашуда заруранд. Шахси ҳуқуқӣ бо намудҳои алоҳидаи фаъолияти, ки номгеи онҳо бо қонун муайян карда мешавад, танҳо дар асоси ихозатномаи махсус (литсензия) машуул шуда метавонад.

2. ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун метавонад маҳдуд карда шавад. Нисбати қарори маҳдуд кардани ҳуқуқ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

3. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи таъсиси он (қисми 2 моддаи 51) ба миён омада, дар лаҳзаи ба охир расидани он (қисми 8 моддаи 64) қатъ мегардад.

ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ ҳиҳати татбиқи фаъолияти, ки барои машуул шудан ба он гирифтани ихозатнома (литсензия) зарур аст (қисми 1 ҳамин модда), агар дар қонунҳои тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад, аз лаҳзаи гирифтани чунин ихозатнома (литсензия) ё дар меҳлати дар он зикргардида ба миён омада, бо гузаштани меҳлати амали он қатъ мегардад.

Моддаи 50. Ташкилотҳои тихоратӣ ва иайритихоратӣ

1. Ташкилотҳои шахси ҳуқуқӣ буда метавонанд, ки ба даст овардани фойдаро мақсади асосии фаъолияти худ қарор додаанд (ташкилотҳои тихоратӣ) ё чунин мақсади ба даст овардани фойдаро нашошта, фойдаро байни иштирокчиён тақсим намекунанд (ташкилотҳои иайритихоратӣ).

2. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилотҳои тихоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли ширкату ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ, кооперативҳои **тильоратӣ**, корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва **коммуналий** таъсис дода шаванд. **(ҚЎТ аз 22.07.2013 сол №976)**

3. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти иайритихоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли кооперативҳои **ғайритильоратӣ**, **кооператсияи** матлубот, **иттиҳодияҳои лямбиятӣ** ё **ташкилотҳои динӣ**, муассисаҳои аз хониби молик маблағгузоришаванда, фондҳои хайрия ва фондҳои дигар, инчунин дар дигар шаклҳои пешбининамудаи қонун таъсис дода шаванд. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178) (ҚЎТ аз 22.07.2013 сол №976)**

Ташкилотҳои иайритихоратӣ танҳо ба қадре ба фаъолияти соҳибқорӣ машуул шуда метавонанд, ки барои мақсадҳои оинномавии онҳо зарур аст.

4. Таъсиси иттиҳодияҳои ташкилотҳои тильоратӣ ва ғайритихоратӣ дар шакли ассотсиатсияҳо ё иттифоқҳо ба роҳ монда мешавад. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 51. Бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ӯқуқӣ бояд мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузории Љумњурии Тоҷикистон ба қайди давлатӣ гирифта шавад. Маълумот дар бораи бақайдгирии давлатӣ, аз ҷумла бақайдгирии ташкилотҳои тилоратӣ, номи фирма ба Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯқуқӣ ва соъибқорони инфиродӣ дохил карда мешавад, ки барои шиносоии умум дастрас мебошад.

Асосҳои рад кардани бақайдгирии давлатии шахси ӯқуқӣ мувофиқи қонунгузории Љумњурии Тоҷикистон муайян карда мешаванд. Рад кардани бақайдгирӣ бо далели мувофиқи мақсад набудани таъсиси шахси ӯқуқӣ манъ аст.

Дар сурати рад кардани бақайдгирии давлатӣ, инчунин саркашӣ қардан аз он ба суд шикоят намудан мумкин аст.

2. Шахси ӯқуқӣ аз лаъзаи ба қайди давлатӣ гирифта шуданаш таъсисгардида доништа мешавад.

3. Шахси ӯқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун аз нав ба қайд гирифта мешавад. (Қ ЉТ аз 29.12.10с, №640)

Моддаи 52. Муассисони шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқиро як ё якчанд муассис таъсис дода метавонанд.

2. Соъибмӯлк ё ин ки мақомоти вақолатдори он ё шахсон ва дар ҳолатҳои махсус пешбиннамудаи қонунгузорӣ дигар шахсони ҳуқуқӣ муассиси шахси ҳуқуқӣ шуда метавонанд. Дар айни замон шахси ҳуқуқие, ки дорои ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ ё идораи оперативӣ мебошанд, бо ризоияти молик ё мақоми вақолатдори он метавонад муассисони шахси ҳуқуқии дигар бошад. (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 53. ҳуҳхатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ дар асоси оиннома ё шартномаи таъсис ва оиннома ва ё танҳо шартномаи таъсис амал мекунад. Дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тилоратӣ намебошад, дар асоси низомномаи умумии ин намуди ташкилот амал карда метавонад.

Шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқиро муассисони (иштирокчиёни) он баста, оинномаро тасдиқ менамоянд.

Шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс аз хониби як муассис таъсис ёфтааст, дар асоси оинномаи тасдиқнамудаи ин муассис амал мекунад.

2. Дар оиннома ва ҳуҳхатҳои дигари таъсисии шахси ҳуқуқӣ бояд номи шахси ҳуқуқӣ, маҳалли хойгиршавии он, тартиби идораи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд, инчунин маълумоти дигари пешбиннамудаи қонун дар бораи намуди дахлдори шахси ҳуқуқӣ нишон дода шавад.

Дар ҳуҳхатҳои таъсисии ташкилотҳои ҷайритилоратӣ ва қорхонаҳои

воҳид, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун бошад, инчунин ташкилотҳои тихоратӣ дигар бояд марому мақсади ҷаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шавад. Дар ҳуҳхатҳои таъсиси ташкилотҳои дигари тихоратӣ мумкин аст марому мақсади муайяни ҷаъолияти онҳо пешбинӣ карда шавад.

Дар шартномаи таъсис тарафҳо (муассисон) ҳиҳати таъсиси шахси ҳуқуқӣ еҳдадорӣ қабул намуда, тартиби ҷаъолияти муштарак дар мавриди таъсиси он, шартҳои ба он додани молу мулки худ ва иштирок дар ҷаъолияти онро муайян менамоянд. Дар шартнома инчунин шарту тартиби тақсими ғоидаю зиён миёни иштирокчиён, идора кардани ҷаъолияти шахси ҳуқуқӣ, аз ҳайати он баромадани муассисон (иштирокчиён) муайян карда мешавад. Бо мувофиқаи муассисон ба шартномаи таъсис мумкин аст шартҳои дигар низ дохил карда шаванд.

3. Тағйироти ба нӯльятҳои таъсиси нӯзбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ, фондҳои хайрия ва фондҳои дигар, инчунин ташкилотҳои динӣ воридкардашуда пас аз бақайдгирии давлатӣ барои шахсони сеюм эътибор пайдо мекунад. Тағйироти маълумотҳо дар нӯльятҳои таъсиси шахсони нӯқуқӣи дигар пас аз ворид намудани онҳо ба Фейристи яғонаи давлатии шахсони нӯқуқӣ ва соғибқорони инфиродӣ барои шахсони сеюм эътибор пайдо мекунад. (ҚЉТ аз 29.12.10с, №640), (ҚЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)

Моддаи 54. Мақомоти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ба воситаи мақомоташ, ки дар асоси қонунҳои амалкунанда ва ҳуҳхатҳои таъсисӣ ҳуқуқи граждани ба даст овардааст, иҳрои еҳдадорихои гражданиро ба зимма мегирад. Тартиби таъин ё интиҳоби мақомоти шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун ва ҳуҳхатҳои таъсис муайян карда мешавад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун шахси ҳуқуқӣ метавонад ба воситаи иштирокчиёнаш ҳуқуқи граждани ба даст оварда, иҳрои еҳдадорихои гражданиро ба зимма гирад.

3. Шахсе, ки мутобиқи қонун ё ҳуҳхатҳои таъсисӣ шахси ҳуқуқӣ аз номи он баромад мекунад, бояд ба манфиати шахси ҳуқуқӣи намояндагӣ мекардааш соғдилона ва оқилона амал кунад. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, е вазифадор аст, ки бо талаби муассисони (иштирокчиёни, аъзои) шахси ҳуқуқӣ зиёнеро, ки е ба шахси ҳуқуқӣ расонидааст, хуброн намояд.

Моддаи 55. Ном ва маҳалли хойгиршавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ номи худро дорад, ки дар он ба шакли ташкилию ҳуқуқиааш ишора карда мешавад. Номи ташкилотҳои иайритихоратӣ, қорхонаҳои воҳид ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ташкилотҳои дигари тихоратӣ бояд ишора ба хусусияти ҷаъолияти шахси ҳуқуқиро дошта

бошад.

Ба номи шахси ҳуқуқӣ дохил кардани ишора ба номи пурра ё мухтасари расмӣ (номи давлат), ба реквизитҳои аснод ё маводи рекламавии шахси ҳуқуқӣ дохил кардани чунин ном ё унсурҳои рамзи давлатӣ мувофиқи тартиби муайяннамудаи ҳуқумат ихозат дода мешавад.

2. Маҳалли хойгиршавии шахси ҳуқуқӣ, агар мутобиқи қонун дар ҳуҳхатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ маҳалли дигаре муқаррар нашуда бошад, маҳалли бақайдгирии давлатии он муайян карда мешавад.

3. Ном ва маҳалли хойгиршавии шахси ҳуқуқӣ дар ҳуҳхатҳои таъсисии он нишон дода мешавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тихоратӣ мебошад, бояд номи фирмавӣ дошта бошад.

Шахси ҳуқуқие, ки номи фирмавии он мувофиқи тартиби муқарраргардида ба қайд гирифта шудааст, барои истифодаи он ҳуқуқи мустасно дорад.

Тартиби бақайдгирӣ ва истифодаи номи фирмавиرو қонунҳо мутобиқи ҳамин Кодекс муайян менамоянд.

Шахсе, ки номи ба қайд гирифташудаи фирмавии шахси дигарро иайриқонунӣ истифода мекунад, бо талаби соҳиби ҳуқуқдори номи фирмавӣ вазифадор аст истифодаи онро қатъ карда, зиёни расонидаашро ҳуброн намояд.

Моддаи 56. Намояндагӣ ва филиалҳо

1. Намояндагӣ воҳиди **алоҳидаи** шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли хойгиршавии он қарор дошта, манфиати шахси ҳуқуқиро ҳифз ва намояндагӣ менамояд, аз номи он аҳдҳо ва амалҳои дигари ҳуқуқиро анҳом медиҳад.

2. Филиал воҳиди **алоҳидаи** шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли хойгиршавии он қарор дошта, тамоми ё як қисми вазифаҳои он, аз хумла вазифаи намояндагиро ихро мекунад. **(Қ Ъ Т аз 12.05.2007 сол, №247)**

3. **Намояндагию филиалҳо шахси ӯқуқӣ набуда, бо қарори мақоми дахлдори шахси ӯқуқӣ, ки онро қонунгузори Лумӯурии Тоҷикистон ва оинномаи шахси ӯқуқӣ муайян намудаанд, таъсис дода мешаванд.** Онҳо аз хониби шахси ҳуқуқии онҳоро таъсиснамуда бо молу мулк таъмин карда, дар асоси Низомномаи тасдиқнамудаи он амал мекунанд. **(Қ Ъ Т аз 22.07.2013 сол №976)**

Роҳбарони намояндагию филиалҳо аз хониби шахси ҳуқуқӣ таъин гардида, дар асоси ваколатномаи он амал мекунанд.

Намояндагию филиалҳо бояд дар оинномаи шахси ҳуқуқие, ки онҳоро таъсис додааст, нишон дода шаванд.

Моддаи 57. Масъулияти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ иайр аз муассисаҳое, ки аз хониби молик маблағузурӣ мешаванд, аз реи еҳдадориҳои худ бо тамоми молу мулкашон масъулият доранд.

2. Корхонаи давлатӣ ва муассисаи аз хониби молик маблағузоришаванда аз реи еҳдадориҳои худ мувофиқи тартиб ва дар асоси шартҳои пешбиниамудаи қисми 8 моддаи 125, моддаҳои 126 ва 127 ҳамин Кодекс масъулият доранд.

3. Муассиси (иштирокчии) шахси ҳуқуқӣ ё молики он, ба истиснои ҳолатҳои дар ҳамин Кодекс ё ҳуҳхатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ пешбинигардида аз реи еҳдадориҳои шахси ҳуқуқӣ, шахси ҳуқуқӣ бошад, аз реи еҳдадориҳои муассис (иштирокчӣ) ё молик масъулият надорад.

Агар сабабгори муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ муассисон (иштирокчиён), молики молу мулки шахси ҳуқуқӣ ё шахси дигаре бошанд, ки ҳуқуқи додани дастурҳои ҳатмиро ба шахси ҳуқуқӣ ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани амалҳои онро доранд, ба зиммаи чунин ашхос дар сурати нарасидани молу мулки шахси ҳуқуқӣ мумкин аст аз реи еҳдадориҳои он масъулияти иловагӣ гузошта шавад. (К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 58. Азнавташқилдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Азнавташқилдиҳии шахси ҳуқуқӣ (муттаҳид, ҳамроҳ, тақсим, худо қардан, табдил додан) метавонад бо қарори муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҳхатҳои таъсис дорои чунин ваколат мебошад, ба амал бароварда шавад.

2. Бо мақсади маҳдуд сохтани фаъолияти инҳисорӣ (монополистӣ) дар қонун мумкин аст ҳолатҳо ва тартиби маҳбуран азнавташқилдиҳии ташкилотҳои тихоратӣ дар асоси қарори суд пешбинӣ карда шавад.

Агар муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ, мақоми ваколатдори онҳо ё мақоми шахси ҳуқуқӣ, ки тибқи ҳуҳхатҳои таъсис барои азнавташқилдиҳии он ваколатдор аст, азнавташқилдиҳии шахси ҳуқуқиро дар меҳлати муқаррарнамудаи қарори суд ба амал набароранд, суд аз хумлаи шахси иайр мудирӣ шахси ҳуқуқиро таъин намуда, ба е супориш медиҳад, ки азнавташқилдиҳии шахси ҳуқуқиро ба амал барорад. Аз лаҳзаи таъин гардидани мудирӣ иайр ваколати идора намудани қорҳои шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи е мегузарад. Мудирӣ иайр аз номи шахси ҳуқуқӣ дар суд баромад мекунад ва баланси тақсимотро тартиб дода, онро якҳоя бо ҳуҳхатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ дар натиҳаи азнавташқилдиҳӣ бавухудоянда хиҳати тасдиқ ба суд месупорад. Аз хониби суд тасдиқ гардидани ҳуҳхатҳои мазкур барои бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии навтаъсис асос мебошад.

3. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун азнавташқилдиҳии шахси ҳуқуқӣ дар шакли муттаҳид, ҳамроҳ қардан ё тауйир додан танҳо бо ризояти

мақомоти давлатии ваколатдор ба амал бароварда мешавад.

4. Шахси ҳуқуқӣ, ба истиснои ҳолатҳои азнавташкилдихӣ дар шакли ҳамроҳкунӣ, аз лаҳзаи бақайдгирии шахси ҳуқуқии навтаъсис азнавташкилшуда доништа мешавад.

Дар сурати азнавташкилдињии шахси њуќуќӣ дар шакли ба он њамроњшавии шахси њуќуќии дигар, шахсони њуќуќие, ки дар њамроњшавӣ иштирок менамоянд, дар ин хусус бо тартиби муќарраршуда дар як ваќт ба мақомоти анљомдињандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Фењристи ягонаи давлатии шахсони њуќуќӣ ва соњибкорони инфиродӣ ариза пешнињод менамоянд. Шахси њуќуќӣ аз лаъзае азнавташкилшуда ба њисоб меравад, ки маълумот дар бораи катъ ёфтани фаъолияти шахси њуќуќии њамроњшуда ва маълумот дар бораи таѓйироти њуљъатҳои таъсисии шахси њуќуќӣ ба Фењристи ягонаи давлатии шахсони њуќуќӣ ва соњибкорони инфиродӣ ворид карда шудаанд. (Ќ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

Азнавташкилдињии шахси њуќуќӣ дар шакли табдилдињӣ пас аз ворид намудани маълумот ба Фењристи ягонаи давлатии шахсони њуќуќӣ ва соњибкорони инфиродӣ дар бораи таѓйирдињии шакли ташкилию њуќуќии шахси њуќуќӣ ба итмомрасида доништа мешавад. (Ќ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

5. Азнавташкилдињии бонкњо тибќи њамин Кодекс ва ќонунгузории бонкӣ сурат мегирад. (Ќ ЪТ аз 03.05.2002, №5)

Моддаи 59. Ворисии ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдињии шахси ҳуқуқӣ

1. ҳангоми муттаҳидшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу еҳдадориҳои ҳар яки онҳо мутобиқи **санади супурдан** ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд.

2. Дар сурати ҳамроҳкунии шахси ҳуқуқӣ ба шахси ҳуқуқии дигар ҳуқуқу еҳдадориҳои шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда мутобиқи **санади супурдан** ба ихтиёри шахси ҳуқуқии дигар мегузарад.

3. Дар сурати худо кардани шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу еҳдадориҳои он мутобиқи баланси тақсимот ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд.

4. ҳангоми аз ҳайати шахси ҳуқуқӣ худо кардани як ё якчанд шахси ҳуқуқӣ мутобиқи баланси тақсимот ҳуқуқу еҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда ба ҳар яки онҳо мегузарад.

5. ҳангоми аз як намуди шахси ҳуқуқӣ ба намуди дигар табдил додани шахси ҳуқуқӣ (тағйир додани шакли ташкилию ҳуқуқӣ) ҳуқуқу еҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мутобиқи **санади супурдан** гузаронида мешаванд. (Ќ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

Моддаи 60. Санади супурдан ё баланси тақсимот

1. **Санади супурдан** ё баланси тақсимот бояд мувофиқи муќаррарот оиди гузаштани ҳамаи еҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда нисбати

ҳамаи кредиторону қарздорони ӯ, аз хумла еҳдадориҳои мавриди баҳси тарафайн қарор доштаро ҳам дар бар гирифта бошад.

2. Санади супурдан ӯ баланси тақсимот аз ӯониби муассисони (иштирокчиёни) шахси ӯқуқӣ ӯ мақоме, ки дар хусуси азнавташкилдихии шахси ӯқуқӣ қарор қабул намудааст, тасдиқ гардида, ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои бақайдгирии давлатии шахси ӯқуқии навтаъсис ва барои ба Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯқуқӣ ва соъибкорони инфиродӣ ворид намудани маълумот дар бораи шахсони ӯқуқии азнавташкилшуда пешниҳод карда мешаванд. (Қ ЪТ аз 29.12.10с, №640)

Моддаи 61. Кафолати ҳуқуқии кредиторони шахси ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдихии он

1. Муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ӯ мақоме, ки дар хусуси азнавташкилдихии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст, бояд кредиторони шахси ҳуқуқии азнавташкилшавандаро дар ин бора хаттӣ огоҳ созанд.

2. Кредитори шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда ҳуқуқ дорад қатъ ӯ ихрои пеш аз меҳлати еҳдадориро, ки аз реи он ҳамин шахси ҳуқуқӣ қарздор мебошад, инчунин хуброни зиёнро талаб намояд.

3. Агар баланси тақсимот барои муайян намудани андозаи ӯқуқ ва ӯндадориҳои ворисони ҳуқуқҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда имконият надихад, шахси ҳуқуқии навтаъсис аз реи еҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда дар назди кредиторони ӯ масъулияти муштарак доранд. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 62. Барҳам додани шахси ҳуқуқӣ

1. Барҳамдихии шахси ҳуқуқӣ боиси қатъ гардидани он бидуни ба шахси дигар ба тариқи вориси ҳуқуқ гузаштани ҳуқуқу еҳдадориҳои мегардад.

2. Шахси ҳуқуқӣ дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

- бо қарори муассисон (иштирокчиён) ӯ мақомоти шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҳхатҳои таъсисӣ чунин ваколатро дорад, аз хумла бо сабаби гузаштани меҳлате, ки шахси ҳуқуқӣ таъсис дода шуда буд ӯ ноил шудан ба мақсади таъсисдодашуда;

- бо ӯалномаи суд ӯангоми таъсисион роъ додан ба дағалона вайронкунии қонун, агар чунин вайронкунии хусусияти ислоънопазир дошта бошад ӯ бе иъозатномаи дахлдор машғул шудан ба фаъолият ӯ фаъолияти манъ намудаи қонун, ӯ амалӣ намудани фаъолияти вайронкунии якчандмаротиба ва дағалонаи дигари қонунгузори ӯ аз тарафи иттиҳодияҳои ӯамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ ва фондҳои ӯамъиятӣ мунтазам амалӣ намудани фаъолияти, ки ба мақсадҳои оинномавишон муҳолиф мебошад, ӯангоми бозхости иъозатнома, ки амалӣ намудани

амалиётҳои дар илҳозатнома пешбинишуда намуди ягонаи фаъолияти илҳозатдодашуда мебошад, инчунин дар ҳолатҳои пешбиниамудаи Кодекси мазкур ва қонунҳо. (ҚҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)

3. Талаби барҳам додани шахси ҳуқуқиро тибқи асосҳои дар қисми 2 ҳамин модда зикргардида **мақомоти ӯқимияти давлатӣ ё мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатие, ки мувофиқи қонун барои пешниҳоди чунин талаб ҳуқуқ дорад, ба суд пешниҳод карда метавонад.**

Бо қарори суд дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ мумкин аст вазифаи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми дар асоси ҳуҳхатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба барҳамдиҳии он вақолатдошта гузошта шавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тижоратӣ мебошад, ё чун кооперативи **ғайритижоратӣ** ва ё фонди ҳамбиятӣ фаъолият мекунад, бо сабаби муфлис эътироф шуданаш инчунин мутобиқи моддаи **66** ҳамин Кодекс барҳам дода мешавад. (Қ ҶТ аз 12.05.2007сол, №247), (ҚҶТ аз 22.07.2013 сол №976)

Агар арзиши молу мулки чунин шахси ҳуқуқӣ барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон ноқифоя бошад, онро танҳо мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам додан мумкин аст.

Муқаррароти бо сабаби муфлисӣ барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба муассисаҳо дахл надорад.

5. Агар бо қонунгузориҳои бонкӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, барҳамдиҳии бонкҳо тибқи ҳамин Кодекс сурат мегирад. (Қ ҶТ аз 03.05.2002, №5)

Моддаи 63. Вазифаи шахсе, ки дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст

1. Муассисон (иштирокчиён)–и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарорқабулкарда вазифадоранд, ки бетаъхир аз ин хусус мақоми бақайдгирандаи шахси ҳуқуқиро хаттӣ огоҳ созанд ва он ба **Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯқуқӣ ва соъибқорони инфиродӣ** дар хусуси дар хараёни барҳамдиҳӣ қарор доштани шахси ҳуқуқӣ маълумот ворид месозад. (Қ ҶТ аз 29.12.10с, №640)

2. Муассисон (иштирокчиён)–и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабулкарда комиссияи барҳамдиҳӣ (барҳамдиҳанда)–ро таъин намуда, мутобиқи ҳамин Кодекс тартиб ва меҳлати барҳамдиҳиро муқаррар менамоянд.

3. Комиссияи барҳамдиҳӣ аз лаҳзаи таъин гардиданаш барои назорат қардани амали мақомоти шахси ҳуқуқӣ дар мавриди ихтиёрдорӣ молу мулкаш вақолат ба даст меорад. Аз хумла тамоми амалиёти мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки ба бегона қардани молу мулки он ё пардохти қарз равона гардидаанд, танҳо бо ризояти комиссияи барҳамдиҳӣ метавонад ба амал бароварда шавад.

Моддаи 64. Тартиби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Комиссияи барҳамдиҳӣ дар резномае, ки маълумоти бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқиро нашр менамояд, дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ва тартибу меҳлати пешниҳоди талабот аз хониби кредиторони он эълонро чоп мекунад. Ин меҳлат набояд аз ду моҳи пас аз лаҳзаи нашри эълон дар бораи барҳамдиҳӣ камтар бошад.

Комиссияи барҳамдиҳӣ хихати маълум сохтани кредиторон ва гирифтани қарзи дебиторӣ тамоми чораҳои имконпазирро андешида, инчунин кредиторонро дар хусуси барҳам додани шахси ҳуқуқӣ хаттӣ огоҳ месозад.

2. Пас аз тамом шудани меҳлати пешниҳоди талабот аз хониби кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳии фосилавӣ тартиб медиҳад, ки дар он маълумот дар бораи таркиби молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, номгеи талаботи пешкашнамудаи кредиторон, инчунин маълумот дар хусуси натиҷаи баррасии онҳо зикр меёбад.

Баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз хониби муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ тасдиқ карда мешавад.

3. Агар маблаи мавхудаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда (уайр аз муассисаҳо) барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон нокифоя бошад, комиссияи барҳамдиҳӣ мувофиқи тартиби барои ихрои қарорҳои суд муқарраргардида молу мулки шахси ҳуқуқиро аз тариқи савдои оммавӣ ба фуреш мерасонад.

4. Пардохти маблаҳои пулӣ ба кредиторони шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда аз хониби комиссияи барҳамдиҳӣ аз реи навбати дар моддаи 65 ҳамин Кодекс муқарраргардида, ба истиснои кредиторони навбати панҳум, ки маблаи пулӣ ба онҳо пас аз як моҳи баъди санаи тасдиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ пардохта мешавад, мутобиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз рези тасдиқи он сар карда, пардохта мешавад.

5. Пас аз пардохти пулии кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳиро тартиб медиҳад, ки онро муассисон (иштирокчиён)–и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ тасдиқ менамоянд.

6. Дар сурати нокифоя будани маблаи муассисаи барҳамдодашаванда барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон, онҳо ҳуқуқ доранд, ки барои аз ҳисоби молики молу мулки ин муассиса қонеъ гардонидани қисми боқимондаи талаботашон ба суд муроҳиат намоянд.

7. Молу мулки пас аз қонеъ гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи шахси ҳуқуқӣ, агар дар қонун ё ҳуҷжатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба муассисони (иштирокчиёни) он, ки дорои ҳуқуқи моликият ба ин молу мулк ё ҳуқуқи еҳдадорӣ нисбати ин

шахси ҳуқуқӣ мебошанд, супурда мешавад.

8. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ баъди дар ин хусус ворид намудани сабт ба **Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯқуқӣ ва соъибкорони инфиродӣ** баитмомрасида ва шахси ҳуқуқӣ бошад барҳамдодашуда эътироф карда мешавад. (КҶТ аз 29.12.10с, №640).

Моддаи 64¹. Молу мулки манқули шахси ӯқуқӣи барҳамдодашаванда, ки ба сифати таъминот пешниҳод шудааст

1. Молу мулки манқули шахси ӯқуқӣи барҳамдодашаванда, ки ба сифати таъминот пешниҳод шудааст (гарав, лизинг ва усули дигари таъминот) лӯдо карда мешаванд ва барои фурӯш ба кредитори таъминшуда дода мешавад.

2. Кредитори таъминшуда ўндадор аст бовичдонона барои ба амал баровардани фурӯши мавзӯи таъминот тавре чорањо андешад, ки он барои њамаи тарафњои иштироккунанда бо назардошти шароити воқеӣ манфиатнок бошанд.

3. Маблағњои аз фурӯш ба дастамада барои пардохти талаботе, ки бо молу мулки фурӯхташаванда таъмин гардиданд, равона мегарданд, маблағњои аз фурӯш боқимонда бошад, ба комиссияи барҳамдињӣ барои пардохт намудани дигар талаботи кредиторон бо тартиби муқаррарнамудаи Кодекси мазкур равона мегарданд.

4. Агар маблағњои аз фурӯш ба дастамада барои пардохти њамаи талаботе, ки бо молу мулки фурӯхташаванда таъмин гардидаанд, нокифоя бошанд, қисми боқимондаи талабот аз молу мулки дигари шахси ӯқуқӣи барҳамдодашаванда бо тартиби барои талаботи кредиторони таъминшуда, ки Кодекси мазкур муқаррар намудааст, пардохт мегардад. (КҶТ аз 2.01.19, №1557)

Моддаи 65. Қонеъ гардонидани талаботи кредиторон

1. Дар сурати барҳам додани шахси ӯқуқӣ талаботи кредиторони он бо навбати зерин қонеъ гардонида мешаванд:

- дар навбати аввал – талаботи кредиторони таъминшуда аз њисоби арзиши молу мулки ба сифати таъминот пешниҳодшуда бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузори **Љумњурии Тољикистон**, инчунин талаботи шањрвандоне, ки шахси ҳуқуқӣи барҳамдодашаванда дар назди онҳо барои расонидани зарар ба ҳаёт ва саломатиашон масъулият дорад, бо роњи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори вақтбайъ;

- дар навбати дуюм – пардохти қўмакпулии аз кор рафтган ва музди меънати шахсоне, ки тибќи шартномаи меънатӣ, аз щумла тибќи қарордод кор мекунанд ва пардохти мукофотпулӣ бо њисобу китоб аз рӯи шартномањои муаллифӣ;

- дар навбати сеюм – пардохти қарз аз рӯи пардохтњои њатмӣ ба буљет;

- дар навбати чорум – ӯисобу китоби кредиторони дигар тибки қонун.

Дар сурати барӯам додани ташкилотҳои қарзӣ, талаботи кредиторон тибки тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори Лӯмӯурии Тоҷикистон дар бораи барӯамдиҳои ташкилотҳои қарзӣ қонеъ гардонида мешаванд. (Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)

2. Талаби ҳар навбат пас аз пурра қонеъ гардонидани талаби навбати пешина қонеъ гардонида мешавад.

3. Дар сурати нокифоя будани молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ин молу мулк дар байни кредиторон мувофиқи қонунҳои амалқунанда, тақсим қарда мешавад.

4. Агар комиссияи барҳамдиҳӣ қонеъ гардонидани талаботи кредиторро рад қунад ё аз баррасии он сарқашӣ намояд, кредитор ҳуқуқ дорад, ки то тасдиқ гардидани баланси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ нисбати амали комиссияи барҳамдиҳӣ ба суд даъво намояд.

Бо қарори суд талаби кредитор мумкин аст аз ҳисоби молу мулки боқимондаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашуда қонеъ гардонида шавад.

5. Талаби кредитор, ки пас аз гузаштани меҳлати барои пешниҳоди он муқаррарнамудаи комиссияи барҳамдиҳӣ пешниҳод гардидааст, аз ҳисоби молу мулки шахси қарздор, ки пас аз қонеъ гардонидани талаби сари вақт пешқашнамудаи кредиторон боқӣ мондааст, қонеъ гардонида мешавад.

6. Талаби кредиторон, ки бо сабаби нокифоя будани молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда қонеъ гардонида нашудааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 68 ҳамин Кодекс, пардохташуда доништа мешавад. Талаби кредитороне, ки комиссияи барҳамдиҳӣ онҳоро эътироф нақардааст, агар кредитор ба суд бо даъво муροҳиат нақарда бошад, инчунин талабе, ки қонеъ гардонидани он бо қарори суд ба кредитор рад шудааст, ҳамчунин пардохташуда доништа мешаванд.

Моддаи 66. Муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқие, ки ба фаъолияти тихоратӣ машиул мебошад, ба истиснои қорҳонаҳои маҳсуси (қазонии) давлатӣ, агар қобилияти қонеъ гардонидани талаботи кредиторонро бо сабаби нокифоягии дороиҳои бозорқир надошта бошад, он гоъ мумкин аст муфлис эътироф қарда шавад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

2. Шахси ҳуқуқӣ аз хониби суд муфлис эътироф қарда мешавад.

Шахси ҳуқуқӣ инчунин метавонад якҳоя бо кредиторон дар хусуси эълони муфлисшавӣ ва ихтиёран барҳам дода шуданаш қарор қабул намояд.

3. Асосҳои аз хониби суд муфлис эътироф гардидани шахси ҳуқуқӣ ё дар хусуси муфлисшавии худ эълон қардани он, инчунин тартиби барҳамдиҳии

чунин шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун дар бораи муфлисшавӣ муқаррар карда мешавад. Талаби кредиторон аз реи навбати муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи 65 ҳамин Кодекс қонё гардонида мешавад.

Моддаи 67. Оқибати муфлис дониستاني шахси ҳуқуқӣ

1. Аз хониби суд муфлис эътироф шудани шахси ҳуқуқӣ инчунин тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлисшавии худ эълон кардани шахси ҳуқуқӣ боиси барҳам додани ин шахси ҳуқуқӣ мегардад.

2. Аз лаҳзаи муфлис дониста шудани шахси ҳуқуқӣ:

а) меҳлати пардохти тамоми еҳдадориҳои қарзии ин шахси ҳуқуқӣ, агар он пештар фаро нарасида бошад, фарорасида ҳисоб меёбад;

б) зам кардани **ноустуворона** ва фоизи тамоми қарзҳои ин шахси ҳуқуқӣ қатъ мегардад; (**К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

в) тамоми маҳдудиятҳои дар қонун пешбинигардида дар мавриди реёнидани маблау аз молу мулкӣ шахси ҳуқуқӣ аз миён бардошта мешаванд;

г) баҳсҳои молу мулкӣ бо иштироки ин шахси ҳуқуқӣ ба сифати хавобгар, ба истиснои баҳсҳои, ки аз реи онҳо қарорҳо эътибори қонунӣ пайдо кардаанд, қатъ мегардад;

д) ҳама талабҳои молу мулкӣ ба нисбати ин шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳараёни барҳамдиҳӣ пешниҳод шуда метавонанд.

3. Дар сурати тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлисшавии худ эълон кардани шахси ҳуқуқӣ, агар дар созишнома бо кредиторон тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои қисми 2 ҳамин модда истифода мешаванд.

Моддаи 68. Реёнидани маблау аз молу мулкӣ шахси ҳуқуқӣ пас аз барҳам додани он

Агар баъди барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ исбот шавад, ки он бо мақсади ҳалос хердан аз масъулияти назди кредиторони худ ақаллан як қисми молу мулкашро ба шахси дигар додааст ё ба тариқи дигар қасдан пинҳон кардааст, кредитороне, ки талаботҳои он дар ҳараёни барҳамдиҳӣ пурра қонё нагардидааст, ҳуқуқ доранд қисми пардохта нашудаи қарзашонро аз ҳисоби ин молу мулк реёнан. Дар ин ҳолат мутобикан қоидаҳои моддаи 324 ҳамин Кодекс истифода мешаванд. Шахсе, ки ин молу мулкро гирифтааст, агар нияти шахси ҳуқуқиро дар мавриди аз кредиторон пинҳон кардани ин молу мулк медонист ё мебоист донад, шахси бевихдон дониста мешавад.

2. ШИРКАТУ ҲАМЪИЯТҲОИ ХОҲАГИДОРӢ

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 69. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкату хамбиятҳои хоҳагидорӣ

1. Ширкату хамбиятҳои хоҳагидорӣ ташкилотҳои тижоратие мебошанд, ки сармояи оинномавиашон (харифонаашон) ба ҳиссаҳои (пасандозҳои) муассисон (иштирокчиён) тақсим шудааст. Молу мулки аз ҳисоби пасандозҳои муассисон (иштирокчиён) ҳосилшуда, инчунин аз хониби ширкату хамбияти хоҳагидорӣ дар ҳараёни ҷаъолияти он истехсол ё харидашуда моликияти ҳаққонии он аст.

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс хамбияти хоҳагидорӣ мумкин аст аз хониби як шахс таъсис дода шавад ва ӯ иштирокчиӣ ягонаи он мегардад.

2. Ширкати хоҳагидорӣ мумкин аст дар шакли ширкати комил ё ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) таъсис дода шаванд.

3. Хамбиятҳои хоҳагидорӣ метавонанд дар шакли хамбиятҳои **саҳомӣ**, хамбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ё иловагӣ таъсис дода шаванд.

4. Соҳибкорони инфиродӣ ва (ё) ташкилотҳои тижоратӣ метавонанд иштирокчиёни ширкати комил ва шарикони комили хамбиятҳои ба боварӣ асосёфта бошанд.

Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ метавонанд иштирокчиёни хамбиятҳои хоҳагидорӣ ва саҳмомони ширкати ба боварӣ асосёфта бошанд.

Мақомоти ҷокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқи иштирокчиёни хамбиятҳои хоҳагидорӣ ва саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта буданро надоранд.

Муассисаҳое, ки онҳоро моликонашон маблағгузорӣ менамоянд, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, бо ихозати молик метавонанд иштирокчиёни хамбиятҳои хоҳагидорӣ ва саҳмгузори ширкати бошанд.

Иштироки гурӯҳҳои алоҳидаи шаҳрвандон дар ширкату хамбиятҳои хоҳагидорӣ, ба истиснои хамбиятҳои саҳмомии кушода, мумкин аст тибқи қонун манъ ё маҳдуд карда шавад.

5. Ширкату хамбиятҳои хоҳагидорӣ, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар метавонанд муассисони (иштирокчиёни) ширкату хамбиятҳои хоҳагидорӣ дигар бошанд.

6. Пул, коаъзаҳои қиматнок, дигар ашё ё ҳуқуқи молу мулкӣ ё ҳуқуқи дигари дорои арзиши пулӣ метавонад ҳисса ё молу мулки ширкат ё хамбияти хоҳагидорӣ бошад.

Арзиши пулии саҳми иштирокчиӣ хамбияти хоҳагидорӣ бо мувофиқаи муассисон (иштирокчиён)-и хамбият муайян карда, дар ҳолатҳои

пешбиниnamудаи қонун метавонад аз тафтиши мустақилонаи эксперти гузаронида шавад.

7. Ширкатҳои хоҳагидорӣ, инчунин ҳамбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва иловагӣ барои баровардани сахмия ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 70. ҳуқуқу еҳдадорихои иштирокчиёни ширкат ё ҳамбияти хоҳагидорӣ

1. Иштирокчиёни ширкат ё ҳамбияти хоҳагидорӣ ҳуқуқ доранд, ки:

- ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 2 моддаи 89 ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи ҳамбиятҳои **сахомӣ** пешбинигардида дар идораи корҳои ширкат ё ҳамбият иштирок намоянд;

- мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳуқуқҳои таъсис дар бораи фаъолияти ширкат ё ҳамбият маълумот гирифта, бо дафтарҳои муҳосибавию санади дигари он шинос шаванд;

- дар тақсимои фоида иштирок намоянд;

- дар сурати барҳам додани ширкат ё ҳамбият қисми молу мулки пас аз ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон боқимонда ё арзиши онро гиранд.

Иштирокчиёни ширкат ё ҳамбияти хоҳагидорӣ, инчунин метавонанд дигар ҳуқуқҳои дар ҳамин Кодекс, қонунҳо дар бораи ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ ва ҳуқуқҳои таъсиси ширкат ё ҳамбият пешбинигардидаро дошта бошанд.

2. Иштирокчиёни ширкат ё ҳамбияти хоҳагидорӣ вазифадоранд, ки:

- мувофиқи тартиб, андоза, усул ва дар меҳлатҳои пешбиниnamудаи ҳуқуқҳои таъсис сахм гузоранд;

- маълумоти махфиро дар хусуси фаъолияти ширкат ё ҳамбият фош накунанд.

Иштирокчиёни ширкат ё ҳамбияти хоҳагидорӣ метавонанд еҳдадорихои дигари дар ҳуқуқҳои таъсиси он пешбинигардидаро дошта бошанд.

Моддаи 71. Табдил додани ширкату ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ

1. Ширкату ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ як навъ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс метавонанд бо қарори махлиси умумии иштирокчиён ба навъи дигари ширкату ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ ё кооперативҳои **тильоратӣ** табдил дода шаванд.

2. Дар сурати ба ҳамбият табдил додани ширкат ҳар шарикӣ комиле, ки иштирокчиӣ (сахмдори) ҳамбият мегардад, дар давоми ду сол аз реи еҳдадорихои аз ширкат ба ҳамбият гузашта бо тамоми молу мулки худ масъулияти иловагӣ ба зимма мегирад. Аз хониби шарикӣ собиқа бегона кардани ҳиссааш (сахмаш) ба ӯ тааллуқдошта ӯро аз чунин масъулият озод намекунад. Қоидаҳои дар ҳамин банд баёнгардида мутобикан ҳангоми ба кооперативи **тильоратӣ** табдил додани ширкат истифода мешаванд. **(ҚЎТ аз 22.07.2013 сол №976)**

2. ШИРКАТИ КОМИЛ

Моддаи 72. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати комил

1. Ширкате комил доништа мешавад, ки иштирокчиёни он (шарикони комил) мутобиқи шартномаи байнашон имзошуда аз номи ширкат бо фаъолияти соҳибкорӣ машгул шуда, аз реи еҳдадорихои он нисбати тамоми молу мулки ба онҳо тааллуқдошта масъулият бар деш доранд.

2. Шахс иштирокчии танҳо як ширкати комил буда метавонад.

3. Номи фирмавии ширкати комил бояд инҳоро дар бар гирифта бошад: номи (унвони) ҳамаи иштирокчиёни он, инчунин калимаҳои «ширкати комил» ё номи (унвони) як ё якчанд иштирокчӣ бо илова кардани калимаҳои "ва компания" инчунин калимаҳои «ширкати комил».

Моддаи 73. Шартномаи таъсиси ширкати комил

1. Ширкати комил дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, амал мекунад ва ин шартнома вазифаи оинномаи ширкати комилро низ анҳом медиҳад. **Шартномаи таъсисиро ӯамаи иштирокчиёни он имзо мекунад. (К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Шартномаи таъсиси ширкати комил иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби **сармояи шариконаи** ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тауйир додани ҳиссаи ҳар иштирокчӣ дар фонди оинномавӣ; дар бораи андоза, таркиб, меҳлат ва тартиби саҳмгузории он; дар бораи масъулияти иштирокчиён барои вайрон кардани еҳдадорихои саҳмгузории онро дар бар гирифта бошад. **(К ЪТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 74. Идоракунӣ дар ширкати комил

1. Идоракунии фаъолияти ширкати комил бо мувофиқаи тамоми иштирокчиён сурат мегирад. Дар шартномаи таъсис мумкин аст ҳолатҳое пешбинӣ карда шаванд, ки қарор бо аксарияти овози иштирокчиён қабул мегардад.

2. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигари муайян намудани шумораи овозҳои иштирокчиён пешбинӣ нагардида бошад, ҳар иштирокчии ширкати комил як овоз дорад.

3. ҳар иштирокчии ширкат, сарфи назар аз он ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколатдор аст ё не, ҳақ дорад шахсан бо тамоми ҳуҳхатҳои марбут ба пешбурди кори ширкат шинос шавад. Рад кардани чунин ҳуқуқ ё маҳдуд кардани он, аз хумла дар асоси созишномаи иштирокчиёни ширкат, эътибор надорад.

Моддаи 75. Идораи кори ширкати комил

1. ҳар иштирокчии ширкати комил ҳуқуқ дорад, ки аз номи ширкат амал кунад, агар дар шартномаи таъсис муқаррар нагардида бошад, ки ҳамаи иштирокчиёни ширкат идораи корро якхоя анҳом медиҳанд ё пешбурди кор ба иштирокчиёни алоҳида супурда шудааст. Дар сурати идораи муштаракӣ корҳои ширкат аз хониби иштирокчиёни он, барои анхоми ҳар аҳд ризоияти ҳамаи иштирокчиёни ширкат зарур аст.

Агар пешбурди кори ширкатро иштирокчиёни он ба зиммаи як ё баъзе иштирокчӣ гузошта бошанд, иштирокчиёни боқимонда барои аз номи ширкат анҳом додани аҳдҳо бояд ваколатномаи иштирокчи (иштирокчиён)-ро дошта бошанд, ки пешбурди корҳои ширкат ба зиммааш гузошта шудааст.

Дар муносибат бо шахсони сеюм ширкат ҳуқуқ надорад ба он ҳавола намояд, ҳолатҳои шартномаи таъсис ваколатҳои иштирокчиёни ширкатро маҳдуд мекунад, ба истиснои ҳолатҳои аз тарафи ширкат исботшаванда, ки шахси сеюм дар лаҳзаи анхоми аҳдҳо медонист ё баръало мебоист донад, ки иштирокчии ширкат ҳуқуқи аз номи ширкат амалкарданро надошт.

2. Ваколоти пешбурдани кори ширкат, ки ба як ё якчанд иштирокчиён дода шудааст, мумкин аст аз тарафи суд бо талаби як ё якчанд иштирокчиёни дигари ширкат, дар мавриди ҳой доштани асосҳои хиддӣ, аз хумла дар ҳолати аз тарафи шахси (шахсони) ваколатдор дауалона вайрон кардани еҳдадорихои он (онҳо) ё ба идора намудани кор қобилият надоштани он (онҳо) қатъ гардонида шавад. Дар асоси қарори суд ба шартномаи таъсиси ширкат таъйироти зарурӣ ворид карда мешавад.

Моддаи 76. Еҳдадорихои иштирокчии ширкати комил

1. Иштирокчии ширкати комил вазифадор аст, ки мутобиқи шартҳои шартномаи таъсис дар фаъолияти он иштирок намояд.

2. **Иштирокчии ширкати комил вазифадор аст, ки дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии ширкат сад фоизи саъми худро ба сармояи шариконаи ширкат гузаронад.** Дар сурати ихро накардани ин еҳдадорӣ, агар дар шартнома оқибатҳои дигаре пешбинӣ нагардида бошанд, иштирокчӣ вазифадор аст, ки ба ширкат зиёни расонидаро хуброн намояд. **(ҚЎТ аз 29.12.10с, №640), (ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

3. Иштирокчии ширкати комил бе ризоияти иштирокчиёни боқимонда аз ном ва ба манфиати худ ё ба манфиати шахси сеюм барои анхоми аҳдҳои, ки мушобеҳи аҳдҳои моҳияти фаъолияти ширкатро ташкилқунанда, ҳуқуқ надорад.

Дар сурати вайрон кардани ин қоида ширкат ҳақ дорад, ки бо хости худ аз чунин иштирокчӣ хуброни зиёни ба ширкат расонида ё ба ширкат супурдани тамоми фоидаи аз чунин аҳдҳо бадастовардаашро талаб намояд.

Моддаи 77. Тақсими фоида ва зиёни ширкати комил

1. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи дигари иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, фоида ва зиёни ширкати комил байни иштирокчиёнаш мутаносибан ба ҳиссаи онҳо дар **сармоҷи шариконаи** тақсим карда мешавад. Созиши аз фоида ё зиён бенасибгардондани ҳар кадоме аз иштирокчиёни ширкат, манъ аст. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Агар дар натиҷаи расидани зиён ба ширкат арзиши **дорониёи** софи он аз андозаи **сармоҷи шариконаи** камтар шавад, фоидаи бадастовардаи он то замоне, ки арзиши **дорониёи** нақд аз андозаи фонди оинномавӣ зиёдтар нашавад, байни иштирокчиён тақсим карда намешавад. **(Қ ЎТ аз 29.12.10с, №640)**

Моддаи 78. Масъулияти иштирокчиёни ширкати комил аз реи еҳдадорихо

1. Иштирокчиёни ширкати комил байни худ муштаракона аз реи еҳдадорихои ширкат бо тамоми молу мулки худ масъулияти иловагӣ доранд.

2. Иштирокчиёни ширкати комил, ки муассиси он намебошад, дар қатори дигар иштирокчиён аз реи еҳдадорихои ба миён омада то ба ширкат дохил шуданаш баробари иштирокчиёни дигар масъулият дорад.

3. Иштирокчиёни аз ширкат хориҷшуда аз реи еҳдадорихои ширкат, ки то хориҷшавии ӯ ба миён омадаанд, аз санаи тасдиқи ҳисобот дар бораи фаъолияти ширкат дар соли аз ширкат хориҷ шуданаш баробари иштирокчиёни боқимонда дар меҳлати се сол масъулият дорад.

4. Созишномаи иштирокчиёни ширкат дар бораи маҳдуд ё бартараф намудани масъулияти дар ҳамин модда пешбинигардида эътибор надорад.

Моддаи 79. Супурдани саҳми иштирокчиёни дар молу мулки ширкати комил

1. Иштирокчиёни ширкати комил ҳақ дорад бо ризояти иштирокчиёни боқимондаи он саҳми худро дар молу мулки ширкат, ки ба саҳми ӯ дар **сармоҷи шариконаи** мутобик аст, ё як қисми онро ба иштирокчиёни дигари ширкат ва ё шахси сеюм супорад. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Агар ҳисса (қисми ҳисса) ба шахси дигар супурда шавад, ба ин шахс пурра ё як қисми дахлдори ҳуқуқи ба иштирокчиёни ҳиссаро (як қисми ҳиссаро) супурда тааллуқдошта мегузарад. Шахсе, ки ҳисса (қисми ҳисса) ба қ супурда шудааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи 78 ҳамин Кодекс аз реи еҳдадорихои ширкат масъулият дорад.

3. Агар иштирокчиёни ширкат саҳми худро ба шахси дигар супорад, иштироки ӯ дар ширкат қатъ гардида, ин барои ӯ боиси оқибатҳое мегардад, ки дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд.

Моддаи 80. Реѐнидани маблау аз ҳиссаи иштирокчии молу мулки ширкати комил

Реѐнидани маблау аз ҳиссаи иштирокчии молу мулки ширкати комил аз реи қарзе, ки бо иштироки е дар ширкати алоқаманд набуда (қарзи шахсӣ) танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, ки агар молу мулки дигари ин иштирокчӣ барои пардохти қарзаш нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз ширкати комил пардохти арзиши молу мулки ширкат, ки ба саҳми қарздор дар **сармояи шариконаи** мувофиқ аст ё худо кардани ин молу мулкоро бо мақсади аз он реѐнидани маблау талаб намоянд. Қисми молу мулки ширкат, ки бояд худо карда шавад ё арзиши он мувофиқи баланси дар лаҳзаи аз хониби кредиторон пешкаш гардидани талаб тартибдодашуда муайян карда мешавад. **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Дар сурати реѐнидани маблау аз тамоми ҳиссаи иштирокчӣ аз молу мулки ширкати комил иштироки е дар ширкат қатъ гардида, он боиси оқибатҳои дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс пешбинишуда мегардад.

Моддаи 81. Аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Иштирокчии ширкати комил ҳақ дорад, ки дар хусуси даст кашиданаши аз иштирок дар ширкат арз намуда, аз ҳайати он барояд.

Иштирокчӣ дар хусуси даст кашиданаши аз иштирок дар ширкати комиле, ки бе ишораи меҳлат таъсис гардидааст, бояд на камтар аз шаш моҳи то воқеан аз ҳайати ширкат баромаданаши арз намояд. Пеш аз меҳлат даст кашидан аз иштирок дар ширкати комили барои меҳлати муайян таъсисгардида танҳо бо сабаби узрнок ихозат дода мешавад.

2. Созишномаи иштирокчиѐни ширкат дар хусуси рад кардани ҳуқуқи аз ҳайати ширкат баромадан эътибор надорад.

Моддаи 82. Аз ҳайати ширкати комил хорих кардани иштирокчӣ

1. Дар сурати бедарак ӯиб, иайри қобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амал эътироф гардидани яке аз иштирокчиѐни ширкати комил е метавонад бо қарори якдилонаи иштирокчиѐни боқимонда аз ҳайати ширкат хорих карда шавад. Шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии ширкат буда, нисбати он бо қарори суд ихрои расму қоидаҳои азнавташкилдихӣ оғоз гардидаанд, метавонад ба ҳамин тартиб аз ҳайати ширкат хорих карда шавад.

2. Дар сурати хой доштани сабабҳои узрнок, аз хумла дауалона вайрон кардани еҳдадорихо ё надоштани қобилияти ошкоргардидаи пешбурди оқилонаи кор иштирокчиѐни ширкати комил ҳуқуқ доранд, ки бо тартиби судӣ аз ҳайати ширкат хорих кардани яке аз иштирокчиѐнро бо қарори якдилонаи иштирокчиѐни боқимонда талаб намоянд.

3. Аз ҳайати ширкат хорих гардидани иштирокчӣ иштироки еро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбининамудаи қисми 3 моддаи 78

ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 83. Оқибати аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба иштирокчии аз ҳайати ширкати комил баромада арзиши қисми молу мулки ширкат, ки ба ҳиссаи е дар **сармояи шарикона** мувофиқ аст, пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии аз ширкат баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулк мумкин аст бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз карда шавад. **(ЌЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Қисми молу мулки ширкат, ки бояд ба иштирокчии аз ҳайати ширкат баромада дода шавад ё арзиши он, ба истиснои ҳолатҳои дар моддаи 80 ҳамин Кодекс пешбинигардида, аз реи баланси дар лаҳзаи баромадаи е тартибдодашаванда муайян карда мешавад.

2. Аз ҳайати ширкат баромадани иштирокчӣ иштироки еро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 84. Ворисии ҳуқуқӣ дар ширкати комил

1. Дар сурати вафоти иштирокчии ширкати комил вориси е танҳо бо розигии ҳамаи иштирокчиёни дигар метавонад ба ширкати комил шомил гардад.

2. Шахси ҳуқуқие, ки вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташқилшудаи дар ширкати комил иштирокдошта мебошад, агар дар шартномаи таъсиси ширкат тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, сарфи назар аз ризояти иштирокчиёни ширкат ҳуқуқ дорад ба ширкат шомил гардад.

3. Меросхери (вориси ҳуқуқии) иштирокчии ширкати комили шомили ширкат нагардида аз реи еҳдадорихои ширкат дар назди шахси сеюм, ки иштирокчии хорихгардида мутобиқи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс масъулият медошт, дар доираи молу мулки ба е меросмондаи иштирокчии хорихгардидаи ҳамбият масъулият дорад.

Моддаи 85. Барҳам додани ширкати комил

1. Ширкати комил бо сабабҳои дар моддаи 62 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин дар сурати боқӣ мондани танҳо як иштирокчӣ дар ширкат барҳам дода мешавад. Ин иштирокчӣ ҳуқуқ дорад, ки дар давоми шаш моҳи пас аз иштирокчии ягонаи ширкат шуданаш чунин ширкатро мувофиқи тартиби муқаррарнамудай ҳамин Кодекс ба ҳамбияти хоҳагидорӣ табдил диҳад.

2. Дар ҳолатҳои аз ҳайати ширкат баромадан ё вафот кардани ягон

иштирокчии ширкати комил, аз ширкат хорих кардани яке аз онҳо, барҳам додани шахси ҳуқуқии дар ширкат иштироккунанда ё аз хониби кредиторони яке аз иштирокчиён реёнидани маблау аз қисми **молу мулке**, ки ба ҳиссаи е дар **сармояи шариконаи** мувофиқ аст, агар ин дар шартномаи таъсиси ширкат ё созишномаи иштирокчиёни боқимонда пешбинӣ гардида бошад, ширкат метавонад ба ғаёлияти худ идома диҳад. **(КҶТ аз 12.05.2007сол, №247)**
(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)

Моддаи 86. ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Ба иштирокчие, ки аз ҳайати ширкати комил баромадааст ё аз он хорих карда шудааст, агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, арзиши қисми молу мулки ширкат мутобиқи ҳиссаи ин иштирокчӣ дар **сармояи шариконаи** пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулкро бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз кардан мумкин аст. **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Дар сурати барҳам додани шахси ҳуқуқии дар ширкат иштироккунанда, ҳисоббаробаркунӣ аз хониби комиссияи дахлдори барҳамдиҳӣ анҳом дода мешавад.

Ба истиснои ҳолати пешбининамудаи моддаи 80 ҳамин Кодекс қисми молу мулки ширкате, ки бояд ба иштирокчии хорихшуда дода шавад ё арзиши он аз реи баланси дар лаҳзаи хорихшавии е тартибдодашуда муайян карда мешавад.

2. ҳисобу китоб бо меросхери шомили ширкат нагардидаи иштирокчии ширкати комил ва вориси шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии ширкат буд, мутобиқи қисми 1 ҳамин модда анҳом дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати аз ширкат хорих шудани яке аз иштирокчиён, ҳиссаи иштирокчиёни боқимонда дар **сармояи шариконаи** ширкат мутаносибан зиёд мешавад. **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

3. ШИРКАТИ БА БОВАРӢ АСОСӢФТА

Моддаи 87. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) он ширкате дониста мешавад, ки дар он дар баробари иштирокчиёне, ки аз номи ширкат ғаёлияти соҳибкориро ба амал бароварда, аз реи еҳдадорихои ширкат бо молу мулки худ масъулият доранд (шарикони комил), як ё якчанд иштирокчии саҳмгузоре (коммандистон) ҳастанд, ки таваккали зиёни марбут ба ғаёлияти

ширкатро дар доираи маблаи сахмгузориашон бар еҳда дошта, дар татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ аз хониби ширкат иштирок намекунанд.

2. Мавқеи шарикони комиле, ки дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирок доранд ва масъулияти онҳо аз реи еҳдадорихои ширкат мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси иштирокчиёни ширкати комил муайян карда мешавад.

3. Шахс танҳо дар як ширкати ба боварӣ асосёфта шарикони комил буда метавонад.

Иштирокчиҳои ширкати комил шарикони комили ширкати ба боварӣ асосёфта буда наметавонад.

Шарикони комил дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокчиҳои ширкати комил буда наметавонад.

4. Номи фирмавии ширкати ба боварӣ асосёфта бояд аз номи (номгеи) ҳамаи шарикони комил ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" ва ё аз номи (номгеи) на камтар аз як шарикони комил бо иловаи калимаҳои "... ва шариконаш" ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" иборат бошад.

5. Нисбати ширкати ба боварӣ асосёфта қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ширкати комил ба ҳамон андозае истифода мешаванд, ки он хилофи қоидаҳои Кодекси мазкур дар хусуси ширкати ба боварӣ асосёфта набошад.

Моддаи 88. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, фаъолият мекунад. Шартномаи таъсис аз хониби ҳамаи шарикони комил ба имзо расонида мешавад.

2. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби **сармояи шариконаи** ширкат; дар бораи андоза ва тартиби таъйир додани ҳиссаи ҳар яке аз шарикони комил дар **сармояи шарикона**; дар бораи андоза, таркиб, меҳлат ва тартиби сахм гузоштаи онҳо, масъулияти онҳо барои вайрон кардани еҳдадорихои сахмгузорӣ; дар бораи андозаи умумии сахми гузоштаи сахмгузoronро дар бар гирад. **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 89. Идораи ширкати ба боварӣ асосёфта ва пешбурди корҳои он

1. Фаъолияти ширкати ба боварӣ асосёфтаре шарикони комил идора мекунанд. Онҳо тартиби идора ва пешбурди кори чунин ширкатро аз хониби шарикони комили он тибқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси ширкати комил муқаррар менамоянд.

2. Саҳмгузoron ҳуқуқи иштирок карданро дар идора ва пешбурди корҳои

ширкати ба боварӣ асосёфта надоранд ва аз номи он танҳо дар асоси ваколатнома амал карда метавонанд. Онҳо барои мавриди баҳс қарор додани амалҳои шарикони комил дар бобати идора ва пешбурди кори ширкат ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 90. ҳуқуқу еҳдадорихои саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта вазифадор аст, ки ба **сармояи шарикона** саҳм гузорад. Гузоштани саҳмро шаҳодатномаи иштироки аз хониби ширкат ба саҳмгузор додашуда тасдиқ менамояд. **(КҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта ҳуқуқ дорад, ки:

а) мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис қисми фоидаи ширкатро барои ҳиссааш дар сармояи муштарак гирад;

б) бо ҳисоботу баланси ширкат шинос шавад;

в) баъди анхоми соли молиявӣ аз ҳайати ширкат баромада, мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис саҳми худро гирад;

г) ҳиссаи худро дар сармояи муштарак ё як қисми онро ба саҳмгузори дигар ё шахси сеюм диҳад.

Мувофиқи шартҳо ва тартиби пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 100 ҳамин Кодекс саҳмгузoron нисбат ба шахси сеюм дар харидани ҳисса (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд. Дар сурати тамоми ҳиссаи худро ба шахси дигар додани саҳмгузор иштироки ҷ дар ширкат қатъ мегардад.

Дар шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта мумкин аст ба саҳмгузор ҳуқуқҳои дигаре пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 91. Барҳам додани ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар сурати хорих гардидани ҳамаи саҳмгузoronи дар он иштирокдошта барҳам дода мешавад. Вале шарикони комил ҳуқуқ доранд, ки ширкати ба боварӣ асосёфтaro барҳам надода, онро ба ширкати комил табдил диҳанд.

Ширкати ба боварӣ асосёфта инчунин тибқи асосҳои барҳамдиҳии ширкати комил (моддаи 85) барҳам дода мешавад. Вале, агар дар ҳайати он ақаллан як шарикони комил ва як саҳмгузор монад, ширкати ба боварӣ асосёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. ҳангоми барҳамдиҳӣ, аз ҳумла муфлисшавии ширкати ба боварӣ асосёфта саҳмгузoron барои гирифтани саҳм аз молу мулки пас аз қонё гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи ширкат нисбат ба шарикони комил ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи шарикони комилу саҳмгузoron тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, молу мулки пас аз ин

боқимондаи ширкат дар байни шарикони комил ва сахмгузoron мутобиқи ҳиссаи онҳо дар **сармояи шариконаи** ширкат тақсим карда мешавад. (**КЉТ аз 18.03.2015 сол №1178**)

4. КОММАНДИТИ САҲХОМӢ (хориљ карда шуд бо КЉТ аз 12. 05. 2007 № 247)

5. ХАМӢЯТИ ДОРОИ МАСЪУЛИЯТИ МАҲДУД

Моддаи 94. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҳамӢиятҳои дорои масъулияти маҳдуд

1. ҲамӢияти аз хониби як ё якчанд шахс таъсисгардидае ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд дониста мешавад, ки сармояи оинномавии он ба ҳиссаҳои баробар, ба андозаи муайяннамудаи ҳуққатҳои таъсис тақсим шудааст. Иштирокчиёни ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд аз реи еҳдадорихои он масъулият надоранд ва зиёни таваккали марбут ба фаъолияти ҳамӢиятро дар доираи арзиши сахми гузошташон бар деш доранд.

Иштирокчиёни пурра сахм нагузоштаи ҳамӢият, аз реи еҳдадорихои он дар доираи арзиши қисми пардохтанашудаи сахми ҳар иштирокчӣ масъулияти муштарак доранд.

2. Номи фирмавии ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд бояд номи ҳамӢият ва ибораи "дорои масъулияти маҳдуд"-ро дошта бошад.

3. Мавқеи ҳуқуқи ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуқуқи еҳдадорихои иштирокчиёни он бо ҳамин Кодекс ва **Қонуни Љумбурии Тољикистон «Дар бораи љамӢияти дорои масъулияти маҳдуд»** муайян карда мешаванд. (**КЉТ аз 18.03.2015 сол №1178**)

Моддаи 95. Иштирокчиёни ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Шумораи иштирокчиёни ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд набояд аз сӣ нафар зиёд бошад. Дар акси ҳол, агар шумораи иштирокчиёни он то ҳадди муқарраргардида кам карда нашавад, он бояд дар давоми сол ба ҳамӢияти **сахомӣ** табдил ёбад ва баъди гузаштани ин меҳлат бошад, бо тартиби судӣ бояд барҳам дода шавад.

2. ҲамӢияти дорои масъулияти маҳдуд ҳамӢияти хоҳагидории дигарро, ки аз як шахс иборат аст, ба сифати иштирокчии ягона дошта наметавонад.

Моддаи 96. ҳуққатҳои таъсиси ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд

1. ҳуққатҳои таъсиси ҳамӢияти дорои масъулияти маҳдуд шартномаи таъсиси аз хониби муассисони он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо ба ҳисоб меравад. Агар ҳамӢиятро як шахс таъсис диҳад, ҳуққати таъсиси он оиннома мебошад.

2. хуҳхатҳои таъсиси ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамина Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳои дар бораи андоза, таркиб, меҳлат ва тартиби саҳмгузори иштирокчиён, масъулияти онҳо барои вайрон кардани еҳдадорихо дар мавриди саҳмгузорӣ; дар бораи андозаи **сармояи оинномавии** ҳамбунёд; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҳамбунёд ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз хумла доир ба масъалаҳои, ки аз реи онҳо қарорҳо бо як овоз ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул карда мешаванд, инчунин дигар маълумоти пешбиниамудаи қонунро дошта бошанд. **(ҚҶТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 97. Сармояи оинномавии ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд

1. Сармояи оинномавии ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд аз арзиши саҳмҳои иштирокчиёни он иборат аст.

Сармояи оинномавӣ андозаи ҳади ақалли молу мулки ҳамбунёдро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро қафолат медиҳанд. Андозаи сармояи оинномавӣ аз маблаи муайяннамудаи қонун дар бораи ҳамбунёди дорои масъулияти маҳдуд камтар буда наметавонад.

2. Озод кардани иштирокчиёни ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд аз еҳдадории саҳмгузорӣ ба сармояи оинномавии ҳамбунёд, аз хумла бо роҳи ба ҳисоб гирифтани талабот ба ҳамбунёд роҳ дода намешавад.

3. Сармояи оинномавии ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии ҳамбунёд аз ҷониби иштирокчиёни он бояд пурра пардохта шавад. Дар сурати вайрон кардани ин ўндадорӣ ҳамбунёд бояд оид ба кам намудани сармояи оинномавии худ то андозаи воқеан пардохтшудаи он эълон кунад ва дар ин ҳусус тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феъристи ягонаи давлатии шахсони ҷуҷуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд ё дар бораи барҳамдиҳии ҳамбунёд қарор қабул кунад. **(Қ ҶТ аз 29.12.10с, №640)**

4. Агар баъди анҳомии соли дуум ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши **дороиҳои** нақди ҳамбунёдҳои дорои масъулияти маҳдуд нисбат ба сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҳамбунёд вазифадор аст, ки дар ҳусуси кам кардани сармояи оинномавии худ эълон дошта, дар ин бора тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феъристи ягонаи давлатии шахсони ҷуҷуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати илро накардани ин ўндадорӣ ё камтар шудани арзиши дороиҳои ҳамбунёд аз андозаи ҳади ақалли дар қонун муайяншудаи сармояи оинномавӣ, ҳамбунёд бояд барҳам дода шавад. **(Қ ҶТ аз 12.05.2007сол, №247), (ҚҶТ аз**

29.12.10с, №640).

5. Кам кардани сармояи оинномавии хамъияти дорои масъулияти маҳдудро танҳо пас аз огоҳ сохтани тамоми кредиторони он ихозат дода мешавад. Дар ин ҳолат кредиторон ҳуқуқ доранд, ки қатъ ё ихроӣ пеш аз меҳлати еҳдадориҳои дахлдор ва хуброни зиёнашонро талаб намоянд.

6. Зиёд кардани сармояи оинномавии хамъият пас аз саҳмгузориҳои пурраи тамоми иштирокчиёни он ихозат дода мешавад.

7. Бо қарори маҳлиси умумии иштирокчиёни хамъияти дорои масъулияти маҳдуд, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи тамоми иштирокчиёни хамъият қабул шудааст, мумкин аст еҳдадориҳои онҳо дар мавриди мутаносибан ба ҳиссаҳояшон дар **сармояи оинномавии хамъият** дохил намудани саҳми иловагӣ муқаррар карда шавад.

Моддаи 98. Идораи хамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Мақоми олии идораи хамъияти дорои масъулияти маҳдуд маҳлиси умумии иштирокчиёни он мебошад.

Дар хамъияти дорои масъулияти маҳдуд мақоми ихроӣ (дастхамӣ ё инфиродӣ) таъсис дода мешавад, ки роҳбарии хориро ба ҷаъолияти он анҳом дода, ба маҳлиси умумии иштирокчиёни он ҳисобот медиҳад. Мақоми идораи инфиродии хамъият метавонад инчунин на аз хумлаи иштирокчиёни он низ интиҳоб гардад.

2. Салоҳияти мақомоти идораи хамъият, инчунин тартиби қарор қабул намудан ва аз номи хамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, қонун дар бораи хамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва оинномаи хамъият муайян карда мешавад.

3. Ба салоҳияти мустаснои маҳлиси умумии иштирокчиёни хамъияти дорои масъулияти маҳдуд инҳо дохил мешаванд :

а) таъйир додани оинномаи хамъият ва андозаи сармояи оинномавии он;
б) таъсис додани мақомоти ихроӣи хамъият ва пеш аз меҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо;

в) тасдиқ кардани ҳисоботи солона ва баланси муҳосибавии хамъият бо тақсимои ғоидаю зиёни он;

г) қабул кардани қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии хамъият;

д) интиҳоб намудани комиссияи тафтишотии хамъият.

Тибқи қонун дар бораи хамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ба салоҳияти мустаснои маҳлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад.

ҳалли масъалаҳои ба салоҳияти мустаснои маҳлиси умумии иштирокчиёни хамъият мансубро вай ба мақоми ихроӣи хамъият супурда наметавонад.

4. Хиҳати тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солонаи молиявии ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд ҳамбият ҳуқуқ дорад ҳар сол аудитори касбии бо ҳамбият ё иштирокчиёни он манфиати молу мулкӣ надошта (аудитори беруна)-ро халб намояд. ҳисоботи солонаи молиявӣ инчунин метавонад бо талаботи ҳар яке аз иштирокчиёни он тафтиши аудиторӣ карда шавад.

Тартиби тафтиши аудитории фаъолияти ҳамбият тибқи қонун ва оинномаи ҳамбият муайян карда мешавад.

5. Аз хониби ҳамбият ба табъ расонидани маълумот дар бораи натиҷаи идораи корҳои он (ҳисоботи кушод) ба иайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун дар бораи ҳамбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд зарур нест.

Моддаи 99. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдихии ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба таври ихтиёрӣ бо қарори якдилонаи иштирокчиёнаш аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

Асосҳои дигари азнавташкилдихӣ ва барҳамдихии ҳамбият, инчунин тартиби азнавташкилдихӣ ва барҳамдихии он бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

2. Ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба ҳамбияти **саҳомӣ** ё кооперативи **тильоратӣ** табдил ёбад. **(ЌЉТ аз 22.07.2013 сол №976)**

Моддаи 100. Ба шахси дигар гузаронидани ҳиссаи сармояи оинномавии ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Иштирокчии ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқ дорад, ки ҳиссаи худро дар сармояи оинномавии ҳамбият ё як қисми онро ба як ё якчанд иштирокчии ҳамин ҳамбият фурешад ё ба тариқи дигар диҳад.

2. Агар дар оинномаи ҳамбият тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, иштирокчии ҳамбият метавонад ҳиссаи худро (қисми онро) ба шахси сеюм фурешад.

Иштирокчиёни ҳамбият мутаносибан ба андозаи ҳиссаи худ барои харидани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд, ба шарте ки дар оинномаи ҳамбият ё созишномаи иштирокчиёни он тартиби дигари татбиқи ин ҳуқуқ пешбинӣ нагардида бошад. Агар иштирокчиёни ҳамбият дар давоми як моҳи огоҳӣ ёфтанашон ё дар меҳлати дигари дар оинномаи ҳамбият ё созишномаи иштирокчиёни он пешбинигардида аз ҳуқуқи афзалиятноки худ истифода нанамоянд, ҳиссаи иштирокчӣ мумкин аст ба шахси сеюм фурехта шавад.

3. Агар мутобиқи оинномаи ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд ба шахси сеюм фурехтани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) имконнопазир буда,

иштирокчиёни дигари хамбият аз харидани он даст кашанд, хамбият вазифадор аст, ки ба иштирокчӣ арзиши воқеии онро бо пул ё молу мулк дар шакли асл (натура) пардозад.

4. То пурра пардохтани маблаи ҳиссаи иштирокчии хамбияти дорои масъулияти маҳдуд танҳо ҳамон қисмаш метавонад фурехта шавад, ки маблаи он қаблан пардохта шудааст.

5. Агар ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) аз хониби худи хамбияти дорои масъулияти маҳдуд харида шавад, хамбият вазифадор аст, ки дар меҳлат ва бо тартиби пешбиниамудаи қонун дар бораи хамбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуҳхатҳои таъсиси хамбият онро ба иштирокчиёни дигар ё шахси сеюм фурешад ё мутобиқи қисмҳои 4 ва 5 моддаи 97 ҳамин Кодекс сармояи оинномавии худро кам кунад.

6. Ҳисса дар сармояи оинномавии хамбияти дорои масъулияти маҳдуд ба шарте ба ихтиёри меросхерони шахрвандон ва ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии иштирокчиёни узви хамбият мегузарад, ки дар ҳуҳхатҳои таъсиси хамбият танҳо бо розигии иштирокчиёни боқимондаи хамбият имконпазир будани чунин гузариш пешбинӣ нашуда бошад.

Ба гузаронидани ҳисса розӣ нашудани онҳо хамбиятро еҳдадор месозад, ки мувофиқи тартиб ва шартҳои пешбиниамудаи қонуни хамбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуҳхатҳои таъсиси хамбият ба меросхерони (ворисони ҳуқуқии) иштирокчӣ арзиши онро пардозад ё муносиби ҳамин арзиш моли асл (натура) диҳад.

Моддаи 101. Аз ҳайати хамбияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокчӣ

Иштирокчии хамбияти дорои масъулияти маҳдуд, сарфи назар аз ризояти иштирокчиёни дигари хамбият, ҳуқуқи ҳар вақт аз ҳайати хамбият баромаданро дорад.

Моддаи 102. Реёнидани маблаи аз ҳисоби ҳиссаи иштирокчии молу мулки хамбияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Реёнидани маблаи барои пардохти қарзи шахсии иштирокчӣ аз ҳисоби ҳиссаи е дар молу мулки хамбият танҳо дар ҳолате роҳ дода мешавад, ки молу мулки дигари ин иштирокчӣ барои пешонидани қарз нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз хамбияти дорои масъулияти маҳдуд мутобиқи саҳми қарздор дар **сармояи** оинномавӣ пардохтани арзиши қисми молу мулки хамбият ё худо кардани ин қисми молу мулкро бо мақсади реёнидани маблаи аз ҳисоби он талаб намоянд. Қисми молу мулки хамбият, ки бояд худо карда шавад, ё арзиши он аз реи баланс, ё ки дар лаҳзаи пешниҳоди талаб аз хониби кредиторон тартиб додаанд, муайян карда мешавад. **(ЌЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Реѐнидани маблау аз ҳисоби тамоми ҳиссаи иштирокчии дар молу мулки ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд иштироки еро дар ҳамбият қатъ месозад.

Моддаи 103. Аз ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд хорих кардани иштирокчӣ

Агар иштирокчии ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд оинномаи ҳамбиятро дауалона вайрон карда, бо ҳамин ба манфиати он зиѐн оварда бошад, метавонад бо қарори махлиси умумии иштирокчиѐни ҳамбият, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи ҳамаи иштирокчиѐнаш қабул шудааст, аз ҳамбият хорих карда шавад.

Нисбати қарори махлиси умумӣ дар бораи аз ҳамбият хорих кардани иштирокчӣ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

Моддаи 104. ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд хорих гардидани иштирокчӣ

1. Ба иштирокчиие, ки аз ҳайати ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд баромадааст ѐ хориль карда шудааст, мутобики ниссаи ѓ дар сармояи оинномавии лямбият бо усул ва дар мўълати пешбининамудаи қонун дар бораи лямбиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ѐ оинномаи лямбият арзиши қисми молу мулки ҳамбият пардохта мешавад. (**КЉТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Бо мувофиқаи иштирокчии хорихшаванда ва ҳамбият ѐ ба ивази пардохти арзиши молу мулк мумкин аст худӣ молу мулк дар шакли асл (натура) иваз карда шавад.

Ба истиснои ҳолати дар моддаи 102 ҳамин Кодекс пешбинигардида қисми молу мулки ҳамбият, ки бояд ба иштирокчии хорихшаванда дода шавад, ѐ арзиши он аз реи баланс, ки дар лаҳзаи хорихшавии е тартиб дода шудааст, муайян карда мешавад.

2. Агар ба сифати саҳм ба **сармояи оинномавии** ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқи истифодаи молу мулк пешниҳод шуда бошад, ин молу мулк ба иштирокчии аз ҳамбият хорихшаванда баргардонида мешавад. Дар ин сурат пастшавии арзиши чунин молу мулк бо сабаби истифодаи меҳтадили он хуброн карда намешавад. (**КЉТ аз 18.03.2015 сол №1178**)

3. ҳисоб бо меросхери дар ҳайати ҳамбият набудаи иштирокчии ҳамбият ѐ вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии он аст, мутобики қоидаҳои ҳамин модда ба амал бароварда мешавад.

6. ХАМБИЯТИ ДОРОИ МАСЪУЛИЯТИ ИЛОВАГӢ

Моддаи 105. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҳамбиятҳои дорои масъулияти иловагӣ

1. Ҳамбияти дорои масъулияти иловагӣ ҳамбияте доништа мешавад, ки аз хониби як ё чанд шахс таъсис гардида, **сармояи оинномавиаш** мувофиқи андозаҳои дар ҳуқуқҳои таъсис муайянгардида ба ҳиссаҳо тақсим мешавад; иштирокчиёни чунин ҳамбият аз реи еҳдадорихои он бо молу мулки худ ба андозаи дар ҳуқуқҳои таъсиси ҳамбият муайянгардидаи барои ҳамашон баробари арзиши саҳми гузошташон масъулияти муштараки иловагӣ доранд. Агар дар ҳуқуқҳои таъсиси ҳамбият тартиби дигари тақсимоти масъулият пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати муфлисшавии яке аз иштирокчиён масъулияти ӯ аз реи еҳдадорихои ҳамбият байни иштирокчиёни боқимонда мутаносибан ба саҳмҳои онҳо тақсим карда мешавад. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Номи фирмавии ҳамбияти дорои масъулияти иловагӣ бояд номи ҳамбият, инчунин иборати «дорои масъулияти иловагӣ»-ро дар бар гирад.

3. Нисбати ҳамбияти дорои масъулияти иловагӣ қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ҳамбияти дорои масъулияти маҳдуд истифода мешаванд, зеро дар ҳамин модда қоидаҳои дигаре пешбинӣ нагардидаанд.

7. ҲАМБИЯТИ САҲҲОМӢ

Моддаи 106. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҳамбияти саҳомӣ

1. Ҳамбияти **саҳомӣ** ҳамбияте доништа мешавад, ки **сармояи оинномавии** он ба миқдори муайяни саҳмияҳо тақсим шудааст; иштирокчиёни ҳамбияти **саҳомӣ** (саҳмдорон) аз реи еҳдадорихои он масъулият надоранд ва зиёни таваккали марбут аз фаъолияти ҳамбиятро ба андозаи арзиши саҳмияҳои ба онҳо тааллуқдошта ба зимма мегиранд. **(ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Саҳмдороне, ки арзиши саҳмияҳоро пурра напардохтаанд, аз реи еҳдадорихои ҳамбияти **саҳомӣ** дар доираи қисми пардохтанашудаи арзиши саҳмияҳои онҳо масъулияти муштарак доранд.

2. Номи фирмавии ҳамбияти **саҳомӣ** бояд номи он ва ишораи **саҳомӣ** будани ҳамбиятро дар бар гирифта бошад.

3. Мавқеи ҳуқуқии ҳамбияти **саҳомӣ** ва ҳуқуқи еҳдадорихои саҳмдорон мутобиқи ҳамин Кодекс ва **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ»** муайян карда мешавад. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии ҳамбиятҳои саҳомие, ки бо роҳи хусусигардонии корхонаҳои давлатӣ таъсис ёфтаанд, инчунин бо қонуни хусусигардонии ин корхонаҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 107. Ҳамбияти саҳҳомии кушода

1. Ҳамбияти саҳҳомие, ки иштирокчиёнаш саҳмияҳои худро бе ризояти саҳмдорони дигар бегона карда метавонад, ҳамбияти саҳҳомии кушода эътироф мегардад. Чунин ҳамбияти **саҳомӣ** ҳуқуқ дорад, ки мутобиқи шартҳои муқаррарнамудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ обунаи озоди саҳмияҳои мебаровардаш ва фурӯши озоди онҳоро амалӣ гардонад.

2. Ҳамбияти саҳҳомии кушода ҳар сол ҳисоботи солона, баланси муҳосибавӣ ва ҳисоби ғоидаю зиёро барои маълумоти умум нашр мекунад.

Моддаи 108. Ҳамбияти саҳҳомии пешида

1. Ҳамбияти саҳҳомие, ки саҳмияҳои он танҳо байни муассисонаш ё доираи шахси дигари пешакӣ муайян тақсим мешаванд, ҳамбияти саҳҳомии пешида доништа мешавад. Чунин ҳамбият барои обунаи озоди саҳмияҳои мебаровардаш ва ё ба тариқи дигар ба доираи номаҳдуди ашхос ҳиҷати харид пешниҳод кардани онҳо ҳуқуқ надорад.

Саҳмдорони ҳамбияти саҳҳомии пешида дар харидани саҳмияҳои аз хониби саҳмдорони дигари ин ҳамбият фурӯхташаванда ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

2. Шумораи иштирокчиёни ҳамбияти саҳҳомии пешида набояд аз шумораи муқаррарнамудаи қонун дар бораи ҳамбиятҳои **саҳомӣ** бештар бошад, дар акси ҳол он бояд дар давоми як сол ба ҳамбияти саҳҳомии кушода табдил дода шавад ва агар пас аз гузаштани ин меҳлат шумораи онҳо то ҳадди муқаррарнамудаи қонун кам нашавад, бояд аз тариқи суд барҳам дода шавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонуни ҳамбиятҳои **саҳомӣ** ҳамбияти саҳҳомии пешида метавонад барои ба маълумоти умум ба таъб расонидани ҳуҳхатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳамин Кодекс зикргардида вазифадор карда шавад.

Моддаи 109. Таъсиси ҳамбияти саҳомӣ

1. Муассисони ҳамбияти **саҳомӣ** байни худ шартномае мебанданд, ки тартиби ғайбӣ яхояро оид ба таъсиси ҳамбият анҳом додани онҳо, андозаи сармояи оинномавии ҳамбият, навъҳои саҳмияҳои баровардамешуда ва тартиби паҳн кардани онҳо, инчунин шартҳои дигари пешбининамудаи қонунро дар бораи ҳамбиятҳои **саҳомӣ** муайян менамояд.

Шартномаи таъсиси ҳамбияти саҳомӣ ба таври хаттӣ баста мешавад.

2. Муассисони ҳамбияти **саҳомӣ** аз реи еҳдадорихои то бақайдгирии ҳамбият бамиеномада масъулияти муштарак доранд.

Ҳамбият аз реи еҳдадорихои муассисон, ки бо таъсиси он алоқаманданд, танҳо дар сурате масъулият бар деш дорад, ки амали онҳо минбаъд аз хониби махлиси умумии саҳмдорон маъкул доништа шавад.

3. ҳуҳхати таъсиси ҳамбияти **саҳомӣ** оинномаи аз хониби муассисон

тасдикгардидаи он мебошад.

Оинномаи хамбияти **сахомӣ** иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи навъҳои сахмияҳои мебаровардаи хамбият, арзиши номиналӣ ва миқдори онҳо; дар бораи андозаи сармояи оинномавии хамбият; ҳуқуқи сахмдорон; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи хамбият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз хумла доир ба масъалаҳое, ки аз реи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул мешавад, дар бар гирифта бошад. Дар оинномаи хамбияти **сахомӣ** инчунин бояд маълумоти дигари пешбининамудаи қонун дар бораи хамбиятҳои **сахомӣ** дарх гардида бошад.

4. Тартиби анҳом додани амалҳои дигар дар мавриди таъсиси хамбияти **сахомӣ**, аз хумла салоҳияти махлиси муассисон бо қонун дар бораи хамбиятҳои **сахомӣ** муайян карда мешавад.

5. Дар сурати тамоми сахмияҳоро харидани як сахмдор, хамбияти **сахомӣ** метавонад аз хониби як шахс таъсис дода шавад ё аз як шахс иборат бошад. **Маълумот дар ин бора бояд дар оинномаи ӯамбият ва Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯуқуқӣ ва соъибкорони инфиродӣ дар ӯ гардида, барои ба иттилои умум расонидан нашр гардад. (К ӯТ аз 29.12.10с, №640)**

Моддаи 110. Сармояи оинномавии хамбияти сахомӣ

1. Сармояи оинномавии хамбияти **сахомӣ** аз арзиши номиналии сахмияҳои аз хониби сахмдорон харидашудаи хамбият мурағтаб мегардад.

Сармояи оинномавии хамбият андозаи ҳадди ақалли молу мулки хамбиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кағолат медиҳад. Он аз андозаи пешбининамудаи қонун дар бораи хамбиятҳои **сахомӣ** камтар буда наметавонад.

2. Аз вазифаи пардохти арзиши сахмияҳои хамбият озод кардани сахмдорон, инчунин бо роҳи баҳисобгирии талабот ба хамбият аз ин вазифа озод кардани е роҳ дода намешавад.

3. Обунаи озод ба сахмияҳои хамбияти **сахомӣ** то лаҳзаи пардохти пурраи сармояи оинномавии он роҳ дода намешавад. ҳангоми таъсиси хамбияти **сахомӣ** тамоми сахмияҳои он бояд байни муассисон тақсим карда шавад.

4. Ағар баъди ба охир расидани соли дуом ва ӯар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороии соғи ӯамбияти саъомӣ аз сармояи оинномавӣ камтар гардад, ӯамбият вазифадор аст, ки дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ то андозае, ки аз арзиши дороиӯҳои соғи он зиёд намебошад, эълон кунад ва дар ин бора тибқи тартиби мукарраршуда ба мақомоти анӯмдиӯандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феъристи ягонаи давлатии шахсони ӯуқуқӣ ва соъибкорони

инфироде ариза пешниод наояд. Дар сурати илро нагардидани ўндадоринои мазкур ва ё агар арзиши дороинои софи ламбият аз андозаи нади акали дар конун муайянгардидаи сармояи оинномави камтар гардад, ламбият бояд барнам дода шавад. (К ЉТ аз 29.12.10с, №640)

5. Дар конун ё оинномаи хамбият мумкин аст маҳдудиятҳои миқдор, арзиши номиналии умумии саҳмияҳо ё миқдори ҳадди аксари овозҳои як саҳмдор муқаррар карда шаванд.

Моддаи 111. Зиёд кардани сармояи оинномавии хамбияти саҳомӣ

1. Хамбияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори мажлиси умумии саҳмдорон сармояи оинномавиро бо роҳи баланд бардоштани арзиши номиналии саҳмияҳо ё баровардани саҳмияҳои иловагӣ зиёд кунад.

2. Зиёд кардани сармояи оинномавии хамбияти саҳомӣ пас аз пардохти пураи арзиши он ихозат дода мешавад. Зиёд кардани сармояи оинномавии хамбият барои пешонидани зиёни ба он расонидашуда роҳ дода намешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи конун дар бораи хамбиятҳои саҳомӣ, дар оинномаи хамбият мумкин аст ҳуқуқи афзалиятноки саҳмдорони саҳмияҳои оддӣ (муқаррарӣ) ё саҳмияҳои дигари овоздиҳанда дар мавриди харидани саҳмияҳои иловагӣ, ки хамбият мебарорад, муқаррар гардад.

Моддаи 112 Кам кардани сармояи оинномавии хамбияти саҳомӣ

1. Хамбияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори мажлиси умумии саҳмдорон бо роҳи кам кардани арзиши номиналии саҳмияҳо ё харидани як қисми саҳмияҳо бо мақсади ихтисори миқдори умумии онҳо сармояи оинномавиро кам кунад.

Кам кардани сармояи оинномавӣ баъди бо тартиби муқаррарнамудаи конун дар бораи хамбиятҳои саҳомӣ огоҳ кардани ҳамаи кредиторони он роҳ дода мешавад. Дар айни замон кредиторони хамбият ҳуқуқ доранд талаб наоянд, ки хамбият ёндадориҳои дахлдори онро пеш аз меҳлат қатъ ё ихро карда, маблаи зиёро ба онҳо ҳуброн наояд.

2. Кам кардани сармояи оинномавии хамбияти саҳомӣ бо роҳи харидан ва пешонидани қисми саҳмияҳо ба шарте роҳ дода мешавад, ки чунин имконият дар оинномаи хамбият пешбинӣ гардида бошад.

3. Дар натиҷаи сармояи оинномавиро аз андозаи ҳадди ақалли дар конун муайяншуда (қисми 1 моддаи 110) камтар кардани хамбияти саҳомӣ он барҳам меҳарад. (КЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)

Моддаи 113. Маҳдудиятҳо дар мавриди баровардани коуазҳои

қиматнок ва пардохти дивидендҳои хамъияти саҳомӣ

1. Ҳиссаи саҳмияҳои имтиёзнок дар ҳаҳми умумии сармояи оинномавии хамъияти **саҳомӣ** набояд аз 25 фоиз зиёд бошад.

2. Хамъияти **саҳомӣ** пас аз пардохти пурраи сармояи оинномавӣ барои баровардани вомбарг ба маблаи на бештар аз андозаи сармояи оинномавӣ ё андозаи таъминоти бо ин мақсад ба хамъият пешниҳодкардаи шахси сеюм баъди пурра додани маблаи сармояи оинномавӣ ҳуқуқ дорад. Дар сурати набудани таъминот баровардани вомбарг танҳо пас аз се соли фаъолияти хамъияти **саҳомӣ** ва ба шарти то ин вақт дуруст тасдиқ кардани ду баланси солонаи хамъият мумкин аст.

3. Хамъияти **саҳомӣ** дар ҳолатҳои зерин ҳуқуқи эълон кардану пардохтани дивидендро надорад:

- то пардохти пурраи тамоми сармояи оинномавӣ;
- агар арзиши **дориҳои** хамъияти **саҳомӣ** аз сармояи оинномавӣ ва фонди эҳтиётии он камтар бошад ё дар натиҷаи пардохти дивидендҳо аз андозаи онҳо камтар гардад. (**Қ ЪТ аз 29.12.10с, №640**)

Моддаи 114. Идоракунии дар хамъияти саҳомӣ

1. Мақоми олии идораи хамъияти **саҳомӣ** махлиси умумии саҳмдорони он мебошад.

Ба салоҳияти мустаснои махлиси умумии саҳмдорон инҳо дохил мешаванд:

а) таъйир додани оинномаи хамъият, аз хумла таъйир додани андозаи сармояи оинномавии он;

б) интихоб намудани аъзои шерои директорон (шерои нозирон) ва комиссияи тафтишотӣ (ревизорӣ)-и хамъият ва пеш аз меҳлат қатъ намудани ваколати онҳо;

в) таъсис додани мақомоти ихроияи хамъият ва пеш аз меҳлат қатъ намудани ваколати онҳо, ба шарте ки дар оинномаи хамъият ҳалли ин масъалаҳо ба салоҳияти шерои директорон (шерои нозирон) мансуб доништа нашуда бошад;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солона, балансҳои муҳосибавӣ, ҳисоби фоидаю зиёни хамъият ва тақсими фоидаю зиёни он;

д) қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии хамъият.

Тибқи қонун дар бораи хамъиятҳои **саҳомӣ** ба салоҳияти махлиси умумии саҳмдорон инчунин мумкин аст ҳалли масъалаҳои дигар мансуб доништа шавад.

ҳалли масъалаҳои тибқи қонун ба салоҳияти мустаснои махлиси умумии саҳмдорон мансуб доништашударо он ба мақомоти ихроияи хамъият супурда наметавонад.

2. Дар хамъияте, ки шумораи саҳмдоронаш аз панхоҳ нафар бештар аст,

шерои директорон (шерои нозирон) таъсис дода мешавад.

Мутобиқи қонун дар бораи хамбиятҳои **саҳомӣ**, дар сурати таъсиси шерои директорон (шерои нозирон) дар оинномаи хамбият бояд салоҳияти мустасноӣ он муайян карда шавад. ҳалли масъалаҳоеро, ки тибқи оиннома ба салоҳияти мустасноӣ шерои директорон (шерои нозирон) мансуб дониста шудаанд, он ба мақомоти ихроияи хамбият супорида наметавонад.

3. Мақоми ихроияи хамбият метавонад дастхамбӣ (раёсат, маъмурият) ё инфиродӣ (директор, директори генералӣ) бошад. Вай ба фаъолияти хориӣ хамбият роҳбарӣ карда, ба шерои директорон (шерои нозирон) ва махлиси умумии хамбият ҳисобот медиҳад.

ҳалли тамоми масъалаҳо, ки салоҳияти тибқи қонун ё оинномаи хамбият муайянгардидаи дигар мақомоти идораи хамбиятро ташкил намекунанд, ба салоҳияти мақоми ихроияи хамбият мансуб аст.

Бо қарори махлиси умумии саҳмдорон ваколатҳои мақоми ихроияи хамбият мумкин аст тибқи шартнома ба дигар ташкилоти тихоратӣ ё соҳибкори инфиродӣ (мудир) супурда шаванд.

4. Салоҳияти мақомоти идораи хамбияти **саҳомӣ**, инчунин тартиби қабул кардани қарор ва аз номи хамбият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, қонун дар бораи хамбиятҳои **саҳомӣ** ва оинномаи хамбият муайян карда мешаванд.

5. Хамбияти саҳҳомие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонун дар бораи хамбиятҳои саҳомӣ ба наشري хушхатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳамин Кодекс зикргардида барои маълумоти умум вазифадор аст, бояд барои тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солонаи молиявӣ ҳар сол аудиторӣ касбиеро халб намояд, ки бо хамбият ё иштирокчиёни он манфиатҳои моддӣ надорад.

Фаъолияти хамбияти саҳомӣ, аз хумла хамбияти саҳҳомие, ки барои наشري хушхатҳои зикргардида ба маълумоти умум вазифадор нест, бо талаби саҳмдороне, ки ҳиссаи умумиашон дар сармои оинномавӣ даҳ фоиз ё зиёда аз онро ташкил медиҳад, бояд ҳар вақт тафтиши аудиторӣ карда шавад.

Тартиби гузаронидани тафтиши аудиторӣ хамбияти саҳомӣ тибқи қонун ва оинномаи хамбият муайян карда мешавад.

Моддаи 115. Азнавташкилдихӣ ва барҳамдихии хамбияти саҳомӣ

1. Хамбияти саҳомӣ бо қарори махлиси умумии саҳмдорон метавонад ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

Асосу тартиби дигари азнавташкилдихӣ ва барҳамдихии хамбияти саҳомӣ бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайянкарда мешавад.

2. Хамбияти саҳомӣ метавонад ба хамбияти дорои масъулияти маҳдуд ё кооперативи **тильоратӣ** табдил дода шавад. **(КЉТ аз 22.07.2013 сол №976)**

8. ХАМБИЯТҲОИ ФАРӢЙ ВА ВОБАСТА

Моддаи 116. Ҳамъияти хоҳагидорӣ фаръӣ

1. Агар дигар ҳамъият ё ширкати хоҳагидорӣ (асосӣ) бо сабаби иштироки афзалиятноки худ дар сармояи оинномавии он ё мутобиқи шартномаи байни онҳо ва ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани қарорҳои аз хониби чунин ҳамъият қабулшавандаро дошта бошад, ҳамъияти хоҳагидорӣ фаръӣ доништа мешавад.

2. Ҳамъияти фаръӣ барои қарзҳои ҳамъият (ширкат)-и асосӣ масъулият надорад.

Ҳамъият (ширкат)-и асосие, ки ҳуқуқи ба ҳамъияти фаръӣ, аз хумла тибқи шартнома ба он додани дастурҳои барояш ҳатмиро дорад, аз реи аҳдҳое, ки ҳамъияти фаръӣ бо мақсади ихроӣ чунин дастурҳо анҳом медиҳад, ба ин ҳамъият масъулияти муштарак дорад.

Дар сурати бо гуноҳи ҳамъият (ширкат)-и асосӣ муфлис шудани ҳамъияти фаръӣ, ҳамъият (ширкат)-и асосӣ аз реи қарзҳои он масъулияти иловагӣ дорад.

3. Агар дар қонуни дар бораи ҳамъиятҳои хоҳагидорӣ тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, иштирокчиён (саҳмдорон)-и ҳамъияти фаръӣ ҳуқуқ доранд, ки аз ҳамъият (ширкат)-и асосӣ ҳуброни зиёни бо гуноҳи он ба ҳамъияти фаръӣ расидаро талаб намоянд.

Моддаи 117. Ҳамъияти хоҳагидорӣ вобаста

1. Агар ҳамъияти дигар (бартаридошта, иштироккунанда) бештар аз 20 фоизи саҳмияҳои овоздиҳандаи ҳамъияти саҳомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии ҳамъияти дорои масъулияти маҳдудро дошта бошад, ҳамъияти хоҳагидорӣ вобаста эътироф мешавад.

2. Ҳамъияти хоҳагидорие, ки зиёда аз 20 фоизи саҳмияҳои овоздиҳандаи ҳамъияти саҳомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии ҳамъияти дорои масъулияти маҳдудро ҳаридааст, мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонунҳо бояд дар бораи ҳамъиятҳои хоҳагидорӣ дар ин хусус бетаъхир маълумот нашр намояд.

3. ҳадди иштироки мутақобилаи ҳамъиятҳои хоҳагидорӣ дар сармояи оинномавии якдигар ва миқдори овозҳое, ки яке аз чунин ҳамъиятҳо дар махлиси умумии иштирокчиён ё саҳмдорони ҳамъияти дигар истифода карда метавонад, бо қонун муайян карда мешавад.

§3. КООПЕРАТИВҲОИ ТИЉОРАТӢ

Моддаи 118. Мафҳуми кооперативи тилъоратӣ

1. Кооператив – иттињодияи мустаќил ва ихтиёрии бо тартиби муќарраргардида баќайдгирифташуда мебошад, ки дар асоси узвияти шахсон бо маќсади ќонев намудани талаботи муштараки иќтисодӣ, иљтимоӣ, фарњангӣ ва дигар талаботи онњо, инчунин сањю кўшиши шахсони мазкур тавассути муттаъидкунии молу мулк (аъзоњаќќии сањмӣ) ва таъсиси ташкилоти ба таври демократӣ идорашавандаи молу мулки якљоя таъсис дода мешавад.

Кооперативи тилъоратӣ ташкилоти тилъоратӣ буда, мутобиќи оиннома асосан ба шахсони сеюм хизмат мерасонад. Даромади софи кооперативи тилъоратӣ метавонад дар байни аъзои он тибќи тартиби муќаррарнамудаи Ёонуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи кооперативњо» ва оинномаи кооператив таќсим карда шавад. (ЀЉТ аз 22.07.13с.№976)

2. Аъзои кооперативи тилъоратӣ аз реи еҳдадорихои кооператив ба андоза ва мувофиќи тартиби пешбиниамудаи Ѐонуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи кооперативњо» ва оинномаи кооператив масъулият доранд.

3. Номи фирмавии кооператив бояд номи он ва калимаҳои "кооперативи тилъоратӣ"-ро дар бар гирифта бошад.

4. Мавќеи ҳуќуќии кооперативҳои тилъоратӣ ва ҳуќуќу еҳдадорихои аъзои онҳо мутобиќи ҳамин Кодекс ва Ѐонуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи кооперативњо» муайян карда мешаванд. (ЀЉТ аз 22.07.13с.№976)

Моддаи 119. Таъсиси кооперативҳои тилъоратӣ

1. хуҳхати таъсиси кооперативи тилъоратӣ оинномаи тасдиќнамудаи махлиси умумии аъзои он мебошад. (ЀЉТ аз 22.07.13с.№976)

2. Оинномаи кооператив иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс пешбинигардида бояд инчунин шартҳои зеринро дар бар гирифта бошад: дар бораи андозаи саҳмпулии аъзои кооператив; дар бораи ҳайат ва тартиби саҳмпулиро супурдани аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои риоя накардани еҳдадорӣ дар мавриди супурдани саҳмпулӣ; дар бораи тартиби таќсим намудани фоида ва зиёни кооператив; дар бораи андоза ва шартҳои масъулияти аъзои он барои қарзҳои кооператив; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани он, аз хумла оид ба масъалаҳои, ки доир ба онҳо қтарор якдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул карда мешавад.

3. Шумораи аъзои кооператив набояд камтар аз се нафар бошад. (ЀЉТ аз 22.07.13с.№976)

Моддаи 120. Молу мулки кооперативи тилъоратӣ

1. Молу мулке, ки моликияти кооперативи тилъоратӣ аст, мутобиќи оинномаи кооператив ба саҳмҳои аъзои он таќсим карда мешавад. (ЀЉТ аз 22.07.13с.№976)

Тибқи оинномаи кооператив мумкин аст муқаррар карда шавад, ки қисми муайяни молу мулки ба кооператив тааллуқдошта фондҳои тақсимнашаванда буда, онҳо барои мақсадҳои муайяннамудаи оиннома истифода мешаванд.

Қарори таъсис намудани фондҳои тақсимнашавандаро, агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аъзои кооператив яқдилона қабул мекунад.

2. Узви кооператив вазифадор аст, ки дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии кооператив сад фоизи саноми худро супорад. (ҚҶТ аз 29.12.10с, №640)

3. Кооператив барои баровардани саномиҳо ҳуқуқ надорад.

4. Фонди кооператив дар байни аъзои мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативҳо» ва оинномаи кооператив тақсим карда мешавад. Молу мулке, ки пас аз барӯам додани кооператив ва қонеъ гардонидани талаботи кредиторони он боқӣ мемонад, дар байни аъзои он мутаносибан бо саноми тақсим карда мешавад. (ҚҶТ аз 22.07.13с.№976)

Моддаи 121. Идоракунии дар кооперативи тилборати

1. Мақоми олии идораи кооператив махлиси умумии аъзои он мебошад.

Дар кооперативи дорои шумораи зиёда аз сад аъзо Шӯрои нозирони кооператив таъсис дода мешавад, ки он фаъолияти раёсати кооперативро назорат мекунад.

Раёсати кооператив ба фаъолияти ҳамарезаи кооператив роҳбарӣ карда, ба шерои нозирон ва махлиси умумии аъзои кооператив ҳисоботдиҳанда мебошад.

Аъзои шерои нозирон ва раёсати кооператив, танҳо аъзои кооператив буда метавонанд. Узви кооператив дар як вақт узви шерои нозирон ва узви раёсати кооператив буда наметавонад. (ҚҶТ аз 22.07.13с.№976)

2. Салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо тибқи қонун ва оинномаи кооператив муайян карда мешаванд.

3. Ба салоҳияти мустаснои махлиси умумии аъзои кооператив инҳо дохил мешаванд:

а) қабул ва таъйир додани оинномаи кооператив;

б) таъсис додани шерои нозирон ва қатъ гардонидани ваколати аъзои он, инчунин таъсис додан ва қатъ намудани ваколати мақомоти ихроияи кооператив, ба шарте ки ин ҳуқуқ мутобиқи оинномаи кооператив ба шерои нозирони он дода нашуда бошад;

в) қабул ва хорих кардани аъзои кооператив;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солоную баланси бухгалтерии кооператив ва тақсим кардани фонди аъзои он;

д) қабул кардани қарори азнавташқилдихӣ ва барҳамдихии кооператив.

Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативҳо» ва оинномаи кооператив ба салоҳияти мустаснои махлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад. **(ҚҶТ аз 22.07.13с.№976)**

ҳалли масъалаҳои марбут ба салоҳияти мустаснои махлиси умумӣ ё шерои нозирони кооперативро онҳо ба мақомоти ихроияи кооператив супурда наметавонанд.

4. Узви кооператив ҳангоми қарор қабул кардани махлиси умумӣ як овоз дорад.

Моддаи 122. Қатъ гардидани узвият дар кооперативи тилъоратӣ ва гузоштани аъзоҳаққӣ

1. Узви кооператив ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ аз ҳайати кооператив барояд. Дар ин сурат ба ӯ бояд арзиши саҳм пардохта ё мутобиқи саҳми ӯ молу мулк дода шавад, инчунин маблаӯҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида пардохта шаванд.

Саҳм ва молу мулки дигари узви кооперативи хорихшаванда пас аз анҳои соли молиявӣ ва тасдиқи баланси муҳосибавии кооператив дода мешавад.

2. Дар сурати еҳдадорихии тибқи оиннома ба зиммааш гузошташударо ихро накардан ё ба таври бояду шояд ихро накардани узви кооператив, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ва оинномаи кооператив, бо қарори махлиси умумӣ аз кооператив хорих карда мешавад.

Узви кооперативи **тилъоратӣ** бо сабаби узви кооперативи шабеҳ буданаш метавонад бо қарори махлиси умумӣ аз кооператив хорих карда шавад.

Узви кооперативи аз ҳайати он хорихшуда мутобиқи қисми 1 ҳамин модда ба гирифтани саҳм, пардохтҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида ҳуқуқ дорад.

3. Узви кооператив, узви собиқ ё вориси узви ғавтидаи кооператив метавонанд саҳми худро танҳо ба узви амалкунанда ё ояндаи кооператив гузашт кунанд, ба шарте ки чунин гузашткунӣ ба ғоидаи кооператив бошад. Тартиби гузашт кардани саҳм тибқи оинномаи кооператив муқаррар мегардад. (ҚҶТ аз 22.07.13с.№976)

4. Агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати вафот ёфтани узви кооперативи **тилъоратӣ** ворисони ӯ метавонанд ба узвияти кооператив қабул карда шаванд. Дар акси ҳол кооператив ба ворисон арзиши саҳми узви ғавтидаи кооперативро медиҳад.

5. Реёнидани маблаӯ аз ҳисоби саҳми узви кооперативи **тилъоратӣ** аз реи қарзи шахсии ӯ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва оинномаи кооператив, танҳо дар сурати нокифоя будани молу мулки дигари ӯ барои

пардохти чунин қарз роҳ дода мешавад. (ҚЎТ аз 22.07.13с.№976)

Моддаи 123. Азнавташқилдиҳӣ ва барҳамдиҳии кооперативҳои тилъоратӣ

1. Кооперативи тилъоратӣ мумкин аст бо қарори махлиси умумии аъзои он ихтиёран аз нав ташқил ё барҳам дода шавад.

Асосҳои дигар ва тартиби азнавташқилдиҳӣ ва барҳамдиҳии кооператив бо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муайян карда мешаванд.

2. Кооперативи тилъоратӣ бо қарори якдилонаи аъзои метавонад ба ширкат ё ҳамбояти хоҳагидорӣ табдил дода шавад. (ҚЎТ аз 22.07.13с.№976)

§ 4. ҚОРХОНАҶОИ ДАВЛАТӢ

Моддаи 124. Муқаррароти асосӣ дар бораи қорхонаҳои давлатӣ

1. Қорхонаҳои давлатӣ дар намудҳои қорхонаи воҳиди давлатӣ бо ӯқуқи идораи оперативӣ вуҷуд дошта метавонанд.

2. Молю мулки қорхонаҳои давлатӣ тақсимнашаванда буда, ба сахмҳо (хиссаҳо), аз ҳумла байни қорхонаҳои қорхона тақсим карда намешаванд.

3. Номи фирмавии қорхонаи давлатӣ бояд ишора ба соҳибмулки онро дошта бошад.

4. Мақомоти қорхонаи давлатӣ инҳо мебошанд:

- мақоми болоӣ – муассис;

- мақоми идорақунӣ – шӯрои нозирони қорхонаи давлатӣ;

- мақоми илроия – роҳбарии қорхонаи давлатӣ. (ҚЎТ аз 02.01.2020с.№1656)

5. Қорхонаи давлатӣ бо қарори мақомоти вақолатдори давлатӣ таъсис, аз нав ташқил ва барҳам дода мешавад.

6. Ҷолати ҳуқуқи қорхонаи давлатӣ бо Кодекси мақур ва Қонуни Љумњурии Тоҷикистон «Дар бораи қорхонаҳои давлатӣ» муайян карда мешавад. (ҚЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 125. Қорхонаи воҳиди давлатии ба ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ асосёфта

1. Қорхонаи воҳиди давлатӣ ташқилоти тилъоратист, ки ӯқуқи ба молумулки вобастақардаи молик соҳиб шуданро надорад.

2. Қорхонаи воҳид бо қарори мақомоти давлатии вақолатдор таъсис дода мешавад.

3. ҳуқуқи таъсиси қорхонаи воҳид оинномаи аз хониби мақомоти давлатии вақолатдор тасдиққардидаи он мебошад.

4. Андозаи фонди оинномавии қорхонаи воҳид набояд аз маблаи муайяннамудаи қонун қамтар бошад.

5. Фонди оинномавии қорхонаи воҳид бояд аз ҷониби молик дар

муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии он пурра пардохта шавад. (Қ ЎТ аз 29.12.10с, №640)

6. Агар баъди анхоми соли молиявӣ арзиши **дориҳои** софи корхонаи воҳид аз андозаи фонди оинномавии дар оинномаи корхона пешбинигардида камтар шавад, мақоме, ки ваколати таъсис додани чунин корхонахоро дорад, вазифадор аст, ки мувофиқи тартиби муқарраргардида фонди оинномавиро кам кунад. Агар арзиши **дориҳои** соф аз андозаи дар қонун муайянгардида (қисми 3 ҳамин модда) камтар гардад, корхона метавонад бо қарори суд барҳам дода шавад. **(Қ ЎТ аз 29.12.10с, №640)**

7. Дар сурати қабул намудани қарори кам кардани фонди оинномавӣ корхона вазифадор аст, ки дар ин хусус кредиторони худро хаттӣ огоҳ созад.

Кредитори корхона метавонад қатъ ё ихрои пеш аз меҳлати еҳдадориҳоеро, ки ин корхона аз реи онҳо қарздор мебошад, инчунин хуброни зиёро талаб намояд.

8. Корхонаи воҳиди давлатӣ аз рӯи ўндадориҳои ба тамоми молу мулкшавобгар буда, аз рӯи ўндадориҳои молумулкии молкаш шавобгар намебошад. Соғибмулк аз рӯи ўндадориҳои корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои пешбинишудаи қисми 3 моддаи 57 Кодекси мазкур дигар санади қонунгузорӣ шавобгар намебошад. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 126. Корхонаи фаръии корхонаи воҳиди давлатӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ метавонад бо розигии соғибӣ молу мулк ба сифати шахси ҳуқуқи корхонаи дигари воҳид (корхонаи фаръӣ)-ро бо тартиби муқаррарнамуда бо роғи ба ҳуқуқи пешбурди холағӣ ба он додани молу мулки худ таъсис диҳад.

2. Муассис оинномаи корхонаи фаръиро тасдиқ ва роғбари онро тағин менамояд.

3. Корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 3 моддаи 57 ғамин Кодекс пешбинишуда аз рӯи ўндадориҳои корхонаи фаръӣ масъулият надорад. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 127. Корхонаи маҳсуси (казонии) давлатие, ки ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асос ёфтааст

1. ҳамон корхонаи маҳсуси (казонии) давлатӣ мебошад, ки молу мулки давлатиро бо ҳуқуқи идораи оперативӣ дар ихтиёр дорад.

2. Корхонаи маҳсуси (казонии) давлатӣ бо қарори ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти илғоғии мағаллии ҳокимияти давлатӣ таъсис дода мешавад.

3. ҳуххати таъсиси корхона оинномаи он мебошад, ки аз ҳониби муассис тасдиқ мегардад.

4. Номи фирмавии корхонаи ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асосёфта бояд

ишора ба он дошта бошад, ки **корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ** аст.

5. Фаъолияти хохагии **корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ** бо мақсаду вазифаҳои дар оиннома сабтгардида муайян карда мешавад.

6. Қумҳурии Тоҷикистон ё воҳиди марзию маъмурӣ аз реи еҳдадорихои **корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ** масъулияти иловагӣ доранд. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

§5. ТАШКИЛОТҲОИ УАЙРИТИҲОРАТӢ

Моддаи 128. Кооперативи ғайритилъоратӣ

1. Кооперативи ғайритилъоратӣ ташкилоти ғайритилъоратӣ буда, мутобиқи оинномаи кооператив асосан ба аъзои худ хизмат мерасонад. Даромади софи кооперативи ғайритилъоратӣ, ки дар натиљаи хизматрасонињо ба шахсони сеюм ба даст оварда шудааст, дар байни аъзои он тақсим карда намешавад ва ин даромад љињати рушди минбаъдаи он сарф карда мешавад. Дар сурати асосан ба шахсони сеюм хизмат расондани кооперативи ғайритилъоратӣ, он бояд ба кооперативи тилъоратӣ табдил дода шавад.

2. Оинномаи кооперативи ғайритилъоратӣ ба иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андозаи аъзоҳақќии аъзои кооператив; дар бораи таркиб ва тартиби супурдани аъзоҳақќӣ аз хониби аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои вайрон кардани еҳдадорӣ дар мавриди супурдани аъзоҳақќӣ; дар бораи ҳайату салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз хумла доир ба масъалаҳое, ки аз реи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул карда мешавад; дар бораи тартиби хуброни зиёни ба кооператив расонидашуда аз хониби аъзои кооператив, дар бар гирад.

3. Номи кооперативи ғайритилъоратӣ бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он, инчунин калимаи "кооператив" - ро дар бар гирифта бошад.

4. Вазъи нуқуќии кооперативњо, нуқуќу ўндадорињои аъзои онњо бо Кодекси мазкур ва Қонуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи кооперативњо» ба танзим дароварда мешаванд. **(ҚЎТ аз 22.07.13с.№976)**

Моддаи 128¹. Кооператсияи матлубот

1. Иттињоди ихтиёрии шањрвандон дар асоси узвият бо мақсади қонењ гардонидани талаботи моддии сањмдорон бо роњи муттањид сохтани аъзоњақќии онњо кооператсияи матлубот эътироф карда мешавад.

2. Асосњои нуқуќии ташкили фаъолият, вазъи нуқуќии кооператсияи матлубот ва нуқуќу ўндадорињои сањмдорон мутобиқи Қонуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи кооператсияи матлубот дар

Моддаи 129. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ

1. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳои эътироф карда мешаванд, ки дар онҳо шаҳрвандон мувофиқи тартиботи муқарраргардида дар асоси умумияти манфиатнояшон барои қонунгардонидани талаботҳои маънаві ё дигари ғайримоддӣ ихтиёран муттаъид гардидаанд. (ҚЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳои иайритихоратӣ мебошанд. Онҳо танҳо барои ноил шудан ба мақсадҳои, ки бахри онҳо таъсис гардидаанд, ҳуқуқ доранд ба фаъолияти истеҳсоли ва фаъолияти дигари соҳибқорӣ ба ин мақсадҳо мувофиқро анҳом диҳанд.

2. Иштирокчиёни (азои) иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ҳуқуқашонро ба молу мулк, ки ба моликияти ин иттиҳодияҳо, ташкилотҳо гузаронидаанд, инчунин ба аъзоҳаққӣ нигоҳ намендоранд. Онҳо аз реи еҳдадорихои иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои диние, ки дар онҳо ба сифати узвият иштирок менамоянд, масъулият надоранд, иттиҳодияҳои, ташкилотҳои мазкур бошанд, аз реи еҳдадорихои аъзои худ масъул намебошанд.

3. Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ҳамчун иштирокчиёни муносибатҳои бо ҳамин Кодекс танзимшаванда тибқи қонун муайян карда мешаванд. (ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178)

Моддаи 130. Фондҳои ҳамиятӣ

1. Фонди ҳамиятӣ ташкилоти иайритихоратии узвиятнадоштае эътироф карда мешавад, ки аз хониби шаҳрвандон ё шахси ҳуқуқӣ дар асоси пардохтҳои ихтиёрии молу мулк таъсисгардида, мақсадҳои хайрия, ихтимой, фарҳангӣ, таълимӣ ё мақсадҳои дигари умумии муфидро пеш гирифтааст.

Молу мулк, ки муассисони фонд ба он супурдаанд, моликияти фонд мебошад. Муассисон аз реи еҳдадорихои фонди таъсисдодашон масъулият надоранд, фонд бошад, аз реи еҳдадорихои муассисони худ масъул нест.

2. Фонди ҳамиятӣ молу мулкро барои мақсадҳои, ки дар оинномааш муайян гардидаанд, истифода менамояд. Фонд ҳуқуқ дорад, хихати ноил шудан ба мақсадҳои умумии муфиде, ки фонд барои он таъсис гардидааст, ба фаъолияти соҳибқорӣ ба ин мақсадҳо муносиб машуул шавад. Барои ба амал баровардани фаъолияти соҳибқорӣ фондҳо ҳуқуқ доранд, ҳамиятҳои хоҳагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок наменоянд.

Фонд вазифадор аст, ки ҳар сол дар хусуси истифодаи молу мулк ҳисоботро ба таъб расонад.

3. Тартиби идораи фонди ҳамиятӣ ва тартиби ташкили мақомоти он

тибқи оинномаи аз хониби муассисон тасдиқгардида муайян карда мешавад.

4. Дар оинномаи фонди хамъиятӣ иайр аз маълумоти дар қисми 2, моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида бояд маълумоти зерин дарх гардида бошад: номи фонд, ки калимаи "фонд"-ро дар бар гирифтааст; маълумот дар бораи мақсади фонд; маълумот дар бораи мақомоти фонд, аз хумла дар бораи шерои парасторон, ки ба фаъолияти фонд назорат мекунад; тартиби таъин намудани мансабдорони фонд ва аз вазифа озод кардани онҳо; маҳалли хойгиршавии фонд; тақдирӣ молу мулки фонд дар сурати барҳам дода шудани он .

Моддаи 131. Тауӣр додани оиннома ва барҳам додани фонди хамъиятӣ

1. Оинномаи фонди хамъиятӣ метавонад аз хониби мақомоти фонд тауӣр дода шавад, ба шарте ки дар оиннома бо ҳамин тартиб тауӣр додани он пешбинӣ гардида бошад.

Агар бетауӣр мондани оиннома боиси оқибатҳое гардад, ки ҳангоми таъсиси фонд онҳоро пешбинӣ намудан иайриимкон буда, имконияти тауӣр додани он дар оиннома пешбинӣ нашуда бошад ё шахси ваколатдор онро тауӣр надиханд, суд ҳуқуқ дорад, ки тибқи аризаи мақомоти фонд, шерои парасторон ё мақоми дигари дорои ваколоти назорати фаъолияти фонд ба он тауӣрот ворид намояд.

2. Қарори барҳам додани фонди хамъиятиро танҳо суд дар асоси аризаи шахси манфиатдор қабул карда метавонад.

Фонд дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

-агар молу мулки фонд барои татбиқи ҳадафҳои нокифоя буда, имконияти ба даст овардани молу мулки зарурӣ татбиқношудани бошад;

-агар ноил шудан ба мақсадҳои фонд номумкин ва тауӣр додани мақсадҳои фонд иайриимкон бошад;

-дар сурати аз мақсади дар оиннома пешбинигардида дур шудани фаъолияти фонд;

-дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун.

3. Дар сурати барҳам додан фонди хамъиятӣ молу мулки пас аз қонегардонии талаботи кредиторон боқимондаи он ба шахси дар оинномаи фонд зикргардида дода мешавад.

Моддаи 132. Муассисаҳо

1. Ташкилоте, ки молик барои амалӣ гардонидани вазифаҳои идоракунӣ, ихтимоию фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари дорои хусусияти иайритихоратӣ таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузорӣ мекунад, муассиса дониста мешавад.

ҳуқуқи муассиса ба молу мулки ба вай вобасташуда ва харидаи он

мутобиқи моддаҳои 313 ва **315** ҳамин Кодекс муайян карда мешавад. (**Қ ЎТ аз 12.05.2007 сол, №247**)

2. Муассиса аз реи еҳдадорихои худ бо маблаи пулии дар ихтиёраш буда масъулият дорад. Дар сурати нокифоя будани ин маблаи молики молу мулки дахлдор аз реи еҳдадорихои он масъулияти иловагӣ дорад.

3. Хусусияҳои мавқеи ҳуқуқии намудҳои алоҳидаи муассисаҳои давлатӣ ё муассисаҳои дигар тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 133. Иттиҳодияҳои шахсони ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттифоқҳо)

1. Ташкилотҳои тижоратӣ бо мақсади ҳамоҳангсозии фаъолияти соҳибкориашон, инчунин намояндагӣ ва ҳифзи манфиатҳои умумии молу мулкӣ метавонанд тибқи шартномаи байни худ иттиҳодияҳоро дар шакли ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) таъсис диҳанд, ки онҳо ташкилотҳои иайритижоратӣ мебошанд.

Агар бо қарори иштирокчиён ба зимаи ассотсиатсия (иттифоқ) фаъолияти соҳибкорӣ гузошта шавад, чунин ассотсиатсия (иттифоқ) бояд бо тартиби пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ба ҳамбият ё ширкати хоҳагидорӣ табдил дода шавад. Барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) ҳуқуқ доранд, ки ҳамбиятҳои хоҳагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок намоянд.

2. **Иттиҳодияҳои** ҳамбиятӣ ва ташкилотҳои дигари иайритижоратӣ, аз хумла муассисаҳо, метавонанд ихтиёран дар ассотсиатсияҳои (иттифоқҳои) ин ташкилотҳо муттаҳид шаванд. (**ҚЎТ аз 18.03.2015 сол №1178**)

Ассотсиатсияи ташкилотҳои иайритижоратӣ ташкилоти иайритижоратӣ мебошад.

3. Ассотсиатсия шахси ҳуқуқӣ мебошад.

Аъзои ассотсиатсия мустақилияти худ ва ҳуқуқи шахси ҳуқуқиро нигоҳ медоранд.

4. Ассотсиатсия аз реи еҳдадорихои аъзои худ масъулият надорад.

Аъзои ассотсиатсия аз реи еҳдадорихои он ба андоза ва мувофиқи тартиби дар ҳуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия пешбинигардида масъулияти иловагӣ доранд.

5. Номи ассотсиатсия бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он ва мақсади асосии фаъолияти аъзои онро бо иловаи калимаҳои "ассотсиатсия" ё "иттифоқ" дар бар гирифта бошад.

Аъзои ассотсиатсия мустақилияти худ ва ҳуқуқи шахси ҳуқуқиро нигоҳ медоранд.

4. Ассотсиатсия аз реи еҳдадорихои аъзои худ масъулият надорад.

Аъзои ассотсиатсия аз реи еҳдадорихои он ба андоза ва мувофиқи тартиби дар ҳуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия пешбинигардида масъулияти

иловагӣ доранд.

5. Номи фирмавии ассотсиатсия бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он ва мақсади асосии фаъолияти аъзои онро бо иловаи калимаҳои "ассотсиатсия" ё "иттифок" дар бар гирифта бошад.

Моддаи 134. хуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифок)

1. хуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифок) шартномаи таъсиси аз хониби аъзоёни он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо мебошанд.

2. Дар хуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия иайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида бояд шартҳои зерин дарх гардида бошанд: дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ассотсиатсия ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз хумла доир ба масъалаҳое, ки қарор аз реи онҳо яқдилона ё бо аксарияти кулли овози аъзои ассотсиатсия қабул карда мешавад ва дар бораи тақсими **молу мулке**, ки пас аз барҳам додани ассотсиатсия боқӣ мондааст. (**К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 135. ҳуқуқу еҳдадорихи аъзои ассотсиатсия (иттифок)

1. Аъзои ассотсиатсия (иттифок) ҳуқуқ доранд, ки аз хизматҳои он ба таври ройгон истифода намоянд, ба шарте ки дар хуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти хизматрасонӣ барнаояд.

2. Узви **ассотсиатсия (иттифок)** ҳақ дорад, ки пас аз хотимаи соли молиявӣ бо салоҳдиди хеш аз ҳайати **ассотсиатсия (иттифок)** барояд. Дар ин сурат е аз реи еҳдадорихи ассотсиатсия дар давоми ду соли пас аз хорих шуданаш мутаносибан ба аъзоҳаққии худ масъулияти иловагӣ бар деш дорад. (**К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Узви ассотсиатсия дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби дар хуҳхатҳои таъсиси ассотсиатсия муқарраргардида мумкин аст бо қарори иштирокчиёни боқимонда аз он хорих карда шавад. Дар мавриди аъзоҳаққии молу мулкӣ ва масъулияти узви хорихшудаи ассотсиатсия қоидаҳои марбут ба баромадан аз ҳайати ассотсиатсия истифода мешаванд.

3. **Бо ризоияти узви** ассотсиатсия ба он метавонад узви нав шомил шавад. Ба ассотсиатсия (иттифок) шомил шудани иштирокчии нав мумкин аст вобаста ба масъулияти иловагии доштаи он оид ба еҳдадорихи ассотсиатсия (иттифок), ки то шомилшавии е ба миён омадааст, сурат гирад.

БОБИ 5.

ИШТИРОКИ ХУМҲУРИИ ТОҲИКИСТОН ВА ВОҲИДИ МАРЗИЮ МАЪМУРӢ

ДАР МУНОСИБАТҲОИ ТАНЗИМШАВАНДАИ ГРАЖДАНӢ

Моддаи 136. Иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани

1. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни дигари ин муносибатҳо дар асоси баробар иштирок менамояд.

2. **Мақомоти ӯқимияти давлатии Љумӯрии Тоҷикистон** дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ва ё санади дигари муайянқунандаи **ӯлати ӯқуқии** ин мақомот муқаррар гардидааст, метавонанд аз номи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо молу мулки худ дорои ҳуқуқу еҳдадорихи молу мулки ва шахсии иайри молу мулкиро ба даст оварда, татбиқ намоянд ва дар суд баромад қунанд.

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбиниамудаи қонун бо супориши махсуси Ҷумҳурии Тоҷикистон аз номи он дигар мақомоти давлатӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шахрвандон амал карда метавонанд.

3. Баҳсҳои **ӯқуқии граждани** бо иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз хониби судҳо ҳал карда мешаванд. (**Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 137. Иштироки воҳиди марзию маъмурӣ дар муносибатҳои шахрвандию ҳуқуқӣ

1. Воҳиди марзию маъмурӣ дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни ин муносибатҳо баробар иштирок менамояд.

2. **Мақомоти маҳаллии ӯқимияти давлатӣ** дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ё санади дигари муайянқунандаи **ӯлати ӯқуқии** ин мақомот муқаррар гардидаанд, метавонанд аз номи воҳидҳои марзию маъмурӣ бо амали худ дорои ҳуқуқу еҳдадорихи молу мулки ва шахсии иайри молу мулкиро ба даст оварда, дар суд баромад қунанд.

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбиниамудаи қонун мақомоти давлатии маҳаллӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шахрвандон метавонанд бо супориши махсус аз номи воҳиди марзию маъмурӣ амал қунанд.

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун воҳидҳои марзию маъмурӣ дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани метавонанд аз номи давлат амал намоянд.

4. Агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, муқаррароти ҳамин Кодекс дар хусуси иштироки мутақобилаи давлат ва мақомоти он дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда ба воҳиди марзию маъмурӣ ва мақомоти он дахл доранд.

5. Баҳсҳои **ӯқуқии граждани** бо иштироки воҳиди марзию маъмурӣ аз хониби судҳо ҳал карда мешаванд.

Моддаи 138. Масъулият аз реи еҳдадорихи давлат, воҳиди марзию

маъмурӣ

1. Давлат ё воҳиди марзию маъмурӣ аз реи еҳдадорихои худ бо молу мулки дар асоси ҳуқуқи моликияти ба онҳо тааллуқдошта, иайр аз **молу мулке**, ки ба шахси ҳуқуқии таъсисдодаи онҳо бо ҳуқуқи ихтиёрдорӣ хоҳагӣ ё идораи оперативӣ вобаста карда шудааст, масъулият доранд. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Шахси ҳуқуқие, ки аз хониби давлат ё воҳиди марзию маъмурӣ таъсис дода шудааст, аз реи еҳдадорихои онҳо масъулият надорад.

3. Давлат, воҳиди марзию маъмурӣ, иайр аз ҳҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, аз реи ҳҳдадорихои шахси ҳуқуқии аз хониби онҳо таъсисгардида масъулият надоранд.

4. Давлат аз реи еҳдадорихои воҳиди марзию маъмурӣ масъулият надорад.

5. Воҳидҳои марзию маъмурӣ аз реи еҳдадорихои якдигар, инчунин аз реи ҳҳдадорихои давлат масъулият надоранд.

6. Қоидаҳои қисмҳои 2-5 ҳамин модда ба ҳолатҳое, ки давлат дар асоси шартномаи имзокардааш аз реи еҳдадорихои воҳиди марзию маъмурӣ ё шахси ҳуқуқӣ замонат (кафолат) додааст ё субъектҳои мазкур аз реи еҳдадорихои давлат замонат (кафолат) додаанд, дахл надоранд.

Моддаи 139. Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҳӣ

Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҳӣ мутобиқи қонун дар бораи масунияти (иммунитети) давлат ва моликияти он муайян карда мешаванд.

БОБИ 6 ОБЪЕКТҳои ҳУҚУҚИ ГРАЖДАНӣ

§1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӣ

Моддаи 140. Намудҳои объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани метавонанд неъматҳо ва ҳуқуқи молу мулкӣ ва шахсии иайри молу мулкӣ бошанд.

2. Ба неъмату ҳуқуқи молу мулкӣ (молу мулк) инҳо дохил мешаванд: чизу чора, пул, аз хумла асьори хориҳӣ, коазаҳои қиматнок, қору хизматҳо, **иттилоот, амал, натиљаи фаъолияти зехнӣ**, номи фирма, тамуаи мол ва воситаҳои дигари фардиқунонии маҳсулот, ҳуқуқи молу мулкӣ ва молу мулки дигар. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

3. Ба неъмату ҳуқуқи шахсии иайримолу мулкӣ инҳо дохил мешаванд: ҳаёт, саломатӣ, эътибори шахс, шаъну шараф, номи нек, шеҳрати касбӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ваоилавӣ, ҳуқуқи доштани ном, ҳуқуқи муаллифӣ, ҳуқуқи дахлнопазирии асар ва неъмату ҳуқуқҳои дигари иайримоддӣ.

Моддаи 141. Қобилияти гардиши объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани, агар онҳо аз аҳдҳо бароварда нашуда бошанд ё муомилоташон маҳдуд нашуда бошад, метавонанд бо тартиби универсалии воросати ҳуқуқ ё ба тариқи дигар бегона карда шаванд ё аз як шахс ба шахси дигар гузаранд.

2. Намудҳои молу мулки ҳуқуқи гражданӣ, ки дар муомилот будани онҳо роҳ дода намешавад (объектҳои аз муомилот баромада), бояд бевосита дар қонун ишора карда шаванд.

Намудҳои объектҳои ҳуқуқи гражданӣ, ки танҳо ба иштирокчиёни муайяни муомилот тааллуқ дошта метавонанд ё дар муомилот қарор доштани онҳо танҳо бо ихозати махсус имконпазир аст (объектҳои, ки қобилияти муомилоташон маҳдуд аст), мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун муайян карда мешаванд.

3. Неъмат ва нуқуқҳои шахсии ғайри молу мулкиро бегона намудан ва бо тарзҳои дигар додан мумкин нест, ба истиснои ӯлатӣ, ки санадҳои қонунгузори муқаррар намудааст. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

§ 2. АШЁ

Моддаи 142. Ашёи иайриманқул ва манқула

1. Ба ашёи иайриманқул (молу мулки иайриманқул) инҳо дохил мешаванд: **бино (истиқоматӣ ва ғайриистиқоматӣ), иншоот ва объектҳои сохтмони нотамо**, ниҳолҳои бисёрсола ва молу мулки дигаре, ки бо замин алоқамандии мустақкам доранд, яъне объектҳои, ки интиқолашон бидуни расонидани зиёни **воқеии** беҳисоб ба таъиноташон имконнопазир аст.

2. Ба молу мулки иайриманқул инчунин киштиҳои ҳавоӣ ва баҳрӣ, киштиҳои дар дохили кишвар шинокунанда, объектҳои кайҳон, ки мувофиқи санадҳои қонунгузори ашёи дигарро низ ба хумлаи молу мулки иайриманқул нисбат додан мумкин аст, дохил мешаванд, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

3. Ашёе, ки ба молу мулки иайриманқул дохил намешавад, аз хумла пул ва қоазҳои қиматнок, манқула доништа мешавад. Бақайдгирии ҳуқуқ ба ашёи манқул иайр аз ҳолатҳои дар қонун зикргардида зарур нест. **(Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 143. Ба қайдгирии давлатии ашёи ҷайриманкул

1. ҳуқуқи моликияти ҳуқуқи дигари молу мулкӣ ва ашёи дигари ҷайриманкул, маҳдуд кардани ин ҳуқуқ, ба миён омадан, гузаштан ва қатъ гардидани онҳо бояд аз хониби **мақомоти махсуси ваколатдори давлатӣ, ки аз ҷониби Ҷукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад**, дар феҳрасти ягонаи давлатӣ ба қайди давлатӣ гирифта шаванд. ҳуқуқҳои зерин бояд ба қайд гирифта шаванд: ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи ихтиёрдории хоҳагӣ, ҳуқуқи идораи оперативӣ, ҳуқуқи соҳибияти якумраи меросӣ, ҳуқуқи истифодаи доимӣ, байъи хоиз (ипотека), сервитутҳо, инчунин ҳуқуқҳои дигар дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар. **(Қ ЉТ аз 11.03.2010с, №601)**

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, дар баробари ба қайдгирии давлатӣ мумкин аст намудҳои алоҳидаи ашёи ҷайриманкул махсус ба қайд ё ба ҳисоб гирифта шаванд.

3. Мақоме, ки ҳуқуқи ашёи ҷайриманкул ва аҳдҳои вобаста ба онро ба қайди давлатӣ мегирад, вазифадор аст бо дархости шахси ҳуқуқдор бо роҳи додани ҳуқуқат дар бораи ҳуқуқ ё аҳдҳои ба қайд гирифташуда ё имзо гузоштан дар ҳуқуқате, ки ҳақати ба қайдгирӣ пешкаш гардидааст, амали ба қайдгириро тасдиқ намояд.

4. Мақоме, ки ҳуқуқ ба молу мулки ҷайриманкул ё аҳдҳоро ба амал баровардааст, вазифадор аст, ки ба ҳар шахс дар бораи ба қайдгирӣ ва ҳуқуқи ба қайд гирифташуда маълумот диҳад.

Маълумот, сарфи назар аз маҳалли ба қайдгирӣ, дар ҳар мақоми ба қайдгирандаи молу мулки ҷайриманкул дода мешавад.

5. Дар сурати ба қайди давлатӣ нагирифтани ҳуқуқ ба молу мулки ҷайриманкул ё аҳдҳо бо он ё аз ба қайдгирӣ саркашӣ кардани мақоми марбута ба суд шикоят кардан мумкин аст.

6. Тартиби ба қайдгирии давлатӣ ва асосҳои рад кардани он мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи ба қайдгирии ҳуқуқ ба молу мулки ҷайриманкул ва аҳдҳо ба он муқаррар карда мешавад.

Моддаи 144. Корхона

1. Корхона ҳамчун объекти ҳуқуқ комплекси молу мулкие эътироф карда мешавад, ки барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ истифода мегардад.

2. Корхона дар маҳмеъ ё як қисми он метавонад объекти хариду фуреш, гарав, ихора ва аҳдҳои дигари марбут ба муқаррар намудан, таъйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқи молу мулкӣ бошад.

Ба ҳаёати корхона ҳамчун комплекси молу мулкӣ, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тамоми намудҳои молу мулки барои фаъолияти он пешбинигардида, аз хумла ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин, бино, иншоот, таҳҳизот, асбобу анҳом, ашёи хом, маҳсулот,

ҳуқуқи талаб, қарз, инчунин ҳуқуқ ба аломатҳои фардиқунанда, маҳсулоти он, қору хизмат (номи фирмавӣ, тамуаи мол, тамуаи хизматрасонӣ) ва ҳуқуқи мустанои дигар дохил мешаванд.

Моддаи 145. Ашёи тақсимшаванда

1. Ашёи метавонад тақсимшаванда ва тақсимнашаванда бошад. Ашёи тақсимшаванда молу мулкест, ки қисмҳои он дар натиҷаи тақсимкунӣ табиноти (функцияи) худро аз даст намедиханд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 146. Ашёи тақсимнашаванда

Ашёе, ки тақсимоти он одатан бидуни таъйир додани табиноташ имконнопазир аст, тақсимнашаванда доништа мешавад.

Хусусиятҳои худро қардани ҳисса дар ҳуқуқи моликият ба ашёи тақсимнашаванда тибқи қонун муайян қарда мешавад.

Моддаи 147. Ашёи мураккаб

Агар ашёи ҳархела чизи томи ба мақсади умумӣ истифодашавандаро ташкил намоянд, онҳо ҳамчун як чиз (ашёи мураккаб) арзёбӣ мешаванд.

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, амали аҳдҳо дар мавриди ашёи мураккаб ба ҳамаи қисмҳои таркибии он дахл дорад.

Моддаи 148. Ашёи асосӣ ва мансубият

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тақдирӣ ашёе, ки барои хизматрасонии ашёи дигар (асосӣ) пешбинӣ гардида, бо он аз реи табиноти (мансубияти) умумӣ алоқаманд мебошад, ба қисмати ашёи асосӣ вобаста аст.

Моддаи 149. Самара, маҳсулот ва даромад

Воридоти дар натиҷаи истифодаи молу мулк бадастомада (самара, маҳсулот, даромад), агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартномаи истифодаи ин молу мулк тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба шахсе тааллуқ дорад, ки аз ин молу мулк дар асоси қонунӣ истифода менамояд.

Моддаи 150. ҳайвонот

Нисбати ҳайвонот қоидаҳои умумӣ дар хусуси молу мулк истифода мешаванд, зеро дар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигаре муқаррар нагардидааст.

Моддаи 151. Ашёи хоса ва ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда

1. Ашёе хоса доништа мешавад, ки аз ашёи дигар бо аломатҳои танҳо

хосаи худ фарқ мекунад. Ашѐи хоса ивазнашаванда мебошад.

2. **Ашѐи** бо аломатҳои навъ муайяншаванда он ашѐе дониста мешавад, ки нишонаҳои хоси ҳамаи ашѐи ҳамин навъро дошта бо миқдор, вазн ва андоза муайян карда мешаванд. Ашѐи бо нишонаҳои навъ муайяншаванда ивазшаванда мебошад.

Моддаи 152. Натихаҳои ғайолияти зеҳнии ҳифзшаванда

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар, ҳуқуқи мустасноӣ шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ ба натихаҳои ба таври объективӣ зоҳиргардидаи ғайолияти зеҳнӣ ва воситаҳои ба он баробари фардиқунонии шахси ҳуқуқӣ, маҳсулоти шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, қорҳои ихрокарда ё хизматҳои расонидаи онҳо (номи фирмавӣ, тамуаи мол, тамуаи хизматрасонӣ ва ӯайра) эътироф карда мешавад.

Натихаи ғайолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардиқунониро, ки ҳадафи ҳуқуқи мустасно мебошанд, шахси сеюм танҳо бо ризояти дорандаи ин ҳуқуқ истифода карда метавонад.

Моддаи 153. Сирри хизматӣ ва тихоратӣ

Қонунҳои граждани маълумотеро, ки дорои сирри хизматӣ ё тихоратӣ мебошанд, ҳифз менамояд, ба шарте ки маълумот бо сабаби ба шахси сеюм маълум набуданаш арзиши воқеӣ ё имқонпазири (потенциалии) тихоратӣ дошта, дар асоси қонун барои истифодаи озодона дастрас набошад, дорандаи маълумот ҳиҳати махфӣ нигоҳ доштани он тадбирҳо меандешад.

Ашҳосе, ки бо усулҳои ӯайриқонунӣ чунин маълумотро ба даст овардаанд, инчунин хизматчиёне, ки ҳилофи шартнома (қарордод) – и меҳнатӣ ё аҳли шартнома, ки ҳилофи шартномаи гражданию ҳуқуқӣ сирри хизматӣ ё тихоратиро фош кардаанд, бояд **зиёни** воқеии расонидашударо хуброн намоянд.

§ 3. АМАЛ (беамалӣ)

Моддаи 154. Амал (беамалӣ)

Амал (беамалӣ) дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун метавонад объекти мустақили ҳуқуқи еҳдадорҳои граждани бошад.

§ 4. ПУЛ ВА ҚОУАЗҲОИ ҚИМАТНОК

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ДАР БОРАИ ҚОУАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 155. Пул (асъор)

1. Президенти Љумњурии Тољикистон низоми пулии мамлакатро муайян мекунад ва пули миллии Тољикистон воситаи қонунии пардохт ба шумор меравад, ки қабули он аз рӯи арзиши эътибории худ дар қаламрави Љумњурии Тољикистон ӯнатмист.

2. Дар қаламрави Љумњурии Тољикистон пардохт бо роњи ӯнисоббаробаркунии нақдї ва ғайринақдї сурат мегирад. (Қ ЉТ аз 29.12.10с, №640)

3. ҳолатҳо, тартиб ва шартҳои истифодаи асъори хориҳї дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қонун муайян карда мешавад.

Моддаи 156. Арзишҳои асъорї

Намудҳои молу мулкe, ки арзишҳои асъорї эътироф карда мешаванд ва тартиби бо онҳо анҳом додани аҳдҳо тибқи қонун дар бораи танзими асъор ва назорати асъор муайян карда мешаванд.

ҳуқуқи моликият ба арзишҳои асъорї дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи асосҳои умумї муҳофизат мешавад. (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 157. Қоази қиматнок

1. Қоази қиматнок ҳуҳхате мебошад, ки бо риояи шакли муқарраргардида ва реквизитҳои ҳатмї ҳуқуқи молу мулкиеро тасдиқ менамояд, ки татбиқ ӯ гузашт кардани онҳо танҳо дар сурати нишон додани он имконпазир аст.

Бо додани қоази қиматнок дар маҳмеъ тамоми ҳуқуқҳои тасдиқнамудаи он мегузарад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун барои татбиқ ӯ гузашт кардани ҳуқуқи дар қоази қиматнок тасдиқгардида далелҳои дар феҳрасти маҳсуси (муқаррарї ӯ компютери) шахсе, ки қоази қиматнокро аз номи худ бароварда, аз реи еҳдадорї дар он сабтшуда масъулият дорад, кифоя мебошад.

Моддаи 158. Намудҳои қоазҳои қиматнок

1. Ба қоазҳои қиматнок инҳо дохил мешаванд: вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкї, коносамент, сахмия ва ҳуҳхатҳои дигаре, ки мутобиқи санади қонунгузорї дар бораи қоазҳои қиматнок ӯ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи онҳо ба хумлаи қоазҳои қиматнок мансуб доништа шудаанд.

2. Қоазҳои қиматнок метавонанд манзурї, ордерї ва номї бошанд.

ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоази қиматноки номї ба шахси дар он зикршуда тааллуқ дорад.

ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоази қиматноки манзурї ба шахси манзуркунандаи қоази қиматнок тааллуқ дорад.

ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоази қиматноки ордерї ба шахси дар он

номбаршуда ва дар сурати мувофиқи тартиби пешбиниамудаи қисми 3, моддаи 160 ҳамин Кодекс ин ҳуқуқро гузашт кардани е ба шахси ваколатдор тааллуқ дорад.

3. Мутобиқи санади қонунгузорӣ мумкин аст барои баровардани навъи муайяни коаазҳои қиматнок ба сифати номӣ ё ба сифати ордерӣ ва ё ба сифати манзурӣ имконият дода нашавад.

Дар санади қонунгузорӣ инчунин мумкин аст имконияти баровардани коаазҳои **қиматноки** дорои нишонаи хелҳои гуногуни коаазҳои қиматнок пешбинӣ карда шавад. (**К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 159. Талабот нисбати коаазҳои қиматнок

1. Намудҳои ҳуқуқи дар коаазҳои қиматнок тасдиқшаванда, реквизитҳои ҳатмии коаазҳои қиматнок, талабот нисбати шакли коаази қиматнок ва талаботи дигари зарурӣ тибқи қонун ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Дар сурати набудани реквизитҳои ҳатмии коаази қиматнок ё ба шакли барои чунин коаазҳо муқарраргардида мутобиқат накардан он боиси безътиборшавии он мегардад.

Моддаи 160. Гузашт кардани ҳуқуқ аз реи коаази қиматнок

1. Барои ба шахси дигар гузашт кардани ҳуқуқи тасдиқнамудаи коаази қиматноки манзурӣ ба дасти ин шахс супурдани коаази қиматнок кифоя аст.

2. ҳуқуқи тасдиқнамудаи коаази қиматноки номӣ мувофиқи тартиби барои гузашткунии талабот (сессия)-и муқарраргардида гузашт карда мешавад. Мутобиқи моддаи 419 ҳамин Кодекс шахсе, ки ҳуқуқашро аз реи коаази қиматнок гузашт мекунад, на барои ихро нашудани талаботи дахлдор, балки барои безътибор будани он масъулият дорад.

3. ҳуқуқ аз реи коаази қиматноки **ордерӣ** бо роҳи дар ин коааз сабт кардани навиштахоти интиқолии индоссамент гузашт карда мешавад. **Индоссант** на танҳо барои мавхудияти ҳуқуқ, балки инчунин барои татбиқи он низ масъулият дорад.

Индоссаменти дар коаази қиматнок ба амал баровардашуда ҳамаи ҳуқуқи тасдиқнамудаи коаази қиматнокро ба шахсе медиҳад, ки ба е ё фармони е ҳуқуқ аз реи коаази қиматнок гузашт карда шудааст - ба индоссат. Индоссамент бланкавӣ (бидуни зикри шахсе, ки талаботи е бояд ихро шавад) ё ордерӣ (бо зикри шахсе, ки талабот ё фармони е бояд ихро гардад) буда метавонад.

Индоссамент метавонад танҳо бо супориши татбиқи ҳуқуқи дар коаази қиматнок тасдиқшуда бидуни гузашт кардани ин ҳуқуқ ба индоссат (индоссаменти супоришӣ) маҳдуд карда шавад. Дар ин ҳолат индоссат ба сифати намоянда амал мекунад.

Моддаи 161. Ихрои еҳдадорӣ аз коуази қиматнок

1. Шахсе, ки коуази қиматнокро додааст ва тамоми ашхосе, ки онро индоссатсия кардаанд, дар назди соҳиби қонуниаш масъулияти муштарак доранд. Дар сурати талаботи соҳиби қонунии коуази қиматнокро дар мавриди ихрои еҳдадориҳои дар он тасдиқгардида як ё якчанд шахс аз хумлаи ашхосе, ки аз реи коуази қиматнок то е масъулият гирифта буданд, қонунгардонанд, онҳо нисбати шахси боқимондае, ки аз реи коуази қиматнок еҳдадорӣ қабул кардаанд, ҳуқуқи пешниҳод кардани талаботи бозпас (регресс)–ро соҳиб мешаванд.

2. Саркашӣ аз ихрои еҳдадории тасдиқнамудаи коуази қиматнок бо истинод ба асос надоштани еҳдадорӣ ё безътибор будани он роҳ дода намешавад.

Дорандаи коуази қиматнок, ки иваз ё сохтакории коуази қиматнокро ошкор намудааст, ҳақ дорад аз шахси коуазро ба е супурда ба таври дахлдор ихрои еҳдадориҳои тасдиқнамудаи коуази қиматнок ва хуброни зиёро талаб намояд.

3. ҳуқуқ аз реи коуази қиматноке, ки дар дасти соҳиби ҷайриқонунӣ аст, татбиқ карда намешавад.

Моддаи 162. Барқарор намудани коуази қиматнок

ҳуқуқ аз реи коуазҳои қиматноки манзурӣ ва коуазҳои қиматноки ордери гумшударо суд, бо тартиби дар қонунҳои мурофиавӣ пешбинигардида барқарор менамояд.

Моддаи 163. Коуазҳои қиматноки беҳуҳхат

1. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун ё мувофиқи тартиби муқарраркардаи он ташкилот - депозитарие, ки ихозатнома (литсензия)-и махсус гирифтааст, мутобиқи шартнома бо эмитент (шартномаи депозитарӣ) ҳуқуқи бо коуази қиматноки номӣ ё ордери додашавандаро, аз хумла бе ҳуҳхат (бо ёрии воситаҳои техникаи ҳисоббарори электронӣ ва ҷайра) сабт карда метавонад.

Нисбати чунин шакли сабти ҳуқуқ, агар аз хусусиятҳои сабт тартиби дигаре барнаояд, қоидаҳои истифода мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар барои коуазҳои қиматнок муқаррар гардидаанд.

Сабти ҳуқуқ бо дархости эмитент ё шахси ба сифати дорандаи ҳуқуқи дахлдор бақайд гирифташуда ба коуази қиматнок баробар карда мешавад ва барои татбику гузашти ҳуқуқ аз реи коуази қиматнок кифоя мебошад. Бо талаби соҳиби ҳуқуқ депозитарий вазифадор аст, ки ба е ҳуҳхати тасдиқкунандаи сабти ҳуқуқро диҳад.

хукуки бо роҳи сабт дар назди депозитарий тасдиқшаванда, тартиби фаъолияти депозитарийҳои коуазҳои қиматнок ва ба онҳо додани ихозатнома (литсензия) барои анхоми аҳдҳо бо коуазҳои қиматнок ва тартиби сабти расмӣ ҳуқуқ ва ҳуқуқдор аз хониби депозитарий ва тартиби анхоми аҳдҳо бо коуазҳои қиматноки беҳуҳхат мутобиқи қонун ё бо тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Аҳдҳо бо коуазҳои қиматноки беҳуҳхат танҳо дар сурати муруҳиат ба депозитарии расман сабткунандаи ҳуқуқ метавонад анҳом дода шавад. Татбиқ, гузашт кардан ва маҳдуд кардани ҳуқуқ бояд аз хониби депозитарий расман сабт карда шавад. Депозитарий барои маҳфузи сабти расмӣ, таъмини маҳфӣ доштани он, додани маълумоти дуруст дар бораи чунин сабтҳо ва барои сабти расмӣ аҳдҳои анҳомдода масъул мебошад.

2. НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ КОУАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 164. Хориль карда шуд бо (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 165. Хориль карда шуд бо (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 166. Хориль карда шуд бо (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 167. Саҳмия

1. Коуази қиматноке саҳмия эътироф карда мешавад, ки ҳукуки дорандаи онро (саҳмдорро) барои дар шакли дивиденд гирифтани як қисми фоидаи ҳамбияти саҳомӣ, барои иштирок дар идораи корҳои ҳамбияти саҳомӣ, инчунин ба қисми молу мулки баъди барҳам додани он боқимонда тасдиқ менамояд.

Саҳмияҳо метавонанд манзурӣ ё номӣ, озодона муомилотшаванда ё дорои доираи маҳдуди муомилот бошанд.

2. Ҳамбияти саҳомӣ метавонад дар доираи муқаррарнамудаи қонун саҳмияҳои имтиёзноке барорад, ки ба дорандагони онҳо, сарфи назар аз натиҷаи фаъолияти ҳамбияти саҳомӣ, чун қоида бо сабти фоизи арзиши номиналии саҳмия гирифтани дивидендро кафолат медиҳад, инчунин ба онҳо ҳукуки нисбат ба саҳмдорони дигар афзалиятноки гирифтани қисми молу мулки пас аз барҳамдиҳии ҳамбияти саҳомӣ боқимонда ва ҳуқуқҳои дигари дар шартҳои баровардани чунин саҳмияҳо пешбинигардидаро медиҳад.

Агар дар оинномаи ҳамбияти саҳомӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, саҳмияҳои афзалиятнок ба дорандагонашон барои иштирок дар идораи корҳои ҳамбият ҳуқуқ намедиҳанд.

Моддаи 168. Коносамент

Коносамент ҳуққати идоракунии мол мебошад, ки ҳуқуқи дорандаи қонунии онро дар мавриди идора кардани бори дар коносамент зикргардида ва гирифтани бор пас аз ҳамлу нақли он тасдиқ менамояд.

Коносамент метавонад манзурӣ, ордерӣ ё номӣ бошад.

Агар коносамент якчанд нусхаи аслии тартиб дода шуда бошад, баъди додани бор аз реи коносаменти аввал нусхаҳои боқимонда безътибор мешаванд.

Моддаи 169. Сертификати бонкӣ

Сертификати бонкӣ шаҳодатномаи хаттии бонк дар бораи пасандози маблаи мебошад, ки ҳуқуқи амонатгузоро баъди гузаштани мқҳлати муқарраршуда барои аз ҳар муассисаи ҳамин бонк гирифтани маблаи пасандоз ва фоизи онро тасдиқ менамояд.

Сертификатҳои бонкӣ метавонанд манзурӣ ё номӣ бошанд.

§ 5. НЕЪМАТҲОИ УАЙРИМОДДӢ ВА ҲИФЗИ ОНҲО

Моддаи 170. Неъматҳои уайримоддӣ

1. ҳаёт ва саломатӣ, эътибори шахсӣ, шаъну шараф, масунияти шахсӣ, номусу номи нек, эътибори қорӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ва оилавӣ, ҳуқуқи хойивазкунӣ ва интиҳоби озоди истиқомату маҳалли зист, ҳуқуқи доштани номдорӣ, ҳуқуқи муаллифӣ, дигар ҳуқуқҳои шахсии уайримоддӣ ва неъматҳои дигари уайримоддӣ, ки ба шахрванд аз рези таваллуд ё бо ҳукми қонун тааллуқ доранд, бегона карда ё ба тариқи дигар гузашт карда намешаванд. Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳуқуқи шахсии уайримолу мулкӣ ва неъматҳои дигари уайримоддии шахси ҷавидаро шахси дигар, аз хумла ворисони соҳибҳуқуқ татбиқ ва ҳифз карда метавонанд.

2. Неъматҳои уайримоддӣ мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбиниамудаи онҳо, инчунин дар ҳолатҳо ва ба он андозае муҳофизат карда мешаванд, ки истифодаи усулҳои муҳофизати ҳуқуқи граждани (моддаи 12) аз моҳияти ҳуқуқи уайримоддии вайронгардида ва хусусияти оқибатҳои ин вайронкуӣ бармеояд.

Моддаи 171. Хуброни зиёни маънавӣ

Агар ба шахрванд дар натиҷаи амалҳои вайронкунандаи ҳуқуқи шахсии уайримоддии е ё ба неъматҳои дигари уайримоддии шахрванд таҳдидкунанда зиёни маънавӣ (азобу шиканҳои ҳисмонӣ ё реҳӣ) расонида шуда бошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонун суд метавонад шахси ҳуқуқвайронкардаро вазифадор созад, ки ин зиёнро хуброн намояд.

ҳангоми муайян намудани андозаи хуброни зиёни маънавӣ суд дараҳаи гуноҳи шахси вайронкардаи ҳуқуқ ва ҳолатҳои дигари қобили таваҳҳуро ба назар мегирад. Суд ҳамчунин бояд дараҳаи азобу шиканҳаи ҳисмонӣ ва реҳии марбут ба хусусиятҳои инфиродии шахси хабрдидаро ба назар гирад.

Моддаи 172. ҳифзи ҳуқуқи шахсии ҷайримолу мулкӣ

1. Шаҳсе, ки ҳуқуқи шахсии ҷайримолу мулкӣаш вайрон шудааст, ба ҷайр аз тартиби дар **моддаи 12** ҳамин Кодекс пешбинигардида мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс инчунин ба хуброни зиёни маънавӣ ҳуқуқ дорад. (**Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247**)

2. ҳуқуқи шахси ҷайри молу мулкӣро суд бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мувофиқи граждани муҳофизат менамояд.

3. ҳуқуқи шахсии ҷайри молу мулкӣ сарфи назар аз гуноҳи шахси вайроннамудаи ҳуқуқ ӯифз карда мешавад. Шаҳсе, ки ҳифзи ҳуқуқро талаб кардааст, бояд далели вайрон гардидани ҳуқуқи шахсии ҷайри молу мулкӣашро исбот кунад.

4. Шаҳсе, ки ҳуқуқи ҷайри молу мулкӣаш вайрон гардидааст, метавонад бо хости худ рафъи оқибати онро аз шахси гунаҳкор талаб намояд ё аз ҳисоби гунаҳкор мустақилона амалҳои заруриро анҳом диҳад ва ё ихрои онҳоро ба шахси сеюм супорад.

Моддаи 173. ҳуқуқҳои шахсии ҷайри молу мулкӣе, ки ба ҳуқуқи молу мулкӣ алоқаманданд

Дар сурати ҳамзамон вайрон гардидани ҳуқуқи шахси ҷайри молу мулкӣ ва молу мулкӣ, андозаи хуброни зиёни молу мулкӣ бо дарназардошти хубронпулие, ки бояд ба хабридида барои ҳалалдор кардани ҳуқуқи шахсии ҷайри молу мулкӣаш пардохта шавад, зиёд мешавад.

Моддаи 174. ҳифзи шаъну шараф ва эътибори қорӣ

1. Агар шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори қорӣ шаҳрвандро паст мезананд, дурустии чунин маълумотро ба исбот нарасонад, шаҳрванд ҳақ дорад аз тариқи суд раддияи чунин маълумотро талаб кунад.

Бо талаби шахси манфиатдор ҳифзи шаъну шарафи шаҳрванд пас аз вафоташ низ имконпазир аст.

2. Агар маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори қорӣ шаҳрвандро паст мезананд, аз тариқи воситаҳои ахбори умум паҳн гардида бошанд, онҳо бояд дар ҳамон воситаҳои ахбори умум бемузд рад карда шаванд.

Агар маълумоти мазкур дар ҳуҳхати ташкилот дарх гардида бошад, чунин ҳуҳхат бояд иваз ё бозхонда шавад.

Тартиби раддияро дар ҳолатҳои дигар суд муқаррар менамояд.

3. Шаҳрванде, ки воситаҳои ахбори умум дар хусуси ӯ маълумоти ҳалалдоркунандаи ҳуқуқ ё манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаашро нашр кардаанд, ҳақ дорад дар ҳамон воситаҳои ахбори умум хавоби худро нашр кунад.

4. Талаби шаҳрванд ё шахси ҳуқуқиро дар мавриди наشري раддия ё хавоб дар воситаи ахбори умум дар сурате суд баррасӣ мекунад, ки мақоми ахбори умум наشري онро рад кунад, ё дар давоми як моҳ нашр накарда ва ё барҳам дода бошад.

5. Агар қарори суд ихро нашуда бошад, суд ҳақ дорад гунаҳкорро харима бандад, ки ба андоза ва бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мурофиавӣ ба нафъи Ҷумҳурии Тоҷикистон реҷида мешавад. Пардохти харима гунаҳкорро аз еҳдадории ихрои амали дар қарори суд пешбинигардида озод намекунад.

6. Шаҳрванде, ки дар хусуси ӯ маълумоти пастзанандаи шаъну шараф ё эътибори қориаш паҳн гардидааст, ҳақ дорад дар баробари раддияи чунин маълумот хуброни зиёни маънавии аз паҳн кардани онҳо расидаро низ талаб намояд.

7. Агар муайян намудани шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори қории шаҳрвандро паст мезанад, имконнопазир бошад, шахсе, ки дар борааш чунин маълумот паҳн гардидааст, метавонад барои нодуруст донистани маълумоти паҳнгардида ба суд муроҳиат намояд.

8. Қоидаҳои ҳамин модда дар хусуси ҳифзи эътибори қории шаҳрванд мутобиқан дар мавриди ҳифзи эътибори қории шахси ҳуқуқӣ низ истифода мешаванд.

Моддаи 174¹. Ҳифзи шаъну шараф ӯангоми тўнмат ё таъқир

Шаъну шараф ва эътибори қорӣ ӯангоми тўнмат, яъне дидаю доништа паън кардани маълумоти бардурӯғ, ки шаъну шараф ва эътибори шахси дигарро паст мезанад ё таъқир, яъне беадабона бо алфози қабель паст задани шаъну шараф ва эътибори шахси дигар тибқӣ талаботи моддаҳои 170, 171 ва 174 Кодекси мазкур ӯифз карда мешаванд. (Қ ЪТ аз 28.12.2012с, №928)

Моддаи 175. ҳуқуқи ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ

1. Шаҳрванд ба ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ, аз хумла дахлнопазирии мукотибот, гуфтушунидҳои телефонӣ, сирри резномаҳо, қайдҳо, руқъаҳо, ҳаёти маҳрамона, писархонӣ, таваллуд, сирри тиббӣ, адвокатӣ ва сирри пасандозҳо ҳуқуқ дорад.

Фош кардани сирри ҳаёти шахсӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи санади қонунӣ мумкин аст.

2. Нашри резномаҳо, руқъаҳо, қайдҳо ва ҳуҳхатҳои дигар танҳо бо ризоияти муаллифи онҳо, наشري мактубҳо бошад, бо ризоияти муаллиф ва

унвонӣ (адресат) роҳ дода мешавад. Дар сурати вафот кардани яке аз онҳо ҳуҳхатҳои мазкурро бо ризоияти ҳамсари дар қайди ҳаёт буда ва фарзандони марҳум нашр кардан мумкин аст.

Моддаи 176. ҳуқуқ ба тасвири шахсӣ

1. ҳеҳ кас ҳуқуқ надорад, ки тасвири ягон шахсеро бе ризоияти ӯ, дар сурати вафоти ӯ бошад, бе ризоияти ворисонаш истифода намояд.

2. Нашр намудан, нусха бардоштан ва паҳн кардани асари тасвирие (расм, акси фотографӣ, кинофилм ва ӯайра), ки дар он шахси дигар тасвир ёфтааст, танҳо бо ризоияти шахси тасвирёфта, пас аз вафоташ бошад, бо ризоияти фарзандон ва ҳамсари дар қайди ҳаёт будаи ӯ ихозат дода мешавад. Агар ин дар қонун муқаррар гардида бошад, ё шахси тасвирёфта бар ивази музд худро аккосӣ қунонда бошад, чунин ризоият талаб карда намешавад.

Моддаи 177. ҳуқуқи дахлнопазирии манзил

Шаҳрванд ҳуқуқи дахлнопазирии манзилро доро аст, яъне ӯ ҳуқуқ дорад, ки ба ӯайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, кешишҳои бидуни хоҳиши ӯ зеран ба манзилаш ворид шудани касро пешгирӣ намояд.

ЗЕРФАСЛИ 3 АхДхО. НАМОЯНДАГӢ

БОБИ 7 АхДхО

§ 1. МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ШАКЛИ АхД

Моддаи 178. Мафҳуми ахд

Амали шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ, ки ба муқаррар намудан, таъйир додан ё қатъ намудани ҳуқуқи еҳдадорихои граждани равона гардидааст, ахд дониста мешавад.

Моддаи 179. Навъҳои ахд

1. Ахд метавонад яктарафа, дутарафа ё бисёртарафа (шартномаҳо) бошанд.

2. Ахде яктарафа дониста мешавад, ки барои анхоми он мутобиқи қонун ё созишномаи тарафҳо ифодаи иродаи як тараф зарур ё кифоя мебошад.

3. Барои бастанӣ шартнома ифодаи иродаи мувофиқашудаи ду тараф (аҳди дутарафа) ё се тараф ва ё бештар аз он (аҳди бисёртарафа) зарур аст.

Моддаи 180. Еҳдадорӣ аз реи аҳди яктарафа

Аҳди яктарафа барои шахси анҳомдодаи аҳдҳо еҳдадорихоро ба миён меорад. Он еҳдадорихоро барои шахси дигар танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ё созишномаи ин ашхос ба миён оварда метавонад.

Моддаи 181. Танзими ҳуқуқии аҳди яктарафа

Нисбати аҳди яктарафа мутобиқан муқаррароти умумӣ дар бораи еҳдадорихо ва шартномаҳо (фасли III) истифода мешаванд, зеро ин ҳилофи қонун, табиат ва моҳияти аҳд нест.

Моддаи 182. Аҳди бо шарту шароит басташуда

1. Агар тарафҳо ба миён омадани ҳуқуқу еҳдадориро аз шарте вобаста донанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шarti батаъхир анҳомдодашуда эътироф карда мешавад.

2. Агар тарафҳо қатъи ҳуқуқу еҳдадориро ба шарте вобаста карда бошанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шarti бекоркунӣ анҳомёфта эътироф карда мешавад.

3. Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевихдонона монев шуда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ нест, шарт фарорасида эътироф карда мешавад.

Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевихдонона мусоидат карда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ аст, шарт фаро нарасида эътироф карда мешавад.

Моддаи 183. Шакли аҳд

1. Аҳд шифохӣ (дахонӣ) ё хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) баста мешавад.

2. Аҳде, ки мумкин аст шифохӣ баста шавад, дар он сурат низ анҳомёфта доништа мешавад, ки рафтори шахс ба азму хоҳиши бастани аҳд шаҳодат медиҳад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо сукут ифодаи иродаи бастани аҳд доништа мешавад.

4. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, аҳде, ки бо додани жетон, чипта (билет) ё аломати дигари одатан қабулшуда тасдиқ гардидааст, анҳомдодашуда эътироф карда мешавад.

Моддаи 184. Аҳди шифохӣ

1. Аҳде, ки дар қонун ё созишномаи тарафҳо барои он шакли хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) муқаррар нагардидааст, метавонад шифохӣ баста шавад.

2. Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ҳамаи аҳдҳои ҳангоми бастан ихрошаванда, ба истиснои аҳдҳои, ки барои онҳо шакли нотариалӣ муқаррар шудааст ва аҳдҳои, ки бинобар рия

накардани шакли оддии хаттиашон беътибор мегарданд, метавонанд ба таври шифоҳӣ баста шаванд.

3. Аҳд бо мақсади ихрои шартномаи дар шакли хаттӣ басташуда бо мувофиқаи тарафҳо мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, ба шарте ки ин хилофи қонун ё шартнома набошад.

Моддаи 185. Шакли хаттии аҳд

1. Аҳди хаттӣ бояд бо тартиб додани ҳуҳхате баста шавад, ки мавзеи онро ифода карда, аз хониби як ё ҳамми каси аҳдбаста ё шахси ба тариқи дахлдор ваколатдори онҳо имзо шудааст.

Дар қонунҳо ва созишномаи тарафҳо мумкин аст талаботи иловагӣ, ки шакли аҳд бояд ба он мутобиқат намояд (дар бланкаи дорои шакли муайян ба имзо расондан, меҳр гузоштан ва ӯйра) муқаррар гардида, оқибати риоя накардани ин талабот пешбинӣ карда шавад. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо чунин оқибат пешбинӣ нагардида бошад, пас оқибати риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ истифода мешавад.

2. Ҳангоми бастанӣ аҳд истифодаи акси айнии имзо бо ёрии воситаҳои нусхабардории механикӣ ё воситаи дигар, имзои электронӣ рақамӣ ё шакли дигари имзои шахсӣ дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо роҳ дода мешавад.

3. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, мубодилаи мактуб, барқия (телеграмма), телефонограмма, телетайпограмма, факс ва ҳуҳхатҳои дигари муайянкунандаи субъектҳо ва мавзеи ифодаи иродашон ба шакли хаттии анхоми аҳдбандӣ баробар карда мешавад.

4. Агар шахрванд бо сабаби иллати ҳисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ шахсан имзо гузошта натавонад, бо хоҳиши ӯ аҳдро шахрванди дигар имзо карда метавонад.

Имзои ин шахрванд бояд аз хониби нотариус ё мансабдори дигари барои анхоми чунин амали нотариалӣ ҳақдошта бо зикри сабабҳои, ки аҳдкунанда бо дасти худ имзо карда натавонистааст, тасдиқ карда шавад.

Вале ҳангоми бастанӣ аҳди дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс зикргардида ва додани ваколатнома барои бастанӣ онҳо имзои шахсе, ки аҳдро имзо мекунад, инчунин мумкин аст аз хониби ташкилоте, ки дар он шахрванди бо дасти худ имзо карда натавониста кор мекунад ё аз хониби маъмурияти муассисаи таъбиқии статсионари, ки ӯ дар он таъбиқат меёбад, тасдиқ карда шавад.

Моддаи 186. Аҳде, ки дар шакли хаттии оддӣ анхом дода мешаванд

1. Аҳдҳои зерин ба истиснои аҳде, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, бояд дар шакли оддии хаттӣ баста шаванд:

а) аҳди шахси ҳуқуқӣ байни худ ва бо шахрвандон;

б) аҳди байни шахрвандон ба маблае, ки аз андозаи бо қонун муқарраргардидаи **нишондиъанда барои ӯисобӯо на камтар аз бист маротиба** маротиба бештар аст ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, - сарфи назар аз маблаи аҳд. **(К ЪТ аз 3.07.12с. №850)**

2. Барои аҳде, ки мутобиқи моддаи 184 ҳамин Кодекс метавонад ба таври шифоҳӣ баста шавад, риояи шакли оддии хаттӣ талаб карда намешавад.

Моддаи 187. Оқибати риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ

1. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ тарафҳоро аз ҳуқуқи дар мавриди баҳс хиҳати тасдиқи аҳд ва шартҳои он аз истинод ба баёноти шохидон маҳрум месозад, вале онҳоро аз ҳуқуқи овардани далелҳои хаттӣ ва далелҳои дигар маҳрум намесозад.

2. Дар ҳолатҳои бевосита дар қонун ё созишномаи тарафҳо зикргардида риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ он беътибор мегардад.

3. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттии робитаи иқтисодии хориҷӣ онро беътибор мегардонад.

Моддаи 188. Аҳди дар нотариус тасдиқшуда

1. Аҳдҳои аз хониби нотариус тасдиқгардида бо роҳи дар ҳуҳхати ба талаботи моддаи 185 ҳамин Кодекс мутобиқаткунанда аз хониби нотариус ё мансабдори барои анхоми чунин амали нотариалӣ ҳуқуқдошта сабт кардани навиштахоти тасдиқкунанда анҳом дода мешаванд.

2. Тасдиқи нотариалии аҳд дар ҳолати зайл ҳатмист:

а) дар ҳолатҳое, ки дар қонун зикр гардидааст;

б) бо талаби ҳар яке аз тарафҳо.

Моддаи 189. Бақайдгирии давлатии аҳдҳо

1. Аҳдҳо бо молу мулки иайриманқул (бегона кардан, ипотека, ихораи дарозмуддат, мерос гирифтани ва иайра) бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

Тартиби бақайдгирии аҳдҳо бо молу мулки иайриманқул ва тартиб додани феҳрасти дахлдор бо қонун муайян карда мешавад.

2. Дар қонунҳо мумкин аст бақайдгирии давлатии аҳдҳои вобаста бо намудҳои муайяни молу мулки манқула муқаррар карда шавад.

Моддаи 190. Оқибати риоя накардани шакли нотариалии аҳд ва талаботи бақайдгирии он

1. Риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии давлатии аҳд боиси беътибории он мегардад. Чунин аҳд беътибор дониста мешавад.

2. Агар яке аз тарафҳо ахдеро, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, пурра ё қисман ихро карда, тарафи дигар аз баррасмиятдарории аҳд саркашӣ намояд, суд ҳақ дорад, ки бо талаби тарафи ихронамудаи аҳд **чунин аҳдро боэътибор донад**. Дар ин ҳолат барасмиятдарории минбаъдаи аҳд зарур нест.

3. Агар аҳде, ки бақайдгирии давлатиро талаб мекунад, дар шакли дахлдор баста шуда бошад, вале яке аз тарафҳо аз бақайдгирии он саркашӣ намояд, суд ҳақ дорад бо талаби тарафи дигар дар хусуси ба қайд гирифтани он қарор қабул кунад. Дар ин ҳолат аҳд мутобиқи қарори суд ба қайд гирифта мешавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда тарафе, ки беасос аз тасдиқи нотариалӣ ё ба қайдгирии давлатии аҳд саркашӣ менамояд, бояд ба тарафи дигар зиёни аз таъхири **бастанӣ аҳд ва ба қайдгирӣ расидаро хуброн намояд.** (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

§ 2. Аҳдҳои БЕЭЪТИБОР ВА ОҚИБАТҳои ХУҚУҚИИ ОНҳо

Моддаи 191. Аҳди баҳснок ва безътибор

1. Аҳд аз реи асосҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс бо сабаби онро безътибор донишани суд (аҳди мавриди баҳс) ё сарфи назар аз чунин эътироф (аҳди безътибор) безътибор дониста мешавад.

2. Талаби безътибор донишани аҳди баҳснок метавонад ба шахси дар ҳамин Кодекс зикргардида пешниҳод карда шавад.

Истифодаи оқибати аҳди безътиборро ҳар шахси манфиатдор талаб карда метавонад. Суд ҳақ дорад, ки чунин оқибатро бо ташаббуси худ истифода намояд.

Моддаи 192. Муқаррароти умумӣ дар бораи оқибати безътибории аҳд

1. Аҳди безътибор, ба истиснои оқибате, ки бо безътибории он алоқаманд аст, боиси оқибати ҳуқуқӣ намегардад ва аз лаҳзаи баста шуданаш безътибор мебошад.

2. Дар сурати безътибории аҳд, агар дар қонун оқибати дигари безътиборӣ пешбинӣ нагардида бошанд, ҳар тараф вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми молу мулки аз реи аҳд гирифтаашро баргардонад ва агар дар шакли асл (натура) баргардонидани молу мулки гирифташуда имконнопазир бошад (аз хумла дар ҳолате ки ашёи гирифта дар истифодаи молу мулк, кори ихрошуда ё хизматрасонӣ ифода гардида бошад), арзиши онро бо пул хуброн намояд.

3. Агар аз мазмуни аҳди баҳснок маълум гардад, ки он минбаъд метавонад қатъ карда шавад, суд аҳдро безътибор дониста, амали онро барои давраи оянда қатъ менамояд.

Моддаи 193. Безътибории аҳди хилофи қонун

Аҳде, ки хилофи талаботи қонун аст, эътибор надорад ба шарте ки қонун баҳснок будани чунин аҳдро муқаррар нанамояд ё дар он оқибати дигари қонуншиканӣ пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 194. Безътибории аҳди бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ва ахлоқ басташуда

Аҳде, ки ошкоро бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ баста шудааст, эътибор надорад.

Дар сурати нияти ҷаразнок доштани ҳар ду тарафи чунин аҳд, агар аҳдро ҳар ду тараф ихро карда бошанд, тамоми даромади аз ин аҳд бадастовардаи онҳо ба ҳисоби даромади давлат реънида мешавад ва агар аҳдро як тараф ихро карда бошад, аз тарафи дигар тамоми даромад ва молу мулки гирифтааш ва тамоми **молу мулке**, ки он мебоист бар ивази даромад ва молу мулки гирифташуда ба тарафи аввал диҳад, ба ғоидаи давлат реънида мешавад.

Дар сурати нияти ҷаразнок доштани танҳо як тарафи чунин аҳд, он бояд тамоми даромади аз реи аҳд гирифтаашро ба тарафи дигар баргардонад, аммо даромаде, ки тарафи ҷаразнок амал карда гирифтааст ё бояд мувофиқи аҳди ихрошуда мегирифт, ба он дода шавад, ба ғоидаи давлат реънида мешавад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 195. Безътибории аҳдҳои реякӣ ва қалбакӣ басташуда

1. Аҳди реякӣ, яъне аҳде, ки танҳо реякӣ, бидуни нияти барои он бунёд намудани оқибати дахлдори ҳуқуқӣ баста шудааст, эътибор надорад.

2. Аҳди қалбакӣ, яъне аҳде, ки бо мақсади реџпеш намудани аҳди дигар баста шудааст, эътибор надорад. Нисбати аҳде, ки тарафҳо воқеан дар назар дошта буданд, бо назардошти хусусияти аҳд, қоидаҳои ба он дахлдор истифода мешаванд.

Моддаи 196. Безътибории аҳде, ки шаҳрванди ҷайри қобили амал эътирофгардида бастааст

1. Аҳде, ки шаҳрванди дар натиҷаи бемории реҳӣ ҷайри қобили амал эътирофгардида бастааст, эътибор надорад.

Ҳар яке аз тарафҳои чунин аҳд вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми молу мулки гирифтаашро дар шакли асл (натура) баргардонад ва дар сурати имконнопазирии дар шакли натура баргардонидани молу мулки гирифташуда арзиши онро бо пул хуброн намояд.

Агар тарафи қобили амал ҷайри қобили амал будани тарафи дигарро доништа бошад ё мебоист донанд, тарафи қобили амал ҷайр аз ин вазифадор аст, ки ба тарафи дигар зиёни воқеии ба он расонидашударо хуброн намояд.

2. Ба манфиати шахрванде, ки бо сабаби бемории реҳӣ иайри қобили амал эътироф гардидааст, аҳди бастаи ӯ бо талаби васиаш аз тарафи суд бозътибор эътироф карда мешавад, агар чунин аҳд ба ғоидаи он баста шуда бошад.

Моддаи 197. Безътибории аҳде, ки ноболии то чордахсола бастааст

1. Аҳде, ки ноболии (хурдсол)-и то чордахсола нарасида бастааст, эътибор надорад. Нисбати чунин аҳд қоидаҳои дар сарсатрҳои дуҷум ва сеҷуми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбиниғардида татбиқ мешаванд.

2. Агар аҳди бастаи хурдсол ба манфиаташ бошад, суд метавонад бо талаби волидайн, фарзандхондагон ӯ васии ӯ аҳди бастаашро, ки ба манфиати ӯ аст, бозътибор эътироф намояд.

3. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишӣ ва аҳдҳои дигари хурдсолон, ки онҳо мутобиқи моддаи 29 ҳамин Кодекс ба мустақилона бастани онҳо ҳақ доранд, дахл надорад.

Моддаи 198. Безътибории аҳди шахси ҳуқуқӣ, ки берун аз қобилияти ҳуқуқдоринаш баста аст

Аҳдери, ки шахси ҳуқуқӣ хилофи мақсади ғаъолияти дар ҳуҳхатҳои таъсисии он аниқ маҳдудғардида ӯ шахси ҳуқуқие бастааст, ки барои машуул шудан ба ғаъолияти дахлдор ихозатнома (литсензия) надорад, агар исбот шуда бошад, ки тарафи дигари аҳд иайриқонунӣ будани онро медонист ӯ барғало мебоист донад, бо даъвои ин шахси ҳуқуқӣ, муассис (иштирокчӣ) он ӯ мақоми давлатии ба ғаъолияти шахси ҳуқуқӣ назоратқунанда суд метавонад безътибор эътироф намояд.

Моддаи 199. Оқибати маҳдуд кардани ваколат барои бастани аҳд

Агар ваколоти шахс барои бастани аҳд бо шартнома ӯ ваколоти мақоми шахси ҳуқуқӣ бо ҳуҳхатҳои таъсиси он дар муқоиса бо ваколатҳои дар ваколатнома ӯ қонун муайяншуда маҳдуд гардида бошад ӯ вобаста ба шароити бастани аҳдҳо тибқи қонун яқин донистани он мумкин бошад ва чунин шахс ӯ мақом аз доираи ин маҳдудиятҳо барояд, суд бо даъвои шахсе, ки маҳдудиятҳо ба манфиати ӯ муқаррар гардидаанд, танҳо дар ҳолате метавонад аҳдро безътибор эътироф намояд, ки тарафи дигари аҳд дар ҳусуси маҳдудиятҳои мазкур бараъло медонист ӯ мебоист донад.

Моддаи 200. Безътибории аҳде, ки ноболии аз чордах то ҳаждахсола бастааст

1. Аҳде, ки ноболии аз чордах то ҳаждахсола бидуни ризои волидайн, фарзандхондагон ӯ парасторони худ бастааст, агар чунин ризоят мутобиқи моддаи 27 ҳамин Кодекс зарур бошад, мумкин аст бо даъвои волидайн,

фарзандхондагон ё парасторон аз хониби суд безътибор дониста шавад. Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар сарсатрҳои дуҷум ва сеюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбиниғардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои ноболиионе, ки дорои қобилияти пурраи амал ғардидаанд (қисми 2, моддаи 22, моддаи 28 ҳамин Кодекс), дахл надоранд.

Моддаи 201. Безътибории аҳде, ки шаҳрванди қобилияти амалаш аз хониби суд маҳдудғардида бастааст

1. Аҳди ихтиёрдорӣ молу мулкро, ки шаҳрванди қобилияти амалаш дар натиҳаи сеиистеъмоли **машрубот, воситаҳои нашъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо** ё моддаҳои дигари мадъушқунанда аз хониби суд маҳдудғардида бидуни ризоии парастораш бастааст, суд метавонад бо даъвои парастор безътибор эътироф намояд. **(ЌЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1, моддаи 200 ҳамин Кодекс пешбиниғардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишии, ки шаҳрванди қобилияти амалаш маҳдудқардашуда мутобиқи моддаи 31 ҳамин Кодекс ҳақ дорад, мустақилона бандад, дахл надоранд.

Моддаи 202. Безътибории аҳде, ки шаҳрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идора қардани он қобилият надошта бастааст

1. Суд метавонад аҳди шаҳрвандеро, ки қобили амал бошад ҳам, вале дар лаҳзаи бастанӣ он дар ҳолате қарор дошт, ки амалҳои худро дарк намекард ё ба идораи онҳо қобилият надошт, бо даъвои ин шаҳрванд ё шахси дигаре, ки ҳуқуқ ё манфиати қонунан ҳифзшавандашон дар натиҳаи бастанӣ он ҳалалдор ғардидаанд, безътибор донад.

2. Агар исбот ғардад, ки дар лаҳзаи бастанӣ аҳд шаҳрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идораи он қодир набуд, суд метавонад аҳди бастанӣ шаҳрвандеро, ки баъдан ҷайри қобили амал эътироф ғардидааст, бо даъвои васии е безътибор донад.

3. Агар аҳд дар асоси ҳамин модда безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои **бандҳои якум ва дуҷуми қисми 1, моддаи 196** ҳамин Кодекс пешбиниғардида истиғода мешаванд. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 203. Безътибории аҳде, ки дар натиҳаи ғумроҳӣ баста шудааст

1. Суд метавонад аҳди дар натиҳаи ғумроҳӣ бастаро, ки аҳамияти муҳим дорад, бо даъвои тарафе, ки дар асари ғумроҳӣ амал қардааст, безътибор эътироф намояд.

Гумроҳӣ доир ба табиати аҳд, шабоҳат ё чунин сифатҳои **мавзӯи** он дорои аҳамияти муҳим мебошанд, ки имкониятҳои аз реи таъинот истифода намудани онро хеле кам мекунад. Гумроҳӣ доир ба сабабҳои аҳд дорои аҳамияти муҳим намебошад. (**Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

2. Агар аҳд ҳамчун аҳди бар асари гумроҳӣ басташуда безътибор доништа шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 2, моддаи 192 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

Уайр аз ин, тарафе, ки бо даъвои он аҳд безътибор доништа шудааст, агар исбот кунад, ки гумроҳӣ бо гуноҳи тарафи дигар реи додааст, ҳақ дорад аз тарафи дигар хуброни зиёни воқеиро талаб намояд. Агар ин исбот нашуда бошад, тарафе, ки бо даъвои он аҳд безътибор доништа шудааст, ҳатто агар гумроҳӣ бар асари вазъияте рух дода бошад, ки ба тарафи гумроҳшуда вобаста нест, вазифадор аст, бо талаби тарафи дигар зиёни воқеии ба он расидаро хуброн намояд.

Моддаи 204. Безътибории аҳде, ки бо фиреб, зероварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар ё шароити вазнин баста шудааст

1. Суд метавонад аҳдеро, ки бо фиреб, зероварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар баста шудааст, инчунин аҳдеро, ки шахс бо сабаби шароити вазнин бо шартҳои барояш тамоман бефоида, махбуран бастааст ва тарафи дигар аз он истифода намудааст (аҳди асоратовар), бо даъвои хабрдида безътибор донад.

2. Агар аҳд бо яке аз асосҳои дар қисми 1 ҳамин модда зикргардида безътибор доништа шавад, тарафи дигар ба хабрдида тамоми молу мулки аз реи аҳд гирифтаашро бармегардонад ва агар баргардонидани молу мулк имконнопазир бошад, арзиши онро бо пул хуброн менамояд.

Молу мулке, ки хабрдида аз реи аҳд аз тарафи дигар гирифтааст, инчунин молу мулки ба тарафи дигар додаи он, ки бояд ба он хуброн карда шавад, ба фоидаи давлат реёнида мешавад. Дар сурати имконнопазирии дар шакли асл (натура) ба фоидаи давлат додани молу мулк арзиши он бо пул реёнида мешавад. Уайр аз ин тарафи дигар ба хабрдида зиёни воқеии ба он расонидашударо хуброн менамояд.

Моддаи 205. Оқибати безътибории як қисми аҳд

Агар тахмин кардан мумкин бошад, ки аҳд бидуни дохил кардани қисми безътибори он ҳам метавонист баста шавад, аз ин қисмҳои дигари аҳд безътибор намегардад.

Моддаи 206. Меҳлати даъво аз реи аҳдҳои безътибор

1. Даъво дар мавриди истифодаи оқибати безътибории аҳди безътибор метавонад дар давоми се соли пас аз оғози ихрои он пешниҳод карда шавад.

2. Даъво дар мавриди беътибор дониستاني аҳди баҳснок ва истифодаи оқибати беътибории он дар давоми се соли пас аз қатъ гардидани зероарӣ ё таҳдиде, ки аҳд таҳти таъсири он баста шуда буд (қисми 1, моддаи 204) ва ё аз резе, ки даъвогар дар хусуси шароити дигаре, ки асоси беътибор дониستاني аҳд мебошад, хабар ёфтааст ё мебоист хабар ёбад, пешниҳод карда шуданаш мумкин аст.

БОБИ 8 НАМОЯНДАГӢ. ВАКОЛАТНОМА

Моддаи 207. Намояндагӣ

1. Аҳде, ки як шахс (намоянда) аз номи шахси дигар (вакилкунанда) дар асоси ваколоти бо ваколатнома, нишондоди қонун ё санади мақоми ваколатдори давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ асосёфта баста шудааст, ҳуқуқу еҳдадорихои граждании вакилкунандаро бевосита ба вухуд меорад, таъйир медиҳад ё қатъ мегардонад.

Ваколат инчунин метавонад вобаста ба вазъе зоҳир гардад, ки намоянда дар он амал мекунад (фурешанда дар савдои чакана, хазинадор (кассир) ва ӯайра).

2. Ашхосе, ки гарчанд ба манфиати дигарон аст, вале аз номи худ амал мекунад (миёнаравони тижоратӣ, мудирони озмун (**тендер**) ҳангоми муфлисӣ, васиён ҳангоми меросгирӣ ва ӯайра), инчунин ашхосе, ки барои анхоми гуфтушунид дар мавриди аҳдҳои дар оянда имкондошта ваколатдор шудаанд, намоянда намебошанд. (**ҚЎТ аз 23.07.2016 сол №1334**)

3. Намоянда аз номи ваколатдиҳанда ба манфиати худ аҳд баста наметавонад. Ӯ чунин аҳдҳоро ба манфиати шахси дигаре, ки ҳамзамон намояндаи ӯ низ мебошад, ба истиснои ҳолатҳои намояндагии тижоратӣ баста наметавонад.

4. Ба воситаи намоянда бастанӣ аҳде, ки бо хусусияти худ метавонад танҳо шахсан баста шавад, инчунин аҳдҳои дигари дар қонун зикргардида роҳ дода намешавад.

Моддаи 208. Аҳд бастанӣ шахси ваколат надошта

1. Дар сурати набудани ваколоти амал кардан аз номи шахси дигар ё баромадан аз доираи чунин ваколат, агар шахси дигар (ваколатдиҳанда) минбаъд чунин аҳдро бевосита маъқул донанд, аҳд аз номи шахси анҳомдодаи он ва ба манфиати ӯ суратгирифта эътироф карда мешавад.

2. Аз хониби шахси намояндагикунанда минбаъд маъқул дониста шудани аҳд барои ӯ ҳуқуқу еҳдадорихои гражданиро аз реи ин аҳд аз лаҳзаи анҳом дода шуданаш ба вухуд меорад, таъйир медиҳад ва қатъ менамояд.

Моддаи 209. Намояндагии тихоратӣ

1. Шахсе намояндаи тихоратӣ мебошад, ки мунтазам ва мустақилона аз номи соҳибкорон ҳангоми бастанӣ шартнома дар соҳаи фаъолияти соҳибкорӣ намояндагӣ мекунад.

2. Намояндагии тихоратии тарафҳои мухталифи аҳд ҳамзамон бо ризоияти ин тарафҳо ва дар ҳолатҳои дигари дар қонун пешбинигардида роҳ дода мешавад. Зимнан намояндаи тихоратӣ вазифадор аст, ки супориши гирифтаашро чун соҳибкори муқаррарӣ иҷро кунад.

Намояндаи тихоратӣ ҳақ дорад, ки аз тарафҳои шартнома ба ҳиссаҳои баробар пардохтани мукофотпулии шартшуда ва ҳуброни маблағи ҳангоми иҷрои супориш харҷкардаашро, агар дар созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, талаб намояд.

3. Намояндагии тихоратӣ дар асоси шартномае, ки дар шакли хаттӣ баста шуда, нишондодҳоро ба ваколати намоянда дар бар мегирад ва дар сурати набудани чунин нишондодҳо, инчунин дар асоси ваколатнома ба амал бароварда мешавад.

Намояндаи тихоратӣ вазифадор аст, ки маълумоти барояш маълумгардидаи аҳдҳои тихоратиро пас аз иҷрои супориши гирифтааш низ махфӣ нигоҳ дорад.

4. Хусусиятҳои намояндагии тихоратӣ дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолияти соҳибкорӣ бо қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 210. Ваколатнома

1. Ваколатнома аз ҳониби як шахс ба шахси дигар додани ваколати хаттӣ барои намояндагӣ дар назди шахси сеюм дониста мешавад. Ваколатдиҳанда метавонад ваколатномаро барои аҳд бастанӣ намоянда бевосита ба шахси сеюми дахлдор диҳад.

2. Ваколатнома барои бастанӣ аҳде, ки шакли нотариалиро талаб мекунад, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, бояд аз ҳониби нотариус тасдиқ карда шавад.

3. Ба ваколатномаҳои тасдиқкардаи нотариус ваколатномаҳои зайл баробар карда мешаванд:

а) ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва шахси дигари дар госпиталҳо, санаторияҳо ва муассисаҳои дигари ҳарбии таъоботи муолихашаванда, ки аз ҳониби сардори чунин муассиса, муовини ё оид ба қисми тиббӣ, сардухтур ё духтури навбатдор тасдиқ шудааст;

б) ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва дар маҳалҳои ҳойгиршавии қисмҳо, ҳузури томҳо, муассисаҳои ҳарбӣ ва таълимгоҳҳои ҳарбӣ, ки идораҳои нотариалӣ ва мақомоти дигари анҳомдиҳандаи амалҳои нотариалӣ надоранд, инчунин ваколатномаи коргарону хизматчиён, аъзои оилаҳои онҳо ва аъзои

оилаҳои хизматчиёни ҳарбӣ, ки аз хониби командири (сардори)-и ин қисм, хузуи том, муассиса ё таълимгоҳ тасдиқ шудаанд;

в) ваколатномаи шахси дар хойҳои аз озодӣ маҳрумшудагон қарордошта, ки аз хониби сардори маҳбасхонаи дахлдор тасдиқ кардааст;

г) ваколатномаи шахрвандони болиши қобили амали дар муассисаҳои ҳифзи ихтимоии аҳолии қарордоштае, ки аз хониби маъмурияти ин муассиса ё роҳбари (муовини е) мақоми дахлдори ҳифзи ихтимоии аҳолии тасдиқ гардидааст.

4. Ваколатнома барои гирифтани музди меҳнат ва пардохтҳои дигари марбут ба муносибатҳои меҳнатӣ, барои гирифтани мукофотпулии муаллифону ихтироъкорон, нафақаю ёрдампулӣ ва стипендияҳо, пасандози шахрвандон дар бонкҳо ва барои гирифтани муросилот, аз хумла муросилоти пулӣ ва молу мулкӣ аз хониби ташкилоте, ки ваколатдиханда дар он кор ё таҳсил мекунад, ташкилоти истифодаи манзилгоҳи маҳали зисти е ва маъмурияти беморхонае, ки дар он е муолиха мегардад, тасдиқ шуда метавонад.

Ваколатномае, ки бо телеграф ва ӯамчунин аз тариқи намудҳои дигари алоқа ирсол мегардад, ба шарте ки ӯульятӯоро кормандони алоқа фиристанд, аз тарафи мақомоти алоқа тасдиқ карда мешавад. (К ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

5. Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқӣ бо имзои роҳбари он ё шахси дигари тибқи ҳуҳхатҳои таъсиси ба ин кор ваколатдори он ва гузоштани меҳри ин ташкилот дода мешавад.

Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқии ба моликияти давлатӣ асосёфта барои гирифтани ё додани пул ва неъматҳои дигари молу мулкӣ инчунин бояд аз хониби сармуҳосиби (муҳосиби калон) ин ташкилот имзо карда шавад.

Моддаи 211. Меҳлати ваколатнома

1. Меҳлати амали ваколатнома зиёда аз се сол буда наметавонад. Агар дар ваколатнома меҳлат нишон дода нашуда бошад, он эътибори худро дар давоми як соли пас аз санаи дода шуданаш нигоҳ медорад.

Ваколатномае, ки санаи дода шуданаш зикр наёфтааст, эътибор надорад.

2. Ваколатномаи аз хониби нотариус тасдиқшудае, ки барои анхоми амалҳо дар хориха пешбинӣ гардида, дар хусуси меҳлати эътибори он ишорае надорад, то аз хониби шахси ваколатномаро дода бекор карда шуданаш эътибор дорад.

Моддаи 212. Ба шахси дигар вогузоштани ваколат

1. Шахсе, ки ба е ваколатнома дода шудааст, амалҳоеро, ки барои ихрояшон ваколатдор шудааст, бояд шахсан анхом диҳад. Агар дар ваколатнома чунин ваколат дода шуда бошад ё шахс барои ҳифзи манфиати

шахси ваколатномаро дода ба ин кор махбур бошад, ӯ метавонад ихрои ин амалҳоро ба шахси дигар вогузор намояд.

2. Шахсе, ки ваколаташро ба шахси дигар вогузоштааст, бояд дар ин хусус шахси ваколатнома додари огоҳ сохта, дар бораи шахсе, ки ба ӯ ваколаташро вогузоштааст, маълумоти зарурӣ пешниҳод намояд. Дар сурати ихро накардани ин ҳададорӣ шахси ваколаташро вогузоркарда барои амалҳои шахсе, ки соҳиби ваколат шудааст, ҳамчун амалҳои худ масъулият бар даш мегирад.

3. Ваколатномае, ки мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат дода шудааст, ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс пешбинигардида бояд дар идораи нотариус тасдиқ карда шавад.

4. Меҳлати амали ваколатномаи мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат додасуда набояд аз меҳлати амали ваколатномае, ки дар асоси он дода шудааст, зиёдтар бошад.

Моддаи 213. Қатъи ваколатнома

1. Амали ваколатнома дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

а) илҳомӣ амалӣ, ки дар ваколатнома пешбинӣ гардидаанд; (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

б) гузаштани меҳлати ваколатнома;

в) ваколатномаро бекор кардани шахсе, ки онро додааст;

г) даст кашидани шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст;

д) қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки аз номи он ваколатнома дода шудааст;

е) қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки ба он ваколатнома дода шудааст;

ж) вафот кардани шахрванде, ки ваколатнома додааст, иайри қобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ;

з) вафот кардани шахрванде, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, иайри қобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ.

2. Шахсе, ки ваколатнома додааст, метавонад ҳар вақт ваколатнома ё ба шахси дигар вогузор намудани ваколатро бекор кунад ва шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, метавонад аз он даст кашад. Созишнома дар бораи даст кашидан аз ин ҳуқуқ эътибор надорад.

3. Бо қатъи ваколатнома ба шахси дигар вогузор намудани ваколат низ беътибор мегардад.

Моддаи 214. Оқибати қатъи ваколатнома

1. Шахсе, ки ваколатнома дода, минбаъд онро бекор кардааст, вазифадор аст дар хусуси бекор кардани он ба шахсе, ки ваколатнома дода шудааст, инчунин ба шахси сеюми ба ӯ маълуме, ки ваколатнома барои

намояндагӣ дар наздашон дода шудааст, маълум созад. Дар сурати бо сабабҳои дар зербандҳои д) ва ж) қисми 1 моддаи 213 ҳамин Кодекс зикргардида қатъ гардидани ваколатнома, чунин еҳдадорӣ ба зиммаи ворисони ҳуқуқии шахсе гузошта мешавад, ки ваколатномаро додааст. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007 сол, №247)**

2. ҳуқуқу еҳдадорихое, ки дар натиҷаи амали шахси ваколатнома гирифта ба миён омадааст, то лаҳзае ки ин шахс дар хусуси қатъ гардидани он огоҳӣ ёфтааст ё мебоист огоҳӣ ёбад, барои шахси ваколатнома додагӣ ва ворисони ҳуқуқии е нисбати шахси сеюм эътибор доранд. Агар шахси сеюм беэътибор будани ваколатномаро дониста бошад ё бояд медонист, ин қоидаҳо истифода намешаванд.

3. Пас аз беэътибор шудани ваколатнома шахсе, ки онро гирифтаст ё ворисони ҳуқуқии е, вазифадоранд, ваколатномаро ғавран баргардонанд.

ЗЕРФАСЛИ 4 **МЕҲЛАТ. ҲИСОБ КАРДАНИ МЕҲЛАТ.** **МЕҲЛАТИ ДАЪВО**

БОБИ 9 **МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ҲИСОБ КАРДАНИ МЕҲЛАТ**

Моддаи 215. Муайян намудани меҳлат

Меҳлати дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё аҳд муқарраргардида ё аз хониби суд таъингардида бо санаи тақвим ё гузаштани давраи вақте муайян мегардад, ки бо сол, моҳ, ҳафта, рез ё соат ҳисоб карда мешавад.

Меҳлат мумкин аст бо ишора ба ҳодисае, ки бояд ҳатман фаро расад, низ муайян карда мешавад.

Моддаи 216. Оқози меҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Хараёни меҳлати бо давраи вақт муайянгардида дар рези дигари пас аз санаи тақвимӣ ё фаро расидани ҳодисае оқоз меёбад, ки бо он муайян шудааст.

Моддаи 217. Хатми меҳлати бо давраи вақт муайянгардида

1. Меҳлате, ки бо солҳо ҳисоб карда мешавад, дар моҳу санаи дахлдори соли охири меҳлат хотима меёбад.

Нисбати меҳлате, ки ним сол муайян шудааст, қоидаҳои барои меҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода мешаванд.

2. Ба меҳлате, ки бо семоҳаҳои сол ҳисоб карда мешавад, қоидаҳои барои меҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода бурда мешаванд. Дар айни замон ҳисоби семоҳа аз аввали сол шурӯъ мешавад.

3. Меҳлате, ки бо моҳҳо ҳисоб карда мешавад, дар санаи дахлдори моҳи охири меҳлат хатм меёбад.

Меҳлате, ки ним моҳ муайян шудааст, ҳамчун меҳлати бо рез ҳисобкардашаванда шуморида шуда, баробар ба понздаҳ рез доништа мешавад.

Агар хатми меҳлати бо моҳ ҳисобшаванда ба моҳе рост ояд, ки санаи дахлдор надорад, пас меҳлат дар рези охирини ҳамин моҳ хотима меёбад.

4. Меҳлате, ки бо ҳафта ҳисоб карда мешавад, дар рези дахлдори ҳафтаи охирини меҳлат хотима меёбад.

Моддаи 218. Хатми меҳлат дар рези иайрикорӣ

Агар рези охирини меҳлат ба рези иайрикорӣ рост ояд, рези хатми меҳлат рези наздиктарини кории баъди он фаро расида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 219. Тартиби ихрои амал дар рези охирини меҳлат

1. Агар барои ихрои ягон амал меҳлат муайян шуда бошад, онро то соати бисту чори рези охирини меҳлат анҳом додан мумкин аст.

Вале агар ин амал дар ягон ташкилот бояд анҳом дода шавад, пас меҳлат дар ҳамон соате ба охир мерасад, ки ихрои амали дахлдор дар ин ташкилот мутобиқи тартиби муқарраргардида қатъ карда мешавад.

2. Аризаҳои хатгӣ ва огоҳиномаҳои, ки ба ташкилотҳои алоқа то соати бисту чори рези охирини меҳлат супорида шудаанд, дар меҳлати муайян супоридашуда ба ҳисоб мераванд.

БОБИ 10 МЕҲЛАТИ ДАЪВО

Моддаи 220. Мафҳуми меҳлати даъво

1. Меҳлати даъво меҳлатест, ки дар давоми он талаби даъвои аз сабаби вайрон кардани ҳуқуқи шахс ё манфиати қонунан ҳифзшудааш ба миён омадааст, қонун карда шуданаш мумкин аст.

2. Меҳлати даъво ва тартиби ҳисоби он тибқи қонун пешбинӣ гардида, онро бо шартномаи байни тарафҳо таъйир додан мумкин нест.

3. Асоси боздошт ё танаффуси меҳлати даъворо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунанд.

Моддаи 221. Меҳлати умумии даъво

Меҳлати умумии даъво се сол муқаррар карда мешавад.

Моддаи 222. Меҳлати махсуси даъво

1. Барои навъҳои алоҳидаи даъво қонун метавонад меҳлатҳои махсуси даъвои нисбат ба меҳлати умумӣ камтар ё бештарро муқаррар намояд.

2. Қоидаҳои моддаҳои 220, 223-230 ҳамин Кодекс агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин ба меҳлатҳои махсус низ татбиқ мегардад.

Моддаи 223. Татбиқи меҳлати даъво

1. Дархостро оиди ҳифзи ҳуқуқи вайронгардида сарфи назар аз гузашти меҳлати даъво суд хиҳати баррасӣ қабул мекунад.

2. Меҳлати даъворо суд танҳо тибқи аризаи тарафи иштирокчии баҳс, ки то қабул гардидани қарори суд арз шудааст, татбиқ менамояд.

Гузашти меҳлати даъво, ки аз татбиқи он тарафи иштирокчии баҳс арз кардааст, барои радди даъво қарор қабул кардани суд асос шуда метавонад.

Бо гузашти меҳлати даъво оид ба талаби асосӣ инчунин меҳлати даъво оид ба талаби иловагӣ (дар бораи талаб карда гирифтани **ноустуворона**, оид ба масъулияти кафил ва ҷайра) низ хотима меёбад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 224. Баҳисобгирӣ ва оуози хараёни меҳлати даъво

1. Тартиби баҳисобгирии меҳлати даъво мутобиқи қоидаҳои умумии баҳисобгирии меҳлати даъво, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, муайян карда мешавад.

2. Хараёни меҳлати даъво аз резе, ки шахс огоҳ гардидааст ё мебоист аз вайрон гардидани ҳуқуқаш огоҳӣ меёфт, оуоз мегардад. Истисноӣ ин қоидаро ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунад.

3. Мутобиқи еҳдадорихоӣ дорои меҳлати ихро хараёни меҳлати ихроӣ даъво баъди хатми меҳлати ихро оуоз меёбад.

Мутобиқи еҳдадорихоӣ, ки меҳлати ихроӣ онҳо муайян нашудааст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян гардидааст, хараёни меҳлати даъво аз лаҳзае оуоз меёбад, ки қарздиҳанда ҳуқуқи пешниҳоди талаботи ихроӣ еҳдадориро пайдо мекунад ва агар ба қарздор барои ихроӣ чунин талаб меҳлати имтиёзнок дода шавад, баҳисобгирии меҳлати даъво пас аз хатми ихроӣ меҳлати мазкур оуоз меёбад.

4. Дар мавриди еҳдадорихоӣ акс (регрессивӣ) хараёни меҳлати даъво аз лаҳзаи ихроӣ еҳдадорихоӣ асосӣ оуоз меёбад.

Моддаи 225. Меҳлати даъво ҳангоми иваз шудани шахс дар еҳдадорӣ

Иваз шудани шахс дар еҳдадорӣ боиси таъйир ёфтани меҳлати даъво ва тартиби баҳисобгирии он шуда наметавонад.

Моддаи 226. Боздошти хараёни меҳлати даъво

1. Хараёни меҳлати даъво дар ҳолатҳои зайл боздошта мешаванд:

а) агар барои арзи даъво дар шароити мавхуда ҳолатҳои фақуллода ё ногувор (нереи бартараф карда нашаванда) ҳалал расонида бошад;

б) агар даъвогар ё хавобгар дар ҳайати Қувваҳои Мусаллаҳ дохил шуда бошад, ки ба ҳолати низомӣ (ҳарбӣ) гузаронида шудааст;

в) дар ҳолати дар асоси қонун ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян намудани ба таъхир гузоштани меҳлати ихроӣ еҳдадорӣ (мораторий);

г) ҳангоми боздошти амали қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои дахлдорро танзим менамояд;

д) агар шахси иайри қобили амал намояндаи қонунӣ надошта бошад;

е) дар дигар ҳолатҳо, агар он бо қонунҳои махсус пешбинӣ гардида бошанд.

2. Хараёни меҳлати даъво ба шарте боздошта мешавад, ки агар ҳолатҳои дар ҳамин модда зикршуда дар шаш моҳи охири меҳлати даъво ба миён омадаанд ё идома доштанд ва агар ин меҳлат ба шаш моҳ баробар ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар хараёни меҳлати даъво боздошта мешавад.

3. Аз рези хотима ёфтани ҳолате, ки барои боздошти меҳлати даъво сабаб гардидааст, хараёни меҳлати он идома меёбад. Қисми боқимондаи меҳлат то шаш моҳ дароз карда мешавад ва агар меҳлати даъво баробари шаш моҳ ё аз ин камтар бошад, он гоҳ то меҳлати даъво дароз карда мешавад.

Моддаи 227. Канда шудани хараёни меҳлати даъво

Хараёни меҳлати даъво ҳангоми тартиби муқарраргардида пешниҳод кардани даъво, инчунин ҳангоми аз хониби шахси еҳдадор анҳом додани амале, ки оид ба эътирофи қарз ё дигар еҳдадориҳо далолат мекунад, канда мешавад.

Пас аз канда шудани меҳлати даъво хараёни он аз нав оғоз меёбад; вақте, ки то канда шудани меҳлат гузаштааст, ба меҳлати нав ҳисоб карда намешавад.

Моддаи 228. Хараёни меҳлати даъво дар мавриди баррасӣ қарор надодани даъво

Агар суд даъворо бе муҳокима монда бошад, пас хараёни меҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз ёфта буд, тибқи тартиби умумӣ идома меёбад.

Агар суд даъворо, ки ба парвандаи хиноятӣ арз шудааст, бидуни муҳокима монда бошад, пас хараёни меҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз шуда буд, то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукм, ки мутобиқи он даъво мавриди муҳокима қарор нагирифтааст, боздошта мешавад; вақте, ки дар давоми он меҳлати даъво боздошта шуда буд, ба меҳлати даъво ҳисоб карда намешавад. Дар айни замон агар қисми боқимондаи меҳлат камтар аз шаш моҳ бошад, он то шаш моҳ дароз карда мешавад.

Моддаи 229. Барқарор намудани меҳлати даъво

1. Дар ҳолатҳое ки суд сабаби гузаронидани меҳлати даъворо вобаста ба шахсияти даъвогар (бемории вазнин, ҳолати охизона, бесаводӣ ва ӯайра) узрнок эътироф кунад, ҳуқуқи вайронгардидаи шахрванд бояд ҳифз гардад. Сабабҳои гузаронидани меҳлати даъворо ҳангоме узрнок эътироф кардан мумкин аст, ки агар онҳо дар шаш моҳи охири меҳлати даъво ҳой доштанд ва агар ин меҳлат баробар ба шаш моҳ ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар ҳараёни меҳлати даъво.

Моддаи 230. Ихрои еҳдадорӣ пас аз гузашти меҳлати даъво

Қарздор ё дигар шахси еҳдадор, ки еҳдадориашро баъди ҳатми меҳлати даъво ихро кардааст, ҳақ надорад еҳдадории ихрокардаашро пас талаб намояд, ҳарчанд дар лаҳзаи ихро шахси мазкур аз гузашти меҳлати даъво огоҳ набошад.

Моддаи 231. Талаботе, ки ба онҳо меҳлати даъво татбиқ намегардад

Ба талаботи зерин меҳлати даъво татбиқ намегардад:

а) талабот оид ба ҳимояи ҳуқуқи шахсии ӯайримолу мулкӣ ва дигар неъматҳои ӯайримоддӣ, ба ӯайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун;

б) талаботи амонатгузарон ба бонк оиди пардохти амонат;

в) талабот дар мавриди товони зиёне, ки ба ҳаёт ё саломатии шахрванд расонида шудааст. Аммо талаботе, ки бо гузашти се сол аз лаҳзаи пайдо кардани ҳуқуқ ба товони чунин зиён арз шудааст, барои меҳлати гузашта, вале на бештар аз се соли аз рези арзи даъво қонеъ карда мешавад;

г) талаботи молик ё дигар соҳиби молу мулк оид ба рафъи ҳама гуна вайронкунии ҳуқуқи е, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум кардан аз соҳибият алоқаманд намебошанд (моддаи 325);

д) талаботи молик ё дигар ашхос дар бораи безътибор дониستاني санади мақомоти идораи давлатӣ ва ҳокимиятӣ маҳаллӣ, ки ҳуқуқи шахси зикршударо ба соҳибият истифода ва ихтиёрдории молу мулки марбути онҳо вайрон мекунад;

е) дигар талабот дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун.

ФАСЛИ П ХУҚУҚИ МОЛИКИЯТ. ДИГАР ХУҚУҚҲОИ МОЛУ МУЛКӢ

БОБИ 11 МУҚАРРАТИ УМУМӢ

Моддаи 232. Мафҳум ва мазмуни ҳуқуқи моликият

1. ҳуқуқи моликият ҳуқуқи қонунан эътирофгардида ва ҳифзшавандаи субъект оид ба тибқи салоҳдиди худ соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намудани молу мулкаш мебошад.

2. Молик ҳуқуқ дорад молу мулки худро соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намояд. ҳуқуқи соҳибият аз имконияти ҳуқуқии таъминшударо ҳақиқатан татбиқ гардидани моликияти ҳуқуқи молу мулк иборат мебошад.

ҳуқуқи истифодаи молу мулк имконияти қонунан аз молу мулк ба даст овардани хосиятҳои табиӣи фойданоки он ва ҳамчунин аз он фоида гирифтани аст. Фоида метавонад ба тариқи даромад, афзоиши самар, насл ё шаклҳои дигар ба даст ояд.

ҳуқуқи ихтиёрдорӣ - ин имконияти аз хиҳати ҳуқуқӣ таъминшудаи муайян намудани тақдирӣи ҳуқуқии молу мулк иборат мебошад.

3. Молик ҳақ дорад мутобиқи салоҳдиди худ нисбати молу мулкаш ҳама гуна амалро раво бинад, аз хумла онро ба дигар ашхос фурешад, худ молик монаду ҳуқуқҳояшро дар мавриди соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани молу мулк ба онҳо вогузорад, молу мулкро ба ихора диҳад ва аз он бо усули дигар истифода барад ё онро ба тарзи дигар ихтиёрдорӣ кунад.

4. Аз хониби молик татбиқ намудани ҳуқуқҳояш набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи дигар ашхосро вайрон кунад. Вайронкунии ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи молик метавонад ҳамзамон бо дигар шаклҳо дар сеистифода аз вазъияти инҳисорӣ ва бартаридоштаи молик инъикос гардад.

Молик вазифадор аст барои пешгирии зиёни воқеие, ки хангоми татбиқи ҳуқуқҳояш ба саломатии шаҳрвандон ва муҳити атроф расида метавонад, тадбирҳо андешад.

5. ҳуқуқи моликият бемеҳлат мебошад. ҳуқуқи моликияти молу мулк танҳо дар асоси пешбининамудаи ҳамин Кодекс маҳбуран қатъ шуданаш мумкин аст.

6. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва ҳадди пешбининамудаи санади қонунӣ молик вазифадор аст ба дигар ашхос ихтиёран истифодаи маҳдуди молу мулки худро вогузорад.

Моддаи 233. Масъулияти нигоҳдошти молу мулк

1. Молик , агар дар санади қонунӣ ё **шартнома** тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, масъулияти нигоҳдошти молу мулки худро ба еҳда дорад ва наметавонад якхониба ин масъулиятро ба зимаи шахси сеюм вогузорад. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Агар молу мулк ҳаққонӣ дар назди шахси сеюм қарор дошта бошад, пас харохоти онҳо барои нигоҳдошти молу мулки иайр бояд аз хониби молик пардохта шавад, ба шарте ки дар шартнома ё қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

Ба шахсе, ки молу мулкро бевихдонона ё иайриқонунӣ соҳибӣ кардааст, харохоти нигоҳдошти он пардохта намешавад (моддаи 324 ҳамин Кодекс).

Моддаи 234. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк

1. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк, агар дар санади қонунӣ ё **шартнома** тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба зимаи молик гузошта мешавад. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Таваккали тасодуфан нобудшавии тасодуфӣ ё ногаҳон вайрон шудани молу мулки бегона карда шуда, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳамзамон бо ҳуқуқдории моликият шудан ба харидор мегузарад.

3. Агар шахси аз тасарруф бароваранда гунаҳкоруна меҳлати додани молу мулкро гузаронида бошад ё бадастоваранда гунаҳкоруна меҳлати қабули онро гузаронида бошад, таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк ба зимаи тарафе гузошта мешавад, ки меҳлатро гузаронидааст.

Моддаи 235. Субъектҳои ҳуқуқи моликият

1. Субъекти ҳуқуқи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон давлат, шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, **иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ**, дигар иттиҳодияҳои шаҳрвандон ва коллективҳо, воҳидҳои марзию маъмурӣ, давлатҳои хориҷӣ, ташкилотҳои **байналмилалӣ**, дигар шахси ҳуқуқӣ ва воқеии хориҷӣ мебошанд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247), (ҚЪТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон дахлнопазирии молу мулк ва имконоти татбиқи ҳуқуқи моликияти ҳар як моликро таъмин менамояд.

3. Қонун навъҳои **молу мулкоро**, ки танҳо дар моликияти давлатӣ буда метавонанд, муайян менамояд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247), (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 236. Шаклҳои моликият

1. Моликият дар Љумњурии Тољикистон дар шакли хусусї ва оммавї (давлатї) мављуд мебошад.

Дар Љумњурии Тољикистон моликияти давлатњои хориљї, ташкилотњои байналмилалї, шахсони воќеї ва њуќуќии хориљї метавонад вуљуд дошта бошад, ба шарте ки дар ќонун тартиби дигар муќаррар нашуда бошад.

2. Љумњурии Тољикистон барои рушди шаклњои мухталифи моликият шароити зарурии баробар фароњам меоварад ва њимояи онњоро таъмин мекунад.

(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 237. Мафхум ва шаклњои моликияти хусусї

1. Моликияти хусусї моликияти шањрвандон ё шахси ҳуќуќии иайридавлатї ё иттиҳодияњои онњо мебошад.

Моликияти хамњиятї, аз хумла ташкилотњои динї, шакли махсуси моликияти хусусї аст.

2. Ба моликияти хусусї метавонад ҳама гуна молу мулк, ба иайр аз шаклњои алоҳидаи молу мулк, ки мутобиќи санади ќонунї наметавонанд марбут ба шањрвандон ё шахси ҳуќуќї бошанд, дохил шавад.

Теъдод ва арзиши молу мулке, ки моликияти хусусї мебошад, маҳдуд карда намешавад. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247), (ЌЉТ аз 18.03.2015 сол №1178)**

Моддаи 238. ҳуќуќи моликияти давлатї

1. Моликияти давлатї дар шакли моликияти хумҳуриявї ва коммуналї баромад мекунад.

2. Моликияти хумҳуриявї аз хазинаи хумҳуриявї ва молу мулке, ки мутобиќи санади ќонунї ба шахси ҳуќуќии давлатии хумҳуриявї вобаста карда шудааст, иборат мебошад.

Маблауњои бухети хумҳурї, захираи тиллоию асњор ва хазинаи алмос, объектњои моликияти истиснои (мутлак)-и давлатї ва дигар молу мулки давлатї, ки ба шахси ҳуќуќии давлатї вобаста карда нашудаанд, хазинаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд.

3. Моликияти коммуналї аз хазинаи маҳаллї ва молу мулке, ки мутобиќи санади ќонунї ба шахси ҳуќуќии коммуналї вобаста карда шудаанд, иборат мебошад.

Маблауњои молу мулки бухети маҳаллї ва дигар молу мулки коммуналї, ки ба шахси ҳуќуќии коммуналї вобаста карда нашудаанд, хазинаи маҳаллиро ташкил медиҳанд.

4. Молу мулкero, ки таҳти моликияти давлат қарор дорад, ба шахси ҳуќуќии давлатї дар асоси ҳуќуќи хоҳагидорї ё идораи оперативї вобаста кардан мумкин аст. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 239. Моликияти истиснои давлатӣ

1. Замин, сарватҳои зеризаминӣ, об, фазои ҳавоӣ ва олами набототу ҳайвонот, дигар боғирии табиӣ моликияти истиснои давлатӣ мебошанд.

2. Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ба замин ва дигар захираҳои табииро ҳамин Кодекс, қонуни замин ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 240. ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ ба манзил

Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкиро ба манзил Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим мекунад.

Моддаи 241. ҳуқуқи молу мулкӣ ашхосе, ки молик намебошанд

1. Ба ҳуқуқи молу мулкӣ дар баробари ҳуқуқи моликият инҳо дохил мешаванд:

- а) ҳуқуқи истифодаи замин;
- б) ҳуқуқи хоҳагидорӣ;
- в) ҳуқуқи идораи оперативӣ;
- г) дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ.

2. ҳуқуқи истифодаи замин имконияти қонунии шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, яъне истифодабарандаи замин ҳақати истифодаи ҳосиятҳои ғоидабахши он вобаста ба мақсади табиноти он мебошад. Истифодабарандаи замин инчунин ба молики қитъаи замин, ки таҳти истифодааш мебошад, ҳуқуқ дорад.

Асос ва тартиби ҳуқуқдор шудан, таъйир ё қатъ ёфтани ҳуқуқи истифодаи замин, ҳуқуқи ҷаҳадорихои истифодабарандагони замин, аз ҳумла ба шахси дигар воғузур кардани ҳуқуқи истифодаи заминро Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамоянд.

БОБИ 12

БА ДАСТ ОВАРДАНИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 242. Асосҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият

1. ҳуқуқи моликиятро ба моли наво, ки шахс барои худ, бо риояи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ тайёр кардааст ё сохтааст, аз хониби ҳамин шахс ба даст оварда мешавад.

ҳуқуқи моликият ба самара, маҳсулот, даромадҳо, ки аз истифодаи молу мулк ба даст омадааст, дар асоси моддаи 149 ҳамин Кодекс соҳиб шудан мумкин аст.

2. ҳуқуқи соҳибӣ ба **молу мулкҳо**, ки молик дорад, шахси дигар дар асоси шартномаи хариду фуреш, иваз, таҳфа қардан ё дигар аҳдҳои аз

ихтиёрдорӣ баровардани молу мулк ба даст оварданаш мумкин аст. (**КҶТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Дар сурати ғавти шахрванд ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғ тибқи васиятнома ё қонун чун мерос ба дигар ашхос меғузарад.

Дар сурати азнавташқилшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи моликият ба молу мулкаш ба шахси ҳуқуқии он - ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташқилшаванда меғузарад.

Бидуни ихтиёри молик тахти **ихтиёрдории** дигар шахс қарор додани молу мулки ғ ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниғамудаи ҳамин Кодекс манъ аст.

Њуқуқи моликият ба молу мулке, ки ихтиёран (бо созиш) ё мағбури нисбати он рӯёниш татбиқ шудааст, бо риғои талаботи қонун ба даст оварда мешавад. (**КҶТ аз 02.01.2020с.№1657**)

3. Шахс тибқи ҳолатҳо ва тартиби пешбиниғамудаи ҳамин Кодекс метавонад ба **молу мулке**, ки соғиб надорад, ба молу мулке, ки соғибаш номаълум аст ё ба молу мулке, ки соғибаш аз он даст қашидааст ё бо дигар асосҳои пешбиниғамудаи қонун ҳуқуқи моликиятро аз даст додааст, ҳуқуқ пайдо кунад. (**КҶТ аз 12.05.2007сол, №247**)

4. Ағзои кооперативи манзил, соғтмону манзил, бестонсаро, гараж ё дигар кооперативи **ғайритиғоратии** дигар ашхосе, ки ба сағмғузори ҳақ дошта, сағми худро барои манзил, бестонсаро, гараж ё дигар биғои аз тарафи ҳамин кооператив ба онҳо худокарда пурра пардохтаанд, ба молу мулки зикрғардида ҳуқуқ пайдо мекунаанд. (**КҶТ аз 22.07.13с.№976**)

Моддаи 243. Ба миён оғадани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқули аз нав тағсисдоғашаванда

ҳуқуқи моликият ба биғо, иншоот ва дигар молу мулки ғайриманқули аз нав тағсисёбанда, ки бояд аз қайди давлатӣ гузарад, аз лағзаи чунин бақайдғирӣ ба миён меоғад.

Моддаи 244. Корқард

1. Ағар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи моликият ба молу мулки нави манқул, ки шахс бо роғи корқард аз масолеҳи бегонабуда тайёр қардааст, аз тарафи соғиби масолеҳ ба даст оварда мешавад.

Вале дар сурати аз арзиши масолеҳ хеле баланд будани арзиши корқард ҳуқуқи моликии еро ба молу мулки нав шахсе пайдо мекунад, ки соғдилғона амал қарда, корқардро ба манғиати худ анхом додааст.

2. Ағар дар созишнома тартиби дигаре пешбинӣ нағардида бошад, соғиби масолеҳ, ки ба мағсулотии аз он тайёрқардашуда ҳуқуқи моликият пайдо қардааст, вазиғадор аст арзиши корқардро ба шахси ин амалро анхомдода пардозад, дар ҳолати ҳуқуқдор шудани шахс ба моли нав бошад,

шахси коркардро анхомдода вазифадор аст ба соҳиби масолеҳ арзиши онро пардозад.

3. Молики масолеҳ, ки дар натиҳаи амали бевихдононаи шахси коркардро анхомдода аз он маҳрум шудааст, ҳақ дорад масолеҳи нав ва хуброни зиёни расидаро талаб намояд.

Моддаи 245. Соҳибӣ кардани моле, ки ҳамъоварии он дастраси умум мебошад

Дар ҳолатҳое ки мутобиқи қонун, бо ихозати умумие, ки молик додааст ё мутобиқи анъанаҳои маҳаллӣ дар хангалзор, обанбор ё дигар минтақа ҳамъоварии ҳосили мевахот, сайди моҳӣ, сайди ҳайвонот, ҳамъоварии дигар чизҳо дастраси умум ва дигар амал ихозат дода шудааст, ҳуқуқи моликиятро ба моли дахлдор шахсе пайдо мекунад, ки онро ҳамъоварӣ ё шикор кардааст.

Моддаи 246. Сохтмони худсарона

1. Сохтмони худсарона - сохтмони хонаи истиқоматӣ, биною иншоот ё дигар молу мулки иайриманқуле мебошад, ки дар қитъаи замини мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ барои чунин мақсад худонашуда ё бидуни гирифтани ихозати зарурӣ ё ба таври назаррас вайрон кардани меъёру қоидаҳои шахрсозӣ бунёд шудааст.

2. Шахсе, ки сохтмони худсаронаро анхом додааст, ба он ҳуқуқи молиқӣ пайдо намекунад. Ӯ ҳуқуқ надорад чунин биноро ихтиёрдорӣ кунад, теҳфа намояд, ба ихора супорад ва дигар аҳдҳоро анхом диҳад.

Иморат бояд аз тарафи шахси онро сохта ё аз ҳисоби ӯ ба иайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 3 моддаи мазкур, вайрон карда мешавад.

3. Ӯҳуқуқи моликии шахси сохтмони худсаронаро анъомдода аз ӯониби суд ба шарте эътироф карда мешавад, агар қитъаи замин мутобиқи тартиби пешбиниамудаи қонунгузорию Ӯумӯурии Тоҷикистон ба ин шахс барои сохтмони иморат дода шуда бошад.

Агар нигоҳ доштани сохтмони худсарона ӯуқуқ ва манфиатҳои қонунан ӯифзшавандаи дигар шахсонро вайрон кунад ё ба ӯаёт ва саломатии онҳо ё бехатарии иншооти дар атрофи ин сохтмон ӯойгиршуда таъдид намояд, ӯуқуқи моликии ин шахс эътироф карда намешавад. **(ҚЉТ аз 22.07.13с.№976)**

Моддаи 247. Лаъзаи бавуљудии ӯуқуқи соӯибмулкии бадастоваранда тибќи шартнома

1. Ӯуқуқи соӯибмулкии ашӯи тибќи шартнома бадастовардашуда аз лаъзаи додани он пайдо мешавад,

агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар шартнома оид ба бегона кардани молу мулкро ба қайди давлатӣ гирифтани даркор бошад, ӯқуқи соҳибмулкӣ ба бадастдоварандаи он аз лаъза ба қайдгирии он ба вуҷуд меояд. (ҚЎТ аз 12.05.2007, №247)

Моддаи 248. Супоридани ашӯҳо

1. Супоридан, яъне ба бадастдоваранда додани ашӯҳо, ҳамчунин ба боркашонанда супоридани ашӯҳо барои фиристонидан ё ба ташкилоти алоқа барои бадастдоваранда ирсол додан, фиристонидани ашӯҳои дур карда шуда бидуни еҳдадории бурдарасонӣ эътироф карда мешавад.

Ашӯ аз лаъза ҳақиқатан ворид шудан ба ихтиёри бадастдоваранда ё шахси таъин кардаи ё ба бадастдоваранда супурдашуда ҳисоб мегардад.

2. Агар дар лаъза бастанӣ шартнома оиди дур кардани ашӯҳо он дар ихтиёри бадастдоваранда қарор дошта бошад, аз ҳамин лаъза ашӯ ба ё супоридашуда эътироф мегардад.

3. Додани коносамент ё дигар ҳуҷҷати ихтиёрдорӣ намудани мол бо супоридани ашӯ баробар доништа мешавад.

Моддаи 249. Ашӯи бесоҳиб

1. Ашӯе, ки соҳиб надорад ё соҳибаш номаълум аст ё ашӯе, ки соҳибаш аз моликии он даст кашидааст, бесоҳиб доништа мешавад.

2. Агар он мутобиқи қоидаҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашӯе, ки аз он молик даст кашидааст (моддаи 250), дар бораи ёфтани (моддаҳои 251-252), дар бораи ҳайвоноти беназорат (моддаҳои 254-255) ва гангина (257) мустасно набошад, ҳуқуқи моликият ба молу мулки бесоҳиби манқул мумкин аст мутобиқи эътибор (амр)-и давомнокии меҳлати ба даст овардани ашӯ (моддаи 258) пайдо карда шавад.

3. Ашӯи иайриманқули бесоҳиб аз хониби мақоме, ки молу мулки иайриманқулро ба қайди давлатӣ мегирад, тибқи аризаи мақоми дахлдори давлатӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Пас аз гузаштани ду сол аз рези ба ҳисоб гирифтани ашӯи иайриманқули бесоҳиб, мақоми ваколатдори идораи молу мулки давлатӣ метавонад ба суд бо талабот дар мавриди ба моликияти давлатӣ дохилшуда эътироф кардани ин ашӯ мувоҳидат кунад.

Ашӯи иайриманқули бесоҳиб, ки бо қарори суд ба моликияти давлатӣ қабулгардида эътироф нашудааст, метавонад аз тарафи молики онро гузошта аз нав барои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қабул гардад ва ё тибқи эътибори давомнокии меҳлати ба даст овардани ашӯ (моддаи 258) соҳибӣ карда шавад.

Моддаи 250. Ашѐи манкуле, ки молик аз онхо даст кашидааст

1. Ашѐи манкуле, ки молик партофтааст ѐ ба тарзи дигар бо мақсади даст кашидан аз ҳуқуқи молики ба онхо воғузоштааст (ашѐи партофташуда), шахси дигар метавонад мутобиқи тартиби пешбининамудаи қисми 2 моддаи мазкур моликияти худ гардонад.

2. Шахсе, ки молик ва истифодабарандаи китъаи замин, обанбор ѐ дигар объект мебошад ва дар он ашѐи партофташудаи дорои арзиши **на камтар аз даъ нишондиъанда барои њисобњо** ѐ ин ки партовњои партофташудаи металл, маъсулоти нуқсондор, боқимондањои хўла, хоктўдањои кон ѐ партове, ки њангоми истихрољи канданињои фоиданок ба вуљуд омадаанд, партови истењсолот ѐ дигар партовњо мављуд аст, њуқуќ дорад соњибмулки ашѐ бошад, ба истифодаи он шуруъ намояд ѐ дигар амалро анљом диъад, ки аз табдилѐбии ашѐ ба моликияти шахси гувоњї медиъад. **(ЌЉТ аз 12.05.2007, №247) (Ќ ЉТ аз 3.07.12с. №850)**

Агар мутобиқи аризаи шахс дигар ашѐи партофташуда аз хониби суд бесоњиб ѐтироф шуда бошад, он моликияти шахсии ашѐро соњибї карда мегардад.

Моддаи 251. Бозѐфт

1. Шахсе, ки ашѐи гумшударо ѐфтааст, вазифадор аст, шахси гумкардаи ашѐ ѐ дигар шахси ба е шиносро, ки ҳуқуқи гирифтани молро доранд, огоҳ созад ва ба ин шахс ашѐро баргардонад.

Агар ашѐ дар бино ѐ нақлиѐт ѐфт шуда бошад, он бояд ба намояндаи соњибии ин бино ѐ воситаи нақлиѐт супурда шавад. Шахсе, ки ба е ашѐи ѐфтшуда супурда шудааст, ҳуқуќ ва еҳдадории шахси ашѐѐфтаро пайдо мекунад.

2. Агар шахсе, ки дорои ҳуқуқи талаб кардани ашѐи ѐфтшударо дорад, номаълум ѐ маҳалли буду бошаш аниқ набошад, шахси ашѐѐфта вазифадор аст, ба **милисиа** ѐ мақоми дахлдори давлат хабар диҳад. **(ЌЉТ аз 12.05.2007, №247)**

3. Шахси ашѐѐфта ҳақ дорад, онро худаш нигоҳ дорад, барои нигоҳдошт ба **милисиа** ѐ **мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатї** ѐ шахси муайяннамудаи онхо супорад. **(ЌЉТ аз 12.05.2007, №247)**

Ашѐи зуд вайроншаванда ѐ ашѐеро, ки хароҳоти нигоҳдошташ нисбат ба арзиши он хеле гаронтар аст, шахси ашѐѐфта метавонад фурешад ва оид ба маблаи фуреш далели хаттии тасдиқкунанда гирад. Маблае, ки аз фурешии ашѐи ѐфтшуда ба даст омадааст, бояд ба шахсе, ки ба гирифтани он ҳақ дорад, баргардонида шавад.

4. Шахси ашѐѐфта барои гум кардан ѐ иллатнок кардани ашѐ танҳо дар ҳолатҳои ҷаразнок ѐ безҳатиѐтии даъал ва ба андозаи арзиши ашѐ масъулият дорад.

Моддаи 252. Пайдо кардани ҳуқуқи молиқӣ ба ашёи ёфташуда

1. Агар дар тели шаш моҳи арз кардан ба милитсия ё мақоми дахлдори давлатӣ (қисми 2, моддаи 251) оиди ёфтани ашё шахси ба гирифтани ашё ҳақдошта муайян нагардад ва аз ҳуқуқи худ ба ашё ба шахси ашёро ёфта ё милитсия ё мақоми дахлдор арз накунад, шахси ашёёфта ба он ҳуқуқи молиқӣ пайдо мекунад. **(ҚЎТ аз 12.05.2007, №247)**

2. Агар шахси ашёёфта онро соҳибӣ кардан нахоҳад, он ба моликияти давлат мегузарад.

Моддаи 253. Хуброни харохоти бозёфт ва подоши ёбанди ашё

1. Шахсе, ки ашёро ёфта ба шахси ба гирифтани он ваколатдор супоридааст, барои аз ӯ ва дар ҳолати ба моликияти давлат гузаштани ашё аз мақоми дахлдори давлатӣ ба хуброни харохоти зарурии вобаста ба нигоҳдошт, баргардонидан ё фуреши ашё, ҳамчунин хуброни харохоти ёфтани шахси ба гирифтани мол ваколатдор ҳақ дорад.

2. Шахси ашё ёфта ҳақ дорад аз шахсе, ки ба гирифтани ашё ваколатдор шудааст, барои бозёфт то андозаи бист фоизи арзиши ашё подош талаб кунад.

Агар ҳуҳхат ё ашёи дигари ёфташуда танҳо барои шахси ба гирифтани он ваколатдор дорои арзиш бошад, андозаи подош тибқи созишномаи байни онҳо, дар ҳолати ба созиш наомадан - аз хониби суд муайян карда мешавад. Агар шахси ба талаб карда гирифтани ашё ваколатдоршуда ба таври оммавӣ барои баргардонидани ашёи гумшуда мукофот эълон карда бошад, подош мутобиқи шартӣ ба таври оммавӣ эълоншуда пардохта мешавад.

Шахси ашёро ёфта ҳақ дорад, то лаҳзаи пардохти подош ба ӯ аз ҳуҳхате, ки танҳо аз хониби шахси ба талаб карда гирифтани он ваколатдор истифода шуданаш мумкин аст, ашёи ёфташро нигоҳ дорад (моддаи 388).

Агар шахси ашёро ёфта аз бозёфти он иттилоъ надода бошад ё барои пинҳон доштани кешии карда бошад, масъалаи ҳуқуқ ба подош ба миён намеояд.

Моддаи 254. ҳайвоноти беназорат

1. Шахсе, ки ҳайвоноти беназорат ё бесоҳиб ё дигар ҳайвоноти хонагии бесоҳибро боздоштааст, вазифадор аст онҳоро ба соҳибаш баргардонад ва агар ҳайвонот соҳиб надошта бошад ё ҳои буду боши ӯ маълум набошад, дар давоми на дертар аз се рези боздошти онҳо ба милитсия ё мақоми дахлдори давлатӣ, ки барои кофтукови соҳибаш тадбирҳо меандешанд, иттилоъ диҳад.

2. Дар тели кофтукови соҳиби ҳайвонот онро шахси боздоранда метавонад худаш нигоҳбонӣ кунад ва истифода барад ё барои нигоҳбонӣ ба дигар шахсе, ки барои ин шароити мусоид дорад, супорад. Мувофиқи хоҳиши шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст, хустухеи шахси барои

нигоҳдошти он шароити зарурӣ доштаро ва ба е супоридани ҳайвонотро **милитсия** ё дигар мақоми дахлдори давлатӣ хустухе мекунад ва месупорад. **(КҶТ аз 12.05.2007, №247)**

3. Шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст ва шахсе, ки ба е ин ҳайвонот барои нигоҳбонӣ ва истифода супорида шудааст, вазифадоранд онҳоро дуруст нигоҳбонӣ кунанд ва ҳангоми бо гуноҳи онҳо мурдан ва иллатнок шудани ҳайвонот арзиши онро ҳайвонотро медиҳанд.

Моддаи 255. Ба даст овардани ҳуқуқи молиқӣ ба ҳайвоноти беназорат

1. Агар дар давоми шаш моҳи аз арз кардан аз боздошти ҳайвоноти беназорати хонагӣ соҳиби он пайдо нашавад ва аз ҳуқуқи худ ба онҳо арз накунад, ҳуқуқи молиқи ин ҳайвонот ба шахсе мегузарад, ки он таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дорад.

Дар сурати аз соҳибӣ даст кашидани шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбониаш қарор дорад, он ба молиқияти давлат мегузарад ва тибқи тартиби муайяннамудаи мақоми дахлдори давлатӣ истифода мешавад.

2. Дар сурати баъди ба молиқияти шахси дигар гузаштани ҳайвонот ҳозир шудани соҳиби аввалини онҳо молиқ ҳақ дорад, ҳангоми эҳсоси меҳри ҳайвонот нисбат ба е ё огоҳ шудан аз муносибати бераҳмона ва бевихдононаи молиқи нав ба ҳайвонот дар асоси шартҳои дар созишномаи бо молиқи нав басташуда баргардонидани ҳайвонот ва агар ба мувофиқа нарасанд, аз тариқи суд баргардонидани онҳоро талаб кунад.

Моддаи 256. Хуброни харохоти нигоҳбонии ҳайвоноти беназорат ва подош барои онҳо

1. Дар сурати баргардонидани ҳайвоноти беназорати хонагӣ ба молиқ, шахсе, ки ҳайвонотро боздоштааст ва шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дошт, бо назардошти фоидаи аз истифодаи ҳайвонот ба дастоварда вобаста ба нигоҳбонии ҳайвонот ба хуброни харохоти зарурӣ аз хониби молиқ ҳақ доранд.

2. Шахсе, ки ҳайвоноти хонагии беназоратро боздоштааст, ҳақ дорад, мутобиқи муқаррароти қисми 2, моддаи 253 ҳамин Кодекс аз молиқи онҳо подош талаб намояд.

Моддаи 257. Ганхина

1. Ганх яъне пул, ё чизу чораи қиматноке, ки ба замин гер ё ба шакли дигар пинҳон карда шудаанд, ҳисоб карда мешавад. Дар сурати пайдо кардани

он ё ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ аз тарафи истифодабарандаи қитъаи замин, соҳиби иморат ва ҷайра, ки ба е марбутанд ва инчунин ашхосе, ки ганх ва ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангиро ёфтаанд, еҳдадоранд ба давлат супоранд.

Дар айни замон истифодабарандаи қитъаи замин ё соҳибмулки **молу мулке** дигар, ки дар он ганхина пинҳон карда шудааст ва шахсе, ки онро ёфтааст, ба гирифтани подош ба андозаи панхоҳ фоизи арзиши он ҳуқуқ дорад. Подош байни онҳо мутобиқи созишномаи тарафҳо ва дар сурати ба мувофиқа наомаданашон аз тарафи суд тақсим карда мешавад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

2. Шахсе, ки ганхинаи ба ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ алоқамандро ёфтааст, ҳуқуқ дорад то пардохти подош ин молу мулкро нигоҳ дорад (моддаи 388).

Моддаи 258. Давомнокии меҳлати ба даст овардан

1. Шахс – шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ, ки молики ашё намебошад, вале софдилона, кушоду озод ва ба таври давомдор ба мисли молу мулки худ молу мулки ҷайриманқулро дар тели понздаҳ сол соҳибӣ кардааст ё дигар молу мулкро дар тели панх сол нигоҳ доштааст, ба ин ашё ҳуқуқи моликӣ пайдо мекунад. (Давомнокии меҳлати ба даст овардан).

ҳуқуқи моликӣ ба ашёи ҷайриманқул ё дигар ашёе, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи чунин бақайдгузорӣ аз хониби шахсе, ки ин молу мулкро ба ҳукми давомнокии ба даст овардан соҳиб шудааст, ба миён меояд.

2. То пайдо кардани ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки бо ҳукми давомнокии меҳлат бадастовардашуда шахсе, ки молу мулкро чун моликияти шахсӣ дар ихтиёр дошт, ҳуқуқ дорад, моликияти марбутаашро аз шахси сеюм, ки соҳиби молу мулк намебошанд, инчунин ба ин молу мулк ба ҳукми дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома ҳуқуқ надоранд, ҳифз намояд.

3. Шахсе, ки бо мурури **соъибиаш** ҳавола мекунад, метавонад ба меҳлати соъиби худ тамоми меҳлати соъиби шахсоро, ки е вориси ҳуқуқи он мебошад, низ ҳамроҳ кунад.

4. Хараҷи меҳлати давомнокии ба даст овардан нисбат ба молу мулки дар назди шахси қарордошта, ки мутобиқи моддаҳои 322 ва 326 ҳамин Кодекс онҳоро аз **соъиби** е талаб карда гирифтанашон мумкин буд, аз лаҳзаи на барвақттар аз гузашти меҳлати даъво мутобиқи талаботи дахлдор оғоз меёбад. (**ҚЎТ аз 12.05.2007,№247**)

БОБИ 13 ҚАТЪИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 259. Асосҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият

1. ҳуқуқи моликият ҳангоми аз хониби **соъибмулк ба шахси дигар додани** молу мулк, рад кардани ҳуқуқи моликият аз хониби молик, нобуд ё вайрон шудани молу мулк ва аз даст додани ҳуқуқи моликият ба молу мулк ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи санади қонунӣ қатъ мегардад. **(ҚЎТ аз 12.05.2007, №247)**

2. Махбуран гирифтани молу мулки молик ба иайр аз ҳолатҳои зайл манъ аст:

а) аз ҳисоби молу мулк ситонидани пардохт мутобиқи еҳдадориҳои молик;

б) **маъбуран гирифтани молумулке, ки дар асоси санади қонунгузори ба шахси мазкур тааллуқ надорад;**

в) реквизиция;

г) мусодира;

д) гирифтани молу мулки иайриманқул вобаста ба кашида гирифтани қитъаи замин;

е) харидории сарватҳои фарҳангӣ ё таърихии бесарусомон нигоҳдошташаванда;

ж) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс.

3. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва тартиби пешбиниамудаи санади қонунӣ оид ба хусусигардонӣ, **молу мулке**, ки таҳти моликияти давлатӣ мебошанд, ба моликияти хусусии шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дода мешаванд.

4. Дар ҳолати қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси ба моликияти давлатӣ гардонидани молу мулки хусусии шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ (милликунонӣ) зиёни расида мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳо пардохта мешавад. **(ҚЎТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 260. Даст кашидан аз ҳуқуқи моликият

Шаҳрванд ё шахси ҳуқуқӣ аз ҳуқуқи соҳибӣ намудани молу мулки худ бо эълон кардани ин ё бо амали дигар, ки аз ошкоро барканор гардидани е аз соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ молу мулк бидуни нияти нигоҳ доштани ягон ҳуқуқ ба молу мулк гувоҳӣ медиҳад, метавонад даст кашад.

Даст кашидан аз моликӣ то лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дахлдор боиси қатъи ҳуқуқи еҳдадориҳои молик нисбат ба молу мулки дахлдор намегардад.

Моддаи 261. Аз ҳисоби молу мулк ситонидани қарзи молик

1. Қарзи молик, агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар асоси қарори суд аз молу мулки е реёнида мешавад.

2. ҳуқуқи молике, ки қарзаш аз молу мулки е реёнида мешавад, аз лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дигар, барҳам мехерад.

Моддаи 262. Қатъи ҳуқуқи моликии шахс ба молу мулке, ки аз они е буда наметавонад

1. Агар дар асосҳои ихозатдодаи қонун шахс соҳиби молу мулке шуда бошад, ки аз реи қонун аз они е буда наметавонад, ин молу мулк дар давоми як соли ҳуқуқдор гаштани е ба молу мулк, агар қонун меҳлати дигареро муқаррар накарда бошад, **бояд аз он даст кашад. (ҚЎТ аз 12.05.2007, №247)**

2. Агар молик дар мўълати муайяннамудаи қисми 1 ҷамин модда аз молу мулк даст кашад, он бо назардошти хусусият ва таъиноташ бо қарори суд, ки мутобиқи аризаи дахлдори мақоми давлатӣ бароварда шудааст, бояд ба таври маълумӣ фурухта, маблаи он ба молик дода шавад ё молу мулк ба моликияти давлат гузаронида арзиши муайяннамудаи суд ба молики аввал пардохта шавад. Дар ин сурат харохоти вобаста ба гирифтани молу мулк реънида мешавад.

3. Агар таҳти моликияти шахрванд ё шахси юридикӣ дар асоси ихозати қонун молу мулке қарор гирад, ки барои хариданаш ихозати махсус зарур аст, вале барои додани он ба молик рад шудааст, ин молу мулк мутобиқи тартиби барои молу мулк муқарраршуда, ки наметавонад ба молики мазкур тааллуқ дошта бошад, аз ӯ гирифта мешавад. (Қ ЎТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 263. Қатъи ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ҷайриманқул бинобар гирифтани замин ва дигар захираҳои табиӣ

1. ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ҷайриманқул вобаста ба қарори мақоми давлатӣ, ки мақсади бевосита гирифтани молу мулкро аз молик надорад, аз ҳумла қарори гирифтани замин, ки дар он ҳонаи молик, дигар иморату иншоот ва дарахтзор воқеъ аст, танҳо тибқи ҳолати тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ қатъ гардида, ба молик молу мулки баробарарзиш дода, дигар харохоти е ҳуброн карда ё тамоми зиёне ки вобаста ба қатъи ҳуқуқи моликиаш ба е расидааст пурра баргардонида мешавад.

2. ҳангоми норозӣ будани молик аз қароре, ки боиси қатъи ҳуқуқи моликиаш мегардад, он то замони бо тартиби судӣ яктарафа шудани баҳс татбиқ карда намешавад. ҳангоми баррасии баҳс инчунин ҳамаи масъалаҳои пардохтани товони зиёни расонидашуда ба молик ҳаллу фасл мегарданд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ҷайриманқул вобаста ба ҳалу фасли қарори мақоми давлатӣ дар мавриди гирифтани қитъаи кеҳӣ, қитъаҳои акваторӣ ва дигар қитъаҳо, ки дар он молу мулк воқеъ аст, татбиқ мегардад.

Моддаи 264. Харидории сарватҳои фарҳангии бенизом нигоҳбонишуда

Агар молики сарватҳои фарҳангие, ки мутобиқи қонунҳо ба ҳумлаи сарватҳои хеле пурарзиш ва аз тарафи қонун ҳифзшуда дохил гардидаанд ин сарватҳоро бенизом нигоҳбонӣ кунад ва аз ин ба онҳо ҳавфи беаҳамият шудан таҳдид намояд, чунин сарватҳоро давлат тибқи қарори суд метавонад аз ҷарида гирад ё дар савдои оммавӣ ба фуреш монад.

ҳангоми хариди гирифтани сарватҳои фарҳангӣ ба молик арзиши он ба андозаи муқаррарнамудаи созишномаи тарафҳо ва дар сурати баҳс ба андозаи муайяннамудаи суд пардохта мешавад. ҳангоми фуреш аз тариқи савдои оммавӣ ба фуреш рафтани онҳо ба молик ба ҳуз ҳароҳоти савдои оммавӣ тамоми маблаи боқимонда пардохта мешавад.

Моддаи 265. Нархгузории молу мулк ҳангоми қатъи ҳуқуқи молиқӣ
ҳангоми қатъи ҳуқуқи молиқӣ молу мулк бо назардошти арзиши бозории он нархгузорӣ мешавад.

Моддаи 266. Реквизитсия

1. Дар ҳолатҳои офати табиӣ, садама, касалиҳои сироятӣ (эпидемия), мурумурии ҳайвонот (эпизоотия) ва дигар ҳолатҳои мустасно ғавқулода молу мулк тибқи қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ метавонад аз молик мутобиқи тартиб ва шартҳои муқаррарнамудаи қонун ба манфиати хомеа реквизитсия карда ба ӯ арзиши молу мулк пардохта шавад.

2. Оиди нархе, ки мутобиқи он ба молик арзиши молу мулки реквизитсияшуда пардохта мешавад, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

3. Шахсе, ки молу мулки ӯ реквизитсия шудааст, ҳақ дорад, баъди қатъи ҳолат, ки вобаста ба он молу мулкаш реквизитсия анҳом дода шуда буд, баргардонидани молу мулки осеб надидаашро талаб намояд ва дар ҳолати радди он ба суд муҳофизат кунад.

Моддаи 267. Мусодира

1. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун молу мулки молиқро мутобиқи қарори суд ҳамчун чораи ҳазо барои содир намудани гуноҳ ё дигар **њуқуқвайронкуни** мусодира кардан мумкин аст.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, мусодираро тибқи тартиби маъмури анҳом додан мумкин аст. Оид ба қарор дар мавриди мусодира, ки тибқи тартиби маъмури қабул шудааст, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

Моддаи 268. Миллиқунонӣ

Бо роҳи миллиқунонӣ аз молиқии шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба молиқияти давлат даровардани молу мулк танҳо дар асоси қонунҳои мутобиқи

Конститутсия қабулгардида оид ба милликунони ин молу мулк ва пардохти арзиши молу мулк ва хуброни дигар зиёне, ки вобаста ба милли кунондан ба молик ворид гардидааст, ихозат дода мешавад.

Моддаи 269. Қатъи ҳуқуқи молу мулк, ки ба молик тааллуқ надорад ҳуқуқи молу мулкӣ, ки ба молик тааллуқ надоранд, мутобиқи тартиби муайяннамудаи қисмҳои 1, 2 моддаи 259 ҳамин Кодекс, инчунин бо қарори молик ва бо тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ, оинномаи шахси ҳуқуқӣ ё шартномаи молик бо соҳиби молу мулк қатъ мегардад.

БОБИ 14. МОЛИКИЯТИ ШАХРВАНДОН Хориъ карда шуд бо **ЌЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247**

Моддаи 270. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти шаҳрвандон

Моддаи 271. Объектҳои ҳуқуқи моликият

Моддаи 272. Моликияти хоҳагии меҳнатӣ

Моддаи 273. Моликияти деҳқонӣ ва хоҳагии ёрирасон

БОБИ 15. МОЛИКИЯТИ КОЛЛЕКТИВӢ Хориъ карда шуд бо **ЌЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247**

(моликияти шахси ҳуқуқӣ)

Моддаи 274. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти коллективӣ (шахси ҳуқуқӣ)

Моддаи 275. Моликияти корхонаҳои коллективӣ

Моддаи 276. Моликияти корхонаи ихоравӣ

Моддаи 277. Моликияти кооператив

Моддаи 278. Моликияти ҳамъият ва ширкати хоҳагидорӣ

Моддаи 279. Моликияти ҳамъияти саҳомӣ

Моддаи 280. Моликияти ассотсиатсия ва хоҳагидорӣ (иттиҳодияҳо)

Моддаи 281. Моликияти ташкилотҳои ҳамъиятӣ ва фондҳо

Моддаи 282. Моликияти маҳалла

Моддаи 283. Моликияти ташкилотҳои динӣ

БОБИ 16. МОЛИКИЯТИ ДАВЛАТ ВА ВОЊИДӢОИ МАРЗИЮ МАЪМУРӢ Хориъ карда шуд бо **ЌЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247**

1. Моликияти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 284. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти давлатӣ

Моддаи 285. Объектҳои моликияти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 286. Моликияти корхонаи давлатӣ

Моддаи 287. Моликияти аъзои коллективи меҳнати корхонаи давлатӣ

Моддаи 288. Молу мулки муассисаҳои давлатӣ

Моддаи 289. Моликият ба замин ва дигар захираҳои табиӣ

2. Моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва воҳидҳои марзию маъмури

Моддаи 290. Моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон

Моддаи 291. Моликияти воҳидҳои марзию маъмури

БОБИ 17

МОЛИКИЯТИ УМУМӢ ВА НАВЪҳои ОН

Моддаи 292. Мафҳум ва асосҳои пайдоиши моликияти умумӣ

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ду ё якчанд шахс қарор дорад, ҳуқуқи моликияти умумии онҳо мебошад.

2. Молу мулк метавонад бо муайян намудани саҳми ҳар яке аз молик ба ҳуқуқи моликият (моликияти ҳиссагӣ) ё бидуни муайян намудани чунин саҳм (моликияти якхоя) таҳти моликияти умумӣ қарор гирад.

3. Моликияти умумӣ ба молу мулк ҳиссагӣ мебошад, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун ба ин молу мулк ташкил намудани моликияти умумиро ихозат медиҳад.

4. Молу мулк дар сурати моликияти ду ё чанд шахс шудани он бидуни таъйир додани таъинот тақсим кардани он имконнопазир аст (чизи тақсимнашаванда) ё аз реи қонун онро тақсим кардан мумкин намебошад, умумӣ мегардад.

Молу мулки тақсимшаванда дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома моликияти умумӣ мешавад.

5. Мутобиқи созишномаи иштирокчиёни моликияти якхоя, дар сурати ба мувофиқа нарасидан бошад, бо қарори суд доир ба молу мулки умумӣ моликияти ҳиссагӣ доштани ин шахсан муқаррар кардан мумкин аст.

Моддаи 293. Муайян намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ

1. Агар андозаи ҳиссаи иштирокчиёни моликияти саҳмӣ дар асоси қонун муқаррар ва бо созишномаи ҳамаи иштирокчиёни он муайян нашуда бошад, ҳисса баробар ҳисобида мешавад.

2. Бо созишномаи байни ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби муқаррар кардан ва таъйир додани ҳиссаи ҳар кадоми онҳо дар ташкил, харидорӣ ва афзун гардонидани молу мулки умумӣ муайян кардан мумкин аст.

3. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ, ки аз ҳисоби худ, бо риояи тартиби муқарраргардидаи истифодаи моликияти умумӣ онро ба таври худонашаванда беҳбуд бахшидааст, ба андозаи дахлдор зиёд кардани ҳиссаи худ ҳақ дорад.

Беҳбуди худонашавандаи молу мулки умумӣ, агар дар созишномаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба моликияти иштирокчии мегузарад, ки ин беҳбудиро анҳом додааст.

Моддаи 294. Ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Ихтиёрдории молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта мутобиқи шартномаи байни ҳамаи иштирокчиёни он ба амал бароварда мешавад.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, мутобиқи салоҳдиди худ ҳиссаи худро фурешад, техфа намояд, васият кунад, ҳиссаи худро ба гарав монад ё бо риояи қоидаҳои бамузд, ки моддаи 298 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, бегона кунад, ё бо тарзи дигар муносибат намояд.

Моддаи 295. Соҳибӣ ва истифода кардани молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, тибқи созиши ҳамаи иштирокчиён ва дар сурати муяссар нагардидани созиш бо тартиби муайяннамудаи суд соҳибӣ ва истифода карда мешавад.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, аз қисми молу мулки умумӣ ба андозаи ҳиссааш барои соҳибӣ ва истифода ба ихтиёраш воғузошта шудан ва дар ҳолати имконнопазирии он аз дигар иштирокчиён, ки ҳиссаи марбутаашро соҳибӣ ва истифода мебаранд, хубронпулии дахлдорро талаб намояд.

Моддаи 296. Самара, маҳсулот ва даромади истифодаи молу мулки моликияти ҳиссагии бадастомада

Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулки моликияти ҳиссагӣ ба таркиби молу мулки умумӣ дохил мешаванд. Тақсимооти баъдии самара, маҳсулот ва даромад байни иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ, агар созишномаи байни онҳо тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошад, баробар ба андозаи саҳм сурат мегирад.

Моддаи 297. Харохоти ниғаҳдошти молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта

1. ҳар як иштирокчии моликияти ҳиссагӣ вазифадор аст ба андозаи ҳиссаи худ дар пардохти андоз, боху хирох ва дигар пардохтҳо оид ба молу мулки умумӣ, инчунин оид ба харохоти ниғаҳдошт ва муҳофизати онҳо, агар дар қонун ё шартномаҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, иштирок намояд.

2. Харохоте, ки зарурӣ намебошанд ва аз хониби яке аз иштирокчиён бидуни ризоияти дигарон масраф шудааст, ба ҳисоби худи ӯ воғузошта мешавад. Баҳсҳое, ки зимни он ба миён меоянд, бо тартиби судӣ ҳал карда мешаванд.

Моддаи 298. ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ

1. ҳангоми фуреши ҳиссагӣ дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахси иайр иштирокчиёни боқимондаи моликияти ҳиссагӣ барои харидани ҳиссаи фуреш мутобиқи нархе, ки он фурехта мешавад ва дигар шартҳои баробар, ба иайр аз фуреш дар савдои оммавӣ, ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

Савдои оммавӣ барои фуреши ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ, ҳангоми розӣ набудани ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ метавонад дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2, моддаи 303 ҳамин Кодекс ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи Қонун доир карда шавад.

2. Фурешандаи ҳисса вазифадор аст, дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро аз нияти худ, ки ҳиссаашро ба шахси иайр фурехтанист, хатти огоҳ сохта, нарх ва дигар шартҳои фурешро ишора намояд. Агар дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ аз харидорӣ даст кашанд ё ҳиссаи фурехташавандаро дар доираи моликият ба молу мулки иайриманқул дар давоми як моҳ ва дар муносибат бо дигар молу мулк дар давоми даҳ рез аз лаҳзаи огоҳӣ ба даст наоранд, фурешанда ҳақ дорад, ҳиссаи худро ба ҳар кадом шахсе фурешад.

3. ҳангоми фуреши ҳисса бо вайрон кардани ҳуқуқи афзалиятнок ҳар кадом иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, дар давоми се моҳ ба суд дар мавриди ба ӯ гузаронидани ҳуқуқ ва ӯҳдадорихои харидор талабот арз намояд.

4. **Қоидаҳои моддаи мазкур, инчунин ӯангоми ба каси дигар додани ӯисса аз рӯи шартномаи мубодила низ татбиқ мегардад. (КҶТ аз 12.05.2007, №247)**

Моддаи 299. Лаҳзаи гузаштани ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсе, ки онро тибқи шартнома харидааст

Агар дар шартномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома аз лаҳзаи бастании шартнома ба харидор мегузарад.

Лаҳзаи гузариши ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, мутобиқи қисми 2, моддаи 247 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 300. Тақсими молу мулки моликияти ҳиссагӣ ва аз он худо намудани ҳисса

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, мутобиқи шартнома байни иштирокчиёни он тақсим шуданаш мумкин аст.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад аз молу мулки умумӣ худо кардани ҳиссаи худро талаб намояд.

3. ҳангоми ба мувофиқа наомадани иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ оид ба усул ва шартҳои тақсими молу мулки умумӣ ё худо кардани ҳиссаи яке аз онҳо иштирокчии молу мулки ҳиссагӣ ҳақ дорад дар шакли асл (натура) худо кардани ҳиссаи худро аз тариқи суд талаб намояд.

Агар дар шакли асл (натура) худо кардани ҳиссаро қонун ихозат надихад ё аз сабаби расидани зиёни воқеии беандоза ба молу мулк имконнопазир бошад, молики худошаванда ҳақ дорад, ки арзиши ҳиссаи е аз хониби дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ пардохта шавад.

4. Фарқи арзиши **молу мулке**, ки дар шакли асл (натура) дар асоси ҳамин модда ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази ҳиссаи е дар доираи ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ дода мешавад, бояд бо маблауи муайян пушонида ё бо роҳи дигар хуброн карда шавад.

Хубронпулӣ ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази худо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) аз хониби дигар моликони бо додани розигии е дода мешавад. Дар ҳолате ки ҳиссаи молик ночиз буда, онро ба таври воқеӣ дар асл худо кардан имконнопазир аст, барои истифодаи молу мулки умумӣ дорои манфиати назаррас намебошад, суд метавонад бидуни розигии ин молик низ дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро вазифадор намояд, ки ҳаққи еро хуброн кунанд.

5. Молик баъди гирифтани хубронпулӣ мутобиқи ҳамин модда ҳуқуқи худро ба ҳиссаи моликияти умумӣ гум мекунад.

Моддаи 301. Соъибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти якхоя қарор дорад

1. Иштирокчиёни моликияти якхоя, агар дар шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, молу мулки умумиро аҳлона соҳибӣ ва истифода мекунанд.

2. Молу мулки таҳти моликияти якхоя қарордошта бо розигии ҳамаи иштирокчиён, сарфи назар аз он ки кадоме аз иштирокчиён оиди ихтиёрдории молу мулк аҳдҳо анҳом додааст, ихтиёрдорӣ карда мешавад.

3. ҳар як иштирокчии молу мулки якхоя ҳақ дорад оид ба ихтиёрдории молу мулки умумӣ, агар дар шартномаи ҳамаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аҳдҳоро анҳом диҳад. Аҳди ихтиёрдорӣ кардани молу мулки умумӣ, ки яке аз иштирокчиёни моликияти якхоя анҳом додааст, метавонад бо талаби иштирокчиёни дигар бинобар ваколати зарурӣ надоштани иштирокчӣ, ки аҳдҳоро анҳом додааст, танҳо дар сурати исбот гардидани он, ки тарафи дигари аҳд медонист ё бояд пешакӣ аз ин огоҳ мебуд, иайриқонунӣ ҳисобида шавад (моддаи 199).

4. Қисмҳои 1-3 ҳамин модда ҳангоме татбиқ мегарданд, ки агар Кодекси мазкур ва дигар қонунҳо барои навъҳои алоҳидаи моликияти якхоя тартиби дигаре муқаррар накарда бошанд.

Моддаи 302. Тақсими молу мулки моликияти якхоя ва аз он худо намудани ҳисса

1. Молу мулки умумиро байни иштирокчиёни моликияти якхоя тақсим кардан, инчунин аз он худо кардани ҳиссаи яке аз онҳо бо шарт мумкин аст, ки пешакӣ ҳиссаи ҳар як иштирокчӣ дар ҳуқуқ ба молу мулки умумӣ муайян карда шавад.

2. ҳангоми тақсими молу мулки умумӣ ва аз он худо кардани ҳисса, агар бо қонун ё шартномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳиссаи онҳо баробар доништа мешавад.

3. Асос ва тартиби тақсими молу мулки умумӣ ва аз он худо кардани ҳисса мутобиқи қоидаҳои муайяннамудаи моддаи 300 ҳамин Кодекс муқаррар мегардад, зеро барои намудҳои алоҳидаи моликияти умумӣ Кодекси мазкур, дигар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ накардаанд ва он аз моҳияти муносибати иштирокчиёни моликияти умумӣ барнамеояд.

Моддаи 303. Аз ҳиссаи сахм дар молу мулки умумӣ нигаронидани реёниш

1. Кредитори иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ҳангоми нокифоя будани дигар молу мулки он ҳақ дорад оиди худо кардани ҳиссаи қарздор аз молу мулки умумӣ барои нигаронидани реёниш аз он, талабот пешниҳод кунад.

2. Агар дар чунин ҳолатҳо худо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) иайриимкон бошад ё аъзоёни дигари моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ба он эътироз кунанд, кредитор ҳақ дорад аз қарздор талаб намояд, ки ҳиссаи худро ба дигар иштирокчиёни моликияти умумӣ бо нархи баробар ба арзиши

бозории ин саҳм фурешад ва маблаи аз фуреш бадастомадаро барои адои қарз супорад.

Дар сурати аз харидани саҳми қарздор рад намудани аъзоёни дигари моликияти умумӣ кредитор ҳақ дорад тибқи тартиби судӣ талаб намояд, ки ба саҳми кредитор дар моликияти умумӣ реёниш нигаронида шавад.

Моддаи 304. Моликияти умумии якхояи зану шавҳар (ҳамсарон)

1. Молу мулке, ки зану шавҳар дар давоми ҳамзистӣ ҳамъ овардаанд, агар қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигари низоми ин молу мулкро муайян накарда бошад, моликияти умумии якхояи онҳо ба ҳисоб меравад.

2. Молу мулке, ки қабл аз никоҳ ба ҳар кадоме аз онҳо тааллуқ дошт, инчунин **молу мулке**, ки яке аз онҳо ҳангоми никоҳ чун техфа ё чун мерос гирифтааст, моликияти шахсии ӯ ба шумор меравад.

Молу мулки истифодаи шахсӣ (либос, пойафзол ва ӯйра), ба ӯйр аз ҳавоҳирот ва дигар асбобу анхоми зебу зинат, ҳарчанд дар давраи занушай аз ҳисоби маблаи умумии онҳо харидорӣ шудаанд, моликияти он ҳамсаре ба ҳисоб меравад, ки онро истифода бурдааст.

Молу мулки ҳар як ҳамсар, агар муайян карда шавад, ки дар давоми ҳамсарӣ аз ҳисоби молу мулки умумии онҳо ё **молу мулки** шахсии ҳамсари дигар маблаузори шудааст, ки арзиши онро хеле баланд кардааст (таъмири асосӣ, азнавсозӣ, азнавтахҳизонӣ ва ӯйра), моликияти умумии якхояи онҳо эътироф карда шавад. Агар дар шартномаи байни зану шавҳар тартиби дигаре пешбинӣ гардида бошад, ин қоида татбиқ намегардад.

3. Мутобиқи еҳдадориҳои яке аз ҳамсарон ба **молу мулке**, ки дар моликияти ӯ мебошад, инчунин ба саҳми ӯ дар молу мулки умумии зану шавҳар, ки ҳангоми тақсим аз онҳо ӯ шуданаш мумкин аст, реёниш нигаронида мешавад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

4. Тартиби муайян намудани саҳми ҳамсарон дар молу мулки умумӣ ҳангоми тақсими он ва тартиби чунин тақсимодро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 305. Моликияти хоҳагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Молу мулки хоҳагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар доираи ҳуқуқи моликияти якхояи аъзоёни он мебошад, агар тибқи қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ниҳолзори қитъаи замин, иморатҳои хоҳагӣ ва дигар иморат, иншоотҳои мелиоративӣ ва дигар иншоотҳо, ҳайвоноти маҳсулдиҳанда ва қорӣ, парранда, техникаи кишоварзӣ ва дигар техникаю таҳҳизот, воситаҳои нақлиёт, асбобу анхом ва дигар молу мулк, ки аз маблаи умумии аъзоёни он ба даст оварда шудааст, таҳти моликияти якхояи аъзоёни хоҳагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба ҳисоб мераванд.

3. Самара, маҳсулот ва даромаде, ки дар натихаи фаъолияти хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба даст омадааст, молу мулки умумии аъзоёни хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) буда, мутобиқи созишномаи байни онҳо истифода мегардад.

Моддаи 306. Тақсими молу мулки хоагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Ҳангоми қатъи фаъолияти хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) вобаста ба хорих шудани ҳама аъзоёни он ё бо асосҳои дигар молу мулки умумӣ бояд тибқи тартиби пешбиниамудаи моддаҳои 300 ва 302 ҳамин Кодекс тақсим карда шавад.

2. Воситаҳои истеҳсолот, ки марбути хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) аст, ҳангоми аз хоагӣ хорих шудани яке аз узви он тақсим карда намешавад.

Шахсе, ки аз хоагӣ баромадааст, барои гирифтани хубронпулии баробар ба саҳми ӯ дар моликияти умумӣ ба ин молу мулк ҳуқуқ дорад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда, агар мутобиқи созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, саҳми аъзоёни хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар ҳуқуқи моликияти якҷояи молу мулки чунин хоагӣ баробар ҳисобида мешавад.

Моддаи 307. Низоми ҳуқуқи молу мулк ҳангоми азнавташкилкунии хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) ва ширкати хоагидорӣ ё кооперативӣ

1. Аъзоёни хоагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар заминаи молу мулки хоагӣ метавонанд ширкати хоагидорӣ ё **кооператив** таъсис диҳанд. Чунин хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) азнавташкилшуда чун шахси ҳуқуқӣ ба **молу мулке**, ки онро ҳамчун саҳм ва дигар пардохт аъзоёни хоагиҳои деҳқонӣ додааст, инчунин **молу мулке**, ки дар натихаи фаъолияти он ва дар асосҳои дигаре, ки хилофи қонун намебошанд, ба даст оварда шудааст, дар ҳуқуқи моликияти он мебошад. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247), (ҚЉТ аз 22.07.13с.№976)**

2. Андозаи саҳми аъзои хоагии деҳқонӣ (фермерӣ), ки иштирокчии ширкати хоагидорӣ ё узви кооператив мебошанд, бо назардошти саҳми онҳо дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба молу мулки хоагии деҳқонӣ (фермерӣ) тибқи тартиби пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 306 ҳамин Кодекс муқаррар карда мешавад.

БОБИ 18 ҲУҚУҚИ МАҲДУДИ МОЛУ МУЛК

§1. ҳуқуқи пешбурди хоагидорӣ

Моддаи 308. ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ

Корхонаи воъиди давлатии љумњуриявӣ ё коммуналӣ, ки ба он молу мулк ба нуқуқи пешбурди хољагидорӣ тааллуқ дорад, ин молу мулкро дар доираи муайяннамудаи Кодекси мазкур соъибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ менамояд. (КЉТ аз 12.05.2007, №247)

Моддаи 309. Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ

Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ, агар қонунҳо тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд, ҳама гуна молу мулк буда метавонад.

Моддаи 310. Ба даст овардан ва қатъи ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ

1. ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ ба молу мулке, ки моликаш дар мавриди ба ихтиёри корхонаи қаблан таъсисёфтаи давлатӣ додани он қарор қабул кардааст, агар дар қонунҳо ё қарори молик тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аз хониби ин корхона, аз лаҳзаи ба баланси мустақимаш гузаронидани молу мулк пайдо мешавад. (КЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

2. Самара, махсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки корхона мутобиқи шартнома ё дар асосҳои дигар ба даст овардааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳо барои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба хоҳагидории корхона дохил мешавад.

3. ҳуқуқи пешбурди хоҳагидорӣ ба молу мулк бо асос ва тартиби пешбиниамудаи қонунҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолати қонунан мусодира намудани молу мулкии корхона бо қарори молик қатъ мегардад.

Моддаи 311. ҳуқуқи молик нисбати молу мулки таҳти пешбурди хоҳагидорӣ қарор дошта

1. Молики молу мулки таҳти пешбурди хоҳагидорӣ қарордошта, мутобиқи қонун масъалаҳои таъсиси корхона, муайян намудани мақсаду мароми фаъолияти он, азнавташкилкунӣ ва барҳам додани онро ҳал намуда, роҳбари корхонаро таъин менамояд, мутобиқи мақсад истифода ва ҳифз шудани молу мулки марбути корхонаро таҳти назорат мегирад.

2. Молик ба гирифтани як қисми фоида аз истифодаи молу мулки таҳти пешбурди хоҳагидории корхона қарордошта ҳуқуқ дорад.

Моддаи 312. Шартҳои амали гардонидани ҳуқуқҳои молу мулки корхонаи воъиди давлатӣ

1. Корхонаи воъиди давлатӣ, ки дар асоси ҳуқуқи хоҳагидорӣ фаъолият мекунад, ҳақ надорад бидуни розигии молик ё мақоми давлатии аз хониби он ваколатдоршуда шаклҳои зерини фаъолияти соҳибкориро анҳом диҳад:

а) бинои иншоот, таҳҳизот ва дигар фондҳои асосии корхонаро фурешад ё ба ихтиёри дигар ашхос супорад, иваз намояд, ба ихораи дарозмуддат (беш аз

се сол), муваққатан ба истифодаи бепул диҳад. **Њукумати Љумњурии Тоҷикистон метавонад рӯйхати биною иншоот, талхизот ва дигар фондҳои асосии корхонаҳои воҳиди давлатиро, ки иљораашон новобаста аз мўњлати иљора дар мувофиќа бо маќомоти ваколатдори давлатӣ амалӣ мегардад, муайян намояд; (Ќ ЉТ аз 29.04.2006, №180)**

б) филиалҳо ва корхонаҳои фарӣ созад, якхоя бо соҳибкорони хусусӣ корхонаҳо ва истеҳсолоти муштарак таъсис диҳад, сармояи истеҳсолӣ ва пулии худро дар онҳо гузорад; (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

в) ба соҳибкорони хусусӣ қарз диҳад, ки фоизи он аз андозаи фоизи кредити тасдиқнамудаи Бонки миллии Тоҷикистон поинтар бошад.

2. Корхонаи воҳиди давлатӣ, агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, метавонад мустақилона молу мулки манқули дар асоси ҳуқуқи хоҳагидорӣ ба он вобаста шударо ихтиёрдорӣ кунад.

§ 2. ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 313. ҳуқуқи идораи оперативӣ

1. **Корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ**, инчунин муассиса ба молу мулки дар ихтиёраш гузошташуда дар доираи муайяннамудаи қонун, мутобиқи мақсади фаъолияти хеш супоришҳои молик ва таъиноти молу мулк ҳуқуқи соњибӣ истифода ва ихтиёрдориро доранд. (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

2. Молики молу мулке, ки ба ихтиёри корхонаи давлатӣ ё муассиса дода шудааст, ҳақ дорад молу мулки зиёдатӣ, тахти истифода қарор надошта ва ё мутобиқи мақсад истифоданашударо пас гирад ва мутобиқи салоҳдиди худ истифода барад. (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 314. Ихтиёрдории молу мулки корхонаи махсуси давлатӣ

1. **Корхонаи махсуси давлатӣ** танҳо бо розигии молики ин молу мулк ҳақ дорад молу мулкро бегона кунад ё бо молу мулки марбутааш бо усули дигар муносибат кунад.

Корхонаи махсуси давлатӣ махсулоти истеҳсолкардаашро, агар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошанд, мустақилона мефурешад.

2. Тартиби тақсими даромади **корхонаи махсуси давлатиро** молики молу мулки он муайян мекунад. (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 315. Ихтиёрдории молу мулки муассиса

1. Муассиса ҳақ надорад молу мулки ба ихтиёраш гузошташуда ё аз ҳисоби маблаи мутобиқи харномаи (сметаи) барои хариданаш худокардашударо, фурешад, ё онро бо усули дигар соҳибӣ намояд.

2. Агар мутобиқи санади таъсисоти ба муассиса ихозат дода шуда бошад, ки бо фаъолияти даромаднок машуул шавад, дар он сурат даромад ва молу мулки аз ин даромад бадастовардашуда пурра ба ихтиёри муассиса гузашта, дар баланси алоҳида ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 316. Ба даст овардан ва қатъ намудани ӯқуқи идораи оперативии молу мулк

1. ӯқуқи идораи оперативии молу мулке, ки соъибмулк онъоро ба корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса вобаста намудааст, агар дар қонун ё санади дигари меъёрии ӯқуқӣ ё қарори соъибмулк тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аз лаъзаи ба ин корхона ё муассиса супоридани он ба миён меояд.

2. Самара, маъсулот ва даромад аз истифодаи молу мулки таъти идораи оперативӣ қарордошта, инчунин молу мулке, ки корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса мувофиқи шартнома ё дигар асосъо ба даст овардааст, тибқи тартиби муайянкардаи ӯамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ӯқуқӣ оид ба даст овардани моликият ба ӯқуқи оперативии идоракунии корхона дохил мешавад.

3. ӯқуқи идораи оперативии молу мулк мутобиқи асос ва тартиби пешбиниамудай ӯамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ӯқуқӣ оид ба қатъ намудани ӯқуқи моликият, инчунин дар ӯолатҳои бо қарори соъибмулк ба таври қонунӣ пас гирифтани молу мулк аз корхонаи махсуси давлатӣ ё муассиса қатъ мегардад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 317. ҳуқуқи молик ба пас гирифтани ва азнавтақсимкунии молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Молике, ки молу мулки ба ихтиёри муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ додааст, ҳақ дорад онро пас гирад ё байни дигар шахси ҳуқуқии таъсисдодааш, агар дар санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо салоҳдиди худ аз нав тақсим кунад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 318. Ба молу мулки ба идораи оперативӣ додашуда нигаронидани реёниш

1. Реёниш аз молу мулке, ки таъти идораи оперативии муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ қарор дорад, дар асоси тартиби умумӣ мутобиқи қонунҳо, агар ҳамин Кодекс ва санади қонунӣ тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд, анҳом дода мешавад.

2. Агар муассиса аз фаъолияти хоҳагӣ даромад ба даст оварда бошад, реёниш аз молу мулки вобастакардаи молик, ки таъти идораи оперативӣ қарор дорад, пас аз ситонидани пардохт аз даромаде, ки аз фаъолияти хоҳагӣ гирифтааст ва молу мулке, ки аз ҳисоби даромад ба даст овардааст, анҳом дода мешавад.

3. Муассиса ва корхонаи махсуси давлатӣ мутобиқи еҳдадорихояшон оиди маблаи дар ихтиёрашон қарордошта хавобгар мебошанд.

Дар сурати нокифоя будани маблаи муассиса ё **корхонаи махсуси давлатӣ** масъулияти еҳдадорихо ба зиммаи молики муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ гузошта мешавад. **(Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 319. Нигоҳ доштани ҳуқуқ ба молу мулк ҳангоми ба дигар молик гузаштани корхона ё муассиса

1. **Ҳангоми чун комплекси молумулкӣ гузоштани нуқуқи соғибмулкии корхонаи воғиди давлатии ҷумҳуриявӣ ё коммуналӣ ба соғибмулкии дигари давлатӣ ё коммуналӣ, чунин корхона нуқуқи пешбурди хољагидориро ба молу мулки худ нигоҳ медорад. (Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. ҳангоми ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи моликият ба муассиса ин муассиса ҳуқуқи идораи оперативиро ба молу мулки худ нигоҳ медорад.

3. ҳуқуқҳои дигари ашёӣ

Моддаи 320. ҳуқуқҳои маҳдуди ашёӣ ба соғибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани ашё

ҳуқуқҳои маҳдуди ашёӣ ба соғибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани ашё, инчунин дар натиҷаи еҳдадорихои шартномавӣ, ба монанди шартномаи кирои ашё, ихора, қарз ва дигар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ба миён меоянд.

БОБИ 19

ҲИФЗИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ ВА ДИГАР ҲУҚУҚҲОИ АШЁӢ

Моддаи 321. Эътирофи ҳуқуқи моликият

Молик ҳақ дорад эътирофи ҳуқуқи моликияташро талаб намояд.

Моддаи 322. Талаб қарда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи ҷайриқонунӣ

Молик ҳуқуқ дорад аз ба дастоварандаи ҷайриқонунӣ молу мулкашро талаб қарда гирад.

Моддаи 323. Талаб қарда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи бовихдон

1. Агар молу мулки музднок аз шахсе ба даст оварда шуда бошад, ки ҳуқуқи бегона қардани онро надошт ва ба дастдароваранда аз ин огоҳ набуд ва огоҳ буда ҳам наметавонист (ба дастоварандаи бовихдон), ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соғибӣ дода гум қарда бошад ё аз яки онҳо

дуздида шуда бошад ё бо усули дигар, бидуни ихтиёри онҳо аз тасарруфашон баромада бошад, молик ҳақ дорад онро аз бадастоваранда талаб карда гирад.

2. Агар молу мулк аз шахсе, ки ба бегона кардани он ҳуқуқ надошт, бе пул гирифта шуда бошад, молик дар ҳама ҳолат ба талаб карда гирифтани молу мулк ҳақ дорад.

3. Аз бадастдароварандаи бовихдон талаб карда гирифтани пул, инчунин козазҳои қиматноки манзурӣ мумкин нест.

Моддаи 324. ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми баргардонидани молу мулк аз бадастдароварандаи иайриқонунӣ

ҳангоми талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастдароварандаи иайриқонунии иайр молик инчунин ҳақ дорад аз шахсе, ки медонист ё бояд медонист, ки соҳиби е иайриқонунӣ мебошад (ба дастдароварандаи бовихдон) баргардонидан ё хуброни ҳамаи даромадҳо, ки ин шахс ба даст овардааст ё мебоист дар тамоми давраи соҳибиаш ба даст орад, талаб намояд; бадастдароварандаи бовихдон бошад, тамоми даромадҳо, ки е ба даст овардааст ё мебоист аз лаҳзае, ки е огоҳ гардид ё мебоист аз соҳибияти иайриқонуниаш ё дар мавриди даъвои молик дар мавриди баргардонидани молу мулк огоҳинома гирифта буд, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовихдон дар навбати худ ҳақ дорад аз молик хуброни харохоти заруриашро нисбати молу мулк аз вақте, ки ба молик пардохтани даромад аз молу мулк ба ҳисоб рафтааст, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовихдон инчунин ҳақ дорад беҳбудихои анҳомдодашро, агар худо карда гирифта онҳо бидуни ворид намудани зиён ба молу мулк имконпазир бошад, дар ихтиёри худ нигоҳ дорад. Агар чунин тарзи худо карда гирифтани беҳбудихо имконнопазир бошад, соҳиби бовихдон ҳақ дорад хуброни харохоти барои беҳбудӣ масрафшударо, вале на бештар аз арзиши аз нархи зиёдкардашудаи молу мулк талаб намояд.

Моддаи 325. ҳифзи ҳуқуқи молик аз вайронкуниҳое, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд

Молик метавонад рафъи ҳама гуна вайронкуниҳои ҳуқуқашро талаб намояд, ҳарчанд ин вайронкуниҳо ба маҳрум кардан аз ҳуқуқи соҳибӣ алоқаманд намебошанд.

Моддаи 326. ҳифзи ҳуқуқи соҳибе, ки молик намебошад

ҳуқуқҳои пешбининамудаи моддаҳои 322-325 ҳамин Кодекс инчунин ба шахсе тааллуқ доранд, ки ҳарчанд молик набошад ҳам, дар асоси соҳибияти умрбоди меросӣ, пешбурди хоҳагидорӣ, идораи оперативӣ ё дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома молу мулкро соҳибӣ мекунад.

Ин шахс ҳуқуқ дорад молу мулки дар ихтиёраш бударо аз молик низ ҳифз кунад.

Моддаи 327. Безътибории санади мақомоти ӯқимияти давлатӣ, мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатӣ, мақомоти худидорақунии маъаллӣ ва шахсони мансабдоре, ки ӯқуқи соъибмулк ва дигар ӯқуқҳои ашӯиро вайрон меқунанд

1. Агар дар натиҳаи аз хониби мақомоти ӯқимияти давлатӣ, мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маъаллӣ ё шахси мансабдор баровардани санади меъёрӣ ё инфиродӣ, ки ба қонунҳо мутобиқ нестанд ва ҳуқуқи молик ва дигар шахсро оид ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани молу мулки марбуташон вайрон меқунанд, чунин санад тибқи тартиби судӣ мутобиқи эътирози молик ё шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон шудааст, безътибор доништа мешавад. **(Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Товони зиёне, ки дар натиҳаи қабули чунин аснод ба молик расидааст, аз хониби мақомоти ӯқимияти давлатӣ ва мақомоти маъаллии ӯқимияти давлатӣ, мақомоти худидорақунии маъаллӣ бояд аз ҳисоби бухети дахлдор пурра пардохта шавад. **(Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

ФАСЛИ Ш ҲУҚУҚИ ҲАДАДОРӢ

ЗЕРФАСЛИ 1 МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ҲАДАДОРИҲО

БОБИ 20 МАҲУМ, АСОСҲОИ БА МИЁН ОМАДАНИ ҲАДАДОРИӢ ВА ТАРАҲОИ ҲАДАДОРИӢ

Моддаи 328. Маҳуми ҳададорӣ ва асосҳои ба миён омадани он

1. Аз реи ҳададорӣ як шахс (қарздор) бояд ба фоидаи шахси дигар (кредитор) амали муайянеро анҳом диҳад. Масалан, молу мулкашро ба е диҳад, қорро ихро қунад, пул супорад ва ҷайра ё аз ихрои ягон амал худдорӣ намояд. Қредитор бошад, ҳақ дорад аз қарздор ихрои ҳададориҳояшро талаб намояд.

2. Ҳададорӣ аз шартномаҳо, дар натиҳаи расонидани зарар ва дар асосҳои дигари дар санадҳои қонунӣ нишондодашуда, бармеояд.

Моддаи 329. Тарафҳои ҳададорӣ

1. Дар ҳададорӣ ба сифати ҳар қадам тарафи он - қредитор ё қарздор - метавонанд як ё ҳамзамон якчанд шахс иштирок намоянд.

Талаботи кредитор ба яке аз ашхосе, ки дар еҳдадорӣ аз хониби қарздор иштирок мекунад, ба монанди гузашти меҳлати даъво мутобиқи талаб вобаста ба он шахс безътибор аст, худ аз худ талаботи ӯ ба шахси дигар дахл надоранд.

2. Агар ҳар кадоме аз тарафҳо мутобиқи шартнома ба манфиати хониби дигар еҳдадор бошанд, он тараф барояшон қарздори тарафи дигар ҳисобида шуда вазифадор аст ба манфиати тарафи дигар амале анҳом диҳад ва ҳамзамон кредитори он ҳисоб меёбад, ки ҳуқуқ дорад аз тарафи дигар талаб намояд.

3. Еҳдадорӣ барои ашхосе, ки дар он ҳамчун тарафҳо иштирок надоранд (шахси сеюм) масъулияте ба вухуд намеоварад.

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ ё созишномаи тарафҳо еҳдадорӣ метавонад барои шахси сеюм дар муносибат ба як ё ҳар ду тараф ҳуқуқи еҳдадорӣ ба вухуд орад.

4. Кредиторе, ки талаботи ӯ ба қарздор бо гарав, нигоҳ доштан ё дигар усулҳои, ки афзалиятро дар назди дигар кредиторон оид ба таъмини талаботи худ аз ӯисоби молу мулки муайяни қарздор ё шахси сеюм медиҳад, таъмин шудааст, кредитори таъминшуда мебошад. (Қ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

БОБИ 21 ИХРОИ ЕҲДАДОРИҲО

Моддаи 330. Муеаррароти умумӣ

Еҳдадориҳо бояд ба таври дахлдор мутобиқи шартҳои еҳдадорӣ ва талаботи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ихро карда шаванд ва ҳангоми набудани чунин шарт ва талабот мутобиқи анъанаҳои муомилоти қорӣ ё талаботи муқаррарии пешниҳодгардида анҳом дода шаванд.

Моддаи 331. Номумкин будани радди яктарафаи ихрои еҳдадорӣ

Радди яктарафаи ихрои еҳдадорӣ ва яктарафа таъйир додани шартҳои он, ба иайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома ихозат дода намешавад. Радди яктарафаи ихрои еҳдадорӣ, ки ба ба амал баровардани фаъолияти соҳибқории тарафҳо алоқаманд аст, инчунин яктарафа таъйир додани шартҳои чунин еҳдадорӣ танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартнома, агар дар қонун ё моҳияти еҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ихозат дода мешавад.

Моддаи 332. Ихрои қисм ба қисми еҳдадорӣ

Кредитор ҳақ дорад ихрои қисм ба қисми еҳдадориро қабул накунад, ба шарте ки дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, шартҳои еҳдадорӣ тартиби дигаре

пешбинӣ нашуда бошад ва аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ва ё аз моҳияти еҳдадорӣ барнаояд.

Моддаи 333. Ихрои еҳдадорӣ ба шахси матлуб

Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти еҳдадорӣ барнаояд, қарздор ҳангоми ихрои еҳдадорӣ ҳақ дорад дар мавриди он, ки еҳдадориро маҳз кредитор ё шахси ваколатдори ӯ қабул мекунад, далел талаб намояд ва барои пешниҳод накардани чунин талабот таваккали оқибати онро ба еҳда дорад.

Моддаи 334. Ихрои еҳдадорӣ аз хониби шахси сеюм

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шарти еҳдадорӣ ё моҳияти он аз хониби қарздор вазифаи шахсан ихро намудани еҳдадорӣ барнаояд қарздор ихрои еҳдадориро ба зиммаи шахси сеюм вогузошта метавонад. Дар ин ҳолат кредитор ихрои еҳдадориро, ки ба ҳои қарздор шахси сеюм пешниҳод кардааст, бояд қабул кунад.

2. Шахси сеюм, таҳти хатари аз даст додани ҳуқуқи худ ба молу мулки қарздор (ҳуқуқи ихора, гарав ва ӯйра) бо сабаби талаб намудани реёниш аз хониби кредитор аз ин молу мулк метавонад аз ҳисоби худ бидуни ихозати қарздор талаби кредиторро қонеъ гардонад. Дар ин ҳолат мутобиқи моддаҳои 411-416 ҳамин Кодекс ҳуқуқи кредитор оид ба еҳдадорӣ ба шахси сеюм мегузарад.

Моддаи 335. Меҳлати ихрои еҳдадорӣ

1. Агар еҳдадорӣ рези ихро ё давраи меҳлатеро, ки дар ҳараёни он еҳдадорӣ бояд ихро шавад, пешбинӣ намуда бошад ё имкон медиҳад, ки муайян карда шавад, еҳдадорӣ бояд дар ҳамон рез ё дар ҳар давраи ҳамон меҳлат ихро карда шавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки еҳдадорӣ меҳлати ихро пешбинӣ накунад ва дар он шарти муайян кардани ин меҳлат ӯйриимкон бошад бояд дар меҳлати оқилонаи баъди ба миён омадани еҳдадорӣ, ихро карда шавад.

Еҳдадорие, ки дар меҳлати муносиб ихро карда нашудааст, ҳамчунин еҳдадорие, ки меҳлати ихрои он бо лаҳзаи пасталабӣ муайян шудааст, агар дар меҳлати дигар ихро кардани еҳдадорӣ аз қонун, санади ҳуқуқии дигар, шарти еҳдадорӣ, анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти еҳдадорӣ барнаояд, қарздор вазифадор аст дар давоми ҳафт рез ихрои еҳдадориро талаб кардани кредитор ихро намояд.

Моддаи 336. Талаби ихрои мунтазам

Еҳдадорие, ки ихрояш дар меҳлати тулонӣ пешбинӣ шудааст, агар дар қонунҳо ё шартҳои еҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз

анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти еҳдадорӣ барнаояд, бояд ба таври мунтазам, бо назардошти давраи барои ихрои чунин еҳдадорӣ мувофиқ (рез, даҳа, моҳ, семоҳа ва ҷайра) ихро қарда шаванд.

Моддаи 337. Ихрои еҳдадорӣ пеш аз меҳлат

Агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, ё шартҳои еҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти он барнаояд, қарздор ҳақ дорад еҳдадорӣ худро то фаро расидани меҳлат ихро наояд. Вале ихрои пеш аз меҳлати еҳдадорӣ, ки бо фаъолияти соҳибқорӣ тарафҳои он алоқаманд мебошад, танҳо дар сурате ихозат дода мешавад, ки имконияти пеш аз меҳлат ихро намудани еҳдадориро қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартҳои еҳдадорӣ пешбинӣ намуда бошанд ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти еҳдадорӣ бармеояд.

Моддаи 338. Иттилоот оид ба ҳараҷи ихрои еҳдадорӣ

Дар қонунҳо ё шартҳои еҳдадорӣ вазифаи қарздор дар мавриди ихрои еҳдадорӣ ба кредитор ё шахси муайяннамудаи ӯ хабар додан мумкин аст, пешбинӣ қарда шавад.

Моддаи 339. Хои ихрои еҳдадорӣ

1. Еҳдадорӣ бояд дар ҳоле, ки бо созишномаи тарафҳо муайян қарда шудааст ё аз анъанаи муомилоти қорӣ ё моҳияти еҳдадорӣ бармеояд, ихро қарда шавад.

2. Агар хои ихрои еҳдадорӣ муайян нагардида бошад, он бояд ба тариқи зайл ихро қарда шавад:

а) аз реи еҳдадорӣ додани молу мулкҳои ҷайриманқул - дар хои мавҳудияти молу мулк;

б) аз реи еҳдадорӣ додани мол ё дигар **молу мулк**, ки интиқоли онро пешбинӣ мекунад - дар хои супоридани молу мулк ба борқашони яқум ҳиҷати расонидани он ба кредитор;

в) аз реи дигар еҳдадорӣ қарздор ҳиҷати додани мол ё дигар молу мулк - дар хои тайёр намудани он ё нигоҳдошти молу мулк, ба шарте, ки ин маҳал дар реи еҳдадоршудан ба кредитор маълум бошад;

г) аз реи еҳдадорӣ пулӣ - дар хои истиқомати кредитор ё агар кредитор шахси ҳуқуқӣ бошад, дар хои хойгиршавии он дар лаҳзаи ба миён омадани еҳдадорӣ; агар кредитор то лаҳзаи ихрои еҳдадорӣ хои истиқомат ё буду бошашро иваз қарда, қарздорро аз ин огоҳонида бошад, пас дар хои нави истиқомат ё буду боши кредитор ва аз ҳисоби кредитор баровардани ҳамаи хароҳоти вобаста ба ивази хои ихро;

д) аз реи еҳдадорӣ дигар - дар хои зисти қарздор ва агар қарздор шахси ҳуқуқӣ бошад - дар хои буду боши он.

Моддаи 340. Иљрои ўндадорињои пулї

1. Истифодаи асњори хориљї, инчунин њуљљати пардохт бо асњори хориљї њангоми анљом додани њисоббаробаркунї дар каламрави Љумњурии Тољикистон мутобиќи ўндадорињо мувофиќи њолат, тартиб ва шартњои муайяннамудаи ќонун иљозат дода мешавад.

2. **Ўндадори пулї бояд бо пули миллї ифода ва пардохт карда шавад.**

3. Дар њолати мављуд будани шубња оид ба мањалли иљрои ўндадори пулї, ўндадори бояд дар мањалли лойгиршавии кредитор (мањалли зисти шахси воќеї ё мањалли лойгиршавии шахси њуќуќї) ба иљро расад.

4. Агар дар мањал ё мамлакате, ки маблаѓ пардохта мешавад, кредитор суратњисоби бонќї барои гузаронидани маблаѓ дошта бошад, ќарздор њаќ дорад дар мавриди эътироз надоштани кредитор ўндадори пулии худро бо роњи ба ин суратњисоб гузаронидани маблаѓ иљро намояд.

5. Агар то фаро расидани мўљлати пардохт арзиши (ќурби) воњидии пул боло рафта ё паст шуда ё ин ки асњор таѓйир ёфта бошад, ќарздор аз рўи нархе (ќурбе) маблаѓро пардохт менамояд, ки ба мўљлати ба вуљуд омадани ўндадори мувофиќ бошад, агар дар Кодекси мазкур ё шартнома тартиби дигаре пешбинї нашуда бошад. Њангоми дигар шудани асњор муносибатњои мубодилави бояд бо нархи (ќурби) дар рўзи таѓйирёбии асњор мављудбудаи воњидњои пулї анљом дода шаванд. **(Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 341. Зиёд кардани маблае, ки барои таъминоти шахрванд пардохта мешавад

Маблае, ки аз реи еҳдадори пулї бевосита барои таъмини шахрванд хихати хуброни зиёни ба ҳаёт ва саломатиаш расида пардохта мешавад, тибќи шартномаи таъминоти умрбод ва дигар ҳолатҳо бо зиёд шудани **нишондињанда барои њисобњои муќаррарнамудаи ќонун мутаносибан** меафзояд. **(Ќ ЉТ аз 3.07.12с. №850)**

Моддаи 342. Навбати пардохти талаб аз реи еҳдадори пулї

Маблаи пардохтшуда, ки барои ихрои пурраи еҳдадори пулї нокифоя мебошад, ҳангоми мавхуд набудани созишномаи дигар, пеш аз ҳама барои пешонидани харохоти кредитор оиди гирифтани ихро, сипас барои пешонидани маблаи асосии ќарз, сипас - фоизи он равона карда мешавад.

Моддаи 343. Ихрои еҳдадори алтернативї

Ќарздоре, ки вазифадор аст ба кредитор ин ё он молу мулкро диҳад, аз ду ё якчанд амал якеро анхом диҳад, агар аз ќонун, санади дигари ҳуќуќї ё шarti еҳдадори тартиби дигаре барнаояд, ҳуќуќи интихоб карданро дорад.

Моддаи 344. Ихрои еҳдадорие, ки дар он якчанд кредитор ё якчанд ќарздор иштирок доранд

Агар дар еҳдадорӣ якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок намоянд, пас ҳар яке аз кредитор ҳақ дорад ихрои еҳдадориро талаб намояд ва ҳар кадоме аз қарздор вазифадор аст еҳдадориро баробар ба саҳми дигарон ба андозае ихро кунад, ки аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шарти еҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд.

Моддаи 345. Еҳдадориҳои муштарак

1. **Ўндадории (љавобгарии) муштарак** ё талаби муштарак ҳангоме ба миён меояд, ки агар **ўндадории муштарак** ё талаби муштарак дар созишнома ё дар қонун, аз хумла дар қисмати тақсимопазирии **мавзӯи** еҳдадорӣ муқаррар шуда бошад. **(Қ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)**

2. **Ўндадории** якчанд қарздор оид ба еҳдадорие, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд аст, ҳамчунин талаби якчанд кредиторон дар чунин еҳдадорӣ, агар дар қонун, санади дигари меъёрӣ ё шартҳои еҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, еҳдадории муштарак мебошад. **(Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 346. ҳуқуқи кредитор ҳангоми еҳдадории муштарак

1. ҳангоми еҳдадории муштарак қарздорон кредитор ҳақ дорад ихрои онро аз ҳамаи қарздорон дар якҷоягӣ ё аз ҳар кадоми онҳо дар алоҳидагӣ, аз хумла ба таври пурра ё оид ба як қисми қарз, талаб намояд.

2. Кредиторе, ки аз хониби яке аз қарздорони муштарак талаби худро пурра қонеъ накардааст, ҳақ дорад ихрои қисми қонеънашударо аз дигар қарздорони муштарак талаб намояд. Қарздорони муштарак то лаҳзаи пурра ихро намудани еҳдадорӣ масъул боқӣ мемонанд.

Моддаи 347. Эътироз муқобили талаботи кредитор ҳангоми еҳдадории муштарак

Дар ҳолати еҳдадории муштарак қарздор ҳуқуқ надорад ба муқобили талаби кредитор, ки чунин муносибат байни дигар қарздорон бо кредитор асос ёфтааст ва қарздори мазкур дар он иштирок надорад, эътироз баён кунад.

Моддаи 348. Ихрои еҳдадории муштарак аз хониби яке аз қарздорон

1. Аз хониби яке аз қарздорон пурра ихро намудани еҳдадории муштарак қарздорони дигарро аз ихрои еҳдадорӣ дар назди кредитор озод мекунад.

2. Агар аз муносибати байни қарздорони муштарак тартиби дигаре барнаояд:

а) қарздоре, ки еҳдадории муштаракро ихро кардааст ҳақ дорад нисбат ба дигар қарздорон талаби пастдошт регрессӣ, бо ҳиссаи баробар, бо аз ҳисоб баровардани ҳиссаи худ, пешниҳод намояд.

б) қисми напардохтаи яке аз қарздорони муштарак ба қарздоре, ки еҳдадории муштаракро ихро кардааст, ба таври баробар ба зиммаи ҳамон қарздор ва қарздорони дигар гузошта мешавад.

3. Қоидаҳои ҳамин модда мутаносибан ҳангоми қатъи еҳдадории муштарак бо баҳисобгирии даъвои мутақобилаи яке аз қарздорон татбиқ мегарданд.

Моддаи 349. Талаботи муштарак

1. ҳангоми талаби муштарак ҳар кадоме аз кредиторони муштарак ҳақ дорад ба қарздор дар ҳақми пурра талаб пешниҳод кунад.

То пешниҳод гардидани талаб аз хониби яке аз кредиторони муштарак қарздор ҳақ дорад мутобиқи салоҳдиди худ еҳдадории ҳар кадоме аз онҳоро ихро кунад.

2. Қарздор ҳақ надорад ба муқобили талаби яке аз кредиторони муштарак, ки ба чунин муносибати қарздор бо дигар кредиторони муштарак асос ёфтааст ва дар он кредитори мазкур иштирок надорад, эътироз намояд.

3. Аз хониби қарздор пурра ихро намудани еҳдадории яке аз кредиторони муштарак еро аз ихрои еҳдадории кредиторони боқимонда озод мекунад.

4. Кредитори муштарак, ки ихрои еҳдадории қарздорро қабул кардааст, вазифадор аст қарзи ба дигар кредиторон тааллуқдоштаро, агар аз муносибати байни онҳо тартиби дигаре барнаояд, ба андозаи баробар хуброн намояд.

Моддаи 350. Ихрои еҳдадориҳои иловагӣ

Мутобиқи санади қонунӣ ё шартҳои еҳдадории байни кредитору қарздор пешбинӣ шуданаш мумкин аст, ки ҳангоми аз тарафи қарздори асосӣ қонеъ нанамудани талаби кредитор оид ба ихрои еҳдадорӣ, чунин талаби дар қисмати ихронашуда ба қарздори дигар (қарздори иловагӣ) арз карда мешавад.

Моддаи 351. Тасдиқи ихрои еҳдадорӣ

1. Кредитор ихрои еҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба е оид ба пурра ё қисман ихро шудани еҳдадори забонхат диҳад.

Агар қарздор ба кредитор барои тасдиқи еҳдадорӣ ҳуҳхати қарздориро дода бошад, пас кредитор ихрои еҳдадориро қабул намуда, бояд ҳуҳхатро ба қарздор баргардонад. ҳангоми имконнопазирии баргардонидани он кредитор вазифадор аст дар маврид дар забонхати додааш ба он ишора кунад.

Забонхатро бо сабт дар ҳуҳхати қарздорӣ, ки ба қарздор баргардонида мешавад, иваз намудан мумкин аст.

2. Дар ихтиёри қарздор қарор доштани ҳуҳхати қарздорӣ қатъи еҳдадориро, то лаҳзаи исбот нагардидани тартиби дигар, тасдиқ мекунад.

3. ҳангоми аз тарафи кредитор надодани забонхати ихроӣ еҳдадорӣ анҳомдодашуда, баргардонидани ҳуҳхат ё сабти имконнопазирии баргардонидани он дар забонхат қарздор ҳақ дорад ихроро ба таъхир гузорад. Дар ин ҳолат кредитор меҳлатро гузаронида ҳисобида мешавад.

Моддаи 352. Ихроӣ еҳдадорӣ бо усули ба депозит гузаронидани қарз

1. Қарздор ҳақ дорад пули қарз гирифтааш ё коуазҳои қиматнокашро ба депозити нотариус ва дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи суд ба депозити суд гузаронад, ба шарте ки қарздор бо сабабҳои зайл еҳдадориро ихроӣ карда натавонад:

а) агар дар маҳалле, ки еҳдадорӣ ихроӣ мегардад, кредитор ё шахси ба қабули ихроӣ еҳдадорӣ ваколатдоршудаи он ҳузур надошта бошад;

б) иайри қобили амал будани кредитор ва набудани намояндаи он;

в) баръало аён набудани он, ки кадом шахс оид ба еҳдадорӣ кредитор мебошад, аз ҳумла вобаста ба баҳси байни кредитор ва дигар ашхос дар ҳамин маврид;

г) саркашӣ намудани кредитор аз қабули ихроӣ еҳдадорӣ ё ба тарзи дигар гузаронидани меҳлат аз хониби он.

2. Ба депозити нотариус ё суд гузаронидани маблау ё коуазҳои қиматнок ихроӣ еҳдадорӣ ҳисобида мешавад.

Нотариус ё суде, ки ба депозиташон маблауи пулӣ ё коуазҳои қиматнок гузаронида шудааст, дар ин ибора кредиторро огоҳ менамоянд.

Моддаи 353. Ихроӣ мутақобилаи еҳдадорӣ

1. Ихроӣ мутақобила аз хониби яке аз тарафҳо ихроӣ намудани еҳдадорие ба ҳисоб меравад, ки мутақобили шартнома шартҳои ихроӣ еҳдадорӣ аз хониби тарафи дигар гузошта шудааст.

2. Дар ҳолати аз тарафи вазифадоршуда пешниҳод нагардидани ихроӣ еҳдадорӣ шартшуда ё мавҳуд будани еҳдадорие, ки ошкоро аз ихроӣ нашудани он дар меҳлати муайян гувоҳӣ медиҳад, тарафи мутақобила ихроӣ еҳдадориро ба зиматошта ҳақ дорад ихроӣ еҳдадорӣ худро боздорад ё аз ихроӣ он даст кашад ва товони зиёро талаб намояд.

Агар шартҳои ихроӣ еҳдадорӣ дар шартнома зикршуда дар ҳаҳми пурра ихроӣ нашуда бошад, тарафи мутақобилаи ихроӣ еҳдадорӣ ба зимма дошта ҳақ дорад ихроӣ еҳдадорӣ боздорад ё аз ихроӣ қисми он рад кунад, ки баробар ба ҳаҳми ихроӣ пешниҳоднашудаи он аст.

3. Агар ихроӣ мутақобилаи еҳдадорӣ ҳой дошта бошад, сарфи назар аз пешниҳод накардани шартҳои ихроӣ еҳдадорӣ дар шартнома зикргардида аз тарафи дигар, тарафи дигар вазифадор аст чунин ихроӣ еҳдадориро пешниҳод кунад.

4. Агар дар шартнома ё қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад, қоидаҳои пешбиниамудай қисми 2 ва 3 ҳамин модда татбиқ карда мешавад.

БОБИ 22 ТАЪМИНИ ИХРОИ ЕҲДАДОРӢ

§1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 354. Усулҳои таъмини ихрои еҳдадорӣ

1. Ихрои еҳдадорӣ ба воситаи ноустуворона, гарав, нигоҳ доштани молу мулки қарздор, замонат, кафолати бонкӣ, байъона ва дигар усулҳои пешбиниамудай қонун ё шартнома таъмин карда шуданаш мумкин аст.

2. Безътибории созишнома оид ба таъмини ихрои еҳдадорӣ боиси безътибор гардидани ин еҳдадорӣ (еҳдадории асосӣ) шуда наметавонад.

3. Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, безътибори еҳдадории асосӣ боиси безътибор гардидани еҳдадории таъминкунандаи он мегардад.

4. Дар ҳолати ба таъминот супоридани молу мулк аз ҷониби шахсе, ки ин ҳуқуқро надошт, чунин таъминот нисбати ҳамин молу мулк:

а) қатъ мегардад, агар кредитор мэдонист ё мебоист донад, ки таъминот аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда пешниҳод шудааст. Дар баробари ин кредитор пас аз эътибори қонунӣ пайдо намудани ҳалномаи суд оид ба гирифтани чунин молу мулк ҳуқуқи талаб кардани илрои пеш аз мӯҳлати ўҳдадориҳо ва ё иваз кардани мавзӯи таъминотро дорад;

б) то иҷрои ўҳдадории таъминшуда нигоҳ дошта мешавад, агар кредитор намэдонист ё намебоист донад, ки молу мулк аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда (кредитори бовичдон) пешниҳод шудааст. Дар ин маврид молик дар назди кредитор танҳо бо молу мулки зикршуда ҷавоб медиҳад.

Дар Феҳристи ягонаи давлатии ўҳдадориҳои таъминшуда мавҷуд набудани маълумот дар бораи ҳуқуқи шахси дигар ба молу мулк барои бовичдон эътироф кардани кредитор асос дониста мешавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соҳибӣ додааст, гум карда бошад ё аз яке аз онҳо дуздида шуда бошад ё бо усули дигар бе ихтиёри онҳо аз соҳибиашон баромада бошад. (Қ ЎТ аз 02.01.2019с. №1557)

§ 2. НОУСТУВОРОНА

Моддаи 355. Мафҳуми ноустуворона

1. Ноустуворона (харима, пеня) маблае мебошад, ки тибқи қонун ё шартнома муайян гардидааст ва қарздор вазифадор аст ҳангоми ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ, аз хумла дар ҳолати гузаронидани меҳлати ихро,

онро ба кредитор пардозад. Тибқи талаби пардохти ноустуворона кредитор ба исботи зиёни ба е расонидашуда вазифадор намебошад.

2. Андозаи ноустуворона дар маблағи пули аниқ ё дар фоиз ба маблағи иљрокарданашуда ё ин ки ба таври номатлуб иљрокарданашуда муайян карда мешавад. (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 356. Шакли созишнома оид ба ноустуворона

Созишнома оиди ба ноустуворона сарфи назар аз шакли еҳдадорӣ асосӣ, бояд ба тарзи хаттӣ баста шавад.

Риоя накардани ин талаб боиси ҷайриқонунӣ шудани созишнома оид ба ноустуворона мегардад.

Моддаи 357. Ноустуворонаи қонунӣ

1. Кредитор ҳақ дорад пардохти ноустуворонаи муайяннамудаи қонун (ноустуворонаи қонунӣ) –ро сарфи назар аз он ки дар созишнома еҳдадорӣ пардохти он пешбинӣ шудааст ё на, талаб намояд.

2. Андозаи ноустуворонаи қонунӣ, агар қонун онро манъ накунад, бо созишномаи тарафҳо зиёд карда шуданаш мумкин аст.

Моддаи 358. Кам кардани ноустуворона

Агар ноустуворонаи пардохтшаванда ошкоро ба оқибати вайрон кардани еҳдадорӣ баробар набошад, суд ҳақ дорад ноустуворонаро кам кунад.

Қоидаҳои ҳамин модда ба ҳуқуқи қарздор хихати кам кардани андозаи масъулияти е дар асоси моддаи 435 ҳамин Кодекс ва ҳуқуқи кредитор барои реғнидани товони зиён дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 424 ҳамин Кодекс дахл надоранд.

§ 3. ГАРАВ

Моддаи 359. Мафҳум ва асосҳои ба миён омадани гарав

1. Гарав – усули таъмини иљрои ӯндадорӣ, ки тибқи он кредитор дар ӯндадорӣ бо гарав таъминшуда (гаравгир) ҳангоми аз љониби қарздор иљро нашудани чунин ӯндадорӣ, барои қонеъ намудани талаботаш, аз арзиши молу мулки ба гаравгузоштаи шахсе, ки ин молу мулк ба ӯ тааллуқ дорад (гаравдеъ) нисбат ба дигар кредиторон њуқуқи афзалиятнокро доро мебошад, ба истиснои њолатҳои дар қонун муқарраршуда. (Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

2. Ба гарав гузоштани корхона, бино, иншоот, манзил (квартира) ва дигар молу мулки ҷайри манкул (ипотека) бо қонуни ипотека танзим карда мешавад. Қоидаҳои умумӣ оид ба гарав, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, дар ҳолате

татбиқ карда мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ё қонун дар бораи ипотека ва қоидаҳои дигаре муқаррар нагардида бошанд.

3. Гарав дар асоси шартнома ба миён меояд. Гарав инчунин дар асоси қонун, ҳангоми фарорасидани ҳолатҳои муайяннамудаи он ба миён меояд, ба шарте ки агар дар қонун пешбинӣ гардида бошад, ки кадом молу мулк ва барои таъмини ихрои кадом еҳдадорӣ ба гарав монда шудани он пешбинӣ шуда бошад.

Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба гарав, ки дар асоси шартнома ба миён меоянд, мувофиқан нисбат ба гараве татбиқ мегардад, ки дар асоси қонун ба миён омадааст, ба шарте ки дар қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад.

Моддаи 360. Предмети гарав

1. Предмети гарав ҳама гуна молу мулк, аз хумла мол ва ҳуқуқи молу мулкӣ (талабот), ба истиснои **молу мулке**, ки аз муомилот барварда шудаанд (қисми 2 моддаи 141 ҳамин Кодекс) талаботе, ки бо шахсияти **қарздор** саҳт алоқаманд аст, аз хумла талабот оид ба алимент, товони зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва дигар ҳуқуққое буда метавонад, ки гузашт кардани онҳо ба дигар ашхос тибқи санади қонунӣ манъ шудааст.

2. ҳуқуқи гаравро бо шартнома ба **молу мулке**, ки минбаъд ба моликияти гаравдеҳ ё хоҳагидории е ворид мешавад, низ татбиқ кардан мумкин аст.

3. Гарави навъҳои алоҳидаи молу мулк, аз хумла молу мулки шаҳрвандоне, ки аз ҳисоби он ситонидан ихозат дода намешавад, тибқи санади қонунӣ манъ ё маҳдуд карда шуданашон мумкин аст. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

4. Гарави қоазҳои қиматноки ҳамбиятҳои саҳомӣ, аз хумла бонкҳо, дигар субъектҳои хоҳагӣ бо назардошти санади қонунӣ оид ба қоазҳои қиматнок дода мешавад.

Моддаи 361. Талаботе, ки бо гарав таъмин карда мешавад

1. Агар дар шартнома ё санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, гарав талаботро танҳо дар ҳаҳме таъмин мекунад, ки он дар лаҳзаи воқеан қонун намудани он мавхӯд аст, аз хумла фоизҳо, хуброни зиёне, ки аз гузаронидани меҳлат расидааст, ноустуворона (харима, пеня), харохоти зарурӣ барои ниғаҳдошти молу мулки ба гарав гузошта шуда, инчунин товони зиёне, ки ситонида мешавад.

2. Гарав нисбати талаботе, ки метавонад дар оянда пеш ояд муқаррар шуданаш мумкин аст, ба шарте, ки тарафҳо оиди андозаи ба гарав таъмин намудани чунин еҳдадорӣ ба мувофиқа расанд.

Моддаи 362. Навъҳои гарав

1. **Гарав мумкин аст дар навъҳои ипотека, гарави додашуда (заклад), гарави ӯқуқ, гарави воситаҳои пулӣ ва гарави молу мулк дар гаравхона (ломбард) баромад намояд. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Ипотека - навъи гаравест, ки молу мулки ба гарав гузошташуда тасарруфӣ ва истифодаи гаравдеҳ ё шахси сеюм боқӣ мемонад.

Предмети ипотека корхонаҳо, иморатҳо, бино, иншоот, манзил (квартира) – ҳои дар биноҳои бисёрҳеҳрагӣ, объектҳои кайҳонӣ, ва дигар молу мулкӣ, ки аз муомилоти граждани гирифта нашудааст, буда метавонанд.

Самараи худошаванда танҳо дар ҳолатҳои **мавзӯи** ипотека буда метавонад, ки он аз лаҳзаи худо намудан объекти ҳуқуқи шахси сеюм нагардад. Ипотекаи корхона, иморат, бино, иншоот, манзил (квартира)-ҳои дар бинои бисёрҳеҳра, воситаҳои нақлиёт ва объектҳои кайҳонӣ бояд дар мақомоти дахлдор объектҳо ба қайд гирифта шаванд.

3. Гарави додашуда (заклад) - навъи гараве мебошад, ки ҳангоми он молу мулки ба гарав гузошташуда аз хониби гаравдеҳ ба соҳиби гаравгир дода мешавад.

Бо розигии гаравгир **мавзӯи** гарав метавонад дар ихтиёри гаравдеҳ таҳти қулф ва меҳри гаравгир вогузошта шавад. Предмети гаравро дар ихтиёри гаравдеҳ бо сабти аломате, ки таҳти гарав будани онро тасдиқ мекунад (гарави устувор) вогузоштан мумкин аст.

4. ҳангоми гарави ҳуқуқ **мавзӯи** гарав ҳуқуқи молу мулкӣ мебошад, ки метавонад аз **соҳибӣ** бароварда шавад, аз хумла ҳуқуқи ихораи корхона, иморат, бино, иншоот, ҳуқуқи саҳм дар молу мулки ширкати хоҳагидорӣ, талаби қарзӣ, ҳуқуқҳои молу мулкӣ муаллифӣ, ихтироькорӣ ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ.

ҳуқуқи ба меҳлат танҳо то лаҳзаи гузаштани меҳлати амали он **мавзӯи** гарав буда метавонад.

Агар ҳуқуқи ба гарав гузошташуда бо ҳуҳхат тасдиқ карда шавад, шартномаи гарав мумкин аст бо додани ҳуҳхати муқарраркунандаи ҳуқуқ ба расмият дароварда шавад.

5. ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуқуқи **молу мулке**, ки бо қоази қиматнок тасдиқ карда шудааст, он ба гаравгир супурда мешавад ё агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба депозити бонк ё идораи нотариалӣ гузаронда мешавад.

6. **Гарави маблағҳои пулӣ бо роњи ба соҳиби гаравгир додани онҳо сурат мегирад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад. (Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 363. Гарави молу мулке, ки таҳти моликияти умумӣ қарор дорад

Молу мулке, ки моликияти умумӣ мебошад, танҳо бо розигии ҳамаи моликони ба гарав гузошта шуданаш мумкин аст. ҳуқуқ ба ҳисса дар молу мулки умумӣ метавонад **мавзӯи мустақили гарав бошад. (Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 364. Гаравдеҳ

1. Гаравдеҳ метавонад ҳам худи қарздор ва ҳам шахси сеюм бошад.
2. Гаравдеҳи ашё молики он ё шахсе буда метавонанд, ки ҳуқуқи хоҳагидории ашёро дорад.

Шахсе, ки ашё тибқи ҳуқуқи хоҳагидорӣ ба е тааллуқ дорад, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 312 ҳамин Кодекс ҳақ дорад онро бидуни розигии молик ба гарав гузорад.

3. Ба гаравдеҳи ҳуқуқ шахсе буда метавонад, ки ҳуқуқи ба гарав гузоранда ба е тааллуқ дорад.

Ба гарав гузоштани ҳуқуқи ихора ё дигар ҳуқуқ ба молу мулки бегона бидуни ихозати молики он ё шахсе, ки ҳуқуқи хоҳагидориро дорад, роҳ дода намешавад, агар дар қонун ё шартнома бегона қардани ин ҳуқуқ бе розигии ин ашхос манъ карда шуда бошад.

Моддаи 365. Гаравгир

Мутобиқи ҳамин Кодекс, ки муносибати гаравро танзим менамояд, ҳам шаҳрвандон ва ҳам шахси ҳуқуқӣ гаравгир буда метавонанд.

Моддаи 366. Суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Мутобиқи шартнома ё қонун вазифаи суғурта қардани молу мулки ба гарав гузошташударо ба зиммаи шахсони зерин вогузоштан мумкин аст:

- ба зиммаи гаравгир, ба шарт ки молу мулки ба гарав гузошташуда ба ихтиёраш дода шуда бошад;

- ба зиммаи гаравдеҳ, ба шарт ки молу мулки ба гарав гузошташуда таъти истифодаи ӯ қарор дошта бошад.

2. Агар шартномаи гарав ба зиммаи гаравдеҳ вазифаи суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташударо вогузорад, гарав ба ӯ нама гуна ӯ ҳуқуқи гаравдеҳ аз рӯи ӯ ҳамин суғуртаноме паън мегардад ва нигоҳдорандаи гарав барои қонеъ гардонидани талаботи таъминшудааш аз ӯ нама гуна маблағи минбаъдаи рӯёнидани суғурта, новобаста ба суғуртақунанда ва бе розигии гаравдеҳ ӯ ҳуқуқи имтиёзнок дорад.

3. Ҷангоми фаро расидани ӯ ҳодисаи суғурта ҳуқуқи талабқунӣ аз рӯи шартномаи суғуртаи молу мулки ба гаравгузоштаи гаравдеҳ танҳо дар сурати аз ӯ ҳуқуқи худ мутобиқи қисми 2 ӯ ҳамин модда даст қашидани гаравгир ба миён меояд.

Агар маблағи пардохти суғурта аз маблағи ўндадорие, ки бо гарав таъмин гардидааст, бештар бошад, нигоњдорандаи гарав ўндадор аст дар давоми се рўзи бонкї аз лаъзаи гирифтани он фарқияти маблағро ба њисоби гаравдењ гузаронад.

4. Агар молу мулк бо гуноњи нигоњдорандаи гарав гум шуда ё осеб дида бошад, ў аз њуќуќи аз њисоби пардохти суғурта конењ намудани талаботи худ маърум мегардад. (**Ќ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 367. Гарави насупоридан ва супоридани молу мулк ба гаравгир

1. Молу мулки ба гарав гузошташуда, дар назди гаравдењ боқї мемонад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинї нагардида бошад.

Молу мулке, ки тахти ипотека қарор дорад, ба гаравгир дода намешавад.

2. Предмети ба гарав гузошташуда мумкин аст дар назди гаравдењ бояд зери қулф ва меҳри гаравгир вогузошта шавад.

Предмети ба гарав гузошташударо метавон дар назди гаравгир бо сабти нишона гузошт, ки ба гарав гузоштани молу мулк далолат мекунад (гарави қатъї).

3. Предмети гарав, ки аз тарафи гаравдењ муваққатан барои **соњибї** ё истифода ба шахси сеюм дода шудааст, дар назди гаравдењ қарордошта ба ҳисоб меравад. (**Ќ ЪТ аз 12.05.2007, №247**)

4. **Мавзўи гарав метавонад аз њониби гаравгир муваққатан барои соњибї** ё истифода ба шахси сеюм дода шавад. Дар ин маврид мавзўи гарав дар назди гаравгир қарордошта ба њисоб меравад. (**Ќ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

5. ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуќуќи молу мулке, ки бо қоази қиматнок собит шудааст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинї нагардида бошад, ба гаравгир ё депозити нотариус дода мешавад.

Моддаи 368. Шартномаи гарав, шакл ва бақайдгирии он

1. Дар шартномаи гарав бояд **мавзўи гарав**, моҳият, андоза ва меҳлати ихрои еҳдадорї, ки бо гарав таъмин шудааст, баён гардад. Дар он инчунин бояд ифода гардад, ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар назди кадоме аз тарафҳо қарор дорад. (**Ќ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

2. **Шартномаи гарав бояд дар шакли хатгї баста шавад.** Шартномањои омехтае, ки мутобиќи қисми 3 моддаи 453 Кодекси мазкур баста шудаанд ва унсурњои шартномаи гаравро дар бар гирифтаанд, бояд ба талаботи моддаи мазкур мувофиќат намоянд. (**Ќ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Шартнома оид ба ипотека, инчунин шартнома дар бораи гарави молу мулки манкул ё ҳуќуќ ба молу мулк хиҳати таъмини еҳдадорї аз реи шартнома, ки дар идораи нотариалї тасдиқ шуданаш зарур аст, бояд аз хониби идораи нотариалї тасдиқ карда шавад.

3. Шартномаи ипотека бояд мутобиқи тартиби ба қайд гирифтани аҳдҳои барои молу мулки дахлдор муқарраргардида ба қайд гирифта шавад. **Тартиби ба қайд гирифтани гарави молу мулки манқулро қонун муқаррар менамояд.**

4. Риоя накардани қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда зикршуда шартномаи гаравро безътибор мегардонад. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

Моддаи 369. Молу мулке, ки ба он ҳуқуқи гаравгир паҳн мегардад

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гаравгир (ҳуқуқи гарав) ба ашъе, ки **мавзӯи** гарав қарор дорад, ба марбутияти он паҳн мегардад, агар дар шартнома тарзи дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Ҳуқуқи гарав ба самара, маъсулот ва даромаде, ки дар натиҷаи истифодаи молу мулки ба гарав гузошташуда ба даст оварда шудааст, татбиқ мегардад, агар шартнома ӯлатҳои дигареро пешбинӣ накарда бошад. (Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)

2. ҳангоми ипотекаи корхона ё дигар комплекси молу мулки дар маҳмеъ ҳуқуқи гарав ба тамоми молу мулки ба он дохилшаванда молу мулки манқул ва ҷайриманқул, масалан ҳуқуқи талаб ва ҳуқуқи истисно, аз хумла ҳуқуқе, ки дар давраи ипотека ба даст оварда шудааст, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, паҳн мегардад.

3. Мутобиқи шартномаи гарав ва нисбат ба гараве, ки аз асоси қонун бармеояд, мумкин аст гарави ашъе ва ҳуқуқи молу мулкиро, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, дар қонун пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 370. Ба миён омадани ҳуқуқи гарав

1. Ҳуқуқи гарав ҳангоми дар як вақт мавҷуд будани шартҳои зерин ба миён меояд:

- соҳиб будани гаравдеҳ ба ҳуқуқи моликият ё дигар ҳуқуқи ашъе ба мавзӯи гарав ва ё ҳуқуқи дигари молу мулки;

- мавҷуд будани шартнома дар бораи гарав мутобиқи талаботи моддаи 368 Кодекси мазкур ё дигар асосҳои пешбининамудаи қонунгузориҳои Љумњурии Тоҷикистон.

2. Агар дар шартномаи гарав тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гарав нисбат ба гарави молу мулке, ки бояд ба гаравгир супорида шавад, аз лаъзаи супоридани ин молу мулк ба миён меояд.

3. Ҳуқуқи гарав ба молҳои дар муомилотбуда мутобиқи қоидаҳои қисми 2 моддаи 386 Кодекси мазкур ба миён меояд. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

4. Ҳуқуқи гарав ба молу мулке, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, аз лаъза ба даст овардани ҳуқуқи дахлдор ё ворид шудани ашъе дахлдор ба моликияти гаравдеҳ ба миён меояд. (Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)

Моддаи 371. Гарави минбаъда ва муайян кардани навбати гаравгирон

1. Молу мулке, ки аз рӯи шартномаи гарав лъиъати таъмини иљрои як ўндадорї (гарави ибтидої) ба гарав гузошта шудааст, метавонад барои таъмини иљрои ўндадории дигар (гарави минбаъда) ба гарав гузошта шавад.

2. Гарави минбаъда, агар бо шартномањои ибтидоии гарави њамон молу мулк манъ нашуда бошад, ба истиснои њолатњои пешбининамудаи қонун иљозат дода мешавад.

3. Навбати гаравгирон ба њамон як молу мулки мавзўи гарав аз рӯи санаи дар Фењристи ягонаи давлатии ўндадорињои таъминшуда ё Фењристи ягонаи давлатии молу мулки ғайриманқул ва њуқуқњо ба он бақайдгирифташуда, ба истиснои њолатњои пешбининамудаи қонун муқаррар карда мешавад.

4. Гаравгире, ки дар навбат бартарї дорад, кредитори таъминшудаи ибтидої номида мешавад. Гаравгирони дигар кредиторони таъминшудаи минбаъда мебошанд.

5. Гаравдењ ўндадор аст ба њар як гаравгири минбаъда оид ба њамаи гаравњои молу мулки мазкур, ки дар қисми 1 моддаи 368 Кодекси мазкур пешбинї шудааст, маълумот дињад ва ў барои зиёне, ки ба гаравгирон бинобар иљро накардани ин ўндадорї расонидааст, ба истиснои њолатњои пешбининамудаи қонун лавобгар мебошад.

6. Талаботи гаравгири минбаъда аз арзиши мавзўи ба гарав гузошташуда баъди қонењ гардонидани талаботи кредиторони таъминшудаи ибтидої қонењ карда мешавад.

7. Навбати қонењ гардонидани талабот мумкин аст бо созишномаи хаттии кредиторони таъминшуда таѓйир дода шавад. (**Қ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 372. Нигоҳубин ва эҳтиёти молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ ё гаравгир вобаста ба он ки молу мулки гарав дар дасти кадоми аз онҳо қарор дорад (моддаи 367), агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинї нашуда бошад, вазифадор аст:

а) молу мулки гаравро аз ҳисоби гаравдеҳ бо арзиши пуррааш аз хавфи гум шудан ё осеб дидан суурта намояд ва агар арзиши пурраи молу мулк аз андозаи талаботи бо гарав таъмингардида зиёд шавад, ба маблаи на камтар аз андозаи талаб суурта кунад;

б) барои эҳтиёт кардани молу мулк ки ба гарав гузоштаашро, аз хумла барои ҳимояи он аз сеиқасд ва талабҳои хониби шахси сеюм тадбирҳои зарурї андешад;

в) тарафи дигарро дар мавриди омадани хавфи гумшавї ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошта шуда фавран огоҳ созад.

2. Гаравгир ва гаравдеҳ ҳақ доранд тибқи ҳуҳхат ва воқеан мавҳуд будани молу мулк, миқдор, вазъ ва шароити ниғаҳдошти молу мулки ба гарав гузошташро, ки дар ихтиёри тарафи дигар аст, тафтиш кунанд.

3. ҳангоми аз хониби гаравгир дауалона вайрон кардани еҳдадорихое, ки дар қисми 1 ҳамин модда зикр ёфтаанд ва ин ба молу мулки ба гарав гузошташуда хавфи гумшавӣ ё осеб таҳдид мекунад, гаравдеҳ ҳақ дорад қатъи пеш аз меҳлати гаравро талаб намояд.

Моддаи 373. Оқибатҳои гум кардан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ, агар дар шартномаи гарав тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, таваккали ногаҳон нобуд гардидан ё ногаҳон осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташударо ба еҳда дорад.

2. Агар гаравгир мутобиқи моддаи 432 ҳамин Кодекс аз хавобгарӣ озод шуданашро исбот карда натавонад, барои пурра ё қисман гум шудан ё осеб дидани молу мулки ҳамчун **мавзӯи** гарав ба е супоридашуда, хавобгар мебошад.

Гаравгир барои гум кардани молу мулки гарав ба андозаи арзиши воқеии он ва барои осеб расидан ба андозаи маблағе, ки арзиши он поин фаромадааст, сарфи назар аз он ки ҳангоми супоридани он ба гаравдеҳ чӣ қадар нархгузори шуда буд, хавобгар мебошад.

Агар дар натиҳаи осеб **мавзӯи** гарав он қадар таъйир ёфта бошад, ки мутобиқи таъиноти аслиаш истифода бурдани он имконнопазир аст, гаравдеҳ ҳақ дорад аз он даст кашад ва барои аз даст додани он товон талаб кунад.

Дар шартнома еҳдадории гаравгир оид ба хуброни дигар зиёне, ки дар натиҳаи гум шудан ё осеб дидани молу мулки гарав ба гаравдеҳ ворид мегардад, пешбинӣ шуданаш мумкин аст.

Гаравдиҳанда, ки доир ба еҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст қарздор мебошад, ҳақ дорад талаби гаравгирро оид ба пардохти товони зиёне, ки аз сабаби гум шудан ё осеб дидани **мавзӯи** гарав расонида шудааст, ба ҳисоби еҳдадории бо гарав таъминшуда ба ҳисоб гирад. (**Қ ЎТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 374. Иваз ва барқарор намудани мавзӯи гарав

1. Иваз намудани **мавзӯи** гарав, агар дар шартнома ё қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо розигии гаравгир ихозат дода мешавад.

2. Агар **мавзӯи** гарав нобуд шуда ё осеб дида бошад ё ҳуқуқи моликият ба он ё ҳуқуқи пешбурди хоҳагидории он дар асоси пешбининамудаи қонун қатъ гардида бошад, гаравдеҳ ҳақ дорад дар меҳлати мусоид предмети гаравро барқарор кунад ё, онро бо молу мулки баробарарзиш иваз намояд, ба шарт ки

дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад. (**К ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 375. Истифода ва ихтиёрдории мавзӯи гарав

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ ҳақ дорад **мавзӯи** гаравро тибқи таъиноташ истифода барад, аз хумла аз самара ва даромади он баҳравар гардад.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ танҳо бо розигии гаравгиранда ҳақ дорад **мавзӯи** гаравро бегона кунад, онро ба ихора диҳад ё ба дигар шахс ба истифодаи бемузд супорад ё онро бо усули дигар ихтиёрдорӣ намояд.

Шартномае, ки ҳуқуқи гаравдиҳандаро барои васият намудани молу мулки гарав гузошташудааш маҳдуд месозад, тамоман эътибор надорад.

3. Гаравгир ҳақ дорад танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартнома аз молу мулки ба гарав супурдашуда истифода барад ва мунтазам ба гаравдиҳанда оид ба истифодаи он ҳисобот диҳад. Мутобиқи шартнома гаравдеҳ мумкин аст вазифадор карда шавад, ки самара ва даромад аз молу мулки гарав гузошташударо ба мақсади ихрои еҳдадорӣ асосӣ ё ба манфиати гаравдеҳ истифода намояд. (**К ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 376. Аз хониби гаравгир ҳифз намудани ҳуқуқҳои худ оиди мавзӯи гарав

1. Гаравгир, ки молу мулки ба гарав гузошташударо дар ихтиёр дорад ё мебоист дар ихтиёраш қарор дошта бошад, ба талаб карда гирифтани он аз тасарруфи иайриқонунии шахси бегона, аз хумла аз **соъиби** гаравдеҳ (моддаҳои 322, 323, 326), ҳуқуқ дорад

2. Дар ҳолате, ки тибқи шартҳои шартнома ба гаравгир ҳуқуқ дода шудааст аз молу мулки ба гарав гузошташудаи дар ихтиёраш қарор дошта истифода барад, ӯ метавонад аз шахси дигар, аз хумла аз гаравдеҳ рафъи ҳама гуна вайрон кардани ҳуқуқҳои ӯро талаб намояд, ҳарчанд ин **вайронкуниҳо** бо маҳрум сохтан аз соҳибияти молу мулкӣ алоқаманд набошанд ҳам (моддаҳои 325, 326). (**К ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 377. Асоси реёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Реёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда ҳиҷати қонун намудани талаботи гаравгир (кредитор) дар сурати ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ бо гарав таъминшуда аз тарафи гаравдеҳ вобаста ба ҳолатҳои, ки барои онҳо ӯ ҳавобгар намебошад, ситонидан мумкин аст.

2. Агар роъ додан ба вайронкунии ўндадорӣ бо гарав таъминшудаи қарздор хеле ночиз бошад ва андозаи талаботи гаравгир дар натиҷаи он ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб гардад, талаби ситонидани молу мулки ба гарав гузошташуда метавонад

рад карда шавад. Вайронкунии роњдодаи ќарздор хеле ночиз ва андозаи талаботи гаравгир ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб доништа мешавад, агар андозаи талаботи гаравгир на зиёда аз 10 фоизи ўњдадорињои бо гарав таъминшударо ташкил дињад.(ЌЧТ аз 02.01.2020с.№1657)

Моддаи 378. Рўенидан аз њисоби мавзўи гарав

Тартиб ва шартњои рўенидан аз њисоби мавзўи гарав бо ќонун муќаррар карда мешаванд. (Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

Моддаи 379. Фурўши молу мулки ба гарав гузошташуда

Тартиб ва шартњои фурўши мавзўи гарав бо ќонун муќаррар карда мешаванд. (Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

Моддаи 380. Пеш аз мењлати ихро намудани ехдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст ва реёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравгир дар ҳолатҳои зайл барои пеш аз мењлат ихро намудани ехдадорию бо гарав таъминшуда ҳаќ дорад:

а) агар **мавзўи гарав** аз ихтиёри гаравдеҳ баромада бошад, ки дар он хо монда шуда буд, хилофи шартҳои шартнома бошад;

б) аз хониби гаравдеҳ вайрон карда шудани қоидаҳои иваз намудани **мавзўи гарав** (моддаи 374);

в) гум кардани **мавзўи гарав**, мутобиқи ҳолатҳои, ки барои он гаравгир хавобгар намебошад, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқи пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

г) агар арзиши **мавзўи гарав** хеле паст шавад ва гаравдењ талаботи иваз намудани **мавзўи гарав**ро иљро накунад;

д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи ќонун ё шартнома.

2. Гаравгир ҳаќ дорад ихрои пеш аз мењлати ехдадорию бо гарав таъминшударо талаб кунад ва агар талаби е қонењ карда нашавад, дар ҳолатҳои зайл реёнишро аз **мавзўи гарав** истифода барад:

а) ҳангоми аз хониби гаравдеҳ ихро нашудани вазифаҳои пешбиниамудаи зербандҳои а) ва б) қисми 1 ва қисми 2 моддаи 372 ҳамин Кодекс;

б) дар сурати аз хониби гаравдеҳ вайрон кардани қоидаҳои ихтиёрдорию молу мулки ба гарав гузошташуда (қисми 2 моддаи 375). **(Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 381. Қатъи гарав

1. Гарав дар ҳолатҳои зайл қатъ мегардад:

- а) бо қатъи еҳдадории бо гарав таъминшуда;
- б) тибқи талаби гаравдеҳ, ҳангоми мавхуд будани ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 372 ҳамин Кодекс;
- в) дар сурати нобуд шудани ашёи ба гарав гузошташуда ё қатъи ҳуқуқи ба гарав, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;
- г) ӯангоми фуруши молу мулки ба гарав гузошташуда;
- д) бо асосҳои дигари пешбиниамудаи қонун ё шартнома. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Қатъи гарав бояд дар феҳрасте сабт гардад, ки дар он шартномаи гарав ба қайд гирифта шуда буд. **(Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

3. ҳангоми қатъи гарав дар натиҷаи ихро намудани еҳдадории бо гарав таъминшуда ё мувофиқи талаби гаравдеҳ (қисми 3 моддаи 372) гаравгир, ки ашёи ба гарав гузошташуда дар ихтиёраш буд, бояд фавран онро ба гаравдеҳ баргардонад.

Моддаи 382. Нигоҳ доштани гарав ҳангоми ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи ба гарав гузошташуда

1. Дар сурати гузаштани нуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда ё нуқуқи хољагидории он аз гаравдеҳ ба шахси дигар дар натиҷаи бо музд ё бемузд бегона кардани ин молу мулк, ё ин ки тибқи тартиби ворисии умумии (универсалии) ҳуқуқ, нуқуқи гарав қобили эътибор аст, ба истиснои ҳолатҳои, ки кредитор барои гузаштани нуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда бе нигоҳ доштани гарав розӣ мебошад.

Ба ҳамаи молу мулке, ки гаравдеҳ дар натиҷаи бегона кардани молу мулки ба гарав гузошташуда ба даст овардааст, нуқуқи гаравии гаравгир татбиқ мегардад, агар дар қонун ва шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Дар мавриди нигоҳ доштани гарав, вориси гаравдеҳ ҳамаи гаравдеҳро ишғол менамояд ва тамоми ӯндадориҳои гаравдеҳро ба зимма мегирад, агар дар созишнома бо гаравгир тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар молу мулки гаравдеҳ, ки мавзӯи гарав мебошад, тибқи тартиби ворисии ҳуқуқи ба якчанд шахс гузашта бошад, ҳар як ворис (бадастоварандагони молу мулк) оқибатҳоеро, ки аз натиҷаи бо гарав таъмин намудани еҳдадорӣ бармеоянд, ба андозаи баробар ба мисли молу мулки зикргардидаи ба онҳо гузашта, ба зимма доранд. Аммо ҳангоме, ки мавзеи гарав тақсимнашаванда аст ё бо асосҳои дигар таҳти моликияти умумии ворисони умумӣ мебошад, онҳо ба гаравдеҳони муштарак табдил меёбанд. **(Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 383. Оқибати мальбуран гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда

Агар ҳуқуқи моликияти гаравдеҳ ба **молу мулке**, ки **мавзӯи** гарав қарор дорад дар натиҷаи гирифтани (харида гирифтани) барои эҳтиёҳоти давлатӣ, реквизиция ё милликунонӣ тибқи тартиби пешбиниамудаи қонун қатъ гардад ва ба гаравдеҳ молу мулки дигар дода шавад ё хуброни дахлдор сурат гирад, ҳуқуқи гарав ба **молу мулке**, ки ба ивази он дода мешавад татбиқ гардида, мувофиқан гаравгир барои қонун намудани талаботи худ аз маблаши барои хуброни гаравдеҳ додасаванда ҳуқуқи афзалиятнок пайдо мекунад. Гаравгир инчунин ҳақ дорад ихрои пеш аз меҳлати еҳдадорӣ бо гарав таъминшудааро талаб намояд. **(Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 384. Гузашт кардани ҳуқуқ оид ба шартномаи гарав

1. Гаравгир ҳақ дорад ҳуқуқи худро оид ба шартномаи гарав бо риояи қоидаҳои додани ҳуқуқи кредитор, бо роҳи гузашти талабот (моддаҳои 411-419) ба дигар шахс диҳад.

2. Аз хониби гаравгир гузашт кардани ҳуқуқи худ оид ба шартномаи гарав ба шахси дигар ҳангоме қобили эътибор аст, ки агар ба ҳамон шахс ҳуқуқи талабот ба қарздор оид ба еҳдадорӣ асосии бо гарав таъминшуда низ гузашт карда шуда бошад.

3. Агар амали дигаре исбот нашуда бошад, гузашти ҳуқуқ оид ба шартнома дар мавриди ипотека инчунин маънои гузашти ҳуқуқ ба еҳдадорӣ бо ипотека таъминшударо дорад.

Моддаи 385. Гузаронидани қарзи еҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст

Бо гузаронидани қарзи еҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба шахси дигар, агар гаравдеҳ ба кредитор дар мавриди ба зимма гирифтани масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, гарав қатъ мегардад.

Моддаи 386. Ба гарав гузоштани моли дар муомилот буда

1. Моли дар муомилотбудаи ба гарав гузошташуда моле эътироф карда мешавад, ки дар ихтиёри гаравдеҳ буда, ба ӯ ҳуқуқ дода шудааст таркиб ва шакли табиӣ молу мулки ба гарав гузошташударо (захираҳои мол, ашё, мавод, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти тайёр ва ӯйра) таъйир диҳад ба шарт, ки арзиши умумии онҳо аз арзиши дар шартнома муайяншудаи ин молу мулки гарав камтар нагардад.

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, арзиши моли ба муомилот гузошташударо, баробари андозаи қисми еҳдадорӣ бо гарав таъминшуда кам кардан мумкин аст.

2. Моли дар муомилотбуда, ки аз љониби гаравдењ бегона карда шудааст, аз лаъзаи ба соњибмулкї, пешбурди хољагидорї ё идораи оперативии бадастоваранда гузаштанаш дигар **мавзўи** гарав шуда наметавонад. То рўзи пурра кардани **мавзўи** гарав, ки моли дар муомилотбуда аз љумлаи он аст, маблаѓи аз фуруши ин мол ба дастомада ба сифати **мавзўи** гарав њисоб карда мешавад.

Моли дар муомилотбудае, ки гаравдењ онро аз рўи шартнои шартномаи гарави моли дар муомилотбуда харидааст, аз лаъзаи бо њуќуќи моликият ё њуќуќи дигари ашѓи ба ихтиёри гаравдењ гузаштанаш **мавзўи** гарав ќарор мегирад.

3. Гаравдењи моли дар муомилотбуда бояд дафтари сабти гаравхоеро дошта бошад, ки дар он шарти ба гарав гузоштани мол, дигар амале, ки боиси тауйир додани таркиб ва ё шакли табиии моли ба гарав гузошташуда гардидаанд, аз хумла коркарди онро дар рези охирини амалиёт инњикос намояд.

4. њангоми аз хониби гаравдењ вайрон карда шудани шарти ба гарав гузоштани моли дар муомилотбуда гаравгир ҳаќ дорад ба реи он нишонаву меҳри худро гузошта, то бартараф намудани норасоиҳо, амалиётро бо ин молу мулк боздорад. (**Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 387. Ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард)

1. Аз шаҳрвандон ба гарав қабул кардани молу мулки манќуле, ки барои истеъмоли шахсї, кандани қарзи кетоҳмуддат тањин шудаанд, ба сифати фаъолияти соњибкорї аз хониби ташкилотҳои махсусгардонидашуда – гаравхона (ломбард)-ҳо, ки ба ин фаъолият ихозатнома (лицензия) доранд, анхом дода шуданаш мумкин аст.

2. Шартномаи ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард) бо додани чипта (билет) -и гарав аз тарафи гаравхона (ломбард) ба расмият дароварда мешавад.

3. Молҳои багаравгузошта ба гаравхона (ломбард) супорида мешаванд. Гаравхона (ломбард) вазифадор аст моли ба гарав гирифтаашро ба манфиати гаравдеҳ аз ҳисоби худ, бо арзиши пуррааш мутобиқи нархи чунин мол ва чунин сифат, ки одатан дар муассисаҳои савдо њангоми ба гарав гирифтани муайян карда мешавад, суурта намояд.

Гаравхона (ломбард) ҳаќ надорад моли ба гарав гузошташударо истифода ва ихтиёрдорї намояд.

4. Гаравхона (ломбард) барои гум ё осеб дидани моли ба гарав гузошташуда, агар исбот карда натавонад, ки гум ё осеб ёфтани мол ба қувваи рафънопазир вобаста аст, масъулият дорад.

5. њангоми дар меҳлати муайяншуда барнагардонидани қарзи моли ба гаравхона (ломбард) супурда, гарави он аст, ки гаравхона (ломбард) ҳаќ дорад дар асоси ихровараќаи нотариус бо гузаштани як моњи имтиёзнок, ин молро

бо тартиби барои фуреши молу мулки ба гарав гузошташуда (қисмҳои 3, 4, 6 ва 7 моддаи 379) муқарраргардида фурешад. Пас аз ин талаботи гаравхона (ломбард) нисбати гаравдеҳ (қарздор), ҳарчанд маблаи фуреши моли ба гарав гузошташуда барои пурра қонеъ намудани талабот нокифоя бошад ҳам қонеъ гашта ҳисоб мешавад.

6. Қоидаҳои ба шаҳрвандон мувофиқи молу мулки ба гарав гузошташон қарздорони гаравхона (ломбард) -ро мутобиқи ҳамин Кодекс қонун муайян мекунанд.

7. Шартҳои шартномаи дар гаравхона (ломбард) гарав гузоштани мол, ки ҳуқуқи гаравдеҳро дар муқоиса ба ҳуқуқҳои додаи ҳамин Кодекс ё дигар қонунҳо маҳдуд месозад, эътибор надоранд. Бар ивази чунин шартҳо муқаррароти дахлдори қонун татбиқ карда мешаванд.

§ 4. НИГОҲ ДОШТАН

Моддаи 388. Асосҳо барои нигоҳ доштан

1. Кредитор молу мулкери, ки дар ихтиёр дорад ва онро бояд ба қарздор ва ё шахси муайяннамудаи қарздор супорад, дар сурати аз хониби қарздор дар меҳлати муайяншуда ихро накардани еҳдадории пардохти ҳаққи мол ё хуброни харохоти қарзҳо вобаста ба ин ё зиёни дигар ҳақ дорад то ихро гардидани еҳдадориҳои дахлдор, онро нигоҳ дорад. **(Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)**

2. Кредитор, сарфи назар аз он, ки баъди соҳиб шуданаш ба ин мол шахси сеюм ба он ҳуқуқ пайдо кардааст, молро нигоҳ дошта метавонад.

3. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қоидаҳои моддаи мазкур татбиқ мегарданд. **(Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)**

Моддаи 389. Қонеъ намудани талабот аз ӯисоби ашёи нигоҳдошташуда

Талаботи кредиторе, ки бо нигоҳдории ашё таъмин шудааст, аз ӯисоби арзиши он бо бартарӣ аз тамоми талаботи боқимондае, ки иљрои онҳо бо ҳуди ӯамин ашё таъмин шудааст, қонеъ гардонида мешавад.

(Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)

§ 5. ЗАМОНАТ

Моддаи 390. Шартномаи замонат

1. Тибқи шартномаи замонат зомин еҳдадор мешавад, ки дар назди кредитори дигар шахс барои пурра ё қисман ихро намудани еҳдадориҳои он хавобгар бошад.

2. Шартномаи замонат инчунин хиҳати таъмини еҳдадории минъбада, низ баста шуданаш мумкин аст.

Танҳо талаботи ҳаққонӣ метавонад бо замонат таъмин карда шавад.

Моддаи 391. Шакли шартномаи замонат

Шартномаи замонат бояд хаттӣ тартиб дода шавад. Дар сурати ба тарзи хатти тартиб надодани он шартномаи замонат беъятибор мегардад.

Моддаи 392. Масъулияти зомин

1. хангоми ихро нанамудан ё ихрои номатлуби бо замонат таъмин кардани еҳдадорӣ зомин ва қарздор, агар қонун ва ё шартномаи замонат масъулияти субсидарии зоминро пешбинӣ накарда бошанд, дар назди кредитор муштарак хавобгар мебошанд.

2. Агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор баробари қарздор, аз хумла дар пардохти фоиз, хуброни харохоти судӣ оид ба руёнидани қарз ва дигар зиёни ба кредитор дар натиҷаи еҳдадориро ихро нанамудан ё номатлуб ихро кардани қарздор расидааст, хавобгар мебошад.

3. Ашхосе, ки якхоя замонат додаанд, агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, дар назди кредитор якхоя хавобгаранд.

4. Агар замонати аз хониби қарздор ихро кардани еҳдадориро бонк ё дигар муассисаи кредитӣ, шахси сууртақунанда ё дигар шахсе, ки зоминиро ба сифати фаъолияти касбии соҳибкорӣ анҳом медиҳад, ба еҳда гирифта, агар дар шартҳои шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор дар доираи маблаи дар замонатнома зикршуда масъулият дорад.

Моддаи 393. ҳуқуқи зомин хиҳати эътирози талаботи кредитор

1. Агар аз шартномаи замонат тартиби дигаре барнаояд, кафил ҳақ дорад ба кредитор оид ба талаботаш, ки нисбат ба он қарздор метавонист арз кунад, эътироз намояд.

Зомин ҳатто дар ҳолате, ки қарздор аз эътироз даст кашидааст ё қарзи худро эътироф кардааст, ҳуқуқи эътироз қарданро нигоҳ медорад.

2. Зомин то қонун намудани талаботи кредитор еҳдадор аст қарздорро аз ин огоҳ намояд ва агар нисбат ба зомин даъво пешниҳод шуда бошад, қарздорро ба муҳокимаи парванда ҳалб намояд.

3. Агар зомин еҳдадорҳои дар қисми 2 ҳамин модда нишондодашударо ихро накарда бошад, қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регрессивӣ)-и зомин, ки ба муқобили кредитор дошт, эътироз намояд.

Моддаи 394. ҳуқуқи зомине, ки еҳдадориашро ихро кардааст

1. Ба зомини еҳдадориашро ихронамуда ҳуқуқи кредитор оид ба ин еҳдадорӣ ва ҳуқуқи марбути кредитор ҳамчун гаравгир, дар он ҳахме, ки зомин талаботи кредиторро қонеъ намудааст, мегузарад. Зомин ҳамчунин ҳақ дорад аз қарздор пардохти фоизи маблаи ба кредитор додашуда ва хуброни дигар зиёнеро талаб намояд, ки бинобар масъулияти назди қарздор расидааст.

2. Ҳангоми аз хониби зомин ихро гардидани еҳдадорӣ кредитор бояд ба қарздор аснодери супорад, ки ин талаботро ба қарздор тасдиқ мекунад, инчунин еро ҳуқуқдор созад, ки ин талаботро таъмин мекунад.

3. Агар дар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартномаи байни зомин ва қарздор тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз муносибати байни онҳо барнаояд, қоидаҳои муайяннамудаи моддаи мазкур, татбиқ карда мешавад.

Моддаи 395. Огоҳонидани зомин дар мавриди аз хониби қарздор ихро шудани еҳдадорӣ

Қарздоре, ки еҳдадории бо замонат таъминшударо ихро кардааст, вазифадор аст фавран зоминро аз ин огоҳ созад. Дар акси ҳол, зомине ки еҳдадориҳояшро дар навбати худ ихро кардааст, ҳақ дорад аз кредитор маблаи беасос гирифтаашро реёнад ё ба қарздор талаботи акс (регресивӣ) арз намояд. Дар ҳолати ба қарздор арз намудани талаботи акс (регресивӣ) қарздор ҳақ дорад аз кредитор танҳо маблаи беасос гирифтаашро реёнад.

Моддаи 396. Қатъи зоминат

1. Замонат бо қатъи еҳдадории таъминнамудааш, инчунин дар ҳолати таъйир ёфтани ин еҳдадорӣ, ки боиси афзудани масъулият ё бидуни розигии зомин ба е дигар оқибатҳои номусоид меоранд, қатъ мегардад.

2. Агар зомин ба кредитор дар мавриди хавобгарӣ оид ба масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, зоминат ҳангоми ба шахси дигар гузаронидани қарзи бо замонат таъминшудаи еҳдадорӣ, қатъ мегардад.

3. Замонат ҳангоме, ки кредитор қабули ихрои дурусти пешниҳоднамудаи қарздор ё зоминро рад мекунад, қатъ мегардад.

4. Замонат бо гузашти меҳлати дар шартномаи замонат зикршуда, ки барои ҳамин меҳлат дода шудааст, қатъ мегардад. Агар меҳлат муайян нашуда бошад он ҳангоме қатъ мегардад, ки кредитор дар ҳараёни як сол аз рези фаро расидани ихрои еҳдадории бо замонат таъминшуда ба зомин арзи даъво накарда бошад. ҳангоме, ки меҳлати ихрои еҳдадории асосӣ муайян карда нашудааст ва муайян шуданаш ҳам номумкин аст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян карда шуда бошад, агар кредитор ба зомин дар тели ду сол аз рези бастанӣ шартномаи замонат арзи даъво накарда бошад, замонат қатъ мегардад.

§ 6. КАФОЛАТ

Моддаи 397. Мафхуми кафолат

1. Дар асоси кафолат бонк, дигар муассисаи кредитӣ ё ташкилоти суурта (кафил) бо хоҳиши шахси дигар (принсипал) ба кредитори принсипал (бенефитсиар) мутобиқи шартҳои еҳдадорӣ бо кафолат таъминшуда, бо пешниҳоди талабномаи бенефитсиар оид ба пардохти маблағи еҳдадорӣ хаттӣ медиҳанд.

2. Шартнома дар бораи додани кафолат байни субъектҳои, ки дар қисми 1 намин модда зикр шудаанд ва принсипал дар шакли хаттӣ баста мешавад. Риояи нақардани шакли хаттӣ шартномаи кафолат онро беэтибор мегардонад.

3. Дар кафолатнома бояд шахсе, ки бо хоҳиши ӯ кафолат дода мешавад, маблағ ва мўњлати кафолат, номи кредитор оид ба кафолат, ӯндадорие, ки таъмин карда мешавад, шартҳои пешниҳоди талабот, мўњлати иљрои кафолат, масъулияти кафил ва дигар шартҳои зарурӣ зикр карда шуда бошад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 398. Бо кафолат таъмин намудани еҳдадорӣ принсипал

1. Кафолат аз хониби принсипал иљрои матлуби еҳдадорӣ ашро нисбат ба бенефитсиар (еҳдадорӣ асосӣ) таъмин мекунад.

2. Принсипал ба кафил барои додани кафолат подош медињад. Андозаи подош бо мувофиќаи тарафҳои шартнома муайян карда мешавад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

Моддаи 399. Мустақилияти кафолат аз еҳдадорӣ асосӣ

Еҳдадорӣ пешбиниамудаи кафолати кафил назди бенефитсиар дар муносибати байни онҳо ба еҳдадорӣ асосие вобаста намебошад, ки хилофи иљрои он дода шудааст, ҳатто агар дар кафолат нисбати ин еҳдадорӣ ишора шуда бошад ҳам, вобаста намебошад.

Моддаи 400. Бебозхост будани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, он аз хониби кафил бозхост карда намешавад.

Моддаи 401. Гузаранда набудани ҳуқуқи кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи тибқи кафолат ба бенефитсиар марбути талабот ба кафил, ба дигар шахс вогузошта намешавад.

Бенефитсиар метавонад нӯқуқҳои худро барои гирифтани пардохт аз кафил дар сурати қонеъ гардонидани талаботи бенефитсиар аз рӯи

кафолат гузашт намояд, ба гарав гузорад ё ба тариќи дигар ихтиёрдорӣ намояд. (К ЪТ аз 02.01.2019с. №1557)

Моддаи 402. Эътибор пайдо кардани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, кафолат аз рези додашуданаш эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 403. Пешниҳоди талабномаи кафолат

1. Талабномаи бенефитсиар дар мавриди пардохти маблаи кафолат бояд ба кафил, бо замимаи санади дар кафолат зикргардида пешниҳод карда шавад. Дар талабнома ё замимаи он бенефитсиар бояд зикр кунад, ки аз хониби принсипал риоя накардани еҳдадорӣ асосӣ, ки хиҳати таъмини он кафолат дода шудааст, аз чӣ иборат аст.

2. Талабномаи бенефитсиар ба кафил бояд то қатъи меҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон меҳлат дода шудааст, пешниҳод гардад.

Моддаи 404. Еҳдадорӣ кафил ҳангоми баррасии талабномаи бенефитсиар

1. ҳангоми гирифтани талабномаи бенефитсиар кафил вазифадор аст фавран аз ин принсипалро огоҳ намояд ва ба е нусхаи талабномаро бо ҳамаи санади марбут ба он диҳад.

2. Кафил бояд талабномаи бенефитсиарро бо ҳама санади замимагардида дар меҳлати мувофиқ баррасӣ намуда, барои муайян кардани он, ки ин талабнома ва санади замиماشуда ба шартҳои кафолат мутобиқанд, уамхориҳои оқилона зоҳир намояд.

Моддаи 405. Ихрои талабномаи бенефитсиарро рад намудани кафил

1. Агар талабномаи бенефитсиар ё санади ба он замиماشуда ба шартҳои кафолат мутобиқ набошанд ё ба кафил пас аз хотимаи меҳлати дар кафолат муайяншуда пешниҳод гардида бошанд, кафил қонеъ намудани талабномаи бенефитсиарро рад мекунад.

Кафил бояд бенефитсиарро аз қонеъ накардани ин талабнома фавран огоҳ созад.

2. Агар то қонеъ намудани талабномаи бенефитсиар ба кафил маълум гардида бошад, ки еҳдадорӣ асосии бо кафолат таъминшуда пурра ё як қисми дахлдори он ихро шудааст, аз реи дигар асосҳо қатъ ёфтааст ё худ безътибор мебошад, е бояд аз ин бенефитсиар ва принсипалро фавран огоҳ созад.

Агар баъди чунин огоҳсозӣ кафил талабномаи такрорӣ бенефитсиарро гирифта бошад, бояд онро қонеъ гардонад.

Моддаи 406. ҳадди еҳдадориҳои кафил

1. Еҳдадории пешбиниамудаи кафил дар назди бенефитсиар бо пардохти маблае, ки ба он кафолат дода шудааст, маҳдуд карда мешавад.

2. Масъулияти кафил дар назди бенефитсиар барои ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадории бо кафолат таъминшуда аз хониби кафил, агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо маблаи кафолат додашуда маҳдуд карда намешавад.

Моддаи 407. Қатъи кафолат

1. Еҳдадории кафил дар назди бенефитсиар оид ба кафолат дар ҳолатҳои заил қатъ мегардад:

а) ба бенефитсиар пардохтани маблае, ки ба он кафолат дода шудааст;

б) бо хотима меҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон меҳлат дода шудааст;

в) дар натиҷаи даст кашидани бенефитсиар аз ҳуқуқи худ оид ба кафолат ва ба кафил баргардонидани ин ҳуқуқ;

г) дар натиҷаи аз ҳуқуқи оид ба кафолат бенефитсиар даст кашидан бо усули изҳороти хаттӣ дар мавриди аз еҳдадорӣ озод кардани кафил.

Қатъи еҳдадории кафил бошад асосҳои дар зербандҳои а), б) ва г) ҳамин қисм зикргардида ба он вобаста намебошад, ки оё кафолат ба е баргардонида шудааст.

2. Кафиле, ки барояш қатъи кафолат маълум шудааст, бояд фавран аз ин принсипалро огоҳ созад.

Моддаи 408. Талаботи акси кафил ба принсипал

1. ҳуқуқи кафил дар мавриди аз принсипал мутобиқи тартиби даъвои акс (регрессивӣ) талаб кардани хуброни маблае, ки ба бенефитсиар дар асоси кафолат дода шудааст, тибқи созишномаи кафил бо принсипал, ки хиҷати ихрои он кафолат дода шуда буд, муайян мегардад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, кафил ҳақ надорад аз принсипал хуброни маблаеро, ки ба бенефитсиар бидуни риояи шарти кафолат ё бо вайрон кардани еҳдадории кафил дар назди бенефитсиар пардохта шудааст, талаб намояд.

§ 7. БАЙЪОНА

Моддаи 409. Мафҳуми байъона. Шакли шартномаи байъона

1. Байъона маблае эътироф карда мешавад, ки як тарафи имзоқунандаи шартнома мутобиқи маблаи тибқи шартнома пардохташаванда барои исботи бастании шартнома ва таъмини ихрои он ба ҳисоби тарафи дигар мегузаронад.

2. Шартнома дар бораи байъона, сарфи назар аз маблаи байъ, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

3. хангоми шубҳа кардан ба он, ки оё маблаи аз хониби дигар ба ҳисоби шартномаи пардохт гузаронидашуда байёна аст ё на, аз хумла дар натихаи риюя накардани қоидаҳои муайяннамудаи қисми 2 ҳамин модда, ин маблаи, агар тартиби дигаре исбот нашуда бошад, ба сифати пешпардохт эътироф карда мешавад.

Моддаи 410. Оқибати қатъ ёфтган ва ихро накардани еҳдадорӣ бо байёна таъминшуда

1. Агар еҳдадорӣ то оқози ихрояш бо созишномаи тарафҳо ё дар натихаи имконнопазирии ихро (моддаи 448) қатъ ёбад, байёна бояд баргардонида шавад.

2. Агар барои ихро нашудани шартнома тарафе, ки байёна додааст масъулият дошта бошад, байёна дар ихтиёри тарафи дигар мемонад. Агар барои ихро нашудани шартнома тарафе хавобгар бошад, ки байёна гирифтааст, он бояд ба тарафи дигар маблаи дукаратаи байёнаро супорад.

Бар замми ин тарафе, ки барои ихро нашудани шартнома хавобгар аст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бояд ба тарафи дигар товони зиёро бо баҳисобгирии маблаи байёна пардозад.

БОБИ 23

ИВАЗ ШУДАНИ ШАХС ДАР ЕҲДАДОРӢ

§ 1. ГУЗАШТАНИ ҲУҚУҚИ КРЕДИТОР БА ШАХСИ ДИГАР

Моддаи 411. Асос ва тартиби гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

1. ҳуқуқе (талаботе), ки дар асоси еҳдадорӣ ба кредитор тааллуқ дорад тибқи аҳд ба дигар шахс (гузашт кардани талабот) дода шуданаш мумкин аст ё дар асоси қонун метавонад ба дигар шахс гузарад.

Қоидаҳои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар дар мавриди талаботи акс (регресивӣ) татбиқ карда намешаванд.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, барои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар, розигии қарздор талаб карда намешавад.

Дар ӯлати гарав, гузашти ӯқуқ (талабот) ё ба тариқи дигар додани он ба якчанд шахсон, навбати қонеъгардонии талаботи онҳо мутобиқи қонунгузории Љумњурии Тоҷикистон муайян карда мешавад. (Қ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

3. Агар қарздор ба таври хаттӣ дар мавриди амали анҳомдодашудаи ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор огоҳ нашуда бошад, кредитори нав вобаста ба ин таваккали сар задани оқибати номусоидро ба еҳда мегирад. Дар

чунин ҳолат ихрои еҳдадории кредитори ибтидоӣ ихрои еҳдадории кредитори муносиб эътироф карда мешавад.

Моддаи 412. ҳуқуқҳое, ки ба дигар шахс гузашта наметавонанд

Ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи кредитор, ки ба таври ногусастанӣ ба шахсияти е алоқаманд мебошад, аз хумла талабот оид ба алимент ва хуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расидааст, ихозат дода намешавад.

Моддаи 413. Андозаи ҳуқуқи кредитор, ки ба шахси дигар мегузарад

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи кредитори ибтидоӣ ба кредитори нав дар ҳаҳм ва мутобиқи шарте мегузарад, ки то лаҳзаи гузаштани ҳуқу мавҳуд буд. Аз хумла ба кредитори нав ҳуқуқе, ки ихрои еҳдадориро таъмин мекунад, ҳамчунин дигар ҳуқуқҳои вобаста ба талабот, аз хумла ҳуқуқ ба фоизҳои пардохтнашуда низ мегузарад.

Моддаи 414. Далелҳои ҳуқуқи кредитори нав

1. Қарздор ҳақ дорад то аз хониби кредитори нав пешниҳод кардани далелҳо оид ба гузаштани ҳуқуқи талабот еҳдадориашро нисбати ин шахс ихро накунад.

2. Кредитори талаботашро ба шахси дигар гузашткарда вазифадор аст ба е санади тасдиқкунандаи ҳуқуқи талабаширо диҳад ва маълумоти барои татбиқи еҳдадорӣ муҳимро ба е расонад.

Моддаи 415. Эътирози қарздор нисбати талаботи кредитори нав

Қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи кредитори нав эътирозро, ки ба е нисбат ба кредитори ибтидоӣ то лаҳзаи гирифтани огоҳинома оид ба гузаштани ҳуқуқи еҳдадорӣ ба кредитори нав дошт, арз намояд.

Моддаи 416. Дар асоси қонун ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор

ҳуқуқи кредитор оид ба еҳдадорӣ ба шахси дигар дар асоси қонун ва фаро расидани ҳолатҳои дар он нишондодашуда мегузарад:

- а) дар натиҷаи гузаштани ҳуқуқҳои умумии вориси ҳуқуқи кредитор;
- б) бо қарори суд дар мавриди ба дигар шахс гузаронидани ҳуқуқи кредитор, дар сурате ки имконияти чунин гузаронидан дар қонун пешбинӣ гардида бошад;
- в) дар натиҷаи ихро намудани еҳдадории қарздор аз хониби зомин ё гаравдеҳ, ки аз реи ин еҳдадорӣ қарздор намебошанд;
- г) ҳангоми суброгация кардани ҳуқуқи кредитор аз тарафи сууртакунанда ба қарздоре, ки барои фаро расидани ходисаи суурта масъулият дорад;

д) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

Моддаи 417. Шарти гузашт кардани талабот

1. Ба дигар шахс гузашт кардани талабот аз хониби кредитор дар ҳолате, ки он хилофи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома набошад, иҳозат дода мешавад.

2. Гузашт кардани талабот аз реи еҳдадорӣ, ҳангоме ки шахсияти кредитор барои қарздор дорои аҳамияти назаррас мебошад: бидуни розигии қарздор, иҳозат дода намешавад.

3. Бе розигии қарздор гузашт кардани талабот аз рӯи ўндадории дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинишуда ўро аз иљрои ин талабот, ки ба ин шахс гузашт карда шудааст, озод наменамояд. (Ќ ЉТ аз 02.01.2019с. №1557)

Моддаи 418. Шакли гузашт кардани талабот

1. Талаботе, ки ба аҳди оддии хаттӣ ё нотариалӣ асос ёфтааст, бояд ба тарзи дахлдори хаттӣ гузашт карда шавад.

2. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад гузашт кардани талабот аз реи аҳде, ки бақайдгирии давлатиро тақозо мекунад, бояд мутобиқи тартиби барои бақайдгирии чунин аҳд пешбинишуда, ба қайд гирифта шавад.

3. Талабот аз реи коази қиматноки ордерӣ бо роҳи индоссамент (навиштахоти таҳлилӣ)-и ин коази қиматнок (қисми 3 моддаи 160) гузашт карда мешавад.

Моддаи 419. Масъулияти кредиторе, ки талабашро гузашт кардааст

Кредитори ибтидоӣ, ки талабашро гузашт кардааст, дар назди кредитори нав барои нодуруст будани талаботи ба ӯ додааш хавобгар буда, вале барои ихро нагардидани ин талаб аз хониби қарздор, ба ӯ аз ҳолате, ки кредитори ибтидоӣ дар назди кредитори нав кафилии қарздорро ба еҳда гирифтааст, хавобгар намебошад.

§ 2. ГУЗАРОНИДАНИ ҚАРЗ

Моддаи 420. Шарт ва шакли гузаронидани қарз

1. Аз хониби қарздор ба дигар шахс гузаронидани қарз танҳо бо розигии кредитор иҳозат дода мешавад.

2. Ба шакли гузаронидани қарз мувофиқан қоидаҳои оид ба шакли гузашти талабот татбиқ мегарданд.

Моддаи 421. Эътирози қарздори нав ба муқобили талаби кредитор

Қарздори нав ҳақ дорад ба талаби кредитор, ки ба муносибати байни е ва қарздори ибтидоӣ асос ёфтаанд, эътироз кунад.

БОБИ 24

МАСЪУЛИЯТИ ВАЙРОН ҚАРДАНИ ЕҲДАДОРӢ

Моддаи 422. Мафҳуми вайрон қардани еҳдадорӣ

1. Таҳти мафҳуми вайрон қардани еҳдадорӣ ихро накардан ё ихрои номатлуб (сари вақт ихро накардан, норасоихоӣ мол ва қорҳо, вайрон қардани дигар шартҳо ё ки аз моҳияти еҳдадорӣ бармеояд) дар назар дошта шудааст (ихрои номатлуб). Дар сурати пеш омадани ҳолати ҷайриимкони ихрои матлуб қарздор бояд фавран кредиторро огоҳ созад.

2. Ба ҳавобгарӣ кашидани қарздор барои вайрон қардани еҳдадорӣ тибқи талаби кредитор анҳом дода мешавад.

Моддаи 423. Товони зиёне, ки дар натиҷаи вайрон қардани еҳдадорӣ расонида шудааст

1. Қарздоре, ки еҳдадориро вайрон қардааст, вазифадор аст ба кредитор товони зиёни дар натиҷаи вайрон қардани еҳдадорӣ расидаро пардозад (моддаи 15 ҳамин Кодекс). Хуброни зиён оид ба еҳдадорихоёе, ки бо **ноустуворона** таъмин шудааст, мутобиқи қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи 424 ҳамин Кодекс муайян қарда мешавад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007 сол, №247**)

2. Созишномаи то вайрон қардани еҳдадорӣ қабулнамудаи тарафҳо дар мавриди озод қардани қарздор аз товони зиёни аз вайрон қардан расонидашаванда безътибор буда, вале тарафҳо бо розигии ҳамдигар метавонанд танҳо реғидани зиёни воқеии ба молу мулк расонидашударо пешбинӣ намоянд.

3. Агар дар қонунҳо ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳангоми муайян қардани зиён нархҳои маҳалле, ки еҳдадорӣ мебоист дар он хо ба ихро расонда шавад, дар рези ихтиёран қонё намудани талаби кредитор аз хониби қарздор ба эътибор гирифта мешавад, вале агар талабот ихтиёран қонё қарда нашуда бошад – нархҳои дар рези арз шудани даъво амалқунанда ба инобат гирифта мешаванд. Бо назардошти ҳолатҳо, суд метавонад талаби товони зиёноро бо ба инобат гирифтани нархҳо, ки дар рези баровардани қарор амал меқунанда ё дар рези пардохти воқеӣ хорӣ мебошанд, қонё намояд.

4. ҳангоми муайян қардани андозаи даромади аздастрафта, тадбирҳои андешидаи кредитор барои гирифтани ин даромад ва барои ин мақсад омодагӣ дидани е ба инобат гирифта мешавад.

5. Агар кредитор, исбот қарда тавонад, ки ҳамақуна амали қарздор, бо мақсади сарқашӣ аз масъулият барои вайрон қардани еҳдадорӣ анҳом дода

шудааст, оид ба безътибор дониستاني ин амалҳо ҳақ дорад, талабот арз намояд.

Моддаи 424. Зиён ва ноустуворона

1. Агар барои ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ ноустуворона муқаррар гардида бошад, пас зиён дар қисми бо ноустуворона таъминнашуда реёнида мешавад.

Қонунҳо ва ё шартнома ҳолатҳои зайлро пешбинӣ намуданашон мумкин аст: ҳангоме, ки танҳо реёнидани ноустуворона ихозат дода мешавад, вале на товони зиён; ҳангоме, ки товони зиён метавонад ба маблаи пурра бар зами харимаи аҳдшиканӣ руёнида шавад; ҳангоме, ки мутобиқи интиҳоби кредитор ё харимаи аҳдшиканӣ ё товони зиён руёнида мешавад.

2. Дар ҳолатҳои, ки барои ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ масъулияти маҳдуд муайян карда шудааст, товони зиёне, ки бояд дар қисми бо **ноустуворона** таъминнашуда ё бар зами он ё бар ивази он руёнида шаванд, то ҳадде бо чунин маҳдудсозӣ муқарраргардида, ҳуброн шуданашон мумкин аст. (**Қ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 425. Хуброни зиёни маънавӣ, ки дар натиҳаи вайрон кардани еҳдадорӣ расонида шудааст

Зиёни маънавӣ (азоби ҳисмонӣ ё реҳӣ), ки ба шахрванд дар натиҳаи вайрон кардани еҳдадорӣ расонида шудааст, бар зами товони зиёни пешбиниамудаи моддаи 423 ҳамин Кодекс ҳуброн карда мешавад.

Моддаи 426. Масъулият барои иайриқонунӣ истифода бурдани маблаи иайр

1. Барои иайриқонунӣ истифода бурдани маблаи иайр дар натиҳаи ихро накардани еҳдадорӣ пулӣ, ё гузаронидани меҳлати пардохти он ё бидуни асос гирифтани он ё ба амонат гузоштан аз ҳисоби шахси дигар бояд ба андозаи ин маблаи фоиз пардохта шавад. Андозаи фоиз бо назардошти ставкаи миёнаи фоизи бонк, ки Бонки миллии Тоҷикистон дар рези ихрои еҳдадорӣ пулӣ ё қисми дахлдори ин еҳдадорӣ муайян кардааст, ба ҳисоб гирифта мешавад. ҳангоми аз тариқи суд руёнидани қарз суд метавонад талаботи кредиторро бо дарназардошти ставкаи миёнаи баҳисобгирии фоизи бонк дар рези пешниҳоди даъво ё дар рези баровардани қарор ё дар рези пардохти воқеӣ қонеъ намояд. Ин қоидаҳо, агар дар санади қонунӣ ё шартнома фоизи дигар муқаррар нашуда бошад, татбиқ мегарданд.

2. Агар дар қонунҳо ва ё шартнома барои ҳисоби фоиз меҳлати нисбатан кетохтар муайян нагардида бошад, фоизи истифодаи маблаи иайр то рези пардохти ин маблаи ба кредитор руёнида мешавад.

3. Агар зиёни ба кредитор расонида шуда дар натиҳаи истифодаи иайриқонунӣ маблаҳои пулии е аз маблаи фоизи дар асоси қисми 1 ҳамин

модда додашаванда бештар бошад, е ҳақ дорад аз қарздор товони зиёнро ба ҳамон андозаи қисме, ки аз он маблау бештар аст, талаб намояд.

4. Зам кардани фоиз ба фоиз, ба иайр аз ҳолатҳое, ки қонун дохил кардани фоизи соли гузаштаро ба маблаи асосии қарз пешбинӣ намудааст, манъ мебошад.

5. Барои иайриқонунӣ истифода бурдани маблаи пулии иайр аз реи еҳдадории пулӣ, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошад, бар зами маблаи дар қисми 1 ҳамин модда нишондодашуда ба андозаи панх фоизи маблаи солоне, ки меҳлати пардохташ гузаштааст, агар дар шартнома фоизи нисбатан баландтари харима муқаррар нагардида бошад, харима руёнида мешавад.

Моддаи 427. Масъулият ва ихрои еҳдадорӣ дар шакли асл (натура)

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, пардохти **ноустуворона ва товони зиён** дар сурати ихрои номатлуби еҳдадорӣ қарздорро аз ихрои еҳдадорӣ дар шакли асл (натура), озод намекунад.

2. Агар дар қонун ва ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, **товони зиён** дар ҳолати ихро накардани еҳдадорӣ ва пардохти **ноустуворона** барои ихро накардани он, қарздорро аз ихрои еҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад.

3. Аз хониби кредитор рад карда шудани қабули ихрои еҳдадорӣ, ки дар натиҳаи гузаронидани меҳлат барои е аҳамияташро (қисми 2 моддаи 436) гум кардааст, инчунин пардохти **ноустуворона**, ки ба сифати ҳуқуқи даст кашидан (моддаи 441) муқаррар гардидааст, қарздорро аз ихрои еҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад. (**Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247**)

Моддаи 428. Ихрои еҳдадорӣ аз ҳисоби қарздор

ҳангоми аз хониби қарздор ихро накардани еҳдадорӣ оид ба тайёр кардан ва ба моликияти хусусӣ, пешбурди хоҳагидорӣ ё дигар идораи оперативӣ супоридан ё инки додани мол ба истифодаи кредитор, ё барои е ихро намудани кори муайян ё расонидани хизмат ба е кредитор ҳақ дорад ихрои еҳдадориро дар меҳлати мувофиқ, бо нархи муносиб ба шахси сеюм супорад ё онро бо қувваи худ ихро кунад ва агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё моҳияти еҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд, аз қарздор хуброни харохоти зарурии масрафшуда ва дигар зиёнро талаб намояд.

Моддаи 429. Оқибати ихро накардани еҳдадорӣ оид ба додани моли муайяни инфиродӣ

Дар сурати ихро накардани еҳдадорӣ оиди ба моликияти хусусӣ, пешбурди хоҳагидорӣ, идораи оперативӣ ё истифодаи боподоши ба кредитор додани моли муайяни инфиродӣ, охири ҳақ дорад дар асоси шартҳои

пешбиниnamудай ехдадорӣ аз қарздор кашада гирифтани ин мол ва ба кредитор додани онро талаб намояд. Агар мол қаблан ба шахси сеюме дода шуда бошад, ки ҳуқуқи моликият, пешбурди хоҳагидорӣ ё идораи оперативӣ дорад, ин ҳуқуқ беэтибор аст. Агар мол ҳануз ба кредитор дода нашуда бошад, он кредиторе дорои афзалият мебошад, ки ба манфиати е хдадорӣ пештар ба миён омадааст ва агар муайян намудани ин иайриимкон бошад, оне ки барвақттар даъво арз кардааст, афзалият дорад.

Бар ивази талаби ба е додани моле, ки мавзеи ехдадорӣ мебошад, кредитор ҳақ дорад, хуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 430. Масъулияти иловагӣ

1. То арзи талабот ба шахсе, ки мутобиқи қонун ё шарти ехдадорӣ иловатан ба масъулияти шахси дигар, ки қарздори асосӣ мебошад, масъулият дорад (масъулияти иловагӣ), кредитор бояд ба қарздори асосӣ талабот арз кунад.

Агар қарздори асосӣ талаботи кредиторро қонун ё шартномаи асосӣ аз қонун ё шартномаи иловагӣ он саркашӣ кунад ин талаботро ба шахсе, ки масъулияти иловагиро (субсидариро) ба зимма дорад, арз кардан мумкин аст.

2. Агар талаботи кредитор бо роҳи баҳисобгирии даъвои акс ба қарздори асосӣ ё бидуни баҳс руёнидани маблағ аз ҳисоби қарздори асосӣ гардонида шавад, е ҳақ надорад қонун ё шартномаи талаботи худро ба қарздори асосӣ аз шахсе талаб кунад, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад.

3. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, метавонад нисбат ба қарздори асосӣ талабот арз намояд.

4. Шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, бояд то қонун ё шартномаи талаботи аз ҳониби кредитор гузошташуда дар маврид қарздори асосиро огоҳ созад ва агар ба чунин шахс даъво арз шуда бошад, қарздори асосиро барои иштирок дар парванда ҳалб намояд.

Дар акси ҳол қарздори асосӣ ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регрес) - и шахси ба таври иловагӣ масъулиятдошта эътирозро, ки е нисбат ба кредитор дошт, арз намояд.

Моддаи 431. Маҳдуд сохтани андозаи масъулият оид ба ехдадорӣ

1. Аз реи навъҳои алоҳидаи ехдадорӣ ва ехдадорие, ки ба шаклҳои муайяни фаъолият алоқаманд мебошанд, қонун ҳуқуқи хуброни пурраи зиёро маҳдуд сохтанаш мумкин аст (масъулияти маҳдуд).

2. Созишномаи маҳдуд сохтани андозаи масъулияти қарздор оид ба шартномаи ҳамроҳшавӣ ё дигар шартномае, ки дар он шахрванди кредитор истеъмолкунанда мебошад, эътибор надорад, ба шарте ки андозаи масъулиятро барои ҳамин навъи ехдадорӣ ё ҳамин қонуншиканиро қонун муайян карда,

созишнома то фаро расидани ҳолате, ки барои ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ боиси хавобгарӣ мегардад, баста шуда бошад.

Моддаи 432. Асосҳои масъулият барои вайрон кардани еҳдадорӣ

1. Шахсе, ки еҳдадориро ихро накардааст ё онро номатлуб ихро кардааст, ҳангоми мавҳуд будани гуноҳ (қасдан ё аз сабаби беэҳтиётӣ), ба иайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё шартнома дигар асосҳои масъулиятро пешбинӣ намудаанд, хавобгар мебошад.

Шахс ҳангоме бегуноҳ доништа мешавад, ки агар бо вухуди ҳама гуна иамхорӣ ва мулоҳизакорие, ки вобаста ба хусусиёти еҳдадорӣ ва шартҳои аҳд аз талаб кардашуда буд, хихати ихрои матлуби еҳдадорӣ ҳамаи тадбирҳоро андешида бошад.

2. Бе гуноҳии худро шахсе, ки еҳдадориро вайрон кардааст, исбот мекунад.

3. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки ҳангоми анҳом додани фаъолияти соҳибкорӣ еҳдадориро ихро накардааст ё номатлуб ихро кардааст, агар исбот накунад, ки ихрои матлуби еҳдадорӣ дар натиҷаи қувваи рафънопазир, яъне дар ҳамон шароит фавқулодда ва ногузир имконнопазир гаштааст, масъулият ба зимма дорад. Ба чунин ҳолатҳо, аз хумла вайрон кардани еҳдадорӣ аз тарафи контрагентҳои қарздор, дар бозор мавҳуд набудани молҳои барои ихро зарурӣ, маблаи зарурӣ надоштани қарздор дохил намешаванд. Мутобиқи шартнома ё қонун шартҳои дигари аз масъулият озод кардани субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ низ пешбинӣ шуданашон мумкин аст.

4. Созишномаи қаблан басташуда дар мавриди баргараф намудан ё маҳдуд сохтани масъулияти қасдан вайрон кардани еҳдадорӣ эътибор надорад.

Моддаи 433. Масъулияти қарздор барои кормандони худ

Амали кормандони қарздор хихати ихрои еҳдадориҳояш амали қарздорӣ эътироф карда мешавад. Агар ин амал боиси ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ гардида бошад, қарздор барои ин амал хавобгар аст.

Моддаи 434. Масъулияти қарздор оид ба амали шахси сеюм

1. Қарздор инчунин дар ҳолатҳое, ки сабаби риоя накардани еҳдадорӣ амал ё беамалии шахси сеюм оид ба еҳдадориҳояшон дар назди қарздор гаштааст, дар назди кредитор масъулият дорад.

Агар дар қонун муайян нашуда бошад, ки масъулият ба зиммаи ихрокунандаи бевосита гузошта мешавад, қарздор инчунин барои амал ё беамалии шахси сеюм, ки ба онҳо қарздор ихрои еҳдадориашро дар назди кредитор вогузошта буд, дар назди кредитор хавобгар аст.

2. Қарздор аз масъулияти вайрон кардани еҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки бегуноҳии онҳоро исбот карда тавонад.

ҳангоми анҳом додани фаъолияти соҳибкорӣ қарздор аз масъулияти вайрон кардани еҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки он бо қувваи рафънопазир алоқаманд бошад (қисми 3 моддаи 432 ҳамин Кодекс).

3. ҳангоми вайрон кардани еҳдадорӣ, ки бо мушкил гардидани мавзеи еҳдадорӣ бо ҳуқуқҳои шахси сеюм алоқаманд аст, қарздор танҳо дар сурате аз масъулият озод карда мешавад, ки агар чунин мушкилот то бастанӣ шартнома бо кредитор пеш омада бошад ва кредитор ҳангоми бастанӣ шартнома аз ин огоҳонида шуда буд.

4. Қонунҳо ё шартнома шартҳои дигари хавобгарии қарздорро барои амалии шахси сеюм пешбинӣ карда метавонанд.

Моддаи 435. Оқибатҳои вайрон кардани еҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф

1. Агар ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф содир шуда бошад, суд мувофиқан андозаи масъулияти қарздорро камтар мекунад. Агар касдан ё аз беэҳтиётӣ кредитор дар натиҷаи ихро накардан ё ихрои номатлуб ба зиёд шудани ҳаҳми зиён мусоидат карда бошад ё барои кам кардани ҳаҳми он тадбирҳои оқилона наандешида бошад, суд инчунин ҳақ дорад андозаи масъулияти қарздорро кам кунад.

2. Қоидаҳои қисми 1 ҳамин модда мувофиқан инчунин дар ҳолатҳои низ татбиқ мегарданд, ки қарздор дар асоси қонун ё шартнома, сарфи назар аз гуноҳи худ, барои ихро накардан ё ихрои номатлуби еҳдадорӣ масъулият дошта бошад.

Моддаи 436. Аз хониби қарздор гузаронидани меҳлат

1. Дар мўњлати муќаррарнамуда аз љониби ќарздор иљро накардани ўњдадорї мўњлатгузаронии ќарздор эътироф карда мешавад. (Ќ ЉТ аз 12.05.2007сол, №247)

2. Қарздоре, ки меҳлати ихрои еҳдадариро гузаронидааст, дар назди кредитор барои зиёни аз гузаронидани меҳлат расида ва барои оқибати тасоддуфе хавобгар мебошад, ки аз гузаронидани меҳлат фаро расидааст.

3. Агар дар натиҷаи гузаронидани меҳлат аз хониби қарздор ихрои еҳдадорӣ барои кредитор манфиаташро гум карда бошад, ӯ метавонад қабули ихрои еҳдадариро рад кунад ва хуброни зиёнро талаб наояд.

4. То замоне, ки еҳдадорӣ бо сабаби меҳлатро гузаронидани кредитор ихро нагардад қарздор меҳлатро гузаронида ҳисоб намеёбад.

Моддаи 437. Аз хониби кредитор гузаронидани меҳлат

1. Агар кредитор қабули ихрои матлуби пешниҳоднамудаи қарздорро рад карда бошад ё амали дар қонунҳо ё созишнома пешбинишуда ё аз анъанаҳои аҳдҳои қарӣ ё аз моҳияти еҳдадорӣ бармеомадаро ихро накарда бошад, ки то анҳом додани он қарздор наметавонист еҳдадорӣ худро ихро кунад, ӯ меҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

Кредитор инчунин дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 440 ҳамин Кодекс меҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

2. Аз хониби кредитор гузаронидани меҳлат, агар кредитор исбот карда натавонад, ки гузаронидани меҳлат мутобиқи ҳолатҳои ба миён омадааст, ки барои он ҳолат на ӯ шахсан ва на дигар шахси ба зиммашон бо амри қонун ё супориши кредитор қабули ихрои еҳдадорӣ воғузошташуда хавобгар намебошанд, ба қарздор ҳуқуқ медиҳад, ки зиёни аз сабаби гузаронидани меҳлат расонидашударо талаб намояд.

Ба зиммаи кредиторе, ки ба гузаронидани меҳлат роҳ додааст, ҳамаи оқибатҳои номусоиди дар давраи гузаронидани меҳлат бамиёномадаи имконнопазирии ногаҳонии ихрои еҳдадорӣ гузошта мешавад.

3. Мутобиқи еҳдадорӣ пулӣ барои пардохти фоиз дар давраи гузаронидани меҳлат аз тарафи кредитор қарздор масъул намебошад.

Моддаи 438. Таваккали соҳибқарӣ дар еҳдадорӣ

Агар дар еҳдадорӣ ихрои ягон қарз бо фармоиши соҳибқар пешбинӣ гардида бошад, таваккали имконнопазирӣ ё мувофиқи мақсад набудани истифодаи натиҷаи қарз ба зиммаи соҳибқар гузошта мешавад. Шахсе, ки қарзро матлуб анҳом додааст, ҳақ дорад баробари дараҳаи ихро ҳаққи қарзро гирад, ба ӯ аз ҳолатҳои, ки дар шартнома тақсими дигари таваккали соҳибқарӣ пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 25 ҚАТЪИ ЕҲДАДОРӢ

Моддаи 439. Асосҳои барои қатъи еҳдадорӣ

1. Еҳдадорӣ аз реи асосҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва санади ҳуқуқӣ ё шартнома қисман ё пурра қатъ мегардад.

2. Қатъи еҳдадорӣ бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома равост.

Моддаи 440. Қатъи еҳдадорӣ бо ихрои он

1. Ихрои матлуб еҳдадориро қатъ месозад.

2. Кредитор ихрои еҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба е дар мавриди пурра ё қисми дахлдорро қабул кардани он забонхат диҳад.

Агар қарздор барои тасдиқи еҳдадорӣ ба кредитор ҳуҳхти қарзро супорида бошад, пас кредитор ихроро қабул карда, бояд ин ҳуҳхатро пас диҳад ва ҳангоми набудани имконияти баргардонидани он дар забонхат дар ин маврид сабт кунад. Забонхатро бо сабти рези дар ҳуҳхати қарзи баргардонидашаванда иваз кардан мумкин аст. Дар дасти қарздор будани ҳуҳхати қарз, агар далели дигаре исбот нашуда бошад, қатъи еҳдадориро тасдиқ мекунад.

ҳангоми забонхат надодан, ҳуҳхати қарзро барнагардондани кредитор ё дар забонхат сабт намудани имконнопазирии баргардонидани он қарздор ҳақ дорад ихрои еҳдадориро боздорад. Дар ин ҳолат кредитор меҳлатро гузаронида меҳисобад.

Моддаи 441. ҳаққи дасткашӣ

Мутобиқи созишномаи байни тарафҳо еҳдадорӣ бо додани ҳаққи дасткашӣ (пардохти пул, додани молу мулк ва ҷайра) бар ивази ихро метавонад қатъ гардад. Андоза, меҳлат ва тартиби додани ҳаққи дасткашӣ аз хониби тарафҳо муайян карда мешавад.

Моддаи 442. Қатъи еҳдадорӣ бо баҳисобгирӣ

Еҳдадорӣ бо баҳисобгирии талаботи яхелаи мутақобил, ки меҳлаташ фаро расидааст ё меҳлаташ муайян нашудааст ё бо лаҳзаи талабидан муқаррар карда шудааст, пурра ё қисман қатъ мегардад. Барои баҳисобгирӣ аризаи як тараф кифоя аст.

Моддаи 443. ҳолатҳои номумкин будани баҳисобгирӣ

Дар ҳолатҳои заил баҳисобгирӣ номумкин аст:

- а) агар тибқи аризаи тарафи дигар ба талабот меҳлати даъво истифода шуда ва ин меҳлат гузашта бошад;
- б) ҳангоми хуброни зиёни ба ҳаёт ё саломатӣ расонидашуда;
- в) ҳангоми руёнидани алимент;
- г) ҳангоми таъмини умрбод;
- д) дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ё шартнома.

Моддаи 444. Баҳисобгирӣ ҳангоми гузашт кардани талабот

1. Дар ҳолати гузашт кардани талабот қарздор ба муқобили талаботи кредитори нав ҳақ дорад талаботи мутақобили худро ба кредитори ибтидоӣ ба ҳисоб гирад.

2. Агар талабот ба қарздор тибқи асосҳои то гирифтани огоҳинома дар бораи гузашт карда шудани талабот зарур шуда, меҳлати талабот то гирифтани он фаро расида бошад ё ин меҳлат нишон дода нашуда бошад ё бо лаҳзаи дархост муайян гардида бошад, талаб ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 445. Қатъи еҳдадорӣ хангоми чун як шахс мувофиқ омадани қарздор ва кредитор

Агар қарздор ва кредитор чун як шахс мувофиқ оянд, еҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 446. Қатъи еҳдадорӣ бо сабаби нав шудани он (новатсия)

1. Еҳдадорӣ бо созишномаи байни тарафҳо дар мавриди ивази еҳдадории ибтидоии байни онҳо мавхудбуда бо дигар еҳдадории дигари байни ҳамон ашхосе, ки **мавзӯи** дигар ва усули дигари (новатсия) ихрои еҳдадориро талаб мекунад, қатъ мегардад.

2. Дар муносибат ба еҳдадорӣ оид ба хуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонидааст ва оид ба пардохти алимент навоарӣ (новатсия) ихозат дода намешавад.

3. Навоарӣ (новатсия), агар дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, еҳдадории иловагиро, ки ба еҳдадории ибтидоӣ алоқаманд аст, қатъ менамояд. (**Қ ЪТ аз 02.01.2019с. №1557**)

Моддаи 447. Бахшидани қарз

ҳангоми аз хониби кредитор озод кардани қарздор аз еҳдадориҳои ба зиммааш гузошташуда, агар ин ҳуқуқи дигар ашхосро дар муносибат ба молу мулки кредитор вайрон накунад, еҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 448. Қатъи еҳдадорӣ хангоми имконнопазирии ихро

1. Агар ихрои еҳдадори бо ҳолатҳои имконнопазир бошад, ки барояш қарздор масъулият надорад, он қатъ мегардад. Амали қоидаҳои мазкур ба еҳдадориҳои пулӣ татбиқ карда намешавад.

2. Дар сурати имконнопазир будани ихро аз хониби тарафи еҳдадорӣ, ки ба ҳолатҳои вобаста аст ва барои он ҳеҷ кадоме аз тарафҳои хавобгар нестанд, агар дар қонунҳои шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ин тараф ҳақ надорад аз тарафи дигар ихрои еҳдадориро талаб кунад. Дар айни замон ҳар кадом тараф, ки еҳдадориро ихро кардааст ҳақ дорад баргардонидани ихро талаб намояд.

3. Агар қарздор еҳдадориро бинобар амали гунаҳкорои кредитор ихро карда натавонад, охири ҳақ надорад баргардондани ихрои еҳдадориро талаб кунад.

Моддаи 449. Қатъи еҳдадорӣ дар асоси санади мақомоти давлатӣ

1. Агар дар натиҷаи қабули санади мақомоти давлатӣ пурра ё қисман ихро намудани еҳдадорӣ имконнопазир гардад, еҳдадорӣ пурра ё дар қисми дахлдори он қатъ мегардад. Тарафҳое, ки дар натиҷаи ин зиён дидаанд, ҳақ доранд мутобиқи моддаҳои 13 ва 16 ҳамин Кодекс хуброни онро талаб намоянд.

2. Агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он еҳдадорӣ қатъ гардидааст, тибқи тартиби муқарраршуда безътибор дониста шавад, еҳдадорӣ барқарор мегардад, ба шарте ки аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти еҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд ва ихрои еҳдадорӣ барои кредитор манфиати худро гум накардабошад.

Моддаи 450. Қатъи еҳдадорӣ аз сабаби фавти шахрванд

1. Агар ихрои еҳдадорӣ бидуни иштироки шахсии қарздор номумкин бошад ё еҳдадорӣ ба тариқи дигар ба таври ногусастанӣ бо шахсияти қарздор алоқаманд бошад, еҳдадорӣ ба фавти қарздор, қатъ мегардад.

2. Бо фавти кредитор, агар ихрои еҳдадорӣ маҳз барои кредитор таъин шуда бошад ё еҳдадорӣ бо тариқи дигар ба таври ногусастанӣ бо шахсияти кредитор алоқаманд бошад еҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 451. Қатъи еҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ

1. Еҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ (қарздор ё кредитор) қатъ мегардад, ба иайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ ихрои еҳдадории шахси ҳуқуқии барҳамхурдаро ба зиммаи шахси дигар гузоранд (оид ба талабот дар мавриди пардохти товони зиён, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва иайра).

ЗЕРФАСЛИ 2

МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ШАРТНОМА

Б О Б И 26

МАФҲУМ ВА МАЗМУНИ ШАРТНОМА

Моддаи 452. Мафҳуми шартнома

1. Шартнома созиши ду ё якчанд шахс барои ба вухуд овардан, таъйир додан ё қатъи ҳуқуқ ва еҳдадории граждани мебошад.

2. Нисбат ба шартнома қоидаҳо оиди аҳди духониба ва бисёрхониба, ки дар боби 7 ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидааст, татбиқ мегарданд.

3. Агар дар қоидаҳои ҳамин боб ва қоидаҳо оиди навъҳои алоҳидаи шартномаҳо, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, тартиби дигаре пешбинӣ

нашуда бошад, нисбати еҳдадорихое, ки аз шартнома бармеоянд, муқаррароти умумӣ оид ба еҳдадорихо (**моддаҳои 328-451**) татбиқ мегарданд.

4. Нисбати шартномаҳое, ки бештар аз ду тараф мебаранд, муқаррароти умумӣ оид ба шартнома татбиқ мегардад, ба шарт, ки ин ба хусусияти бисёрхонибаи чунин шартномаҳо муҳолиф набошад.

Моддаи 453. Мустақилияти шартнома

1. Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дар бастанӣ шартнома мустақил мебошанд. Маҳбур кардан ба бастанӣ шартнома, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки вазифаи бастанӣ шартнома дар ҳамин Кодекс, қонун ё еҳдадории ихтиёран қабулгардида пешбинӣ шудааст, ихозат дода намешавад.

2. Тарафҳо метавонанд тибқи тартиби пешбиниамуда ё пешбиниамудай қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ шартнома банданд.

3. Тарафҳо метавонанд шартномае банданд, ки он ҳузуҳои шартномаҳои мухталифи пешбиникардаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ (шартномаи омехта)-ро дар бар гирифта бошад. Агар аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти шартномаи омехта тартиби дигаре барнаояд, дар муносибати тарафҳо оид ба шартномаи омехта, дар қисматҳои дахлдор қоидаҳои шартномае, ки ҳузуҳои он дар шартномаи омехта мавхӯд аст, татбиқ мегарданд.

4. Шартҳои шартнома, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки мазмуни шартҳои дахлдор дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ зикр шудааст (моддаи 454), бо салоҳдиди тарафҳо муайян карда мешавад.

Дар ҳолатҳое, ки шартҳои шартнома мутобиқи меъёр истифода мешавад, зеро дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашудааст (меъёри диспозитивӣ), тарафҳо метавонанд бо созишномаи худ истифодаи онро бекор кунанд ё шартро ба миён гузоранд, ки аз шартҳои пешбиникардида фарқ дошта бошад. ҳангоми мавхӯд набудани чунин созишнома шартҳои шартнома тибқи меъёри диспозитивӣ муайян карда мешаванд.

5. Агар шартҳои шартнома аз хониби тарафҳо ё меъёри диспозитивӣ муайян нашуда бошад, шартҳои дахлдор бо анъанаҳои аҳдҳои қорӣ, ки нисбати тарафҳо татбиқ мегардад, муайян карда мешаванд.

Моддаи 454. Шартнома ва қонун

1. Шартнома бояд ба қоидаҳои барои тарафҳо ҳатмие, мутобиқат кунад, ки бо қонун ё дигар санади ҳуқуқии (меъёрҳои императивӣ) дар лаҳзаи бастанӣ шартнома амалкунанда муқаррар карда шудаанд.

2. Агар пас аз бастанӣ шартнома қонуне қабул шуда бошад, ки барои тарафҳо нисбат ба қоидаҳои ҳангоми бастанӣ шартнома амалкунанда қоидаҳои ҳатмии дигарро муқаррар менамояд, шартҳои шартномаи басташуда ба истисноӣ ҳолатҳои муқаррарнамудай қонун дар мавриди он, ки амали он ба

муносибатҳои аз шартномаи қаблан басташуда бамиёномада татбиқ мегардад, эътибори худро нигоҳ медорад.

Моддаи 455. Шартномаҳои музднок ва бемузд

1. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф бояд музд ё барои ихрои еҳдадорияш пасбаргардонии дигари мутақобиларо гирад, ба музд ба ҳисоб меравад.

2. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф еҳдадор мешавад ба тарафи дигар бе музд ё пасбаргардонии чизе диҳад, шартномаи бемузд эътироф карда мешавад.

3. Агар аз қонун, санади дигари ҳуқуқӣ мазмун ё моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, шартнома музднок ҳисоб карда мешавад.

Моддаи 456. Нарх

1. Ихрои шартнома мутобиқи нархи дар созишномаи байни тарафҳо муайянгардида пардохта мешавад.

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун нарх (тарифҳо, нархгузорӣ, ставка ва ҷайра)-ҳои муқаррар ё танзим намудаи мақомоти ваколатдори давлатӣ истифода бурда мешаванд.

2. Таъйир додани нарх пас аз бастании шартнома танҳо дар ҳолатҳо ва тибқи шартҳои пешбининамудаи шартнома, ихозат дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи бамузд нарх пешбинӣ нагардида бошад ва бинобар шартҳои шартнома муайян шуда наметавонад, ихрои шартнома бояд бо нархе пардохта шавад, ки дар чунин ҳолатҳо одатан барои ин гуна мол ва қору хизматрасонӣ гирифта мешавад.

Моддаи 457. Амали шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи баста шудани эътибор пайдо мекунад ва барои тарафҳо ҳатмӣ мегардад.

2. Тарафҳо ҳақ доранд муайян кунанд, ки шартҳои шартномаи бастаи онҳо ба муносибатҳои то бастании шартнома бамиёномада низ татбиқ мегардад.

3. Қонун ё шартнома муайян карда метавонанд, ки хотимаи меҳлати амали шартнома боиси қатъи еҳдадории тарафҳо оид ба шартнома мегардад.

Шартномае, ки дар он чунин шарт гузошта нашудааст то лаҳзаи ихрои еҳдадориро ба охир расондани тарафҳо муайян карда шудааст, бо эътибор эътироф карда мешавад.

4. Қатъи меҳлати амали шартнома тарафҳоро аз масъулияти риоя накардани он озод намекунад.

Моддаи 458. Шартномаи оммавӣ

1. Шартномаи оммавӣ шартномае мебошад, ки аз хониби ташкилоти тихоратӣ баста шуда, дар он еҳдадорӣ ташкилот дар мавриди фуреши маҳсулот, ихроӣ кор ё хизматрасонӣ, ки чунин ташкилот мувофиқи хусусиятҳои фаъолияташ бояд нисбати ҳар муроҳиаткунанда анҳом диҳад (савдои чакана, мусофиркашонӣ дар нақлиёти истифодаи умум, хизматрасонии алоқа, таъминоти барқ, хизматрасонии тиббӣ, меҳмонхонаҳо ва ӯайра) муайян гардидааст.

Ташкилоти тихоратӣ дар бастанӣ шартномаи оммавӣ, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ҳақ надорад як шахсро нисбат ба дигаре авлотар шуморад.

2. Нархи мол, кор ва хизматрасонӣ, инчунин дигар шартҳои шартномаи оммавӣ ба истисноӣ ҳолатҳои, ки қонун додани имтиёзҳои барои категорияи алоҳидаи истеъмолкунандагон пешбинӣ менамояд, барои ӯамаи истеъмолкунандагон якхела мебошад. (Қ ЪТ аз 12.05.2007сол, №247)

3. Дар ҳолати мавхӯд будани имконияти бастанӣ шартномаи оммавӣ хиҳати ба истеъмолкунандагон расонидани моли дахлдор, хизматрасонӣ ва барои онҳо анҳом додани кори дахлдор аз хониби ташкилоти тихоратӣ рад кардани бастанӣ шартнома ихозат дода намешавад.

Дар сурати беасос аз бастанӣ шартномаи оммавӣ саркашӣ кардани ташкилоти тихоратӣ муқаррароти пешбиниамудаи қисми 4 моддаи 477 ҳамин Кодекс татбиқ мегардад.

4. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад қоидаҳои барорад, ки барои тарафҳои ҳангоми бастан ва ихроӣ шартномаҳои оммавӣ ҳатмӣ мебошанд.

5. Шартҳои шартномаи оммавӣ, ки ба талаботи муқаррароти қисмҳои 2 ва 4 ҳамин модда мутобиқ нестанд, эътибор надоранд.

Моддаи 459. Шартҳои намунавӣ шартнома

1. Дар шартнома пешбинӣ гардиданаш мумкин аст, ки шартҳои алоҳидаи он бо шартҳои намунавӣ барои шартномаҳои дахлдор таҳия ва дар матбуот нашргардида муайян карда мешаванд.

2. Агар дар шартнома ба шартҳои намунавӣ ишора набошад, чунин шартҳои намунавӣ дар муносибати байни тарафҳои ба сифати анъанаҳои муомилоти қорӣ истифода мегарданд, ба шарте ки онҳо ба талаботи муқаррарнамудаи моддаи 5 ва қисми 5 моддаи 453 ҳамин Кодекс мувофиқ бошанд.

3. Шартҳои намунавӣ дар шакли шартномаи намунавӣ ё дигар санаде, ки ин шартҳои дар бар гирифтааст, инъикос ёфтаниш мумкин аст.

Моддаи 460. Шартномаи ҳамроҳшавӣ

1. Шартномаи ҳамроҳшавӣ шартномаест, ки шартҳои онро як тараф дар шакли тавсия (формуляр) ё дигар шакли стандартӣ пешниҳод намудааст ва онро тарафи дигар танҳо бо роҳи пурра ҳамроҳ шудан ба шартномаи пешниҳодгардида қабул мекунад.

2. Тарафи ба шартнома ҳамроҳгардида, ҳарчанд шартномаи ҳамроҳшавӣ хилофи қонунҳо набошад ҳам, вале ин тарафро аз ҳуқуқҳои маҳрум месозад, ки одатан мутобиқи чунин шакли шартномаҳо дода мешаванд, масъулияти тарафи дигарро дар ҳолати риоя накардани еҳдадорӣ истисно ё маҳдуд мекунад ё шартҳои барои тарафи ҳамроҳшуда баръало вазнинро дар бар мегирад, ки онҳоро бо назардошти оқилонаи манфиати даркнамудаи худ, ҳангоми мавхӯд будани имконияти иштирок дар муайян кардани шартҳои шартнома қабул намекунад, ҳақ дорад бекор ё таъйир додани онро талаб намояд.

3. Агар тарафи ҳамроҳшуда медонист ё мебоист донад, ки бо кадом шартҳои шартнома мебандад, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 ҳамин модда, талаби бекор ё иваз намудани шартнома, ки як тарафи ба шартнома ҳамроҳшуда бинобар анҳом додани фаъолияти соҳибкориаш пешниҳод кардааст, қонунгардонидани намешавад.

Моддаи 461. Шартномаи пешакӣ

1. Мутобиқи шартномаи пешакӣ тарафҳо еҳдадор мешаванд дар оянда дар мавриди додани молу мулк, ихрои кор ё хизматрасонӣ (шартномаи асосӣ) тибқи шартҳои пешбиниамудаи шартномаи пешакӣ шартнома банданд.

2. Шартномаи пешакӣ мутобиқи шакли барои шартномаи асосӣ муқарраршуда баста мешавад ва агар шакли шартномаи асосӣ муайян нашуда бошад, он ҳатмӣ тартиб дода мешавад. Риоя накардани қоидаҳо дар мавриди шартномаи пешакӣ онро безътибор мегардонад.

3. Шартномаи пешакӣ бояд шартҳои онро дар бар гирад, ки ба муайян намудани мавзӯ, инчунин дигар шартҳои шартномаи асосӣ имконият диҳад.

4. Дар шартномаи пешакӣ меҳлате, ки тарафҳо еҳдадор шудаанд шартномаи асосӣ банданд, нишон дода мешавад.

Агар чунин меҳлат дар шартномаи пешакӣ муайян нагардида бошад, шартномаи асосӣ бояд дар давоми як сол аз лаҳзаи ба имзо расидани шартномаи пешакӣ баста шавад.

5. Агар то қатъи меҳлате, ки тарафҳо бояд шартнома банданд, ба имзо нарасад ё яке аз тарафҳо ба тарафи дигар дар мавриди бастани шартнома пешниҳод ирсол накунад, еҳдадорҳои пешбиниамудаи шартномаи пешакӣ, қатъ мегардад.

6. Агар дар созишномаи оид ба ният (протокол оид ба ният ва ҷайра) бевосита хоҳиши тарафҳо дар мавриди ба он додани ҳуқуқи шартномаи

пешакӣ инъикос нагардида бошад, боиси оқибатҳои ҳуқуқии граждани намегардад.

Моддаи 462. Шартнома ба манфиати шахси сеюм

1. Шартнома ба манфиати шахси сеюм шартномае мебошад, ки дар он тарафҳо муқаррар намудаанд кредитор бояд еҳдадор аст ба шахси сеюми дар шартнома зикршуда ё зикрнашударо, ки ҳуқуқ дорад аз қарздор ихрои еҳдадориро ба ғоиди худ талаб намояд, ихро кунад.

2. Агар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд, тарафҳо аз лаҳзаи ба қарздор аз хониби шахси сеюм баён карда шудани нияти истифодаи ҳуқуқи худ оид ба шартнома, шартномаи басташударо бидуни розигии шахси сеюм бекор ё таъйир дода наметавонанд.

3. Қарздор ҳақ дорад дар шартнома ба талаботи шахси сеюм эътироз баён кунад, чунон ки метавонист ба муқобили кредитор шикоят намояд.

4. Дар сурати даст кашидани шахси сеюм аз ҳуқуқи мутобиқи шартнома ба е додашуда, кредитор метавонад аз ин ҳуқуқ истифода барад, ба шарт ки он хилофи қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартнома набошад.

Моддаи 463. Тафсири шартнома

1. ҳангоми тафсири шартнома суд маънои аслии калима ва ибораҳои дар он сабт шударо ба инобат мегирад. ҳангоми нофаҳмо будани он маънои аслии шартҳои шартнома бо роҳи муқоиса бо дигар шартҳо ва умуман мазмуни шартнома муқаррар карда мешавад.

2. Агар қоидаҳои дар қисми якуми ҳамин модда муқарраргардида барои муайян кардани мазмуни шартнома имконият надиханд, бояд нияти ҳақиқии умумии тарафҳо, бо назардошти мақсади шартнома дақиқ карда шавад. Дар айни замон ҳамаи ҳолатҳои дахлдор, аз хумла гуфтугузори муқотибот ва амалҳои то бастании шартнома сурат гирифта, ки дар муносибатҳои тарафҳо муқаррар шудааст, анъанаҳои муомилоти корӣ, рафтори минбаъдаи тарафҳо ба инобат гирифта мешаванд.

Б О Б И 27

БАСТАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 464. Муқаррароти умумӣ оиди бастании шартнома

1. Агар байни тарафҳо, мутобиқи шакли дар ҳолатҳои муайяни зарурӣ аз реи ҳама шартҳои асосии шартнома созиш ба даст омада бошад, шартнома басташуда доништа мешавад.

Шартҳои оид ба мавзеи шартнома, шартҳое, ки дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ барои шартномаи шакли мазкур муҳим ва зарурӣ номбар шудаанд,

инчунин ҳамаи он шартҳое, ки дар алоқамандӣ ба онҳо тибқи аризаи яке аз тарафҳо бояд созиш ба даст ояд, шартҳои асосӣ ба ҳисоб мераванд.

2. Шартнома бо фиристодани оферта (пешниҳод барои бастанӣ шартнома) аз хониби як тараф ва аксепти он (қабули пешниҳод) аз хониби тарафи дигар баста мешавад.

Моддаи 465. Лаҳзаи бастанӣ шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи аз хониби шахси фиристодаи оферта гирифтани аксепти он баста шуда ба ҳисоб меравад.

2. Агар барои бастанӣ шартнома тибқи қонун, инчунин додани молу мулк зарур бошад, шартнома аз лаҳзаи додани молу мулки дахлдор (моддаи 248) баста шуда ба ҳисоб меравад.

3. Шартномае, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи ба қайд гирифта шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад ба шарт ки қонун тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошад.

Моддаи 466. Шакли шартнома

1. Шартномаро дар ҳама гуна шакле, ки барои анҳом додани аҳд пешбинӣ шудааст, бастан мумкин аст, ба шарт ки қонун барои шартномаи шакли зикршуда шакли муайян муқаррар накарда бошад.

Агар тарафҳо шакли муайяни бастанӣ шартномаро маслиҳат карда бошанд, ҳарчанд тибқи қонун барои чунин навъи шартнома ин шакл номатлуб бошад ҳам, баъди дар шакли муайян пешниҳод карда шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад.

2. Шартнома дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як санади имзокардаи тарафҳо, инчунин бо роҳи мубодилаи аснод аз тариқи почта, телеграф, телетайп, телефон, алоқаи электронӣ ё дигар навъи алоқае, ки имконияти аз хониби тарафи шартнома фиристода шуданашро меътамад тасдиқ менамояд, баста шуданаш мумкин аст.

3. Агар пешниҳоди хаттӣ тартиб додани шартнома тибқи тартиби пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 470 ҳамин Кодекс қабул гардида бошад, расмияти шакли хаттӣ шартнома риоя гардида ҳисоб мешавад.

Моддаи 467. О ф е р т а (пешниҳод)

1. Оферта пешниҳоди ба як шахс ё якчанд шахси муайян фиристодае мебошад, ки мақсади шахси пешниҳод кардари аниқ ифода намуда шартномаро бо унвоне, ки пешниҳодро қабул кунад, имзо карда шуда ҳисоб мекунад. Оферта бояд шартҳои муҳими шартномаро дар бар гирад.

2. Оферта шахси фиристодаи онро аз лаҳзаи аз хониби унвонӣ гирифтани он алоқаманд месозад.

Агар огоҳинома дар мавриди талаб карда гирифтани оферта барвақттар аз оферта ё ҳамзамон бо он расида бошад, оферта дастраснашуда ҳисоб меёбад.

Моддаи 468. Бебозхостии оферта

Агар дар ҳуди оферта тартиби дигар муайян нагардида бошад ё он аз моҳияти пешниҳод ё шароити ихро гардидани амал барнаояд, офертаи гирифтаи унвонӣ дар тели меҳлате, ки барои аксепти он муайян карда шудааст, бозхоста намешавад.

Моддаи 469. Даъват барои пешниҳоди оферта. Офертаи оммавӣ

1. Реклама ё дигар пешниҳоде, ки ба гурӯҳи шахси номуайян манзур шудаанд, ҳамчун даъвати бастании оферта эътироф мешавад, ба шарте ки дар таклиф тартиби дигаре дақиқ инъикос наёфта бошад.

2. Пешниҳоде, ки тамоми шартҳои муҳими шартнома ро фаро гирифтааст ва аз он нияти шахси манзурнамудаи пешниҳод оиди бастании шартнома тибқи шартҳои дар пешниҳод манзургардида бо ҳар шахсе, ки майл дорад муайян мегардад, чун оферта эътироф карда мешавад (офертаи оммавӣ).

Моддаи 470. Аксепт

1. Аксепт хавоби шахсе мебошад, ки офертаи ба ӯ фиристодашударо гирифтааст.

Аксепт бояд пурра ва бечунучаро бошад.

2. Агар аз қонун, аҳдҳои анъанавии қорӣ ё аз муносибати қаблии қорӣ байни тарафҳо тартиби дигаре барнаояд, сукут қардан аксепт ба ҳисоб намеравад.

3. Агар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигарро пешбинӣ нанамуда бошанд ва ё дар оферта нишон дода нашуда бошад, дар меҳлати барои аксепт муайяннамуда аз ҳониби шахсе, ки офертаро гирифтааст, ихро намудани амали шартҳои дар он зикршуда (борфиристонӣ, хизматрасонӣ, ихрои қор, пардохти маблаи дахлдор ва ғайра), аксепт ба ҳисоб меравад.

Моддаи 471. Бозхости аксепт

Агар огоҳиномаи бозхости аксепт ба шахсе, ки офертаро фиристодааст, пештар аз аксепт ё ҳамзамон бо он расида бошад, аксепт гирифташуда ба ҳисоб намеравад.

Моддаи 472. Бастании шартнома дар асоси офертае, ки барои аксепт меҳлат муайян кардааст

Агар дар оферта меҳлати аксепт муайян шуда бошад, шартнома баста шуда ба ҳисоб меравад, ба шарте ки аксепт аз хониби шахси фиристодаи меҳлати дар он зикршуда дастрас гардад.

Моддаи 473. Бастани шартнома дар асоси офертае, ки дар он меҳлати аксепт муайян нашудааст

1. Агар дар офертаи хатгӣ меҳлати аксепт муайян нашуда бошад ва агар аксепт аз хониби шахси офертаро фиристода то қатъи меҳлати муайяннамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ гирифта шуда бошад ва дар сурати муайян нашудани чунин меҳлат шартнома дар меҳлати зарурӣ барои ин мувофиқ баста шуда шумурда мешавад.

2. Агар оферта шифохӣ, бидуни нишон додани меҳлати аксепт баён шуда тарафи дигар фавран дар мавриди аксепти он изҳор карда бошад, шартнома баста шуда ҳисобида мешавад.

Моддаи 474. Аксепте, ки дер гирифта шудааст

1. Дар ҳолате, ки огоҳиномаи саривақт фиристодашуда, дар мавриди аксепт дер дастрас шуда тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро аз дер гирифтани аксепт огоҳ насозад меҳлати аксепт дер намешавад.

2. Агар тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро дар мавриди аксепти гирифтааш, ки дер дастрас шудааст, огоҳ созад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 475. Аксепт мутобиқи шартҳои дигар

Хавоб дар мавриди розигӣ оид ба бастани шартнома бо шартҳои дигар, аксепт ҳисобида намешавад.

Чунин хавоб радди аксепт эътироф гардида, дар айни замон офертаи нав шумурда мешавад.

Моддаи 476. Маҳалли имзои шартнома

Агар дар шартнома маҳалли имзои шартнома муайян нагардида бошад, шартнома дар маҳалли зисти шахрванд ё маҳалли буду боши шахси ҳуқуқӣ, ки оферта фиристодааст, баста шуда эътироф мегардад.

Моддаи 477. Бо тартиби ҳатмӣ бастани шартнома

1. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо барои тарафе, ки оферта фиристода шудааст (лоихаи шартнома) бастани шартнома ҳатмӣ бошад, ин тараф бояд ба тарафи дигар оид ба аксепт ё радди аксепт ё оид ба аксепти оферта тибқи шартҳои дигар (протоколи ихтилофи назар оид ба лоихаи шартнома) дар давоми сӣ рези гирифтани оферта огоҳинома фиридад.

Тарафе, ки оферта фиристодааст ва аз тарафе, ки барояш бастанӣ шартнома ҳатмӣ буда дар бораи аксептҳои он бо шартҳои дигар огоҳинома гирифтааст (протоколи ихтилофи назар оид ба лоиҳаи шартнома) ҳақ дорад ихтилофоти ҳангоми бастанӣ шартнома бамиёномадари дар давоми сӣ рези гирифтани чунин огоҳинома ё гузаштани меҳлати аксепт ба баррасии суд пешниҳод намояд.

2. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар барои тарафи офертари фиристода (лоиҳаи шартнома) бастанӣ шартнома ҳатмӣ бошад ва ба он дар давоми сӣ рез протоколи ихтилофи назар оид ба лоиҳаи шартнома фиристода мешуда бошад, ин тараф бояд дар давоми сӣ рези гирифтани протоколи ихтилофи назар тарафи дигарро аз қабули шартномаи таҳрирхерда ё оид ба радди протоколи ихтилофи назар огоҳ созад.

ҳангоми рад кардани протоколи ихтилофи назар ё дар меҳлати муайяншуда нагирифтани огоҳинома оиди натиҷаи баррасии он тарафе, ки протоколи ихтилофи назарро фиристодааст, ҳақ дорад ихтилофи назари ҳангоми бастанӣ шартнома бамиёномадари ба баррасии суд пешниҳод намояд.

3. Агар тибқи қонун, дигар санади қонунӣ меҳлати дигаре муайян нагардида бошад ё аз хониби тарафҳо мувофиқа нашуда бошад, қондарҳои оид ба меҳлат пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда истифода бурда мешаванд.

4. Агар тарафе, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё дигар санади қонунӣ барояш бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад, аз бастанӣ шартнома саркашӣ намояд, тарафи дигар ҳақ дорад ба суд дар мавриди маҳбуран бастанӣ шартнома талабот арз намояд.

Як тараф метавонад аз тарафи дигаре, ки аз бастанӣ шартнома беасос саркашӣ кардааст, товони зиёни бо ин амал расондари талаб намояд.

Моддаи 478. Баҳсҳои пеш аз шартнома

Агар ихтилофоте, ки ҳангоми бастанӣ шартнома ба миён омадаст, дар асоси моддаи 477 ҳамин Кодекс ё тибқи созишномаи байни тарафҳо манзури баррасии суд карда шавад, шартҳои шартнома, ки нисбат ба онҳо тарафҳо ихтилофи назар доштанд мутобиқи қарори суд муайян карда мешаванд.

Моддаи 479. Бастанӣ шартнома ҳангоми гузаронидани савдо

1. Агар аз моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, онро ҳангоми гузаронидани савдо бастан мумкин аст. Шартнома бо шахсе баста мешавад, ки дар савдо бурд кардааст.

2. Ташкилкунандаи савдо молики молу мулк ё дорандаи ҳуқуқи молу мулк ё ташкилоти махсус буда метавонанд. Ташкилоти махсус дар асоси шартнома бо молики молу мулк ё соҳиби ҳуқуқи молу мулк амал карда, аз номи онҳо ва аз номи худ баромад мекунад.

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар шартномаҳо дар мавриди фурӯши мол ё ҳуқуқи молу мулкӣ танҳо бо усули гузаронидани савдо баста шуданашон мумкин аст.

4. Савдо дар шакли музояда ё озмун гузаронида мешавад. Дар савдои музояда шахсе бурдкарда ба ҳисоб меравад, ки нархи баландтарро пешниҳод кардааст, дар озмун (**тендер**) бошад, шахсе ки мутобиқи ҳуҷҷаҳои комиссияи озмунӣ (**тендерӣ**) қаблан аз ҳониби ташкилкунандаи савдо таъингардида беҳтарин шартро пешниҳод намудааст, бурдкарда шумурда мешавад. (**ҚҶТ аз 23.07.2016 сол №1334**)

Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шакли савдору молики молу мулки ба фурӯшрасанда ё соҳиби ҳуқуқи молу мулки ба фурӯш баровардашуда муайян мекунад.

5. Агар дар қонунҳои мурофиавӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳолидаҳои муқаррарнамудаи моддаҳои 480 ва 481 ҳамин Кодекс нисбат ба савдои оммавӣ, ки бо тариқи ихроӣ қарори суд доир мегарданд, татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 480. Ташкил ва тартиби гузаронидани савдо

1. Музояда ё озмун (**тендер**) кушода ё пешида буда метавонанд. Дар музояда ё озмуни (**тендери**) кушода ҳар шахс метавонад иштирок намояд. Дар музояда ё озмуни (**тендери**) пешида танҳо ашхосе, ки махсус барои ин мақсад даъват шудаанд, иштирок мекунад.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо бояд аз ҳониби ташкилотчи он аз сӣ рез пеш аз доир шудани он фиристода шавад. Дар огоҳинома дар ҳама ҳолат оид ба вақт, маҳал ва шакли савдо, мавзеи он ва тартиби гузаронидани он, аз ҳумла дар мавриди ба расмият даровардани иштирок дар савдо, муайян намудани шахси бурдкарда дар савдо, инчунин оид ба нархи ибтидоӣ маълумот дода шавад.

Дар сурате, ки мавзеи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома бошад, дар огоҳиномаи савдои доиршаванда бояд меҳлати барои он муайянгардида зикр карда шавад.

3. Агар дар қонун ё огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ташкилкунандаи савдои озод, ки огоҳинома фиристодааст, ҳақ дорад ҳар вақт, вале на дертар аз се рез то фаро расидани меҳлати доир шудани он, ташкилкунандаи озмун (**тендер**) бошад, на дертар аз си рези то доир гардидани озмун (**тендер**) аз гузаронидани он даст кашад.

Дар ҳолати ин меҳлатро риоя накардан, аз савдои озод даст кашидани ташкилкунанда, ӯ вазифадор аст ба иштирокчиён товони зиёни воқеаашонро пардозад.

Ташкилотчии музояда ё озмуни (**тендери**) пешада вазифадор аст ба иштирокчиёни даъватшуда, сарфи назар аз он, ки баъд аз фиристодани огохинома аз гузаронидани савдо маҳз кай даст кашадааст, товони зиёни воқеиашонро пардозад.

4. Иштирокчиёни савдо бояд тибқи андоза, меҳлат ва тартибе, ки дар огохиномаи гузаронидани савдо нишон дода шудааст, байёна диҳанд. Агар савдо доир нагардида бошад, байёна бояд баргардонида шавад. Байёна ҳам чунин ба ашхосе, ки дар савдо иштирок доштанду вале дар он бурд накардаанд, баргардонида мешавад.

ҳангоми бастании шартнома бо шахсе, ки дар савдо бурд кардааст, байёнааш дар ихрои еҳдадорӣ оид ба шартномаи басташуда ҳисоб карда мешавад.

5. Шахсе, ки дар савдо бурд кардааст ва доиркунандаи савдо дар резии гузаронидани музояда ё озмун (**тендер**) оид ба натиҳаҳои савдо протокол имзо мекунад, ки эътибори шартномаро дорад. Шахсе, ки савдору бурд кардааст, дар ҳолати аз имзои протокол саркашӣ кардан аз байонаи додааш маҳрум мегардад. Доиркунандаи савдо, ки аз имзои протокол саркашӣ мекунад, вазифадор аст байёнаро дар ҳаҳми дукарата баргардонад ва ба шахси дар савдо бурдкарда товони зиёни бо иштирок дар савдо расонидашударо вобаста ба ҳаҳме, ки аз андозаи маблаи байёна бештар аст, пардозад. (**ҚЎТ аз 23.07.2016 сол №1334**)

Агар мавзее савдо танҳо ҳуқуқи бастании шартнома бошад, чунин шартнома аз хониби тарафҳо бояд баъди хотимаи савдо ва тартиб додани протокол дар давоми бист рез ё дигар меҳлати дар огохинома муайяншуда баста шавад. Дар ҳолати аз бастании шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо тарафи дигар ҳақ дорад аз суд талаб намояд, ки тарафи гунаҳгорро ба бастании шартнома маҳбур созад ва инчунин зиёни аз набастани шартнома расонидашударо пардозад.

Моддаи 481. Оқибати риоя накардани қоидаҳои гузаронидани савдо

1. Савдое, ки бо риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун гузаронида шудааст, тибқи даъвои шахси манфиатдор аз хониби суд беътибор дониста шуданаш мумкин аст.

2. Беътибор донистани савдо шартномаи бо шахси дар савдо бурдкарда басташударо беътибор мегардонад.

БОБИ 28

ТАҲИИР ДОДАН ВА БЕКОР КАРДАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 482. Асосҳо барои таъйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Агар дар ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шартномаро бо созиши тарафҳо таъйир додан ё бекор кардан мумкин мебошад.

2. Шартномаро бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл аз тариқи суд таъйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

- а) ҳангоми шартномаро ба таври назаррас вайрон кардани тарафи дигар;
- б) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома.

Хиддан риоя накардани шартнома он аст, ки ба ҳониби дигар аз ин зиён расида, еро аз умеди ба даст овардани нафъи зиёде маҳрум созад, ки ҳангоми бастании шартнома дар назар дошт.

3. ҳангоми яктарафа рад намудани ихрои пурра ё қисмани шартнома, агар чунин радро қонун ё созишномаи тарафҳо ихозат диҳад, шартнома мувофиқан бекор ё таъйирдодашуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 483. Таъйир додан ва бекор кардани шартнома ҳангоми ба таври назаррас таъйир ёфтани ҳолат

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва ё аз моҳияти он барнаояд таъйир ёфтани ҳолат, ки тарафҳо ҳангоми бастании шартнома онро ба инобат гирифта буданд, барои таъйир додан ё бекор кардани он асос буда метавонад.

Таъйир ёфтани ҳолат ҳангоме ба таври назаррас эътироф карда мешавад, ки агар тарафҳо чунин таъйир ёфтани ҳолатро оқилона пешбинӣ карда бошанд, умуман шартнома намебастанд ё он бо шартҳои то андозае дигар ба имзо мерасид.

2. Агар тарафҳо дар мавриди ба ҳолати ба таври назаррас таъйирёфта мутобиқ гардонидани шартнома ё бекор кардани он ба мувофиқа нарасида бошанд, вайро суд бо асосҳои пешбиниамудаи қисми 4 ҳамин модда бекор карда, тибқи талаби тарафи манфиатдор ҳамзамон бо шартҳои зайл таъйир дода метавонад:

а) агар дар лаҳзаи бастании шартнома тарафҳо онро ба асос гирифта бошанд, ки чунин таъйир ёфтани ҳолат ба миён намеояд;

б) агар ҳолат бо сабабҳои таъйир ёфта бошад, ки тарафи манфиатдор пас аз руҳ додани онро ба ҳадди иамхорӣ ва эҳтиёткорие, ки аз талаби шартнома ва шартҳои аҳдҳо бармеоянд бартараф карда наметавонист;

в) агар ихрои шартнома бидуни таъйир додани шарт таносуби ба шартнома мувофиқи манфиати молу мулкӣ байни тарафҳоро то андозае вайрон кунад ва ба тарафи манфиатдор он қадар зиёне расонад, ки аз манфиати калоне, ки ҳақ дошт ҳангоми бастании шартнома ба он умед бандад, маҳрум шуда метавонист;

г) агар аз анъанаҳои аҳдҳои қорӣ ё моҳияти шартнома барнаояд, ки таваккали таъйир ёфтани ҳолат ба зиммаи тарафи манфиатдор аст.

3. ҳангоми бекор кардани бинобар хиддан таъйир ёфтани он суд бо талаби ҳар кадоме аз тарафҳо оқибати бекор кардани шартномаро бо назардошти тақсими одилонаи хароҳоти ихроӣ ин шартнома масраф шудааст, муайян мекунад.

4. Бекор кардани шартнома аз сабаби ба таври назаррас таъйир ёфтани ҳолат танҳо бо қарори суд, дар ҳолатҳои мустасно, ҳангоме, ки бекор кардани шартнома ба манфиатҳои ҳамбиятӣ муҳолиф аст ё ба тарафҳо зиёне ворид мекунад, ки аз хароҳоти баъди таъйир додани шартҳо аз ҳониби суд барои ихроӣ шартнома зарурӣ хеле зиёд аст, ихозат дода мешавад.

Моддаи 484. Тартиби таъйир додан ва бекор кардани шартнома

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё анъанаҳои аҳдҳои қорӣ тартиби дигаре барнаояд, созишномаи таъйир додан ё бекор кардани шартнома, ба ҳамон шакле ки шартнома дорад, сурат мегирад.

2. Тараф талаби таъйир додан ё бекор кардани шартномаро танҳо баъди гирифтани раддияи тарафи дигар оиди таъйир додан ё бекор кардани шартнома ё дар меҳлати дар пешниҳод ё дар қонун ва ё дар шартнома муайяншуда нагирифтани ҳавоб ва дар сурати набудани он дар муддати сӣ рӯз ба суд арз карда метавонад.

Моддаи 485. Оқибати таъйир додан ё бекор кардани шартнома

1. ҳангоми таъйир додани шартнома еҳдадорӣ тарафҳо дар шакли таъйирёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. ҳангоми бекор кардани шартнома еҳдадорӣ тарафҳо қатъ мегардад.

3. Агар аз созишнома ё моҳияти таъйир додани шартнома тартиби дигаре барнаояд, дар ҳолати таъйир додан ё бекор кардани шартнома еҳдадорӣ аз рези бастанӣ созишномаи тарафҳо дар мавриди таъйир додан ё бекор кардани шартнома, ва ҳангоми таъйир додан ё бекор кардани шартнома тибқи тартиби судӣ бошад, аз рези эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи таъйир додан ё бекор кардани шартнома таъйирёфта ё бекоркардашуда ба ҳисоб меравад.

4. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, тарафҳо ҳақ надоранд баргардонидани чизеро, ки онҳо мутобиқи еҳдадорӣ то рези таъйир додан ё бекор кардани шартнома анҳом додаанд, талаб намоянд.

5. Агар аз ҳониби яке аз тарафҳо ба таври назаррас вайрон кардани шартнома барои таъйир додан ё бекор кардани шартнома асос шуда бошад, тарафи дигар ҳақ дорад товони зиёни аз таъйир додан ё бекор кардани шартнома расидаро талаб намояд.

Моддаи 486. ҳолатҳои таъйир додан ва бекор кардани шартнома мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо

1. Шартномаро мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл таъйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

а) агар ихрои шартнома имконнопазир бошад (моддаи 448 ҳамин Кодекс);

б) аз хониби тарафи дигар вайрон кардани шартҳои пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома дар мавриди сифат, меҳлати ихро ва дигар шартҳо;

в) агар тарафи дигар тибқи тартиби муқарраргардида муфлис эътироф шуда бошад;

г) агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он шартнома баста шуда буд, таъйир дода ё бекор карда шуда бошад;

д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома.

2. Дар сурати яктарафа таъйир додан ё бекор кардани шартнома як тараф бояд тарафи дигарро на дертар аз як моҳ пешакӣ огоҳ созад.

Моддаи 487. Дароз кардани меҳлати амали шартнома

Тарафҳо ҳақ доранд амали шартномаро ба меҳлати нав дароз кунанд. Меҳлати амали шартнома тибқи қоидаҳои моддаҳои 472 - 473 ҳамин Кодекс дароз карда мешавад.

ҚАРОРИ МАХЛИСИ ОЛИИ
Ҷумҳурии Тоҷикистон

**(Ахбори Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 1999, №6,
мод.155)**

Оиди мавриди амал қарор додани қисми якуми
Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон

Махлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди интишори расмӣ аз 1 январи соли 2000-ум мавриди амал қарор дода шавад.

2. ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар меҳлати шаш моҳ аз рези мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- қарорҳои худро ба қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ намояд;

- дар бораи бо қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонидани қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод манзур кунад.

Раиси Махлиси Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон

С. РАХАБОВ

ш. Душанбе, 30 июни соли 1999,

№ 803